ZSESZTYEV * ARANYGYŰRŰ

36

ERV 23174

Fordította

BRODSZKY ERZSÉBET

MIHAIL ZSESZTYEV

ARANYGYŰRŰ

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1960

М. ЖЕСТЕВ

ЗОЛОТОЕ КОЛЬЦО

ЗВЕЗДА 1958, 7—8.

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
Budapest
23174

A szerző, e történet egyik hőse, néhány szóval bevezeti regényét

Van a világon egy csodálatos tóvidék. Az onyegai erdők nyúlványai határolják, ladogai szelek legyezgetik, a csillogó Ilmeny partján terül el. Sötét fenyvesek és fehér nyírfaberkek váltakoznak, téli szivárványok és nyári reggeli ködök, almáskertek meg vadon növő fehér lóhere, amelynek aromája túltesz a föld valamennyi rózsájának illatán. E csodaszép vidéken is legcsodálatosabb volt nekem az én kis falum, Pokrovka. Itt születtem, itt nőttem fel, innét mentem a gyemjanszki csatába, tizennyolc esztendős fővel, alighogy a tíz osztályt kijártam. Mégsem adatott meg visszatérnem háború után a szülőfalumba. De nem is volt, aki hazavárjon: a szüleim meghaltak. Amikor egy őszi áradáskor Pokrovkánál átszakadt a gát, anyám mellig érő vízben cipelte a nehéz homokzsákokat. Egy hét múlva kiterítették. Ugyanaznap esett el apám: a sztálingrádi átkelésnél. Leszerelés után tanulmányaimat folytattam, majd pedig egy újság szerkesztőségében helyezkedtem el.

De sok éve nem jártam a falumban! Mégis jól emlékszem az odavezető útra, minden kis részletére. Okkersárga épület: a vasútállomás; majd a kerületi székhely házai. A városka határában kezdődik az erdő, és hosszú kilométereken át húzódik; félkörben megkerül egy fafeldolgozó telepet, s ismét összezárkózik az országút két

oldalán. Aztán nemsokára elfogynak a fák, az út szabadon fut tovább egy fahídhoz, amely körül nagy görgelékkövek hevernek — traktorok hordták oda, nem a gleccserek — itt kezdődik Pokrovka. A hídon túl éleset kanyarodik az út, s a szakadékos folyópartot követi. Gondolatban nekivágok a meredek feljárónak, s egy nyírfákkal és füzekkel szegélyezett széles utcán ballagok. Nyaranta összeölelkeznek itt a lombok, és hosszú zöld folyosót alkotnak, ennek két oldalán sorjáznak az egyforma faházak: három ablak, padlásszoba, földhányás...

Kedves falum, milyen jól emlékszem rád: cseréptetős kolhozirodádra, vegyeskereskedésedre — kocsikenőcstől a savanyúcukorig mindent árultak itt — és a klubra, ahonnét olyan lábdobogás hallatszott faluszerte, mintha harmonika kísérettel cölöpöket vernének a talajba. A felvégen harangtornyos templom állt. Réges-régen bezárult a kapuja, s mi, gyerekek, ott tanyáztunk körülötte, vöröseket-fehéreket játszottunk.

A folyónál laktunk, egy kis mellékutcában. Bevonulásommal megürült a ház; szomszédaink költöztek be, Polnovék, akiknek otthonát egy eltévedt német repülőgép már a háború legelején lebombázta. Vaszilij Polnov akkortájt a lovak körül dolgozott. Öt gyereket nevelt. Mása, a legidősebb, velem egykorú volt, Liza tizenkét éves, utána — egy-egy év korkülönbséggel — két fiú: Ignat és Jegor következett; Nasztyenyka, a legkisebbik lány éppen akkor került iskolába. Anyjuk a bombatámadáskor meghalt; a népes ház minden gondja Mása vállán nyugodott...

Hosszú évek múltán íme, ismét szülőfalumba vitt az út; hogy miként történt, mindjárt elbeszélem.

Az olyan riporter, aki író akar lenni, előbb-utóbb búcsút mond az újságnak. Ha korán teszi ezt, visszavisszavágyik és úgy érzi, elmulasztott megismerni, ki-

kutatni egyet-mást az életben; ha későn távozik, minden írói kudarcát az újságnak rója fel: az szoktatta felületességre, az rontotta el a stílusát.

Íróvá lenni nem szeszély, de még csak nem is kedvtelés kérdése. Maga az élet viszi rá az újságírót. Az közelíti az emberekhez. Napról napra jellemüket, lelki élményeiket figyelvén, a riporter az ő életüket éli, s gyakran felmerül benne a vágy, hogy sorsukról, örömükről-bánatukról írjon... Az újságíró nem pusztán egyéni jellemet, sajátosságokat lát mindenkiben, hanem az élet nagy problémáinak tükröződését, olyasmit, ami elválaszthatatlanul összeforrott az élet szociális lényegével. Ámde amíg újságíróként az emberek érzéseit, jellemét a társadalom nagy problémáinak tükrében szemléltem, most éppen megfordítva, e problémákat figyeltem az emberi jellemeken keresztül. Íróvá kellett lennem, mindenáron. Máris írói szemmel láttam a világot. Írói hivatásról álmodoztam, azon törtem a fejemet: hogyan válhatnék meg a laptól, nem korán és nem későn, de idején? Szomorúság és szánom-bánom nélkül, szeretettel s megbecsüléssel szívemben a múlt iránt és azzal a reménnyel, hogy a jövőben majd szívesen találkozgatunk. De hát miként hagyjam ott az újságot, és váljak senkivé? Igen, igen: senkivé! Könyvtelen íróvá, kereset nélküli polgárrá, akinek nincs állandó munkahelye? Megpróbáltam összeegyeztetni az írói hivatást az újságíróskodással. Másoknak mintha sikerülne: — nekem sehogy sem ment. Cikkeim elvesztették élüket és napi aktualitásukat, elbeszéléseim pedig mesterkéltek lettek, hiányzott belőlük az élet igazsága, habár anyagukat való eseményekből és tényekből merítettem. Hiába, nem tudtam az élet igazságát művészi igazsággá avatni.

Elkívánkoztam — és féltem elmenni az újságtól. Féltem, noha nincs családom, egy személy pedig nem

jelent gondot. De éppen ez tartott vissza. Hogy magányos ember létemre még a munkatársak köréből is kiszakadjak. Az újságírók, úgy vélem, megértik e kételyeimet, ingadozásomat.

Állandó tudósítója voltam a területi újságnak, s mint ilyen, egy istenhátamögötti kis kerületben működtem. Egyszerű, szívélyes emberek vettek körül.

De istenem, hogy szerettek ülésezni! Különösen téli estéken. Ezek az ülések pótolták a klubot, amikor annak színpadán már ismert darabot játszottak, meg a mozit is, olyan napokon, amikor régi filmet adtak, de még a vendégségbe járást is, ami családiasságnak számított, és nemigen illett a kerületi vezetőség tagjaihoz. Sajátos szokássá vált összeegyeztetni a hivatali munkát a szórakozással, a kellemeset a hasznossal, s egyes kerületi intézmények dolgozószobáiban rendszeres esti összejövetelek folytak, ahol a legfrissebb hírek kicserélése mellett komoly kérdéseket vitattak meg, és fontos határozatok születtek. Ez a hivatalos társadalmi tevékenységi forma olykor erősen személyes, sőt intim jelleget öltött. Mindannyian tudtuk például, hogy a kerületi végrehajtó bizottság elnöke minden ülésre feltétlenül meghívja a tisztiorvost, egy csak nemrégiben odakerült, kedves arcú fiatal nőt. Az ő jelenléte gyújtó beszédekre ihlette az elnököt, ülés utánra pedig kellemes sétát ígért a városka kihalt, csendes utcáin. Ó, ezek az ülések! Hogy is merhetett volna a kerületi végrehajtó bizottság elnöke csak úgy egyszerűen elsétálgatni esténként a kerületi egészségügy őrével?

Munkám természeténél fogva nem maradhattam el ezekről az esti összejövetelekről. Ám hosszú újságírói gyakorlatom során kialakult bennem a képesség, hogy ott is legyek, meg ne is legyek ott. Megtanultam újságot olvasni ezeken az üléseken, cikktémákon jártatni az eszemet, levelezést intézni. Nem féltem, hogy bármit is

elmulasztok. Sajátos riporter-ösztönöm résen állt, s a kellő pillanatban figyelmeztetett: vigyázz, most valami érdekes és fontos dolog kezdődik! Aztán meg én is szerettem az ilyen ülések végeztével lassan bandukolgatni a kerületi székhely néptelen utcáin. Csillagok ragyognak a magasban és itt-ott függönyön kiszüremlő lámpavilág aranylik az éjszakai homályban. Az ember megy, mendegél, valami izgalmas gondolatot forgat az agyában, és minden felvillanó ötlet olyan érzékelhetőnek tetszik, mint a kimondott szó. Csakhogy a mai kisvárosokban már nincs a szokott régi éjszakai csend. Az oszlopokra akasztott hangszórók mintha egymást boszszantanák, kíméletlenül és fáradhatatlanul kiabálnak késő éjszakáig. Ej, ördög vigye! Bánom is én, akárhogy ordítanak, harsogják csak túl egymást! Megyek, és csak a könyvem forgatom a fejemben; még meg sem fogant, máris teljesen leköt.

Nem tudom, hogy is kezdődött: írói jövőmről szőtt ábrándjaim riporteri munkámra is kihatottak. Egy-egy elkésett cikk, téves tudósítás, összekevert számadatok... A szerkesztőségből többször is szigorúan rám telefonáltak, figyelmeztettek. Ez már nem tréfadolog! A lakatos, ha elbocsátják, más üzembe megy, a kolhoztagot meg éppenséggel nem lehet elküldeni. De bizony az újságíró várhat, amíg újra bekerül egy szerkesztőségbe! Ő erős a mások védelmében, de önmagát nem képes megvédeni. Különben is én voltam a hibás mindenben. Egyáltalán: ha egy újságíró egyszerre csak rosszabbul ír, összezavar valamit, sőt, hibákat követ el, akkor kérdezzék meg tőle: nem írónak készül-e?

Helyzetem az újságnál megingott. Nem kaptam több sürgős megbízást: úgyis elkésem, becsapom a szerkesztőséget. Cikkeimet kétkedéssel fogadták: hátha megint összezavartam valamit? Egy napon óvatosan megpendítették: nem lenne-e kedvem egy időre belső munkára

átmenni? Mondjuk, olvasószerkesztő lehetnék. Vagy a mezőgazdasági rovat szerkesztőségi titkára. Semmi kedvem sem volt az effajta beosztásokhoz. Hiszen én írónak készülök, és ugyan mit láthatnék az életből a mezőgazdasági rovat füstös négy fala között? Mi haszon belőle, ha mások írásait olvasom? Akkor szabadságra küldtek. A tavasz kellős közepén. Tehát tudósítói munkámra nem számítanak. Mi következik ebből? Meg kell válnom a laptól, akár itt az ideje, akár nem. Visszaadtam a krími beutalást. Hogy is pihenhetnék most, amikor talán egész életemre döntő fordulat előtt állok? Nem a tengerpartra vágytam, hanem az én kedves Pokrovkámba, a messzi tóvidéki faluba, ahonnét a háborúban jöttem el. Mint ahogyan vihar idején az ember otthonának oltalmazó fedele alá siet, úgy vágytam én is életem e nehéz pillanatában Pokrovkába, haza. Gyorsan, gyorsan, gyermekkorom színhelyére, ahol a háború miatt ifjúságom megszakadt, ahol a szülői ház még épen áll, ha apám-anyám elköltözött is! Határozott cél nélkül utaztam oda. Látni kívántam a régi meghitt helyeket, messzire kerülni mindattól, ami az újságnál körülvett; úgy éreztem, ott, azok között az emberek között, akik még bizonyára emlékeznek rám, lesz majd erőm eldönteni: más kerületben próbáljak-e szerencsét, vagy csakugyan belső munkát vállaljak egy időre. Ej no, hiszen nagy az ország, sok újságja van, akad talán még hely valahol egy kissé eltévelyedett, de különben nem rossz hírlapíró számára?

Estefelé érkeztem a faluba. Házunk tornácán egy fekete hajú, alacsony lányt pillantottam meg; olyan ismerős volt, mintha a távoli kalandozások, vándorlások esztendeit nem is éltem volna át. Nagy, sötét szeme kissé csodálkozó, nyugodt kíváncsisággal nézett rám. Mint egy ismeretlenre.

— Másа! Szervusz, Másа! — mondtam.

— Nem vagyok Másа.

— Nem vagy Másа? Ejnye, megálljunk csak... — Egészen megfeledkeztem róla, hogy sok év eltelt közben.

— Szervusz, Liza! Hogy megnőttél!

— Nem vagyok Liza.

— Csak nem Nasztyenyka vagy?

— Maga kicsoda?...

— Találd ki...

— Nem tudom.

— E ház méltatlan gazdája...

Az én házam... Mintha semmit sem változott volna. Csak éppen új zsindelytetőt kapott, és őszi lombszínűre festették. De belül nem ismertem rá. Ki volt tapétázva és szobákra osztva, akkorka konyhával, hogy az ebédlőasztal mellett éppen csak hogy meg lehetett fordulni az edényfogó rudakkal — semmi sem emlékeztetett az egykori parasztkunyhóra. Csak a nagy orosz kemence volt a régi, a fekete, megkormosodott hamutérrel, meg a széles lóca az ablak alatt és a frissen sült kenyér illata. Vendég voltam a szülőházamban, és Nasztyenyka messziről jött vendégként fogadott. Asztalhoz ültetett, s amíg körülöttem sürgölődött, hol vidám mosollyal, hol szomorkásan beszélt apjáról, testvéreiről. Apja él és egészséges, most is a kolhozban dolgozik. Éppen távol

van, a nyári karámokat vizsgálja. Masenyka? Nem, nincs férjnél. Az állattenyésztő telep vezetője. Apjukkal ment ki a legelőkre, csak holnap jönnek haza. Liza? Liza is ott lakik a faluban, három gyereke van. De őróla valahogy kelletlenül beszélt Nasztyenyka, és mintha elhallgatott volna valamit. Egyébként Ignátról se sokat mondott: csak kóborol a világban, nem találja helyét. Jegor traktort vezet. Halászni ment, nemsokára megjön.

— És maga, Nasztyenyka, mit csinál?

— Én a paraszti vonalat folytatom — felelte, s megmutatta cseppet sem parasztos kis kezét.

— A kolhozban?

— Agronómus vagyok.

Megzörrent a kiskapu, s egy viharkabátos ember lépett be rajta. Tüstént kitaláltam, hogy Jegor Polnov, az öreg Polnov idősebbik fia. Fekete hajú volt, mint az apja, úgy huszonhárom éves, nem több; erélyes, hosszú lépésekkel közeledett. Barnára sült arcát szinte kicserzette a szél és a nap; viharkabátja szárnyán és ujjain halpikkelyek csillogtak, és amikor a küszöböt átlépte, úgy éreztem, mintha a tó és a nedves halászhálók sajátos illata áradna be.

Jegort kisfiú korában nemegyszer elagyabugyáltam, de ha most eszébe jutna megfizetni érte, ugyancsak pórul járnék. Hatalmas, kissé felhúzott válla s a hideg víztől kipirosodott, kemény ökle meggyőzően tanúskodott róla. Amíg a teájára várt, élvezettel beszélt a halászatról:

— A partról halásztunk, kivetett hálóval. Így is harminc kilót fogtunk. Főleg sőreget.

— Hol a zsákmány? — kérdeztem, tudván, hogy a halászok is, akárcsak a vadászember, szeretnek egy kicsit tódítani. — Annyit fogtál, és mégis üres kézzel jössz?

— De hiszen nem magunknak halászunk, a kolhoznak fogjuk a halat. A boltnak adtuk le az egészet. Hát még

majd ha motorcsónakot veszünk! Akkor akár vontató hálóval dolgozhatunk. De hát minálunk még nem értik, hogy mi az a hal. Legfőbb segítsége az állattenyésztésnek. Egész évben csak hús, meg hús. Télen, nyáron, tavasszal, ősszel egyaránt. Mennyi húst esznek! Pokrovkának egymagának minden áldott nap egy fél tehenet adj! A hallal jó néhány száz tinócskát meg üszőt megtakaríthatunk!...

Nasztyenyka letette bátyja elé a teáspoharat.

— No te halász, ne feledd, hogy holnap virradatkor fel kell szántanod a lóherést!

— Mindenki csak a magáét fújja, az agronómusnak a szántás a legfőbb — legyintett Jegor a húga felé. Megmondtam: nem értik itt minálunk, hogy mit jelent a hal.

A lángoló tavaszi alkony észrevétlenül kihunyt, hamuszínű esthomály borult a vidékre. Ismerős csillagok gyúltak a falu felett; távolabb az erdő csíkja sötétlett; a folyóról felszálló köd úgy füstölgött, mintha tőzeg égne. Éjszakára fagy ígérkezett. Nasztyenyka elfutott a melegágyakhoz, hogy az ablakokat leeressze; Jegor aludni tért: pirkadatkor indulnia kell a lóherésbe. A nyitott ablaknál ültem, s mintha az elmúlt sok-sok év — a háború, a messzi idegen országok bekalandozása, újságíróskodásom — csupán a képzeletem szüleménye lett volna, úgy rémlett, mindjárt belép anyám, hogy megintsen: „Mit ülsz fenn ilyen sokáig, holnap iskolába kell menned!" Kinézek az ablakon; fényes lámpasorok futnak előttem a folyóhoz és követik az emelkedő utcát; a közelben fénykévéket hintenek az útra, távol, a falu határában csillagokként ragyognak, ezért aztán sehogyan sem látja meg az ember, hol a határ ég és föld között.

Simogató napsugárra ébredtem. Kinyitottam a szemem és felnéztem a rücskös mennyezetre. Fenyődesz-

kákból ácsolták s most aranyfényben úszott; valamikor gyermekképzeletem csodavilága volt. Ott, a sarokban, kis barna karikák látszanak, homokbuckához hasonló hullámvonalak felett. Mi vagyunk ott, pokrovkai gyerekek, magunk készítette ejtőernyővel ugrálunk a magas folyópartról... Azok a görcsök meg ott a mennyezet közepén mindig a gátat juttatták eszembe. Most is emlékszem rá, miként jártunk, az egész iskola, vasárnapi munkára, és segítettünk burkolatkövekkel teleszórni a szekrényműveket. Rég múlt gyermekéveimnek látomásaihoz irányított vissza ez a mennyezet, és ezért az egész tavaszi reggel szokatlanul örvendező hangulatba ringatott. Tehát ismét Pokrovkában vagyok! De jó is a gyerekkorba visszatérni! Vajon kikkel találkozom kortársaim, az egykori pajtások közül, hány kedves régi jó ismerőst látok viszont?

Egymás után bukkantak elő a képek, amelyeket féltve őrzött emlékezetem. Tél van, még vastag hólepel fedi a mezőt, de az utcán hosszú sorban bandukolnak a lovak, ekét, keskeny vetőgépet, kis és nagy boronákat húznak maguk után. A falu határába igyekeznek, a brigádok tavaszi seregszemlélére. Ott vizsgálják meg, hogy jól tápláltak-e a lovak, rendesen kijavították-e az ekéket, rendben vannak-e a fogatok. Ezek a tavaszi seregszemlék nekünk, gyerekeknek, valóságos ünnepszámba mentek. Apáink diadalából ránk is háramlott valami, no és ezenfelül egész idő alatt mi tarthattuk kantáron a lovakat, azután meg visszavezethettük a brigádok istállóiba. De még ennél is türelmetlenebbül vártuk azt a kora tavaszi napot, amikor a gépállomás traktorai Pokrovkába érkeztek. Igaz, nem sok: egy-kettő jött, az is kerekes, de utánuk kapcsolt szántalpas pótkocsin vetőgép magaslott, mellette eke, s mi rendszerint a falu határán túl fogadtuk e szerelvényt, jó előre élvezve, hogy miként kapaszkodunk fel rá mindannyian, s vonulunk be Pok-

rovkába, a kolhozvezetőség épülete elé. Milyen szörnyetegek is voltak a mi szemünkben az első traktorok! Egy ismeretlen, bűvös világ csodalényei. Ijesztettek és vonzottak is egyszerre. Emlékszem, összebarátkoztam egy traktorossal. Megengedte, hogy felüljek melléje a gépére, sőt, egyszer kezembe adta a kormánykereket. Első pillanatban úgy éreztem, a remegő vasszörnyeteg nem tűrheti ezt a szentségtörést, s hogy felháborodásában mindjárt az árokba vet. Ám ezt az érzést azonnyomban másik váltotta fel: úgy rémlett, nem is ezt a földön járó nagy traktort vezetem, hanem az egész földgolyót kormányozom, ha akarom, jobbra fordul, ha akarom, balra tér, de ha nem, akkor cigánykerekeket hányatok vele . . .

Tekintetem végigfut az oly jól ismert mennyezeten. Gyermekkorom egét látom benne. Mennyi régi-régi örömöt idéz! És milyen kár, hogy az egykori nagy helyiséget kis szobákra osztották, s a mennyezetnek csak egy darabkáját láthatom. No de nem ez a fontos! Az idők során kissé megsötétült deszkák ma is még borostyánsárgának látszanak. De hiszen csakugyan olyanok is, olyanra festi a nap, az ablakon bekandikáló kék égboltozat, meg az én szokatlanul pezsgő örömöm. Egyetlen sötét árnyék terül hirtelen a messzi gyermekévek mosolygós képeire: anyám halálos ágya mellett látom magam. Ez már nem tartozott a gyermekkorhoz. De olyan régen nem voltam a falumban, hogy ez az emlékem is ugyanolyan távolinak tűnt fel, mint a gyermekkoriak.

Nasztyenyka bekopogott az ajtón:

— Keljen fel, kész a teája!

Nem volt egyedül. Hátrafésült szőke hajú, magas fiatalember állt az ablaknál. Bemutatkoztunk. Fjodor Konsztantyinovics Melnyikov, a kolhoz elnöke. Legfeljebb harminc éves lehetett. Egész megjelenése, beszédmodora városi emberre vallott, s a szavaiba kevert fa-

lusi kifejezések csak fokozták ezt a benyomást. Mégis kitűnően érezte magát Pokrovkában, jól megértette a falusiakat; és bizonyos elnéző gúnnyal kezelte hibáikat. Mindez ott egyszerre szemembe ötlött, mialatt csendben ittam a teát és őket, kettőjüket figyeltem. Ügyet se vetettek rám. Kolhozügyeikről tárgyaltak; s amint a szavaikból kivehettem, leginkább azt számolgatták, mennyi idő alatt fizetődnek ki a gépállomástól bérelt traktorok. Csak amikor a teával végeztem, akkor fordult hozzám Melnyikov:

— Régóta nem járt itt Pokrovkában? A háború óta? Rá sem fog ismerni. Habár persze, hogy akkor milyen volt, nemigen tudhatom. De még azok is alig ismernek rá, akik három-négy év után látják viszont. Nézzen csak ki az ablakon! Látja azokat a palatetős tehénistállókat? Mind kőből épült, egész nagy állattenyésztő-telep. De ne higgye, hogy ez a legfőbb változás. Az állomásról idejövet, ugye, látta az új garázst meg a fűrésztelepet? De most nem ezekről akarok beszélni. Még csak a házakról sem, pedig néhány év alatt kibújtak a zsúptető alól, és olyanok lettek, mint a vasúti kocsik. A legfőbb átalakulás nem mindig szembetűnő, kívülről alig is veszik észre, de biztosítom, minden kőépületnél tartósabb dolog. Anasztaszja Vasziljevna elmondta, hogy maga újságíró; nem árt, ha ezt is megtudja. De azért ne higgye, hogy érdekelt lévén, rá akarom erőszakolni a véleményemet. Csak egy kis esetet mondok el, úgy egyszerűen; mulatságos eset, itt történt meg, Pokrovkában, nem sokkal ezelőtt. Aznap éppen vezetőségi ülés volt a kerületi pártbizottságban: a kolhoznak bérbeadandó gépállomási traktorok ügyében határoztunk. Ülés után kilépek az utcára, autóba ülök, és megindulok hazafelé. Alighogy a telepet elhagytam, látom: egy legény áll az út szélén, egyik kezében bőrönd, a másikkal integet: nem venném-e fel a

kocsira? „Hová?" — „Pokrovkába." — „Ülj fel!" ... Megyünk. Útközben kérdezgetem:

— Szóval Pokrovkába igyekezel?

— Igen. Menyasszonyért.

— Menyasszonyt keresel?

— Miért keressek? Megvan az már! Azért jöttem, hogy elvigyem magammal a városba.

— Aztán kicsoda a menyasszony?

— Úgysem ismeri, ha maga nem idevalósi. — Aztán megkérdezte: — Van-e joguk hozzá, hogy ne eresszék el a menyasszonyt, ha, mondjuk, a városból jött érte a vőlegény?

Persze nem árultam el neki, hogy ki vagyok. Lássuk csak, gondolom, miféle vőlegény érkezett a kolhozba. A legényke szíves-örömest társalog. Szemjonnak hívják, azt mondja, nem Pokrovkából való, hanem a szomszéd faluban élt azelőtt, most pedig kisipari szövetkezetben dolgozik, megkeresi havonta az ezrest, szóval, akármelyik leány hozzámegy, főleg, ha megtudja, hogy szobája is van.

— Aztán a menyasszony tudja-e már, hogy érte jössz?

— Mindent megírtam neki levélben.

Szemmel láthatóan cseppet sem kételkedett benne, hogy a menyasszony követni fogja őt a városba. Miért is ne? Minden alapja megvolt hozzá. Három évvel ezelőtt sokat táncolgattak itt a klubban, és esténként a többi fiatallal együtt rótták a falu főutcáját, egyik végétől a másikig. Aztán meg a lánynak tetszett az ő muzsikálása, az, hogy mindenféle valcert meg francia négyest el tudott játszani a harmonikán; szemmel láthatóan őt választotta a többi legény közül. No most aztán a levélben megvallotta a szándékait.

Látta azt a régi szérűt a falu bejáratánál? Nos hát, alighogy odáig értünk, a vőlegény megállíttatta velem az autót és leszállt. Fogta a bőröndjét az én utasom, és egy

23174

kis ösvényen egyenest a szérű felé tartott. Nyilván a legrövidebb úton igyekezik a menyasszony házához, gondoltam. Megnyomtam az indítót, hogy tovább induljak, de a motor nem engedelmeskedett. Kiszálltam, és nekiálltam kifújni az eldugult porlasztócsövet. Ekkor ismét megpillantottam a legényt. De alig ismertem rá. Mialatt én a motorral bajlódtam, új ruhába öltözött. Valóságos divatfinak látszott. Ilyen szép legénynek most már lehetetlenség volt fel nem ajánlani a kocsimat. De ő nem fogadta el a szolgálataimat, és gyalog indult a faluba, Fedoszejev háza felé. Később megtudtam, mi vitte oda. Ugyanis abban az esztendőben, amikor ő a városba költözött, Fedoszejev volt a kolhoz elnöke. Így hát a kiöltözött vőlegény most beállít hozzá, előhúz a bőröndből egy üveg pálinkát, és máris a menyasszonyról beszél. Minden eszközt csatasorba állít, valamennyi érvét felsorakoztatja. Tudja-e Fedoszejev, hogy kivel beszél? Nekem egy ezrest emlegetett. De itt már feljebb licitált: azt mondta másfélezret keres, a lehető legkönnyebb munkával, automata soron dolgozik, mindent a gép végez helyette, ő csak zsebre tett kézzel áll ott és figyeli. Általában meglehetős szószátyár egy legény. Otthagyta a szülőfaluját, és most két fejjel magasabbnak hiszi magát az ottmaradottaknál. Csak amikor már kiürítették az üveget, akkor döbben rá, hogy minden kiadás és erőlködés kárba veszett, nem Fedoszejev az elnök. Dühös, hogy hiába töltötte az időt, hevesen felpattan az asztaltól:

— Miért nem szóltál?

— Kuzma Ivanovics jött a helyembe.

Mielőtt még hozzátehette volna, hogy azóta már azt is felváltották, a vőlegény kirohant a szobából, és futott egyenesen Kuzmához. Hogy vele mit beszélt, nem tudom, de amikor végre hozzám került, időbe telt, amíg meggyőztem róla, hogy csakugyan én vagyok a kolhoz

elnöke. Miféle kolhozelnök az ilyen — városi ember, inkább kerületi bizottsági titkár vagy éppenséggel területi megbízott? Én persze már tudtam, mi járatban van; megkérdeztem:

— A menyasszonnyal beszéltél-e már?

— Még nem...

— No hát először is vele beszélj, aztán gyere énhozzám.

De ő csak egyre a magáét hajtogatja:

— Mit beszéljek vele? Mindent megírtam a levélben!

— Nem addig van a' — válaszolom. — A menyasszony jelentse be írásban. Ha el akar menni, nem tartjuk vissza, de meg nincs is jogunk hozzá.

Erre már megörült és futott a menyasszonyához. És nehogy azt higgye, hogy hideg fogadtatásban részesült! Mégiscsak régi ismerős, fiatalkori emlékek. Szenya azelőtt sem kételkedett az ellenállhatatlanságában, de most aztán még inkább nekibátorodott. A menyasszony magáról szeretne beszélni neki, ő meg csak: „Pakolj, és gyerünk a városba!" „Megállj no — mondja a lány —, várj egy kicsit, nekem is megvan a dolgom, itt a kolhozban." De a vőlegény még hallani sem akarja: „Ugyan már, hagyd azt a kolhozt! Érdemes is törődni vele!" A leánynak a kolhoz az élete, reménysége — a vőlegény meg három éve hátat fordított a kolhoznak, őneki csak filléres munkaegységeket jelent, rosszul jövedelmező munkát, ilyesmit ő, Szenyka, figyelemre sem érdemesít. És csak erősködik, fújja a maga nótáját, semmi másra nem figyel. Hol a ruhájával kérkedik a menyasszony előtt — vehetne-e ilyet a faluban? Hol meg fitymálva beszél a falusi életről: hol marad a várositól? A menyasszony ámul-bámul, nem érti a dolgot. Régi ismerőse áll előtte, Szenya, a harmonikás. Jóképű legény, ebben nincs hiba. Mégis csodálkozik rajta: hogy tetszhetett neki valamikor? Ez a kérkedő ficsúr? Tisztára bolond: beszélhet

neki, amit akar, csak kitart a maga mondókája mellett. Hallgatni is rossz. Megérti, hogy mi történt, ugye? A legény az elmúlt évek alatt is csak az maradt, aki volt, de a leány fejlődött, és felismerte: új élet kezdődött a faluban; önnön két kezével építette ezt az életet, e tudatának magasságából nézett le a kérőre. És már szánakozva mondta: „Menj vissza, Szenyka, utazz el."

Melnyikov befejezte a történetét, és egyszeriben kifelé sietett.

— Ha meg akarja nézni a gazdaságot, jöjjön!

— De hát ki volt a menyasszony? — kérdeztem.

— Kérdezze meg Anasztaszja Vasziljevnától. Ő talán megmondja.

Nasztyenyka szemrehányóan pillantott rá.

— Fjodor Konsztantyinovics, megígérte, hogy megőrzi a titkot.

— Nem is árultam el.

— És hol van a vőlegény?

— Én hoztam ide, hát vissza is vittem az állomásra. Megint átöltözött ott a szérűn. A régi ruháját vette fel.

Az aranygyűrű

A szüleimtől örökölt ház jóval a háború előtt épült. De csapolt végű gerendákból ácsolták, és nyilván csak nemrégen fedték be lemezzel, így majdnem teljesen újnak látszott. Csak a közös tető alatt levő istálló roggyant meg és árulta el az épület korát. Gazdához illően kalapácsot ragadtam, és felmásztam a padlásra. Egy csomó kiszolgált és használhatatlan állapotú házi kacat hányódott a porban, egy sötét sarokból rozsdás kasza nyúlt ki, mint egy darucsőr, s akárcsak gyermekkoromban, a szét-

szórt félhomályban minden olyan sejtelmesnek tetszett, hogy a sarkok között kifeszített szárítókötelek a kemencekémény mögött rejtőzködő óriás pók hálójának tűntek fel.

Megvizsgáltam a tetőszerkezetet, és miután meggyőződtem róla, hogy még jó karban van, lemásztam a pitvarba. Tekintetem az öreg Polnovra esett: fürkész szemmel nézett rám, és jókedvűen kérdezte a mellette álló Másától:

— Tudod-e lányom, hogy ki fia ez?

Vaszilij Antonovics Polnov szinte semmit sem változott az elmúlt esztendők alatt. A régi egyenes tartású, vállas ember volt, dús fekete hajában csak alig-alig szaporodott az ezüst. Mása megváltozott, de azért rögtön ráismertem. A Polnovok mind feketék voltak, ám apjára ő hasonlított a legjobban. Ugyanolyan fénylő bogárszeme, délceg szép alakja volt. Tizennyolc évesen élt az emlékezetemben, karcsún és csengő hangúan, mint amilyen most Nasztyenyka. Határozott, egyenes jellemnek ismertem. Akkor, a háború idején, bizonyára eljött volna velünk a frontra, ha a négy kisebb testvér gondja nem marasztja. Az egykori kislány helyett most egy harminc éves nő állt előttem, nyugodt és biztos öntudattal, mintha egész külsejével azt akarná mondani: mi itthon vagyunk, és körös-körül minden a mienk.

Az öreg Polnov jól tudta, hogy mi az orosz vendéglátás, de nem sokáig üldögélhettünk, az állatok nyári legelőre hajtása sürgetett, így hát hármasban — Vaszilij Antonovics, Mása és én — elindultunk a majorok felé. A főutcán mentünk, s lépten-nyomon csalhatatlan jelek ötlöttek a szemembe, amelyekből egyetlen pillantással megítélhettem Pokrovka életét. Épülő új házak, új tetők a régieken, és amerre csak nézek, új kerítés mindenütt...

— Úgy látom, javul az élet.

Vaszilij Antonovics az utcán is vendéglátómnak érezte magát, ezért kötelességének vélte, hogy ne csak holmi régen elfelejtett Antonovicsék új házára hívja fel a figyelmemet, hanem az ablakok előtt elültetett kis cseresznyefákra is, meg az árkokon átvezető hidacskákra, sőt még az árkokra is, amelyeket egyenes partjukból ítélve ősszel szabályoztak, és teljesen kitisztítottak.

Ez a javuló élet még inkább szembeszökött, amikor egy kis utcába kanyarodtunk, s a veteményes kerteken át kiértünk a majorba. Képzeljenek el egy hatalmas nagy majorudvart, telis-tele marhával. Mintha tarka szőnyeg borítaná. Fehér, vörös és fekete foltok keverednek és torlódnak egymásra. S ezt az egész élő színszövetet napsugarak fonják át meg át. Ismertem Pokrovkát legdúsabb békebeli éveiben, de soha még ennyi tehén, üsző és borjú nem volt a majorság udvarán. Nem is lehetett. Emlékszem a házak előtti kis földhányások körül lefolyt gyűlésekre, vitákra; mindig csak ugyanaz a mondás járta: „Felesznek minket a majorok." És íme most, amikor csaknem kétszer annyi szarvasmarha van, halom, hogy az öreg Polnov milyen büszkén, némi kérkedéssel mondja: „A majorok táplálnak minket." Úgy nagy általánosságban ebben semmi rendkívüli nem láttam. Még abban az eldugott kis erdei járásban is, ahol tudósítóskodtam, fejlődött az állattenyésztés. Ámde a legmegkapóbb tapasztalat az ember saját tapasztalata, s az élet midenfajta változásán akkor ámulunk el igazán, ha ismerős, közeli életbe hatol be. Akkor a legmindennapibb jelenség is szokatlanná válik, a legegyszerűbb: jelentőssé nő és mély benyomást kelt.

Valahonnét a szérűskertből váratlanul kiszaladt egy lány: kendője a nyakába csúszott, haja kócosan lobogott; észre sem vett engem, sem az öreg Polnovot; csaknem sírva futott Másához:

— Miért szégyenítesz meg engem?

— Senki sem akar, téged, Katyerina, megszégyeníteni.

— Utolsó helyre soroltál...

— Ne haragudj, de ez az igazság...

Amikor Katyerina elment, megkérdeztem:

— Rosszul dolgozik?

— Nem éppen rosszul, de még nincs meg az a gyakorlata, mint a többieknek. Nemrégen került át a földműveléstől. Csak háromezer litert fej...

— Mennyit, mennyit? — nem akartam hinni a fülemnek.

— Háromezret.

— És ennyivel még utolsó? — Ismét rendkívülivé vált számomra a megszokott, mert mindazt, amit Pokrovkában tapasztaltam, akaratlanul is ahhoz mértem, amit a háború előtt láttam itt. — Hiszen úgy emlékszem, ha valaki másfélezer litert fejt, az már jó eredménynek számított.

— Hol vagyunk már attól! — mosolygott Mása.

Az udvaron csordába terelték a marhákat. Bementem a jószágudvarra. És megint csak új világításban láttam meg azt, amit már más kolhozokban megszoktam. Jószágudvar! Igen, a szokásos kép: két sorban az etetőjászlak, középen drótkötélpálya, minden állás előtt önműködő itató: vízvezetékcsövek véges-végig, villanydrótok futnak a mennyezeten. De sok ilyen jószágudvart láttam már! Több százat is! Annyit, hogy már behunyt szemmel tudom: középen jobb kéz felé van a takarmánykonyha, az ellenkező oldalon a jeges levegőjű tejátvevő, meg a fejőnők szobája — geránium és púder illata keveredik benne, valamelyik divatozó lány az esti fejés után egyenest a klubba siet, táncolni. De ma ez a megszokott kép is merőben más gondolatot keltett: nem is olyan régen még az egész major egyetlen nagy istállóból állt. Milyen messze is vagyunk már attól, ami lényegében nagyobb-

fajta parasztbirtok volt csak, nem igazán szocialista, egészen más színvonalú mezőgazdaság!

Az udvaron hajcsárok kiáltoztak és vesződtek a borjakkal; be-behallatszott Mása hangja, amint utasításokat osztogat. A tehénbőgés olykor elnyelte az emberi hangokat. De azután minden elnémult; csend lett, és amikor a majorudvarra kiléptem, az már teljesen kiürült. Csak a távolban, a dűlőúton vonult néhány csorda, olyan lassan, hogy a hajcsárokkal együtt szinte állni látszott, mintha csak festett kép lett volna.

Az öreg Polnov szólított:

— Kimegyünk a mezőre? Egy kis dolgom van ott.

— Nem értem, Vaszilij Antonovics, miféle brigádban dolgozik maga: állattenyésztőben vagy növénytermesztőben?

— Az én brigádom mindig az, ahol éber szemre van szükség.

Megkerültük a majorudvart, s a tavalyi tarlón át toronyiránt iparkodtunk a folyókanyar felé, amelyet könnyű ködcsíkként szegélyezett a még ki nem zöldült bozót. Valahol nem messze, a parti lapályon traktor szántott, a közeli országúton sűrűn jöttek-mentek az autók, és mégis olyan csend volt a mezőn, mintha minden hangot — a motorberregéstől a traktor hernyótalpának zörgéséig — elnyelne a határtalan, nagy tavaszi csend. És ebben a mélységes tavaszi hallgatásban legzengőbb az öreg Polnov hangja volt, amikor lehajolván, fölmarkolt egy kis rögöt az őszi szántású földből, s a tenyerén vizsgálgatva, leírhatatlanul zord keserűséggel mondta:

— Hát föld ez? Tavasszal összeáll, de nyáron por az egész. Mindez azért van, mert nincs meg a gyűrű...

— Miféle gyűrű?

— Hát az a bizonyos... A tejhozammal törődünk, lám, már a négyezernél tartunk, de a földről megfeledkezünk. Ő csak adjon, a földanyácska, de tőlünk semmit sem kap.

Így hát nem is lesz gyűrűnk. Lám, mit meg nem értünk: negyven pudot terem a zab, a rozs is csaknem annyit. Mi kell még? Látod, itt van ez a bozót. Azt mondtam az elnöknek: „Ez a föld a rossz gazdáktól szökött meg az erdőkbe." Mit? Nem hiszed? Egyebet is mondtam neki: „Te, aszondom, Fjodor Konsztantyinovics, a tejhozamot a csillagokig felviszed, de vigyázz, nehogy a létra feldőljön!" — „Minek nekünk a létra? — kérdezi. — Nem akarjuk mi a tejhozamot leszállítani." Azt feleltem neki erre: „Ahhoz kell a létra, hogy a takarmányt felemeld, érted-e? Nem lemenni kell rajta, hanem felhágni."

Keresztültörtünk a bozóton, s a mélyföldön olyasmi tárult elém, hogy akaratlanul is az öreg felé fordultam. Ezt a földet igazán nem nevezhettem szántóföldnek. Sűrűn mohos volt és tele kiszedett fatönkkel, ráadásul pedig a keskenysége miatt semmiképpen sem alkalmas a traktorral való megmunkálásra. És mégis traktor szántotta, méghozzá egészen furcsa módon. Nem húzta az ekét, hanem maga előtt lökdöste, mint egy földgyalú kaparóvasát, és nagy kupacokat halmozott a mélyföld szélire. Ez a látvány kitűnő kedvre hangolta az öreg Polnovot. A traktor felé intett és vidáman mondta:

— Jól kifundáltam, mi?

A túlsó végen hirtelen egy terepjáró kocsi bukkant fel. Melnyikov kolhozelnök, és Nasztyenyka szállt ki belőle. Melnyikov megállította a traktort. Előbb Jegor Polnov ugrott ki a vezetőfülkéből, majd egy huszonhét éves forma, magas fiatalember, trikóban és gumicsizmában. Cingár, beesett mellű ember volt, de izmos keze nagyon erősnek látszott.

— Hát a len, Vlagyimir Nyikolajevics? — kérdezte Melnyikov a sovány fiatalemberhez fordulva.

— Artyomot küldtem oda.

— Helyes. Nagyon kérem, ne feledkezzék meg a lenről. Biztos félmillió! No, menjünk, Anasztaszja Vaszil-

jevna! — De még mielőtt az autóhoz visszamentek volna, Melnyikov még egyszer megállt: — Igaz is, majd elfelejtettem, Vlagyimir Nyikolajevics, kérem, bocsásson egy traktort a kerületi fogyasztási szövetkezet rendelkezésére. Fát kell szállítaniok.

— Honnan vegyük el a traktort, Vaszilij Konsztantyinovics?

— Innen a tőzegről... Nincs más megoldás.

— A kasszát kell megtölteni?

— Nemcsak a pénz számít — kölcsönös segítség is van a világon.

Amíg a traktorról beszéltek, a két Polnov, apa és fiú, hallgatott. De alighogy Melnyikov és Nasztyenyka elment, az öreg Polnov ráförmedt a fiára:

— Te Jegor, miért nem nyitottad ki a szádat? Mondtad volna, hogy nincs rendben a traktor, nem sokáig szolgál már. Nézze meg az ember, mit ki nem találnak, fát szállítani másnak, talajjavítás helyett! Hej, ha én traktoros volnék...

De a fiú sem maradt adósa az apjának:

— Maga az ellenőrző bizottság, édesapám, miért nem szólt... Még hogy nincs rendben a traktor! Az én kezem alatt mindig rendben van!

Ekkor mindketten a sovány fiatalemberre támadtak. Különösen az öreg Polnov heveskedett:

— Hát te, Vlagyimir Nyikolajevics, miért nem tiltakoztál? Ki vagy te? Gépész, vagy nem az? Így van ez mindig: egyik határozat a másik után a tőzegtrágya termelés ügyében, de mihelyt dologhoz kéne látni, egykettőre elviszik a traktort! Én ellene vagyok az ilyesminek. Mindenképpen ellenzem. Paraszti szempontból is, meg mint ellenőrző bizottság, de még a párt szempontjából is, habár nem vagyok párttag, de te a párttitkárunk vagy, Jelagin elvtárs. Ej, mit is beszéljek!... — Teljesen

felpaprikázódva átment a földdarab túlsó végébe, a tőzegkupacokhoz.

Jelagin meghagyta Jegornak, hogy folytassa a tőzegfeltúrást, maga pedig leült egy kiszedett tuskóra, és kíváncsian mustrálgatva engem, így beszélt:

— Tehát Polnovék a maga házában laknak? Furcsa dolog. Én városi ember létemre a földet szántsam, maga meg elköltözik a városba. Ne higgye, hogy irigylem, vagy hogy a bántódás beszél belőlem. Nem, csak meg akarom érteni a történelem logikáját. Egy autópark technológusa voltam, aztán gépállomásra küldtek gépésznek, majd a kolhoz kibérelt két traktort, akkor idekerültem a kolhozba, sőt még párttitkárnak is megválasztottak. Mi dolog ez? Én, a városi ember, tőzeget termelek ki, a föld termékenységéért harcolok, maga pedig, aki itt született, szépen félreáll, és egy cseppet sem izgatja mindez. Nem érdekli az öreg Polnov felháborodása... Sem az, hogy jól tette-e Fjodor Konsztantyinovics, amikor a traktort elparancsolta a tőzegről... Meg hogy mit gondol minderről a kolhoz gépésze, vagyis a pártszervezet titkára, Jelagin?

Felkelt a tuskóról, és egyenest a lóherés felé tartott, ahol len alá szántottak, én pedig az öreg Polnov után eredtem. Megkerültük a bozótot, s a folyóparton haladtunk. Az öreg kissé lecsillapodott, már nem haragudott Jelaginra, és csak Melnyikovra dohogott: vigye a traktort, de majd a zárszámadó gyűlésen nem ússza meg szárazon! Miután így megtalálta a módját, hogy bosszút álljon a tőzegkitermelés elhanyagolásáért, az öreg teljesen megbékélt, és észrevétlenül hangot változtatva dicsérte az elnököt:

— Ha mindjárt a háború után ilyen embert kaptunk volna, mint ez a Fjodor Konsztantyinovics, ma már sokkal előrébb volnánk... Közelebb a kommunizmushoz. Ennek helyén van az esze, és becsületes ember, nem

iszik. Nem mintha egy kortyot se venne a szájába — akkor nem is volna jó elnök. De nem fogad el italt, és nem lehet vodkával lekenyerezni, nem ám. Akarod, hogy elmondjak neked egy titkot? De ide figyelj: Fjodor Konsztantyinovicsnak egy kukkot se róla!...

— Csak neki ne?

— Meg Nasztyának se szólj. Hát ez a titok: egyszer a kolhozvezetőségen megróttam a koncentrátokért. Ne dicsekedj a tejhozammal, vásárolt takarmányon éred el... Nagyjából igaz is ez. Csakhogy itt másról is van ám szó, nemcsak a koncentrátokról. Fjodor Konsztantyinovics új ember itt, nem tudja, hogy a háború előtt is ugyanannyi koncentrátot adtak, és mi volt a tejhozam? Másfélezer liter. Koncentrát ide, koncentrát oda, az emberek változtak meg! Megtalálják számításukat a kolhozban. Bizony, hol volt ettől a magángazdálkodás? Hiányzott a merészség, mint a kaszálásnál, ha nincs jó lendület.

Kiértünk a meredek folyópartra. Odalent magasan állt a tavaszi ár. A parti rézsűk visszafogták, nem léphetett ki medréből. Ameddig a szem ellátott, tavaszian zöldelltek a kolhozföldek: mezők, rétek, erdők, legelők.

— Látod, igazi aranygyűrű — mondta az öreg Polnov. — Minden a maga helyén: szántó, rét, erdő, kaszáló. És hát a miénk. A miénk, csak nem tudjuk megfogni. Miért? Mert nem mindenki látja az aranygyűrűt. Nem mindenki érti, hogy mit jelent.

Álltam a magas folyóparton — szemem előtt szülőfalum kincses gazdagsága — s boldog voltam; örömöt adott e találkozás az élettel, amely olyan közel volt hozzám, és mégis immár annyira ismeretlen.

Búcsú előtti nap érkeztem Pokrovkába, és amikor Vaszilij Antonovics Polnovval a mezőről visszatértünk, már látni lehetett, hogy úgy árad az ünnep a faluba, mint mezei árterületre a víz: lassan, de biztosan, és egyre nagyobb területet önt el.

Az imént még minden a szokott hétköznapi képét viselte. De most odakint a határban elhallgatott a traktor, emberek jöttek haza a mezőről, és valahonnan hirtelen házi sör illata szállt, mintha részegítő szellő lengedezne.

És megkezdődött. Alig hunytak ki a házak ablakain az utolsó vörös alkonyi fények, már hangos rádiószó elegyedett a harmonika sipító hangjával, a gramofonok surrogásával. S az utca egyszeriben elvesztette szilárdságát. Megingott és lötyögni kezdett, mint kikopott tengelyen a kerék. Pokrovka már az ünnep előestéjén víg mulatozásba fogott.

Az én földijeim nem voltak különösebben hivő emberek. A templomi búcsú ünnepét mégis minden évben megülték, sőt régente nemegyszer duhajul. És semmiféle közös gyűlési határozat — „az utolsó emberig ki a mezőre!" — nem bírhatta rá őket, hogy lemondjanak holmi Jegor vagy Irina Mokrida megünnepléséről. Ők maguk hozták a határozatokat, és maguk is szegték meg azokat. Sokszor elgondolkoztam rajta, hogy helytelenül hadakozunk mindezekkel az ünnepekkel, és ilyenkor mindig a csillogó karácsonyfa felé fordultam. Lám, elvettük a karácsonytól, és vidám újévi fenyővé tettük. Miért ne tehetnénk hát ugyanezt a helyi ünnepekkel? Nincs-e minden faluban például kolhozszületésnap?

Amikor az egész falu vigad, teljesen kívülállónak kell lenni ahhoz, hogy valaki egy sarokban megbújva várja az ünnep elmúlását. Ezért nem csodálkoztam, amikor este

Nasztyenyka megterítette az asztalt, és nemsokára ezután beköszöntöttek a vendégek. És ne ijedjenek meg, elsőnek Jelagin érkezett, a párttitkár, utána Melnyikov kolhozelnök a feleségével, Ljudmila Ivanovnával, meg még egy Artyom nevezetű fiatal legény, Jegor barátja és szintén traktorvezető. Persze én is kivettem a részemet az ünnepből. Biztosíthatom önöket, a legkisebb lelkiismeretfurdalást sem éreztem.

Érdeklődéssel figyeltem a vitára, amely Melnyikov és az öreg Polnov között robbant ki váratlanul.

— Nem, Vaszilij Antonovics, nincs igazad, amikor nem bízol a lenben... Öreges maradiság...

— Öreg is vagyok.

— De hát értsd meg: bevetünk vagy huszonöt hektárt, és félmilliós jövedelmet hoz...

— Láttuk mi már ezt a jövedelmet a polgárháborúban is. Nem volt textilnemű, azért elhatároztuk, hogy lent termelünk — lesz miből ingvásznat szőni. Csak kimerítettük a földet, aztán vagy két évig nem győztük rendbehozni.

— Mikor volt ez, Vaszilij Antonovics, milyen időkben? Még a magángazdaságok korában.

— No és aztán, mit tesz az?

— Azt, hogy a parasztnak kevés földje volt, nem térhetett át a vetésforgóra. Az éghajlatunk megfelelő, akárcsak a lentermő Pszkov-vidéken. Így van-e?

— Az éghajlat ellen semmi kifogásom — bólintott rá az öreg.

— Akkor hát miért igazodjak a régi paraszti földínséghez, amikor ma egész birodalmam van?

„Biztosan paraszt volt az apja vagy a nagyapja" — gondoltam és észrevettem, hogy Nasztyenyka elbűvölt pillantással nézi Melnyikovot. Az elnök véleményét osztotta.

— Ha mindig azt néznénk, hogy régen mi volt, akkor a föld visszafelé forogna.

— Olykor nem árt visszafelé forogni, nehogy túlságosan elszédüljünk — felelte rá az apja. — Én bizony Fjodor Konsztantyinovics, amondó vagyok: nem a mi erőnkhöz való az a len. Vigyázz, még beleszakadunk!

— Én pedig úgy gondolom — mosolygott vidáman Melnyikov —, mihelyt kezünkben lesz a félmillió, megszaporodik az erőnk. — S magasra emelte a pálinkás poharát: — Igyunk hát a kéklő lentáblákra és a félmilliós hozamra. Nos, titkár elvtárs, egy véleményen vagyunk?

— Aki mer, az nyer — felelte Jelagin, és odakoccintotta a poharát Melnyikovéhoz. — De tegyük hozzá: a lenre és a föld termékenységére!

— Nem bánom.

— No, ha a termékenységre is iszunk, akkor semmi kifogásom — csatlakozott hozzájuk Polnov, és együtt ivott a többiekkel.

Jelagin kiment a tornácra, cigarettázni.

— Jó titkárom van nekem, különb se kell — jegyezte meg Melnyikov.

— Vajon illik-e, hogy a kolhoz elnökének saját titkára legyen? — kiáltott fel Artyom, nem titkolva naiv csodálkozását.

— Ej, te szemfüles! Megbotlott a nyelvem, aztán máris örülsz, hogy belém csíphetsz!

— Csak azért mondom, mert nem kell felduzzasztani a státust...

Nasztyenyka felpattant a helyéről, s az asztalon áthajolva, üstökön ragadta Artyomot.

— Ne merd a vezetőséget gúnyolni!

Meleg volt a szobában, kimentem az utcára hűsölni. Jólesik az embernek tavaszi éjszakán gazda módra körüljárni háza udvarát, elüldögélni a kiskapunál, s a kicsiny birtok talpalatnyi földjéről nézegetni a mérhetetlen csil-

lagos eget. Akkor mintegy biztosabban érzi magát a földön, s már nem csupán porszemnek, amelyet a vándor sorsfuvalmak felragadnak, és ki tudja, hová vihetnek. Észre se vettem, amikor Melnyikov odalépett hozzám.

— Tudja-e, fiatal koromban arról álmodoztam, hogy újságíró leszek.

— Romantikus elképzelés.

— Fiatal korban minden romantikus, ami tetszik. Mert maga az ifjúság is az.

A világos ablak keretében, mint egy tusrajz, Melnyikov felesége jelent meg. Nem látott bennünket, és csak úgy belekiáltott a sötétségbe: „Fegya, haza!" — s eltűnt, mintha nem is élő ember lett volna az ablakban, csak egy árnyék siklott volna át.

Ebben a pillanatban traktorberregés és hernyótalpak csikorgása hangzott fel a kis utcán. Jegor csaknem a kapu előtt állt meg. Kiugrott a vezetőfülkéből, szokott erélyes lépteivel felsietett a lépcsőn, és a házba lépve, jelentette Jelaginnak:

— Vlagyimir Nyikolajevics, kész a második túrás.

— A mezőről jössz?

— A postára is benéztem.

— Ülj le, iszunk a tőzegre.

— Nem lehet. Megegyeztünk telefonon a kerületi fogyasztási szövetkezettel, hogy ma éjjel megkezdjük a fahordást. Megígérték, hogy szánra rakják a törzseket. Nasztya, csomagolj be valami útravalót!

— Veled megyek — mondta Artyom felemelkedve.

— Hát a len? — kiáltotta Nasztyenyka, és megragadta Artyom karját. — Sehová se mégy.

— Holnap úgyis ünnep van.

— Eredj csak — hagyta helyben Jelagin. — De ha estére vissza nem jössz, baj lesz!

— Minden rendben lesz, Vlagyimir Nyikolajevics. Mit gondolsz, Artyom, két fordulóval megcsináljuk?

— Ha kettővel, hát kettővel, ha három kell, annyit csinálunk! Mi az nekünk, nem gyalog járunk! Forogjon a hernyótalp!

— Akkor én is itthon leszek holnap estére. No, legkésőbb reggelre megjövök.

Hamarosan elmentek a vendégek. Az öreg Polnov már korábban elvonult aludni a nyári helyiségbe, s mi kettesben maradtunk Nasztyenykával. Nasztyenyka az ablakhoz lépett, belebámult a csillagos éjszakába, és azt mondta:

— Mindkettő remek ember. De Vlagyimir Nyikolajevicsnek nehezebb.

— Úgy látom, jól megértik egymást...

— Barátok és nagyon derék emberek...

Harmonika játszott a tavaszi éjszakában, valahol messze lányok énekeltek több szólamban, időnként az árokhídról táncos dobbantások hangját hozta fülünkbe a szél.

— Mulat a falu, hát te miért nem táncolsz?

— Fáradt vagyok, de meg nem is kívánok.

— Szóval, Ő nincs ott?

— Nincs — vallotta be nyíltan.

— Hát hol van, Nasztyenyka?

— Nem tudom...

— Mondd, Nasztyenyka, Artyom honnét került ide a faluba?

— Vlagyimir Nyikolajeviccsel együtt jött a gépállomásról, oda meg — egész története van annak. Öntödében dolgozott, és közös szobában lakott a húgával. Aztán a húga férjhez ment. Mit tegyen? Ne engedje be a férjet? Az egész lakást összehívták tanácskozni, és a lakók azt ajánlották Artyomnak, hogy éjszakára költözzék a konyhába. Ámde ekkor újabb nehézség merült fel. A matracot csak az asztal alá tehette. Artyom így is meg volt elégedve: mindegy, hogy alszik az ember,

csak alhassék. De a lába nem fért el az asztal alatt, és aki éjszaka kiment a konyhába, belebotlott. Dübörgés, lárma, az egész lakás felriadt. Egy hét múlva Artyom bement az üzemi bizottsághoz és kérte, segítsenek rajta nagy bajában. De hát mit tehetett az üzemi bizottság? A legényszállásokon nem volt hely, az új házat akkor kezdték építeni, ezért hát azt tanácsolták neki: „Költözz falura, dolgozz egy ideig kolhozban, aztán, ha majd felszabadul valami lakótér, visszajössz." Nos hát idejött, a mi gépállomásunkra.

— De miért éppen ide?

— Nem tudom pontosan... Biztosan a patronálók révén valahogy, de az is meglehet, hogy maga választotta ki.

Jó éjszakát kívántam Nasztyenykának, és kiléptem a kiskapun. A házakban kialudtak a fények, az utca elcsendesedett, úgy látszik, az árok hídján is abbamaradt a tánc. Egy ideig még sütemény- és vodkaillat úszott a levegőben, majd a mező felől lengedező friss szellő elűzte az ünnepi illatokat, s a közeli tavaszi ár hűvösébe burkolta a falut. Hirtelen rövid, de éles kiáltás hasított az éjszakába. Valaki elfutott mellettem, részegen tántorogva, nagy hadonászással. Mögötte Jelagin bukkant fel a halvány derengésben.

— Mi történt, Vlagyimir Nyikolajevics?

— Ez a Venka minden ünnepen elkövet valamit.

— Ki az a Venka?

— Sofőr, kissé balra hajló, nagy léhűtő. Éppen ma kellett Artyommal összeakadnia. Artyom a traktort tisztogatta, Venka meg belekötött, hogy: miért jöttél ide a városból, mi jogod van a mi földünket szántani? Aztán mellen ragadta Artyomot. Jegor ugyanakkor drótkötelet keresgélt ott mellettük a fészerben. Kiugrott és könnyedén odasózott Venkának. No de ami neki könnyű, azt Venka épp csak hogy kibírja.

Éjszaka Venkáról álmodtam, vagyis valami halvány körvonalú, részeg alak tántorgott az éjszakai homályban. Kitépte a kezemből a noteszomat, s állandóan azt kiáltozta, nem tűri, hogy a pokrovkai földeket szántsam. Szerencsére ott termett Jegor, mire Venka felpattant egy autókerékre, és kikarikázott az ablakomon.

Zajra ébredtem. Valaki harangozott vagy egy sínt ütögetett. Buzgón és kitartóan csinálta. Félálomban azt hittem, tűz van. De nem, ez nem vészkongatás. Inkább munkára hívó. De hiszen ma ünnep van? Csak amikor teljesen felébredtem, akkor eszméltem rá, hogy a fülemben csengő hang nem vészjelzés és nem is dologra szólít, hanem egészen sajátos, lágy, behízelgő árnyalatú, mint az olyan emberé, aki mindenáron meg akar nyerni valakit.

Kiléptem az utcára. A harangláb felől jött a hang. Tehát Pokrovkában nyitva a templom? Milyen sok évig zárva volt. Emlékszem, mi legénykék klubnak szerettük volna megszerezni, majd egy időben gabonát szárítottak benne. Vagy talán csak a fülem csengett? Nem, nem. Ájtatos öregasszonyok vonultak az úton a templom felé. Anélkül hogy észrevettem volna, mit csinálok, megindultam utánuk.

A templom üres volt, elhagyatott, és ezt az ürességet csak még inkább hangsúlyozták az imádkozók gyér térdhajtásai, amint a kőpadlóra borultak, meg a mély férfihang, amely öblösen visszhangzott a boltozatos festett mennyezet alatt.

Megálltam egy oszlop tövében. A pap hajnali misét mondott. Halkan énekelt, hadarva ejtette ki a szavakat, minden mozdulata és sietős hajlongása mintha csak azt mondta volna: torkig vagyok ezzel az egésszel, unom a kényelmetlen csuhát, mindenből elegem van, belőletek is, jámbor vénasszonyok, az ördög hozott ide benneteket ilyen korán, hogy egyikünk se alhassék. Hirtelen egy

pillanatra elhallgatott, mint aki elfelejtette a szöveget. Ekkor összetalálkozott a szemünk. Egymásra ismertünk. Vaszka Pihtyajev állt előttem papi öltözetben. De még ha táncoló medve bőrébe bújt volna is, felismertem volna szemének sunyi tekintetét, pisze orrának mulatságos kis ráncait. Igen, igen, ő az.

Megrökönyödve léptem ki a templomból. Vaszka Pihtyajev: pap! De hiszen emlékszem rá, hogy úttörő korában egyszer egy felvonuláson kartonpapírból kivágott pópát vitt, s ahogy a madzagot ráncigálta, a hosszú hajú, csuhás alak nevetségesen kalimpálva emelgette egyik kezében a keresztet, a másikban a pálinkásüveget.

De még nagyobb meglepetés várt rám. Ahogy a magas templomtornácról lementem, Lizát pillantottam meg. Alig ismertem rá. Huszonöt évével öregasszonynak látszott, olyan megviselt volt az arca. A harangláb mellett állt, és ütemesen rángatta a kötelet. Egy éltes asszony mélyen meghajolva köszöntötte:

— Jó reggelt, mátuska!

Legszívesebben elszaladtam volna, csakhogy ne kelljen találkoznom vele. Vaszilij Polnov lánya: papné! De Liza abbahagyta a harangozást és megszólított. Nem tudtam, mit mondjak neki. Megkérdezzem, hogy van, boldog-e? Aztán mit még? A legegyszerűbb kérdések is visszásnak tűntek fel, mert az én elképzelésem szerint pap feleségének lenni annyi, mint nem élni.

— Nem ismersz meg?

— De igen.

— A férjemnek segítek. — Majd egy kis szünet után, mosolyogva hozzátette: — Papné vagyok, itt happnénak is mondanak.

— Hogy vagy, Liza? — Mégiscsak volt hozzá erőm, hogy a legegyszerűbb, legmegszokottabb kérdést feltegyem.

Nem válaszolt. Mintha anélkül is jól láthatnám, hogyan él. És lassan megindult a templom kapuja felé.

Templom Pokrovkában! Vaszka Pihtyajev: pap, Liza: papné! Már senki sem húzta a harangot, az én fülemben még mindig egyre ott kongott a szava.

Szokov, a kerületi bizottság titkára

Habár az újság, amelyiknél dolgoztam, más területen jelent meg, és Pokrovkába csak úgy pihenni jöttem, földijeim mégis a sajtó képviselőjét látták bennem, s az öreg Polnov nem is hívott másként, csak „szerkesztő"-nek. Ezért cseppet sem csodálatos, hogy hamarosan beavattak a kolhoz életének sok fontos eseményébe, így például tanúja lettem a Melnyikov és a kerületi pártbizottság titkára, Szokov beszélgetésének.

Gennagyij Szergejevics Szokov, a kerületi pártbizottság titkára nemigen hasonlított azokhoz a párttitkárokhoz, akiket a színpadon és a filmeken szoktunk látni. Nem viselt bőrkabátot, sem terepszínű sapkát, halántékán nem csillogtak a kötelező ezüstös hajszálak, és arca sem látszott a szilárd jellem és a kimeríthetetlen erély megtestesülésének. Kopott átmeneti kabátban és közönséges sapkában pillantottam meg, külseje cseppet sem ütött el a környezetétől, sőt ellenkezőleg: falusi tanítónak látszott. Inkább a mellette álló Melnyikovot nézhettem volna kerületi bizottsági titkárnak: magabiztosan beszélt, sőt némi oktató hangsúllyal, mint az olyan ember, aki meg van győződve róla, hogy rendkívül fontos dolgokat mond. Szokov feltűnő figyelemmel hallgatta az elnök minden szavát, csak nagy ritkán vetett közbe egy-egy megjegyzést s terelte észrevétlenül a

kívánt irányba a beszélgetést. De éppen ez árulta el benne a kerületi bizottsági titkárt, a gazdag élettapasztalatú vezetőt, aki jól ismeri az embereket, s tudja, hogy a legjobb vezetés a hatalmaskodás és kényszer nélküli, vagyis, amelyik meghagyja az emberekben a teljesértékűség érzését.

Szokov új ember volt a kerületben, tavasz küszöbén választották meg titkárnak, nem lehetett csodálkozni rajta, hogy meg akarta tekinteni a kolhozgazdaságot, Melnyikov pedig a maga részéről kész örömest mutogatta neki. Legalábbis én így láttam, amikor az elnök terepjáró gépkocsiján egyik brigádtól a másikhoz robogtunk, az állattenyésztő-telepről a nyári legelőre, a még ki nem száradt, süppedős utakon, s a gabonaföldek szélén, amelyeken már a tavaszi szántás folyt.

Különösen érzékeli az ember a hatalmas számadatokat, amikor a valóságban látjuk. Ezerkétszáz hektár kolhoz-szántóföld! Órákba telik, amíg bejárja az ember. Így a térben elképzelt szám új időmértékkel teljesedik. Akkor mindinkább megértjük, mennyit kell dolgozni, hogy ezt az egész földterületet bevessék, gondozzák és hogy idejében betakarítsák a termést. De vannak számok, amelyek nem önmagukban hatnak, hanem csak bizonyos fogalmakkal való összehasonlításban. Száz hektárnyi őszi rozs... Meg ötven őszi búza... Szokov hallgatja és mintegy mellékesen megjegyzi:

— Tóvidék soha nem élt meg a saját gabonájából. Most pedig ha csak hatvan pudos átlagtermést veszünk is, mennyi gabonája lehet Pokrovkának? És hány kenyérfogyasztója van? Hatszáz körül...

— Tizenöt pud esik egy-egy emberre — számította ki gyorsan Melnyikov.

— És még azt mondják, a mi kerületünk behozatalra szorul! Még közepes termésnél is több gabonát csépel, mint amennyire szüksége van. Ez pedig igen fontos.

Különösen az emberek öntudata szempontjából. Nem a mások kenyerén élsz, a magadét eszed!

A tehenektől tarkálló nyári legelőn Szokov kérte, hogy szálljunk ki a kocsiból, és megindult az út szélén. Figyelmesen hallgatta Melnyikov szavait. Kétszáz tehén fejenként átlagban három és félezer literes tejhozam. Tehát háromnegyed millió évente... Szokov hirtelen megkérdezte:

— Szekérmázsa van Pokrovkában?

— Az idén okvetlenül megépítjük.

— Nagyon jól teszi, Fjodor Konsztantyinovics. Majd közösen csinálunk egy kis kísérletet. Amikor a csordát a legelőről behajtják, minden egyes tehenet megmérünk, azután a következő kihajtás előtt megint megmérjük a súlyát.

— A hús érdekli, Gennagyij Szergejevics?

— Adott esetben a tej. Mit gondol, sok tejet adnak-e a tehenek most, a kihajtás után?

— Úgy hiszem... Arra való a legelő...

— Én pedig nem csodálkoznék, ha az első két-három héten csökkenne a tejhozam. Vagy legalábbis nem emelkednék. Mondja csak, a tél folyamán veszített a jószág a súlyából?

— Utóbbi időben kicsit szűken volt a takarmány.

— No látja... Az első zöld takarmány a súlygyarapodásra megy. És tudja-e, mennyi füvet kell az állatnak megennie ahhoz, hogy tizenöt kiló súlyveszteséget pótoljon? Több, mint száz pudot! Tehát két hónapon belül ne várjunk a tehéntől teljes tejhozamot. És nagyon kérem, Fjodor Konsztantyinovics, mindig figyelje az állatok testi kondícióját. Ez igen fontos, különösen a maga kolhozában. A fejés akkor jó, ha nem nyűvi el idő előtt a tehenet.

— Már én is gondoltam erre — helyeselt Melnyikov.

— Úgy hiszem, minden egyes tehénnek külön plafont kell megállapítani.

— És gondosan ügyeljen a jószág életkörülményeire. Ahhoz, hogy a tehén tőgyében egy liter tej képződjék, harminc liter vért kell a szívének a tőgyén áthajtania. Képzelje csak el, micsoda megterhelést jelent ez egy olyan tehénnél, amelyik napi tizenöt-húsz liter tejet ad?

A földek és a termés, az állatállomány és a tejhozam e számadatai lenyűgözték képzeletemet, hol nagyságukkal, hol valami sajátos, új értelemmel, amely csak most világosodott meg előttem: hol meg egyszerűen arról tanúskodtak, milyen kitűnően felismeri Szokov mindenben a jellegzeteset, s tudja, a kolhoz szempontjából mitől mi várható. És ha Melnyikov azért hozta ki a kerületi bizottság titkárát, hogy megismertesse a gazdasággal, akkor az is világos volt, hogy Szokov segítette Melnyikovot e gazdálkodás jobb megértésében.

Kora hajnalban indultunk el Pokrovkából, és délre értünk vissza. És csak amikor már megálltunk a ház előtt, amelyben Melnyikov lakott, és ahol Szokovot a kerületi bizottság „Pobedá"-ja várta, akkor vettem észre, hogy a legfőbbről, amiért az egyik idejött, a másik pedig végigvezette a kolhozon, még mindig nem esett szó. Erre a megbeszélésre legfeljebb tíz percet fordítottak, amíg a kerületi bizottság sofőrje előkerült, és begyújtotta a motort.

— Gennagyij Szergejevics, megkérem a vezetőséget, vizsgálja felül a traktorbérletünk ügyében hozott határozatát.

— Nem megy a dolog? Miben számították el magukat?

— Keveset kértünk.

— Fjodor Konsztantyinovics, ha maguknak adunk, mástól kell elvennünk.

— A tulajdon szemével láthatta, micsoda gazdaság ez!

És mennyi fa van az erdőben?! Ráadásul pedig ugyanakkor kell szénát kaszálni meg a burgonyát feltölteni. Csak burgonyaföldünk száz hektár körül van, a főzelékféle sem sokkal kevesebb. Aztán meg a keretfűrész sem állhat...

— De hiszen ott a turbina.

— Csak víz nincs nyáron!

— No és mennyit kérnek még?

— Ha hernyótalpú, akkor kettőt, Gennagyij Szergejevics. Meg még egy kapálógépet.

— Hiszen akkor már saját gépállomásuk lesz!

— Afelé haladunk.

— Látom. De azért mégis sok lesz.

— Furcsa dolog ez — mondta Melnyikov leplezetlen bántódottsággal. — Az egyikre ráerőszakoljuk a traktort, a másiknak nem adunk. Szabadítsanak meg egy kolhozt a gépállomás szolgálataitól, meg fogja köszönni maguknak. Mitől fél, Gennagyij Szergejevics? Hogy a kerület nem teljesíti a természetbeni beszolgáltatási tervet? Mondja meg, mit fizessünk, és Pokrovka nyomban kiegyenlíti a számlát.

— És a lovak mit fognak csinálni? — kérdezte Szokov.

— Ne féljen, azoknak is marad munkájuk. De gondolja meg, hogy másként számít a lóerő, ha a traktorban van! Száz ló még semmit sem gépesít, de hat-hét traktor ezer hektáron minden munkától mentesít.

— Kérdezhetek magától valamit, Fjodor Konsztantyinovics? Mondja csak, maga szerint mi a fontosabb a kolhoznak: hogy pénzben legyen gazdag, vagy hogy sok gabonája, krumplija és főzelékféléje legyen?

— Miért kérdezi ezt?

— Csodálkozva hallottam, hogy a maguk két traktora fát szállít a fogyasztási szövetkezetnek.

— Mi vagyunk a traktorok gazdái, Gennagyij Szergejevics.

— Azoknak, amelyeket már bérbe vettek, igen. Elismerem. De nem azoknak, amelyeket még pótlólag kérnek. Itt másoktól függ, hogy megkapják-e vagy sem. Attól tartok, nem mindig a közvetlen rendeltetésnek megfelelően használják fel a kölcsönzött gépi erőt. Mert többféle célra is fordíthatják: először, hogy gyorsabban és jobban felszántsák a földet, gondozzák a vetést, és betakarítsák a termést, másodszor: hogy fuvarozással pénzt keressenek... Utóbbi esetben sok pénzük lesz, de kevés kenyerük. Márpedig az a fontos, hogy sok gabonát teremjen a földjük, nem hogy újabb fuvarozó vállalatot létesítsenek.

— Szóval nem kapjuk meg a pótlólag kért traktorokat?

— De alighanem megadjuk... Csakhogy figyelni fogjuk, mire használják. Utóbbi időben egyesek közt az a hiedelem kapott lábra, hogy ha egy kolhoz maga tervezi meg a gazdaságát, akkor abba senkinek semmiféle beleszólása nincs. Így aztán új dolog keletkezik, holmi állam az államban. Az én kolhozom az én váram. No hát ez tévedés! A párt azt mondja a kolhoztagoknak: magatok készítsétek el a terveteket! De ha egy kolhoz rosszul tervez, nem volnánk kommunisták, ha ki nem javítanánk a hibát. Ugyanez áll a traktorokra is. Még ha a kolhoz saját tulajdona is, azt hiszi, a kerületi pártbizottság közömbösen nézné, mit csinálnak vele: földet szántanak, vagy fát fuvaroznak valakinek?

Melnyikov sietve tréfára fordította a szót:

— Nem tesszük többet, nem tesszük, Gennagyij Szergejevics. Csak adjanak nekünk még néhány traktort!

— Mit tehetünk magukkal — felelte ugyanolyan tréfálkozva Szokov, majd nyomban utána megkérdezte: — A családja ideköltözött már?

— Nincs családom, a szó szoros értelmében.

— Gyereke nincs... De felesége?

— Arra gondol: nyitva hagytam az utat a visszavonulásra? Nem! Én sokáig és biztosan meg akarok itt ülni.

— Annál inkább szeretném, ha valahogy jobban alakulna az élete. A felesége hol dolgozik a városban?

— Múzeumban, műtörténész. Nehéz lenne rávenni, hogy ideköltözzék.

— Persze, nem könnyű.

— De gyakran meglátogat. Most is itt van — sietett megjegyezni Melnyikov. — Remélem, magától is elintéződik minden.

— Siettesse ezt a „magától"-t! Én falun nőttem fel, tizenöt éve vidéken dolgozom. Tudom, mit jelent egy kolhozelnöknek feleség nélkül élni.

Szokov távozása után Melnyikov hazasietett, ledobta úti kezeslábasát, átöltözött, és a kolhozvezetőségbe indult. Jól vasalt, világosszürke öltönyében, filckalapjával a fején inkább egy városból jött, nem minden divatozástól ment előadóhoz hasonlított, mint kolhozelnökhöz. De a járása, élénk szürke szeme, amely gazda tekintettel nézegette a falu mögött látszó földeket, minden kis arcvonása mintha csak azt mondta volna: itt én vagyok a gazda, én fektettem be a munkámat, és ha látja ott azokat a palatetős majorépületeket, hallja a keretfűrész énekét, és mindebben a tavaszi vetés lázas napjainak leheletét érzi — hát én, Melnyikov értem el, hogy a nemrég még elmaradott kolhoz most fejlődik, de még hogy!... És már úgy láttam, hogy Melnyikov külseje éppen megfelel a környezetének, a lehető legjobban beleillik, és sajátos, korszerű jelleget ad.

Ebben a tavaszi déli órában a falusi utca teljesen kihalt. A lovakat régen kihajtották a mezőre, és még a kolhozvezetőség házában is, ahol mindig nagy jövés-

menés, élénkség volt, csak a számolótábla golyócskáinak koccanása törte meg a csendet — a buzgó könyvelő úgy játszott, mint valami ütőhangszeren. De alig ült le Melnyikov a nagy íróasztal mellé, egy huszonöt éves formájú legény lépett be a szobába, olajos ingben és ugyanolyan sapkában, amely alól kékre-zöldre dagadtan fénylett elő a szeme, nyilván az ünnepen készült így ki.

— Á, Venka...

— Fjodor Konsztantyinovics, száz rubel kellene.

— Mire, te?

— Egypár motoralkatrészt vennék a teherautóhoz.

— Hiszen csak egy hónapja javították, máris eltört valami?

— Csak tartaléknak... gyújtógyertyát, tömítést... Sok minden kell egy sofőrnek.

— Világos. — Melnyikov felkelt az asztal mellől, Venkához lépett, és könnyedén elmosolyodott: — Jártál a múlt héten a városban?

— Szögeket hoztunk, meg kátránylemezt...

— Ezt nélküled is tudom. De azt mondd meg nekem: hány utast szállítottál? Ötöt, tízet? Oda is ötöt, meg vissza is.

— Fjodor Konsztantyinovics, a sofőr állandóan úton van — mentegetőzött Venka. — Hol egy kis söröcskére szomjas, hol ebédelni kell.

— Egyél, igyál, de mindig legyen nálad a nyugtakönyv. Az utasnak, ha fizet, adj nyugtát. Ha így nem tetszik, megegyezhetünk: tiéd a gép, te is kezeled. És minden apróság téged terhel. Szerezd meg, ahonnét tudod.

Amikor a sofőr elment, Melnyikov az ablakhoz lépett, és mindkét szárnyát kitárva hangosan szívta be a langyos tavaszi levegőt.

— Maga most persze azt gondolja: ez a kolhozelnök még biztatja a szertelen sofőrjét. De nem érzi-e, hogy itt

kissé álszenteskedünk? Mondja: ellenőrizhetem én a sofőrömet? Számlát követeljek? Jegyszedőt ültessek mellé? Semmi értelme. Tehát hadd keressen? No nem. Majd én visszaszedem tőle azt a pénzt, a pótalkatrészeken keresztül. És nemcsak, hogy a pénzt fogja visszaadni, hanem úgy vigyáz majd a gépre, hogy órapontossággal járjon. Ez a recept persze nem mindenféle sofőri mesterkedés ellen használ, de Venka esetében nincs jobb szer. Jól ismerem őt.

Leült az ablakdeszkára, és fejét a szarufának támasztva, folytatta:

— Nézze csak: a jószágudvaron éppen trágyát hánynak szekérre. Látja, vasvillával dolgoznak. Azt hiszi, ezek a villák a kolhoz tulajdonai? Nem. Úgy vezettem be, hogy ami a munkához kell: villát, lapátot, gereblyét, fejszét, bontórudat — ki-ki hazulról hozzon magával. Ha az erdőbe megy, fogja a fejszéjét, ha földmunkára: ásót; füvet kaszálni: kaszát, gereblyét. Ezzel sok szerszámot megtakarít a kolhoz és ami még fontosabb: a munka termelékenysége emelkedik. A saját szerszám mégiscsak a legalkalmasabb, jobban kézbe illik, meg élesebb is. De ha a kollektivizálás első napjaitól fogva megszokták, hogy mindent a kolhoz költségére vásároljanak, később sehogyan sem tudnak lemondani erről a szokásról. Ezer meg ezer rubel megy el évről évre, s a vásárolt szerszámokat sehogy sem lehet összeszedni. Az erdőben hagyják, a mezőn felejtik, vagy egyszerűen hazaviszik. Tudja, hogy rám támadtak, amikor megköveteltem, hogy mindenki a maga ásójával, kaszájával, kapájával dolgozzék? Lakik itt a faluban egy nyugalmazott őrnagy, az a kerületi pártkonferencián majdhogy azzal nem vádolt, hogy az egyéni gazdálkodói szellemet akarom feltámasztani.

Elnevettem magam. Melnyikov pedig tovább beszélt:

— Mindez még csak hagyján... ásók, kapák...

semmiség. Hanem akkor mi volt, amikor a kolhoz kérelmezte, hogy adjanak neki traktort bérbe! A legsúlyosabb bűnökkel vádoltak! Meg akarjátok bontani a falu és a város szövetségét? Kenyér nélkül hagyni az országot? Aláássátok a mezőgazdaság állami irányításának alapjait? Ezt a traktorbérelési ötletet Jelagin adta nekem, és megvallom, voltak pillanatok, amikor azt gondoltam: az ördög hozta nyakamra ezt a gépészt! Nem kis fáradságunkba került aztán bebizonyítani, hogy a kolhoz kezelésébe vett traktorok nagyobb hasznot hajtanak, hogy így olcsóbban munkáljuk meg a földet... Szerencsénk, hogy akkor éppen Szokov lett a kerületi bizottság titkára. Ő mellénk állt, ma már nem szidnak bennünket, nem vádolnak, de azért még előfordul, hogy egyik-másik sanda szemmel néz ránk: micsoda bérlők...

— Maga harmincezres? — kérdeztem.

— Idestova két éve vagyok itt Pokrovkában. És tudja-e, első időben mi volt a legnehezebb? Megváltoztatni a kialakult nézeteket, a ferde hagyományokat, a képtelen gyakorlatot, amelyet mind láttak ugyan, felismerték a tarthatatlanságát, de senki sem bírta rászánni magát, hogy azt mondja: változtassunk rajta. Amikor idejöttem, mindjárt világosan láttam: ha sürgősen nem adok valamit a munkaegységekre, semmire sem megyek. De honnan szerezzek pénzt? Láttam, hogy egyik-másik elnök igen egyszerűen csinálja: eladja a fát, aztán a kapott pénzzel megtoldja a munkaegységet. Erre nem voltam hajlandó: hiszen akkor egy-kettőre kipusztítjuk az erdőt. Mást határoztam: nemcsak úgy egyszerűen adom el a fát, hanem ezen az úton-módon fellendítem a gazdaságot. Eladok néhány száz köbmétert, és takarmánygabonát veszek az árán, azzal fokozom a tejhozamot, s a tejért ismét pénzt veszek be. Az emberek egyszeriben felvidultak, lehetőségeket láttak maguk előtt.

És akkor váratlanul táviratot kapunk: miféle kereskedelmi üzleteket folytatunk? Hol láttak már olyat, hogy egy kolhoz faeladással és gabonakereskedelemmel foglalkozzék? No hát én nem tartozom az ijedős emberek közé. Kitartottam az elgondolásom mellett. S a kolhozunk lábra állt, és rést ütött a kerületi bürokrácia falán. Amikor a vizsgálóbizottság kiszállt, meggyőződött róla, hogy igazam van. Nem lehet az, hogy a kolhozokban csakis terménygazdálkodás folyjék, hogy csak: termelj gabonát, krumplit, fizesd meg az adót, és mindent természetben kapj! Kereskedni kell, különben soha nem állunk talpra, nem emelkedünk ki a szegénységből. Most már minden egyszerűbb. Nem kérdezgetik: Melnyikov már megint mit sütöttél ki? Mindenki előtt világos: ötletek nélkül nincs gazdálkodás. Pedig volt idő, amikor a magunk krumplijával sem rendelkezhettünk! Most pedig traktorokat béreltem a gépállomástól — és azt teszek velük, amit akarok. Ha tetszik, szántok, ha akarom fát fuvarozok. És igenis, keresni fogok velük, ha szükségesnek látom. Más idők járnak, még a másfél év előtti állapotokkal sem lehet összehasonlítani. Hallotta Borozgyin nevét?

— Voltak itt valami Borozgyinék, a kollektivizáláskor elköltöztek, beszegezték a házukat.

— Egyikük valóságos villát építtetett. Mindjárt a templom mögött, állami földön. Valamelyik Borozgyin később visszatért, ha nem tévedek, nyugalmazott őrnagy, gazdasági tiszt, katonai boltot vezetett. Ő vádolt meg azzal, hogy az egyéni gazdálkodói szellemet akarom visszahozni. Ez csaknem egy hektárnyi területet kapott háztáji gazdaságnak és félig ingyen élvezte a kolhoz szolgálatait. Fát kapott, fölszántották a veteményesét, lekaszálták a szénáját... A rangjával operált, meg valami ittmaradt atyafijával, folyton az érdemeire hivatkozott, és akár hiszi, akár nem, még ezt a nyugalma-

zott őrnagyot is nehéz volt a kellő helyre szorítanom; pedig a napnál is világosabb: kívül álló ember, jogtalanul élvezi a kolhozjavakat.

A könyvelő — magas, szikár férfi — lépett be a szobába. Odajött az asztalhoz, és szó nélkül leült, mint aki tudja, hogy mindjárt kérdezni fogják.

— Mi van az ablaküvegekkel, Jevgenyij Mogyesztovics?

— Meglesz, Fjodor Konsztantyinovics.

— És a benzin?

— Meghozták. Aztán meg telefonáltak a kerületi fogyasztási szövetkezetből. Átutalták a négyszázezret a káposztaszállítási szerződésre. Kértek, hogy ismerjük el.

— Minek az? A szerződést aláírtuk, az átutalás megtörtént, ígéretemhez híven elfuvaroztam nekik a fát. Állítsa ki a csekket: százezret kiosztunk a munkaegységekre.

Elbúcsúztam tőlük. Az utcára kilépve, a kolhoziroda tornácánál Venkát pillantottam meg. A nyitott vezetőfülke előtt ült, a kocsi hágcsóján, és várt valakit.

— Saját kezelésbe veszed a gépet? — kérdeztem.

— Majd ahogy jövedelmezőbbnek látom.

— Szóval a haszon a fő?

— Igen erőszakos a mi elnökünk.

— Hanem a szemedet, azt jól ellátták a búcsún. Jegor Polnov?

— Látta?

— Hallottam.

— Kár. Különben tanúnak hívnám...

— Aztán miért öklözött meg?

— E miatt az Artyom miatt... Ravasz fickó ez az Artyom. Úgy tesz, mintha Jegorral barátkoznék, aztán a húgát kerülgeti. Ismeri Nasztyát, az agronómust? No hát róla van szó.

Elnevettem magam.

— Nem hiszi?

— De hát akkor miért te kaptad az ütést, és nem ő?

Venka nem válaszolt, ám sértődött, dühös arcáról leolvashattam, hogy egyszer még leszámol Artyommal, de még hogy leszámol!

Hősöm megszületése és e nagy esemény váratlan következményei

Szülőfalumba jöttem, ahová a gyermekkorom emlékei fűztek, és amelyet már felnőttként hagytam el. Mégis úgy éreztem, mintha a szerkesztőség megbízásából volnék itt. Meglátogattam a régi ismerősöket, elbeszélgettem velük s minduntalan azon kaptam magam, hogy a kolhozügyekre terelem a szót, mint aki cikkhez gyűjt anyagot. A riporter szemével néztem a körülöttem folyó életet is. A gyermekkori emlékek, mindaz, ami régen volt, háttérbe szorult. Nem az a szakadékos part vonzott, ahonnét valamikor a saját készítményű ejtőernyővel ugráltunk, hanem a kis dombon épült új iskola, amely habár nagy, emeletes épület volt, mégsem különbözött semmiben sem a már sok száz más faluban látottól. Kedves kis folyócska, mohos falú gátjával, mennyi sügért, pontyot, durbincsot fogtam ki ott! Most pedig Melnyikovval mentem ki a partjára, hogy elmagyarázza, miként akarja a régi gátat átépíteni, a víz szintjét emelni és egy nagyobb kapacitású erőművet létesíteni. Melnyikov melegágy-kombinátról álmodozott, meg arról, hogy elvezeti a vizet a veteményes földekre, arról álmodott, hogy egész évben lesz eladni való főzelékféléje, és olyan kis zugot teremt Pokrovkában, ahol mindig nyár van. A régi gátnál álltunk, s a kolhozelnök lelkesen beszélt:

— Még nemrégen milyen kezdetleges fogalmaink voltak a kolhozgazdálkodásról! Vajon bizony csak termelésből állna az egész? Nem! Hol van a piac, hol a kereskedés?! Folyton ugyanazt a krumplit, gabonát, főzelékfélét állítottuk be a tervbe. Mindezt válogatás nélkül. Pedig talán előnyösebb lenne nem gabonát vetni, hanem takarmányfüvet? S a főzelékfélék közül inkább hagymát termelni káposzta helyett? Most pedig, amikor a traktorokat bérbe vettük, újabb ellentmondások vetődtek fel. Traktorokra van szükségünk, tehát azt kérünk. Ámde a gépállomás megköveteli, hogy burgonyavető kombájnt is béreljünk. Pedig semmi szükségünk rá! Nehézkes, rossz gépek, nálunk nem válik be, akkor hát minek? Sebaj, eljön az ideje, amikor majd úgy vásároljuk a gépeket, mint most a rádiót, a ruhát, cipőt. Ha tetszik, megfelel, akkor megvesszük, ha nem, otthagyjuk. El sem tudja képzelni, mennyi igazán jó, hasznos és termelékeny gép készül!

Egy lovas léptetett át a hídon. A gáthoz kanyarodott, leszállt, és így köszöntött:

— Megjöttél, öcsém?

— Makszimics? — Hosszú, zaporozsjei bajuszáról ismertem rá. Igaz, hogy azelőtt fekete volt, most pedig ősz, de ez nem változtatott a szépségén. — Hogy vagy, Makszimics?

— Hát tudod, Csalpinkában vagyok brigádvezető. De Fjodor Konsztantyinovics tudni sem akar rólunk, nem kellünk neki. Tehát csakugyan végleges az elhatározása, Fjodor Konsztantyinovics?

— Elválunk egymástól.

— Mit mondjak az embereknek?

— Egyelőre még semmit. Majd ha a területi végrehajtó bizottság is jóváhagyta, akkor közöljük.

Makszimics meghívott, hogy látogassak el hozzá, lovára ült és elment. Melnyikov hosszasan nézett utána.

— Ejnye, hogy is mondta: hogy nem kellenek a csalpinkaiak! — Erélyesen megrázta a fejét. — Hát nem is kellenek. Hogy is lehetett Csalpinkát Pokrovkával egyesíteni? Hol tart az egyik és hol a másik? Hét évig vágtass!... A földjüket is elhanyagolták. Százezreket költhetnénk a rendbehozására. Nem, már megbocsássanak, ebbe mi nem megyünk bele! Elég sokáig modogattuk az embereknek: tűrjetek! Most már vagy jó keresetet biztosítunk nekik, és akkor fejlődhetünk, vagy ha megint csak ígéretekkel fizetjük ki őket, még a meglevőt is elveszítjük.

— Fjodor Konsztantyinovics, nem úgy fest ez, hogy mi, az erősek, cserbenhagyjuk a bajban a gyengéket?

— Gyengék? — kiáltotta felháborodva. — Hát ki tehet róla, hogy gyengék? Talán mi? Apraja-nagyja csak ács meg asztalos munkát végez! Kik gyalulják otthon a dongafát, és készítik a hordókat? A kerületi központban egész csalpinkai utca van. De akik a faluban maradtak is, próbálja meg munkába küldeni őket, különösen, amióta a brigádok önálló elszámolásra tértek át! Ezek a szegény kis gyengék a mások számláján akarnak megélni. És megélnek! Mi fizetjük helyettük az adókat, és teljesítjük a beszolgáltatást, hogy majd belegebedünk!... Nem, mi vagyunk a gyengék, hogy már tavaly nem tudtunk különválni tőlük. Ha én ott lettem volna, amikor Csalpinkát Pokrovkával egyesítették, bizony nem tűrtem volna. Mi jogon is tették ezt? Miért nem egyesítjük a zsebünket? Magának száz rubelje van, nekem egy kopejkám sincs. Ugye, nem hajlandó társulni? Márpedig Pokrovka kolhoz-zsebével ezt csinálták.

Melnyikov komor hallgatásba merülve hagyta ott a gátat. Találkozása Makszimiccsal s a Csalpinkáról folyó beszélgetés láthatóan rosszkedvre hangolta. De amikor beértünk a faluba, és egyenest egy emeletes téglaház felé

tartottunk, elmosolyodott és hirtelen megállva megkérdezte:

— Nem mondtak magának semmit erről a házról?

— Eléggé ismert a faluban.

Valóban jól tudtam, hogy valamikor ez a kőház a gazdag Ivan Pjoszové volt. Ő maga az emeleten lakott, alul pedig, a boltja ajtajában hangzatos felirat hirdette, hogy: „Ostor, lószerszám, kocsirúd és egyéb élelmiszerek." Amikor Pokrovka kolhozzá lett, Ivan Pjoszov ismeretlen helyre távozott. Először az iskola volt a házában, majd az orvosi rendelőt költöztették be, később meg a könyvtár működött itt a klub megépüléséig. Aztán pedig hol gabonaraktárnak használták a Pjoszov-kúriát, hol burgonyát csíráztattak benne, sőt ide menekítették a géppel keltetett csibéket a tavaszi fagyok elől.

— De maga csak a múltját ismeri ennek a háznak. Hát a jövője? Tudja-e, kik fognak itt lakni? A legifjabb kolhoztagok.

— Áttelepülők?

— A szó szoros értelmében fiatalok. Tizenöt legény és lány, akik idén végzik el a kerületben a tízosztályos iskolát. És jól jegyezze meg: nemcsak egyszerűen fizetett alkalmazottai lesznek a kolhoznak, hanem belépnek. Ifjúsági kommunát alakítanak az artyelen belül. Közös konyhakert, közös egyéni gazdaság, közös asztal. Ha ilyen kommuna van az artyel keretében, akkor akármelyik városi legény vagy lány beléphet a kolhozba. Különben magányosoknak nehéz beilleszkedni.

Habár azelőtt sohasem találkoztam Melnyikovval, állandóan úgy éreztem, hogy nagyon is jól ismerem, nemegyszer találkoztunk már és hogy, ami a legfőbb, igen közel áll a szívemhez. Az ismerős-ismeretlen e bonyolult képzetkomplexumában nehezen igazodtam el. A lelkem mélyén gyökerezett, és voltak pillanatok, amikor saját gondolataim olyan szorosan egybefonódtak az övé-

vel, hogy képtelen voltam különválasztani. Melnyikov egyszerű gondolkodásával, merész ötleteivel és a falu életének sajátos megértésével teljesen meghódított engem. Nem mindenben értettem egyet vele, de a lelkesedése tetszett nekem. Ráadásul meg, mindezekből ítélve, megvolt benne a szerencsés képesség, hogy a maguk igazi mivoltában lássa meg a dolgokat, ez pedig koránt sincs meg mindenkiben, az emberek gyakran olyannak képzelik a környezetet, amilyennek mások feltüntetik, vagy ami még rosszabb, amilyennek látni szeretnék. Merész, kezdeményező és vállalkozó kedvű ember állt előttem. Gondolatban elképzeltem az életútját, amely idehozta a kolhozba. Város, nyugodt munka, család... De őt a távol, a nehéz feladatok vonzzák. És íme, itt van a falun, fellendíti a kolhozt, bátran felveszi a harcot a maradiság ellen.

Észre sem vettem, hogy Melnyikov szemével nézem a szülőfalumat. Melnyikov annyira tele volt elgondolásokkal, olyan rendkívüli, sajátos módon látta az életet, és tudott beszélni róla, hogy önkéntelenül is megszerettem, és Pokrovkát már el sem tudom képzelni nélküle.

Délben, amikor Nasztya megjött a mezőről és asztalhoz ültünk, megkérdeztem:

— Mondd csak, hogyan vélekedel Fjodor Konsztantyinovicsról?

— Mért érdekli? — kérdezte óvatosan Nasztyenyka.

— Nyíltan válaszolj!

— Minek?

— Állandóan a beszélgetéseink hatása alatt vagyok. Úgy érzem, igazi, nagy ember, és hogy igazi, nagy életet él.

Nasztyenyka halkan felelte:

— Fjodor Konsztantyinovics igen bátor ember. De nagyon bonyolult...

Halk autósuhanás hallatszott az utcáról. Az ablakon ki-

tekintve Jelagint pillantottam meg. Becsapta a kocsi ajtaját, és már az utcáról kiáltott:

— Nincs itt véletlenül Fjodor Konsztantyinovics?

— Jöjjön, Vlagyimir Nyikolajevics, ebédeljen velünk! — hívta Nasztyenyka.

— Köszönöm, most ettem a traktorosoknál.

— No hát akkor csak úgy üljön le egy kicsit! Iszik kvászt?

Jelagin bejött, megivott egy bögre kvászt, s leült az alacsony matracból készült díványra. Valamin töprengett. Nasztyenyka megkérdezte:

— Hogy halad a kutatás? Találtak alomnak való tőzeget?

— Tőzeget sem találtam, és Jegort is elvesztettem... Miért nincs még mindig itt? Már befejezte a fafuvarozást?

— Már tegnapelőtt.

— Akkor miért nem dolgozik a régi tőzegtelepen?

— Hát Fjodor Konsztantyinovics nem mondta meg?

— Két napja bolyongok a mocsaraknál...

— Akkor értem. Jegor épületfát szállít a folyóhoz. A napokban megérkezik az első tutaj. Megkezdjük a zöldségraktár építését.

Nasztya riadtan tekingetett Jelaginra. Amíg elmondta, hogy hova lett Jegor a traktoraival, a gépész arca egyre jobban elsötétedett. Kirobbanástól tartottam. De szerencsésen elvonult a vihar. Jelagin szeme felfényelett, és már nyugodtan kérdezte Nasztyenykától:

— Azt nem mondta meg Fjodor Konsztantyinovics, meddig tart ez a szállítás?

— Még egy-két napig... Jegor nem késlekedik.

Jelagin felkelt a díványról, Nasztyenyka a kiskapuig kísérte. A tornácon megállt, és megfogta a kezét:

— Ne haragudjon Fjodor Konsztantyinovicsra! Sürgősen oda kellett szállítani a fát. Nemsokára apadni kezd a víz.

— Nem haragszom. Megértem.

— Fjodor Konsztantyinovicsnak is kellemetlen volt.

— Ha egyszer úgy kívánja az ügy...

Amikor Nasztyenyka visszajött, azt hittem, Melnyikovot fogja szidni. Két napra vitte el a traktort, és egy álló hétig visszatartja. De csodálkozásomra jóindulatúan, sőt bizonyos elragadtatással beszélt róla. Milyen merész és hogy vezeti a kolhozt! Meg hogy ő is mennyire szeretne olyan lenni! De hát nagyon is messze van Fjodor Konsztantyinovicstól. Egyszerűen csak jólesik vele dolgozni, segíteni neki, mellette lenni. Gyanút fogtam: nem szerelmes-e talán Melnyikovba? Tréfásan megjegyeztem:

— Vigyázz, Nasztyenyka!

— Minden agronómus irigyel engem.

— Házasember, Nasztyenyka!

— Juj, de félek! — Kisimította a homlokába hullott fürtöt, és dévajul hátrakapta a fejét: — No és ha házas is? Ljudmila Ivanovna hiába akárja elvinni innen. Nem sikerül. — Most már komolyan, haragosan mondta: — Szép kis feleség: három hónapban egyszer jön, akkor is csak azért, hogy megkeserítse az életét.

— Hát Jelagin házas?

— Nem. Artyom, Jelagin, meg a mi Jegorunk, ők a vőlegénytartalék, úgy mondjuk.

— Nem rossz választék. Tudod-e, mit mondott nekem Venka?

— Az egy semmirekellő és mint minden ilyen, ravasz, de nem okos. Ő is a vőlegénytartalékhoz számít.

— Nem miattad haragszik Artyomra?

— Menjen már! Mi közöm nekem ehhez? Mástól tartok én... — Nem fejezte be a gondolatot. Fel-alá járkált a szobában, majd megállva mellettem, megkérdezte:

— Maga nem hisz az előérzetekben?

— Az előérzet olyasvalami, amit még nem értünk, nem tudatos, de már ott van a lelkünkben.

— Én is így gondolom. És van egy előérzetem. Nem, nem mondom meg...

— Ahogy akarod, Nasztyenyka.

— No jó, hát megmondom. Az az előérzetem, hogy Vlagyimir Nyikolajevics és Fjodor Konsztantyinovics között hamarosan történik valami.

— A traktor miatt?

— Maga semmit sem tud. Lehet, hogy rosszul cselekszem, de nem tehetek másként. Jelagin nagyon jó ember. Még Fjodor Konsztantyinovicsnál is jobb. Melegebb szívű...

— Folytasd.

— Olykor úgy rémlik...

— Szerelmes beléd?

— Úgy néz rám...

— És ettől félsz? De hát mi köze ehhez Melnyikovnak? Akármilyen különösen is nézeget rád Jelagin, miért kellene ezért közte és Fjodor Konsztantyinovics közt valaminek történnie?

— Az az előérzetem.

— Talán többről van itt szó. Érted, mire gondolok?

— Fjodor Konsztantyinovics észre sem vesz engem.

— Hátha te nézel rá különösen?

— Én? — adta vissza Nasztyenka a kérdést. És mintha nyomasztó gondtól szabadult volna, kiegyenesedett: — Ej, mindez ostobaság! Enélkül is éppen elég nehéz az életem.

Nem tudhattam, mit érez Melnyikov iránt. Szerelmet, rajongást, vagy csak pusztán érdeklődést? De világos volt előttem, hogy nem indokolatlan ez az előérzete. Félt egymásra haragítani két ilyen hozzá közel álló embert, és láthatóan küzdött a szívében támadt érzéssel.

Kedves, derék kislány, mi vár reád a jövőben?

Artyom a lenföldön karikázott, egyik végétől a másikig. A föld párás, meleg illatot lehelt, s az aranyszálakkal átszőtt levegő rezegve, kóválygogva áradt a tavaszi ég felé.

Három napig tartott a szántás, és a negyediken kezdődött a boronálás. Mintha Artyom a kolhoz valamennyi boronáját összekapcsolta volna. Egy tengelyhez erősítette mindet, úgy vonszolta az egész egyszerű, de roppant nehézkes segédeszközt a felszántott mezőn. Messziről úgy látszott, hogy egy óriási százlábú mászik a földön, valamennyi lábával gyúrja, morzsolja a sok fekete rögöt, és sima, porhanyó földet hagy maga után.

Végre elérkezett a vetés ideje. Lenvetőgépe nem volt a kolhoznak, de meg különben is úgy gondolták, a rostok szempontjából jobb lesz kézzel elvetni a magokat, több lenszalma terem. Odavitték tehát a szántóföld szélére a tömött zsákokat, megtöltöttek egy kis hánoskosarat, és az öreg Polnov elhintette az első maréknyi vetőmagot. Nagy lépésekkel haladt a barázdás földön, messzire lendítve karját, és valahányszor újra megtöltötte a kosarat, összehunyorított szemmel nézegette Nasztyát, Melnyikovot és Jelagint, akik a munkáját figyelték; arcának minden kis vonása mosolygott, úgy mondogatta:

— Csodás... Tyű, de csodás!

— Hagyd ezt, apám — szólt rá haragosan Nasztyenyka.

— Agronómus, vezetőség — mosolygott az öreg. És hirtelen éktelen méregbe jött. — Mit álltok itt? Nélkületek tán nem vetem el? Egy vetőre ennyi ellenőr!

Jelagin a legkisebb sértődés nélkül elsőnek sietett elmenni. Melnyikov ennyit mondott: — Ne dörmögj, öreg! — és ő is eltűnt. Csak Nasztyenyka maradt ott. Ebben a pillanatban őrtálló katonára emlékeztetett, aki maga sem

tudja, mit őriz. Ha egyszer katona vagy, és őrt kell állnod, hát állj csak ott!

Délben az öreg leült pihenni. Nasztyenyka ekkor a szemére vetette. — Miért ripakodtál úgy rá az emberekre? Miben zavartak téged?

Vaszilij Antonovics így válaszolt:

— Felőlem az egész vezetőség összecsődülhet, semmi kifogásom ellene. De te hogy tűrheted? Neked szól a bizalmatlanságuk, nem nekem. És még agronómusnak neveznek! Miattad bánt...

Sohasem állítottam képzeletemben egymás mellé a három Polnov nővért, nem vontam párhuzamot a sorsuk között. Ez tökéletesen érthető is: Mását felnőtt lánynak ismertem, Lizát csitrinek, Nasztyenyka pedig ugyanakkor még csak alig hétéves csöppség volt. De teltek-múltak az évek, a kisebbek is felserdültek, és ekkor kiderült, hogy mindegyiknek más-más sorsa van. A legidősebb, Másza, paraszti sorban maradt, s miközben családjáért fáradozott, valahogy elszalasztotta szerencséjét. Liza — mit mondjak őróla? Papné lett, és ebben minden benne van. A legkisebb lány, Nasztya, széles, szabad úton indult, technikumot végzett, és visszatért a szülőfalujába, agronómusnak. Neki nem kellett áldozatot hoznia, nem követett el ballépést, és hármuk közül ő vitte legtöbbre. Szerencséje volt. Még abban is szerencsés volt, hogy mire végzett, a kolhoz már önálló lett és lábra állt. De nem is hagyta ott a legény ígérgetéseire sem, aki a városról jött érte! Mert persze ő volt az, akit Szenyka, a felsült vőlegény magával akart vinni. Mégis, a maga szempontjából, az ő élete sem volt könnyű. És bármilyen különösen hangozzék is, éppen azért volt nehéz, mert odáig túlságosan könnyen adódott neki minden. A legidősebb nővér nevelte. Kortársaival együtt különösebb nehézségek nélkül elvégezte a tízosztályos iskolát. És ugyanilyen egyszerűen, erőlködés nél-

kül, beiratkozott a technikumba, hogy azután agronómus legyen. Két év múlva az is lett. Sőt, kitüntetéssel végzett. Milyen bátran felelgetett a vizsgákon! Hanem attól fogva már nem volt olyan sima az útja. A technikum agronómusi címet adott, de nem tanította meg dolgozni a földeken. Ezt nyomban megérezte, mihelyt hazaérkezett. Semmit sem tudott maga megcsinálni, hacsak a legelemibb dolgokat nem vesszük, és nem tudta, hogyan alkalmazza ismereteit erre a földre, amelyiken a jövőben dolgoznia kell. A mezei munkában való gyakorlata, jártassága, de még a technikumban szerzett elméleti ismeretek sem feleltek meg a pokrovkai helyzetnek. Ekkor meglátta, hogy sok minden, amire megtanították, teljesen felesleges, amit pedig az élet megkövetelne, nem tudja. Nem ismeri a gépeket, képtelen önállóan eligazodni a gazdaság gyakorlati kérdéseiben, még ahol tudja is, *mit* kell tenni, nem tudja megmutatni, *hogyan*. Vagy kolhozmunkásnőként tudott volna dolgozni, vagy pedig olyan agronómusként, aki tudja ugyan, mi van a mezőgazdasági szakkönyvekben, mégsem bír megbirkózni a gazdaság vezetésével. Hogy a kettőt megfelelően egyesítse, arra nem tanították meg...

Mindez ott világosodott meg előttem a lenföldön, ahol az öreg Polnov vetett. S egyszerre megértettem az öreget. Bántotta, hogy nem bíznak a lányában, és még jobban bántotta, hogy mint agronómusban, nem is bízhatnak benne. Mindenkinél jobban látta ezt.

Vaszilij Antonovics felkelt, átvetette vállán a háncskosarat, és megindult a szántóföldön. Nasztyenyka utána kiáltott:

— A mélyföldet ne vesd be, az még nedves!

— Helyes.

— Mit keresek. én itt? — fordult hozzám a lány.

— Új növényt vetnek.

— De ha nem értek hozzá? Ez nem lentermő vidék.

A lóherésből választottuk ki ezt a táblát, de vajon megfelelő-e ez a növénykultúra? És valahonnan Pszkov vidékéről szereztük be a vetőmagot. Miféle magot — tudom is én azt? Mindent csak vaktában csinálunk: elhatároztuk, hogy vetünk, kiválasztottuk a földet, magot hozattunk. Még csak el sem olvashattam rendesen a lentermelésről szóló tankönyvet! Attól a naptól fogva, amikor agronómus lettem a kolhozunkban, ráébredtem, hogy nem vagyok az. Ha tudná, mennyire bánt ez! De hát mit tehetek? Más agronómusok gyakran panaszkodnak, hogy elárasztják őket papirosokkal, a bürokrácia akadályozza a munkát. Én becsületesen megvallom: az ilyen magamfajtákat csakis ezek a papirosok mentik meg. Ezek mögé rejtjük a hozzá nem értésünket. Hát tisztességes dolog ez?

— A te tapasztalatlanságod természetes, még nagyon fiatal vagy.

— Fjodor Konsztantyinovics is ugyanezt mondja. És nem érti meg, hogy sohasem lesz belőlem agronómus.

— Ettől ne félj, Nasztyenyka. Évek során megjön a tapasztalat.

— Miféle tapasztalat? Hogy el tudjam rejteni a tehetetlenségemet? A semmirevalóságomat? De hát mit tegyek? — Nasztyenyka feje mögé kulcsolta a kezét, és apja felé pillantott. Az nagy lépésekkel járkált a felszántott mezőn, és teli marokkal szórta szét a vetőmagot. Mintha csak tőle kérdezné, megismételte a kérdést: — Mit tegyek?

Pokrovka élete megragadott, és elvont a magam ügyeitől. De hát meddig mehet ez így? Ha nem is mindjárt, de legalább a szabadságom utolsó hetében el kell döntenem a sorsomat. És ekkor az történt, hogy éppen Pokrovka élete, amely feledtette velem a szerkesztőségi viharokat, nemcsak hogy ismét rájuk terelte a gondolataimat, de feltárta előttem álmaim megvalósításának lehetőségeit. Nem tudom, hogy is történt, de egy kora reggelen, amikor Jelaginnal a folyómenti tőzegtelep felkutatására indultunk, hirtelen eszembe villant a nagyon is egyszerű gondolat, hogy: nem tudod, mitevő legyél, olvasószerkesztő légy-e a szerkesztőségben, vagy pedig más újságnál próbálj karcolatokat írni? Ha jól megnézzük a dolgot, sem ez, sem az nincs teljesen ínyedre. Más kell neked. Arról álmodozol, hogy könyvet írsz — mikor valósíthatnád meg ezt az álmod, ha nem most, itt Pokrovkában, a szülőfaludban, a kedves ismerősök között, ebben a kolhozban, amely egyre előbbre halad, méghozzá a maga útján, nem a mások által kitaposottakon! A szülőfalud — ez a te jövendő regényed! Pokrovka adott életet neked, és nevel majd íróvá. És nyomban meg is pillantottam könyvem főhősét: Fjodor Konsztantyinovics Melnyikov! Mint amilyen váratlanul megszerethet valaki egy másik embert, éppen olyan váratlanul bukkantam én is a hősömre. Benne összpontosultak a korábban megismert emberek jellemvonásai, teljes egységbe olvadtak, és valami nagyon meghitt emberi alakot formáztak — íme, itt van ő, a hősöm. A lelkemben született meg először, azután az életben is megtaláltam.

Nem vagyok már kezdő az újságnál. Karcolatírónak vallottam magamat, és tudtam, hogyan kell összegyűjteni az anyagot. Általában mindannyiunknak az úgyne-

vezett „Hátunkba a hold" cikkek mentek a legjobban. Amolyan riport- és karcolatkeverék volt ez, amelyben a a természet szépségeinek leírását száraz számok és unalmas adatok felsorolása követte. Az egyik ilyen írás így kezdődött: „Keskeny dűlőúton zötyögtünk a kolhozelnökkel. A hold az arcunkba sütött." Ezután a szántóföldek, az állatállomány, a tejhozam, a kolhoz jövedelme stb., stb. — egy sereg számadat következett. A befejezés pedig így hangzott: „Másnap a kolhozelnökkel ugyanazon a dűlőúton tértünk vissza. Ezúttal hátunkba sütött a hold." Innen neveztük a szerkesztőségben ezeket a felemás cikkeket „hátunkba a hold"-nak. Meg kell vallanom, hogy ez a fajta cikkírás nagyon is csábító akkor, amikor nincs anyagunk egy rendes karcolathoz, se kedvünk, se időnk az anyaggyűjtéshez, és főleg, nem értünk a megírásához. Még egy másik, nem kevésbé kényelmes cikkfajtát ismertünk, az életrajzcikket, vagy amint mi neveztük: „ Jubileumi ünnepség a szülők emlegetésével." Ezekhez rendszerint elmondattuk leendő hősünkkel az életrajzát, meg néhány érdekesebb emlékét, és kész volt a cikk.

Ott volt még ezeken felül a riport. Könnyű annak a tudósítónak, aki hazánk mérhetetlenül nagy területén utazgat! Mennyi ismeretlen, új és érdekes dolgot lát! De ugyan mifajta riportot írhat hétről hétre egy istenhátamögötti kerületbe küldött tudósító? Miről írjon? Arról, hogy miként vágja ki a favágó a fenyőket? Vagy talán azt mondja el, hogy s mint legeltet a villanykondás? Mindez persze, fontos körülmény, de haj, bántó egyformasággal írtunk róla. Amikor pedig magával ragadott az anyag, igyekeztünk minél tipikusabb helyszínrajzot adni, és valami történettel színesíteni. Micsoda gazdag lehetőségeket nyújt az ilyen színes riport! Mondjanak bár tudatlannak e műfaj teoretikusai, de elképzelni sem tudtam más formát, amikor művészien igye-

keztem ábrázolni a kolhozfalvak eseménytelennek látszó életét. Éjszakai legelőhely, rév, duzzasztógát — mennyi ilyen hely van a kolhozfaluban, és mindegyikük sajátos érzéseket vált ki az emberből. Elég csak a címet elolvasni: „A révnél", s máris ott van képzeletben a folyó partján, látja a kompot, az átkelésre váró szekerek és gépek hosszú sorát... Hallani véli a csendes beszélgetést... És mindez az őszi nappal, a folyó hűvösségével, a parti füzek hulló levelével együtt a révátkelés utolérhetetlen hangulatát idézi fel... Szeretem az ilyen karcolatokat, újra meg újra lelkembe idézik a már ismerős érzéseket, újabb vonásokat tárnak fel az emberekben, mélyebben belevilágítanak életünkbe... Ami pedig a színes történettel fűszerezett karcolatot illeti, hogy is nélkülözhetnénk az újságban? Próbáljanak meg száz sorba beleszorítani egy cikket, ugye, nem megy? De ha valami érdekes epizód, megtörtént eset köré csoportosítják, nyolcvanba is belefér. Nagy dolog ám az epizód! Az ember belekezd az elmondásába, jól megragadja az olvasó figyelmét és végig leköti, az elsőtől az utolsó sorig. Az epizód az a kis horog, amelyről még soha le nem szakadt az emberi kíváncsiság. Az elbeszélés során aztán közölhetjük az adatokat, számokat, mindazt a tárgyi mondanivalót, ami önmagában rendszerint száraz, nehezen emészthető, úgy pedig, ízes körítéssel feltálalva, érdekes és fontos lesz.

Csakhogy az én cikkírói gyakorlatom nyilván elégtelen volt egy nagy szépirodalmi mű megírásához. Milyen anyagot gyűjtsek hozzá, hogyan válogassam össze, foglaljam egységbe és mondjam el? Ahogy ezen tanakodtam, tüstént ráeszméltem, hogy néhány véletlen adta megfigyelésen kívül egyáltalán semmit sem tudok sem Melnyikovról, sem Jelaginról, sem Artyomról. Márpedig akárhogyan táncoljunk is, mégiscsak a szerkesztőségi

kályhától kell elindulni, vagyis a hős életrajzával kezdeni.

Újságíró koromban mi sem volt egyszerűbb a számomra, mint valakinek az életrajzát megtudni. Megnézhettem a személyi iratait, elbeszélgethettem a pártszervezet titkárával, végül feltehettem az illetőnek a szükséges kérdéseket: hány éves, milyen családból származik, milyen végzettsége van? — és tessék, máris hősöm egész élete előttem állt. Ámde most nem elégíthettek ki ezek a kérdőív-adatok. Ismernem kellett Melnyikov egész életét. Mi hozta ide a faluba, és miként változott meg az élete? Milyen volt fiatal korában, szeretett-e igazán valakit, és együtt vágtak-e neki az életnek? Szükségem volt rá, hogy belepillantsak a lelkébe. De még azt sem tudtam, hogyan fogjak hozzá ehhez a lélektani felderítéshez, s minden olyan kísérlet, amely a múlt tapasztalatainak felhasználására irányult, csak öngúnyt váltott ki belőlem. Hol, melyik újságcikkben ábrázoltad már a szerelmet? Elkerülted, mintha a te hőseid számára nem is létezett volna; újságcikkeidből ítélve figyelemre sem érdemes. A te hőseidet nem gyötörte szerelem, nem ismerték a féltékenység kínjait. Megtöltötted életüket ésszerűsítő javaslatokkal, termelési normákkal, munkaegységekkel, s mikor ezzel teletömted a szívüket, szárnűzted onnan a szerelmet, s vele együtt mindazt, ami nem kapcsolódott szorosan a termeléshez és a munkához.

De mielőtt még ezeknek az óhatatlan alkotói nehézségeknek a leküzdéséhez foghattam, az életem nehézségein kellett valahogy könnyítenem. Könyv ide, könyv oda, valamit csinálnom kell Pokrovkában. Először is, mert különben nincsen miből megélnem, másodszor pedig: csak a kolhozban végzett munka ad jogot a könyv megírásához. Tíz évig iskolába jártam, néhány évet az újságírói fakultáson töltöttem, és íme, amikor az élet úgy akarta, hogy a szó szoros értelmében a két kezem

munkájával keressem meg a kenyeremet, kiderül, hogy a kezem egyébre sem alkalmas, mint hogy a töltőtollat szorongassa. Most kezdjek megint szántani? Sokat adtam volna érte, ha iskolás koromban nemcsak úgy alkalomszerűen, hanem minden nyáron mezei munkára fogtak volna. A könyvem érdekében mindenre kész voltam: vető- és egyéb gépeket kezelni, trágyát hordani, szénát kaszálni, boglyát rakni...

Ezen a tavaszi hajnalon Jelaginnal indultam alomnak való tőzeg felkutatására, és talán ez volt az oka, hogy neki és nem Melnyikovnak mondtam el, mi szándékban vagyok: hogy ott akarom hagyni az újságot, és Pokrovkában szeretnék maradni.

— Tudom, hogy nagyon nehéz lesz.

— Bizony, könyvet írni nem könnyű.

— Leginkább az aggaszt, hogy mit fogok itt a kolhozban csinálni.

Jelagin nevetett.

— Máris dolgozik. Nem segít-e most is nekem száraz tőzegtelepeket keresni? Azután majd közösen körülhatároljuk, kitapogatjuk az utat, és rajta, kezdődhetik a kitermelés!

— De én nem értek a tőzeghez.

— No és én? Viszont ismeri az itteni helyeket. Tőzeghalmot kitermelni más, mint az atomhasítás. Itt vannak a traktorok, a kultivátorok, majd a kazalba rakáshoz is találunk valamit. Hogy pedig milyen moha kell, hát ide nézzen! — Lehajolt, ásójával kihasított egy kis mohos földrögöt, és a tenyerében nyomkodta: — Szétkenődik? Nem. Rugalmas? De még milyen! És csaknem átlátszóan tiszta vizet nyomok ki belőle. A legkitűnőbb tőzegfajta.

— Akkor hát minek keressük tovább? Sok van itt!

— Sok, de a kitermelése nem olyan egyszerű. Sokat kellene szárítani. Nekünk pedig olyanra van szükségünk, amit máris almozhatunk. Tehát elsősorban száraz tele-

peket kell találnunk. Ha sikerül: nem hagyjuk ott. Egész télre el leszünk látva alommal.

Egész délelőtt a mocsarakat kerülgettük, az erdős lapályokat is bejártuk, de csak nem találtunk semmit. Hazafelé menet megállapodtunk, hogy Jelagin megbeszéli majd Melnyikovval, és másnap már önállóan folytathatom a kutatást.

Nagyon szerettem volna tudni, mit szól Melnyikov hozzá, hogy itt szeretnék maradni Pokrovkában, és ami nem kevésbé fontos, könyvet írni a kolhozról, ezért ebéd után bementem a vezetőségre. De nem találtam ott. A könyvelő, Jevgenyij Mogyesztovics közölte, hogy a felesége valamiért hazahívta, s én elhatároztam, hogy útközben benézek hozzájuk.

Melnyikov Lukerja anyónál lakott, akit én sok évvel azelőtt, kisfiú koromban, igen-igen öregnek láttam. Nagy meglepetésemre most egy még meglehetősen fürge öregasszony szorgoskodott a konyhakertben. Letelepedtünk egy gerendára, az ablak alatt, és Lukerja, ősz fejét ingatva emlékezgetett apámra, anyámra, majd, mintha még mindig a régi kisfiú volna előtte, részvevő sóhajjal sajnálkozott:

— Jaj, bizony neked se könnyű így magadban, te kis árva...

Éppen meg akartam nyugtatni, hogy a kis árva már túl van a harmincon, meg hogy általában nem is olyan rosszul megy a sora, de ekkor a nyitott pitvarajtón át Melnyikov hangja ütötte meg a fülemet:

— Mikor lesz már ennek vége? Könnyek, sirámok, valahányszor ide jössz. Érts meg már végre, Ljuda...

Lukerja felkelt, és sopánkodni kezdett — már megint civakodnak az elnökék — aztán fogta a gereblyét, és a veteményesbe ment. Nekem is távoznom kellett volna, de a félelem, hogy meglátnak az ablakból, és a végén még azt hiszik, hogy hallgatózom, szinte földbe gyöke-

reztette a lábamat. Odabent pedig nagy vita folyt. Most Ljudmila Ivanovna hangját hallottam:

— Miért csak magadra gondolsz? Hát én? Én nem vagyok ember? Megnyomorítod az életemet!

— Megértelek. Nehéz lesz neked, de meg kell hoznod az áldozatot.

— De miért én áldozzam fel érted magamat?

— Nem értem, Ljuda. Az ügyért.

— És a családom? A családomért talán nincs jogom áldozatot követelni tőled?

— No jó, hát akkor inkább maradjon minden a régiben. Te ellátogatsz hozzám, én hozzád.

— Nem, így sem mehet tovább. Ez nem élet.

— Hiába, Ljuda, én innen Pokrovkából nem megyek el. Erről még csak szó sem lehet.

— Nem lehet? — ismételte Ljudmila Ivanovna, s a hangja hirtelen haragosan felcsattant: — Látom, semmiféle érvem nem hat rád. No jó, élj, ahogy akarsz. Én sem költözöm le hozzád. Otthagyni apámat, anyámat, a lakást! És hogyha holnap kiteszik a szűrödet, hova mész?

— Inkább kerüljek az utcára, mintsem hogy apád lakásába visszatérjek.

— Vagy úgy? — sipította most már Ljudmila Ivanovna. — Így állunk? Akkor mindent értek. Pokrovka csak ürügy, hogy elmehess tőlem... Tessék, inkább az utcára kerülne! Miért siettél hát akkor ápám lakásába, amikor abból a böjti olaj- és kapcaszagú diákotthonból kihúztalak? Még azellen sem tiltakoztál, hogy külön szobát kapj, puha ággyal és íróasztallal. Szegénykém, hány évig tűrted ezeket a kényelmetlenségeket! Eltűrted, hogy a feleségedet az apja ruházza, nem te, s hogy az anyja bérelte a nyaralót, no, mit kellett még eltűrnöd? No igen, a szomszédságomat! No hát, elmegyek tőled, nem jövök többet ide. De elválni nem hagylak. Vagy ha hagylak is, akkor, hogyha majd *én* akarom!

Nem ülhettem tovább az ablak alatt. Valami ösztönös érzés azt súgta, hogy menjek fel a lépcsőn, a pitvarba. Melnyikov meglátott. Mentében leakasztotta a szegről a kabátját, és szótlanul sietett a konyhakerten át a földek felé. Követtem. A mezőre kiérve megkérdezte:

— Mindent hallott?

Nem feleltem.

— Nagyon kínos beszélgetésem volt a feleségemmel — folytatta Melnyikov —, és szeretném, ha megértene engem meg Ljudmila Ivanovnát is. Ő sohasem élt falun. A sötét utcák, az őszi sár, a néptelenség borzalommal tölti el. Múzeumi munkája, az ismerősök, és végül az utcák megszokott zaja, fénye, forgalma — annyira szívéhez nőtt, hogy nem élhet nélkülük. Én megértem őt. De hát mivel segíthetnék rajta? Csak azzal az eggyel, ha elmennék innen, visszatérnék a városba. Erről pedig szó sem lehet. Ezt semmi körülmények között nem teszem meg.

Elhagytuk a mezőt, és egy nyiladékhoz értünk. A tavaszi erdő átlátszó csendje fogadott. A még csak félig lombos nyírfaliget lilás ködén át odalátszott a messzire elnyúló fenyvesrengeteg. Avarillat szállt, és noha már jól benne voltunk a tavaszban, itt nem éreztük a melegét: mintha lassabban haladt volna az idő, mint a napnak tárulkozó mezőkön.

Vártam, hogy Melnyikov elmondja, milyen bonyolult úton-módon került ide a kolhozba, de ő szótlanul leült egy tuskóra, majd kis idő múlva felkelt, és ugyanolyan szótlanul megindult visszafelé a faluba. Megértettem őt. Életének talán legnehezebb napjaiban egyedül volt, segítő élettárs és jó barát nélkül. Annyi közösen eltöltött év után! Idegenek, teljesen idegenek. Pedig hát biztosan jólesnék minden örömet, bánatot megosztani.

Már Pokrovkában jártunk, amikor azt mondtam:

— Próbálja meg rábeszélni Ljudmila Ivanovnát.

— Egy éve még reménykedtem. De most már látom: hiába. Feltámadt benne valami nyakas hajthatatlanság, hallani sem akar semmiről, ami az ő kis világán kívül esik. De én sem változtatom meg az elhatározásomat.

Őszintén szólva sajnáltam Melnyikovot. Megértettem, milyen nehéz a helyzete Pokrovkában, és méghozzá ezek a családi bonyodalmak. Ilyen pillanatban mit érdekelheti az én ügyem?! És mégis megkérdeztem:

— Vlagyimir Nyikolajevics nem beszélt az én munkámról?

— Be akartam nézni magához.

— Beleegyezik?

— Örülök, ha segíthetek... Amivel csak tudok. — Azzal kezet nyújtott.

Egy lázadás története

Nasztyenyka lehajtott fejjel hallgatott. Láttam csillogó fekete hajának egyenes választékát, máris barnára sült orcáját, profiljának lágy körvonalát — mintha egyetlen ceruzavonással rajzolták volna fel.

— Ki kell békíteni Fjodor Konsztantyinovicsot a feleségével — mondtam.

— Hadd utazzék csak el.

— De ez megnehezíti a helyzetét.

— Aligha.

— Biztosan szereti az asszonyt.

— Biztosan vagy bizonyára?

— Nagyon lehangolt.

— A felesége csak zavarja.

— Ha zavarja is, de mégis nagy szüksége van rá.

— Nem hinném... Mindkettőjüknek jobb lesz, ha különválnak — tart ki Nasztyenyka a véleménye mellett.

— Pokrovkának is?
— Igen.
— És neked is, Nasztyenyka?
— Megmondjam?
— Féltelek, Nasztyenyka.
— Itt marad-e Ljudmila Ivanovna, vagy elutazik, számomra semmi sem változik. De. ha ismerné Fjodor Konsztantyinovics életét, akkor belátná, hogy köztük már régen mindennek vége volt, mielőtt még idejött volna...
— Még ott, a városban?
— Csak nem gondolja, hogy minden azért van, mert az asszony nem hajlandó falun élni?

De Nasztyenyka semmiképpen nem akarta elárulni, miért van arról meggyőződve, hogy Melnyikovéknak el kell válniuk egymástól. Számomra pedig hősöm családi ügyeinek megértése éppen olyan fontos volt, mint hogy megértsem és világosan lássam, miképpen lendítette fel a kolhozt, és vezeti olyan biztosan. Még aznap Jelagin segítségével belepillanthattam a kolhozelnök kérdőívébe, a párttitkár is elmondott egyet-mást és amit semmiképpen nem várhattam volna — a vágy, hogy a szívét kiönthesse, elhozta hozzám Fjodor Konsztantyinovicsot. Tőle többet tudtam meg, mint a kérdőívből vagy Jelagintól. Éspedig nem azért, mintha valami jelentős dolgokat mondott volna el az életéből — nem, egy ember élete folyását nemcsak az elmondottak világítják meg, hanem a mód is, ahogyan elmondják. Ebből derül ki, hogy mit gondol a saját sorsáról.

Nem tévedtem, amikor azon az ünnep előtti estén megéreztem Melnyikovban a falusi származású embert. Ötéves volt, amikor apjával és nagyapjával egy Mszta vidéki faluból a városba költöztek. A kollektivizálás idején történt. Abban az évben új ház nőtt ki a földből, a várost határoló árkon túl, és számozott gerendái elárulták, hogy egyszerű parasztkunyhóból származik. Nőtt,

növekedett az árkon túli városrész, a városnál is nagyobbra, és vele együtt nőtt az immár városi legényke, Fegyka Melnyikov. Csak nagyon halványan emlékezett a falura, ködös gyermekkori emlékei egybefonódtak a nagyapa elbeszéléseivel a falusi életről. Ezek az elbeszélések bizonyára különfélék voltak, ámde egytől egyig a nagyapa álmával végződtek, amely igen hasonlított az öreg Polnov álmához, és sok-sok ezer más parasztember álmához: úgy élni, hogy a falu minden szántóföldje, rétje, legelője, halastava egy gyűrűben legyen. És akkor, amikor úgy látszott, hogy ez az álom megvalósulhat, a nagyapa fiával, Fegyka apjával együtt hátat fordított a falunak. Nem forrott egybe az ő, Melnyikovék gyűrűje a közös, Mszta vidékibe, s apa és fia elhatározta, hogy a városba költözik. Az országon végigvonuló két hatalmas áramlat — a mezőgazdaság kollektivizálása és az iparosítás közül az utóbbit választották, ahol több volt a rend, kevesebb a törés, és ahol nem ők adtak kenyeret az államnak, hanem az állam táplálta őket a kenyerével.

A múló évek kitörölték Fegyka emlékezetéből a nagyapa elbeszéléseit. De hát hogyan is emlékezhetett volna rájuk, amikor észre sem vette, Fjodor lett belőle, kijárta az iskolát, és egyetemre ment. Egy évre rá pedig már Ljudmila Ivanovna férje volt, és átköltözött apósának, egy nagy közellátási iroda igazgatójának lakásába. Minden jól ment, amíg Melnyikov tanult. De amikor végzett, és egy területi gazdasági szervezet tervosztályára került, egyszerre rádöbbent, hogy szerencsétlenül kezdte meg az életét, magas állású apósának kosztosaként. Nyomasztották a körülmények, amelyek között élt; feleségének családja és ismerősei mellett jelentéktelennek, másoktól függőnek érezte magát. De közgazdászi munkája sem volt ínyére. A tervteljesítés százalékait számolgatni, amikor nincs kedve hozzá az embernek, nemigen szívderítő foglalkozás. Nemegyszer mondta a feleségének:

„Gyere, utazzunk el innen, nem bírok így élni, hogy örökké csak az apádtól függjek."

Ljudmila Ivanovna nevetett: ugyan, hova utaznának? Más városba? Ott egyetlen kis szobában kellene kucorogniok. No meg ő sem egykönnyen kapna munkát, nem mindenütt van múzeum. Különben sincs semmi értelme elutazni. Talán rosszak hozzájuk a szülei?

Melnyikov érvelt, kiabált, azzal fenyegetőzött, hogy maga megy el, de Ljudmila Ivanovna minden lázadását elfojtotta:

— Eredj! Én itt maradok.

Múltak az évek, tele keserűséggel, Melnyikovra a függőség és saját jelentéktelenségének érzése egyre jobban ránehezedett. De minél jobban nyomasztotta ez az élet az idegen családban, annál inkább gyűlt benne a robbanó erő.

Egy napon több munkatársával együtt elküldték a patronált kolhozba krumplit kapálni. Nem éppen gazdaságos kihasználása a közgazdászoknak. Ámde az értékfogalmak gyakorta változnak, a reális dolgok végül is többet érnek a pénznél, és Fjodor Konsztantyinovics kitűnően megállta a helyét a burgonyakapálógép mellett. Egyes munkatársaival ellentétben a legjobb hangulatban tért vissza a kolhozból. Persze nem azért, mert élvezettel szedte a burgonyát, és cipelte a nehéz kosarakat. Más körülménynek volt itt nagy szerepe. Két hét alatt figyelmesen körülnézett a kolhozban, sőt önként elvállalta a patronált brigád vezetését, és meggyőződött róla, hogy itt, a falun, kifejlesztheti szervezői képességeit. A következő évben már nem burgonyaszedőként ment el a kolhozba, hanem mint a patronáló hivatal megbízottja, teljhatalommal felruházva mindenféle segítség megadására, a begyűjtéstől kezdve egy nagy jószágudvar építéséig. Először érezte magát önállónak, aki nem apósának jóindulatától függ, és nem idegen lakásban lakik, hanem olyan

házban, amelyet neki utaltak ki, mint igen hasznos embernek.

Így érlelődött Melnyikov lelkében a tiltakozás a felesége családjában elfoglalt helyzete ellen, s vele együtt érlelődött az álma: hogy kedvére való munkát találjon, amely lekösse, és amelynek teljesen átadja magát. A kirobbanás akkor történt, amikor a harmincezresek mozgalma kezdődött, azoké az embereké, akik vidékre mentek a lemaradt kolhozokat fellendíteni. Mindenkiben van valami közös azzal a földdel, amely szülte őt. Miként a föld a nap körül, úgy kering ő is a közösségi érdekek körpályáján, és ugyanakkor saját érdektengelye körül forog. Így volt ez Melnyikov esetében is: a párt szólítása, és ugyanakkor saját életútjának keresése hozta őt a faluba.

Elbeszélését itt most csak nagy vonásokban mondtam el... Búcsúzáskor enyhe gúnnyal kérdezte:

— Nem a legszokásosabb életrajz egy harmincezresnek, ugye? Városba szakadt paraszt fia, polgári kényelem élvezője, lázadó az apósa házában, közgazdász, és végül kolhozelnök lesz!... Ljudmila Ivanovnával szakítottam — tette hozzá.

Ljudmila Ivanovna másnap elutazott. Utazókosztümjében úgy festett, mint egy ismeretlen országba jött angol hölgy.

Otthon és család

Pokrovkába érkezésem óta nem sok kortársammal találkoztam. Egyesek elestek a fronton, mások itthagyták a falut, és a kerületi központban dolgoztak, ismét mások szerteszéledtek a világon. De hiszen én is ez utóbbiak közé

tartoztam. És különös: a falura jól emlékeztem, de az emberek már idegenek voltak. Az öregeket — mert tizenöt évvel ezelőtt öregnek láttam őket — nehezen ismertem meg, azokat meg, akik ez alatt az idő alatt nőttek fel, egyáltalán nem ismertem. Vagy egészen kis gyerekek voltak akkoriban, vagy nem is jöttek még a világra. És most, felnőtten, olyanok voltak a szememben, mintha egy más vidékről jöttek volna. Mennyi ismeretlen dolog vett körül! Ifjúkoromban a paraszthéz népes családok lakóhelye volt. Nagyapa, nagyanya, fiú, meny, a többi testvér, meg egy egész sereg unoka élt közös fedél alatt. Azóta megritkult a parasztcsalád. A nagyszülők ma is ott élnek, sőt, csodálatosan fürgék és egészségesek, és még a kolhozban dolgoznak. De már a fiuk és menyük valahol másutt van, és nem hallatszik a házban az unokák lármája. Szétszóródott a parasztcsalád a mérhetetlen nagy ország városaiba, falvaiba. Ez most is, akárcsak régen, nyomasztóan hatott rám. Igen, a falunak sok fiát, lányát nem adta vissza a háború. Sokat elvitt az ipar is. Mégis egyre azt gondoltam: megfogyatkozott a parasztcsalád, széthullott, szerteszóródott a világon. A régi mértékkel közeledtem a mai családhoz, az egykori patriarkális családot kerestem, amelyet mindig is belső ellentétek szaggattak, és lélekben sohasem volt egységes, belső egységét az a kis talpalatnyi föld erősítette, az tartotta össze, mint a fegyenceket a bilincs... Az immár idejétmúlt, régi hagyományok értelmében megszoktuk a parasztcsaládokat a munkás, hivatalnok és értelmiségi családoktól eltérőnek, minden egyéb társadalmi réteg családjaitól merőben különbözőnek tekinteni. A városban nem csodálkozunk rajta, ha a fiú nem az apja útját követi, ott természetesnek találjuk, hogy egy-egy házban nem zsúfolódnak össze a generációk. A család család marad, habár a nagyapa a gyártelep rozzant kalibájában lakik is, a fiú szocialista városban, s az unoka tengeren

túli országok partjai körül hajózik. Nem a közös fedél, hanem a szív és a lélek egysége tartja össze a családot, az a rokonsági érzés, az az egymás iránti szeretet és érdeklődés, amely minden távolságon diadalmaskodik. Akkor hát miért van az, hogy most, amikor a parasztcsalád is éppen olyan lett, mint a többi, azt kezdik mondogatni, hogy a kolhoz, habár egyesítette az embereket, de meggyengítette a családot? A család nem gyengült meg. Csak ledobta magáról a föld hatalmát, patriarkális béklyóit, minden családtag jogot nyert úgy rendezni a sorsát, ahogy a legjobbnak gondolja. Az, aki manapság a parasztházak megüresedéséről panaszkodik, hasonló azokhoz az emberekhez, akik valamikor rettegéssel nézték, miként váltja fel a munkásosztály az iparos céheket.

Emlékszem, Pokrovka már a háború előtt is joggal büszkélkedett elszármazott szülötteivel. Tanítók, orvosok, mérnökök kerültek ki közülük. Pilóták, tengerészek, sőt, még egy hadtestparancsnok is akadt. Mi, gyerekek, figyelemmel kísértük a sorsukat, dolgozatokat írtunk róluk, és arról álmodoztunk, hogy mi is hasonlóak leszünk. Kissé előreszaladva az időben, meg kell jegyeznem, hogy ez a téma a mai iskolában elvesztette romantikus varázsát, sőt, egyesek károsnak tartják az ifjúság nevelése szempontjából. De én mégiscsak szeretném megkérdezni azokat, akik olyan könnyedén lemondanak a múltról: vajon úgy vélik-e, hogy orvos, pedagógus, mérnök, pilóta és tengerész bárki másból legyen, csak parasztgyerekből ne?

Más kérdés, hogy amikor minket, falusi gyerekeket, kimüveltek, nem oltották belénk a tiszteletet a föld és a paraszti munka iránt, nem láttunk romantikát a szülőfaluban. Mert ha láttunk volna, akkor ki-ki hajlamainak megfelelően választotta volna meg az életútját, és nemcsak a hetedhét határon túli földről álmodozott

volna, hanem arról is, amely a talpa alatt van. De ezt csak úgy mellesleg mondom. Most azt akarom elmondani, hogy a falunkból származott Vjugin Anatolij Andrejevics is, akiről mi gyerekek, hallomásból tudtuk, hogy valahol az állattenyésztési osztály vezetője lett.

A szülőfalumtól való távollét esztendei kitörölték őt az emlékezetemből. Visszatérésemkor eszembe sem jutott érdeklődni felőle. És íme, egyszerre csak összetalálkoztunk az erdőben, amikor tőzeget kerestem.

Úgy képzeltem, a tőzegtelep-kutatás nem tartozik a nehéz mesterségek közé, az eper- és gombaszedéssel rokon. Az ember csak járkál, nézi, tapogatja, mi van a lába alatt: láp, vagy száraz talaj. De kiderült, hogy éppen ez a járkálás a legnehezebb. Az ásón kívül vinni kell egy kis ládát a talajmintáknak, sátrat a pihenéshez, esőkabátot, napi élelmet — mindezt a hátamon cipelni, miközben a szúnyograjokkal hadakozom, és olykor aligalig bírom kihúzni a lábamat a süppedékből. Igaz, hamarosan rájöttem, hogy nem a mocsarak érdekelnek, és az erdőszéleken kutattam, de itt sem volt könnyű a járás a fűzfabozótok között, az ingoványok peremén.

Egy verőfényes tavaszi hajnalon megkerültem egy mély szakadékot, és egy kis sebes patakon átlábalva, sűrű fenyveserdőbe értem. Terpentin balzsam-illat úszott a levegőben, s a napsugarakkal átszőtt hajnali köd aranyhálóként csillogott a fák ágain. Mélységes csend vett körül, és olyan nagy-nagy mozdulatlanság, hogy önkéntelenül is megálltam, mintha félnék megzavarni e titokzatos meseország nyugalmát. Ekkor kopácsolást hallottam. Mintha kalapáccsal ütögetnék a fatörzseket. Harkály? Nem. Ahhoz túlságosan lágyan és elvétve hallatszott. Fülemet hegyezve közeledtem a hang felé. Csakhamar egy kis tisztásra jutottam, és három ismeretlen embert pillantottam meg: a legidősebb — hatvan év körüli, ősz hajú bácsi — kezében kis bélyegzőkalapáccsal ment

elöl. Két éltes társa — az egyik, egy vörös hajú, tömzsi ember, vattakabátot viselt, a másik térden felül érő kurta esőköpenyt — mögötte haladva sorra megkrétázta a fákat, amelyekre az ősz hajú a kalapácsával ráütött. Alig értem a közelükbe, kiderült, hogy jól ismernek, sőt, a tőzegkutatásomról is tudnak már.

— Nos, sokat találtál? — kérdezte a vörös hajú, és vattakabátja zsebéből cigarettát húzott elő. — Mi pedig egy kis fát válogatunk, építkezni akarunk. — Hirtelen felnevetett. — No nem ismersz? Szolodarjov vagyok, Ivan Grigorjevics. Hát hogy is emlékezhetnél rám, hiszen kisfiú voltál még, amikor a kolhozból elmentem. Most visszatértem. Visszahúzott a földanyácska, paraszti munkára vágyott a kezem, a lelkem szabadba kívánkozott.

— Szabadba vágyott — mosolygott gúnyosan az esőköpenyes. — A föld vonzotta... Én nyíltan megmondom: ha lakásom lett volna a városban, minek jöttem volna vissza? Nekem mindegy, hol dolgozom. Csak lakás meg kereset legyen.

A vörös hajú nevetett. — Látszik, hogy komor ember vagy te, Ugrjumov*. A kópékat megjelöli a sors, azért is adott neked ilyen nevet.

A harmadik, az, aki a fákat bélyegezte, Vjugin volt. Amikor végzett, ajánlkozott, hogy segít nekem, átvette kutató felszerelésem egy részét, és otthonosan megindult az erdőben.

Az öreg igen életvidám, kedélyes beszédű, rendkívül könnyű és gyors járású ember volt. Rögtön elmondta nekem, hogy erdész- és kertészként dolgozik a kolhozban, és nagy kedvvel mesélgetett az új ültetésű kertjéről, amely számítása szerint, két-három év múlva több ezer rubelt fog jövedelmezni, már most is eleget hoz, habár még csak az eperből pénzelnek.

* Komor, zord.

— Akarja tudni, mi a kertészet titka? — kérdezte ravaszkás mosollyal. — Lám, minálunk szépen fejlődik a kert, és az eper terem is már, másutt meg évente több hektárt beültetnek, még sincs kert... A titok nyitja: a kerítés! Becsületszavamra! Ha kerítés van, kert is lesz. Én azzal kezdtem, hogy egész télen karókat fűrészeltem, azután megcsináltam a kerítést, és csak azután ültettem el az almafacsemetéket.

Ismét elmosolyodott, kertjével, önmagával és az egész világgal elégedetten. Én meg csak néztem ezt az öregembert, és sehogyan sem ment a fejembe, hogy a kerületi állattenyésztési osztály volt vezetője hogyan kerül egyszerre csak erdésznek és kertésznek egy kolhozba? Ekkor — talán, mert kitalálta a gondolatomat, vagy mert éppen úgy hozta a szó — elmondta, hogy a sors forgandósága következtében változtatott foglalkozást.

— Háború után néhány évig száműzetésben voltam... No de ez már a múlté, minek beszélni róla!

Ismét a kertre terelte a szót, majd az én tőzegkutatásomról beszélt, meg Melnyikovról, sőt a könyvemről is, már hallott róla.

Élénken társalogtunk, mesélgettünk, tréfáltunk. S e beszélgetés közben teljesen megfeledkeztem róla, hogy egy súlyos sorscsapásokat elszenvedett volt kerületi funkcionárius áll előttem. Csak egy életvidám embert láttam, aki jól tudja, miként kell almafát elültetni, vagy Leninnek az irodalom pártosságára vonatkozó ismert tételét értelmezni, meg hogy miként védik az erdőt, s mennyi alomtőzeg szükséges, hogy egész télire el legyünk látva.

Azon a napon kedvezett a szerencse. Igen, Vjugin segítségével egy alkalmas kis tőzegtelepre bukkantam, amelyet előzetes kiszárítás nélkül lehetett kitermelni. Pokrovkába visszatérőben megkockáztattam egy kijelentést:

— Tudja, Anatolij Andrejevics, bámulatos, hogy így megőrizte az életkedvét.

— Kételkedik az őszinteségében?

— Azért bámulom, mert nem kételkedem benne.

Vjugin tréfásan válaszolt:

— Úgy látszik, már korábban annyi optimizmust tartalékoltam, hogy semmiféle megpróbáltatás nem meríthette ki.

— Komolyan beszélek. Maga felelős állásban volt...

— Minden attól függ, hogy az ember hogyan látja és fogja fel a dolgot — felelte nyugodtan. — Először is ne feledje, hogy a jelen teszi boldoggá az embert. Másodszor meg: erdésznek és kertésznek lenni, istenuccse, nem is olyan rossz! Higgye el nekem.

És mégsem volt tökéletesen boldog... Csak annyira volt boldog, amennyire egy olyan ember lehet, aki a saját életének hiányosságait a közösségével tudja pótolni. Ez felbecsülhetetlen értékű képesség. De mégsem teheti tökéletesen boldoggá az embert. Vjugin felesége meghalt, az ő korában pedig már nehéz volt új családalapításba kezdeni. Volt egy fia: Nyikolaj, az elidegenedett tőle és elment.

Egy évvel a letartóztatása után történt. Az elválás évei mit sem változtattak. Amikor a fiú megtudta, hogy apja kiszabadult, még csak meg sem látogatta, nem is kérdezte, hogy nincs-e szüksége a segítségére. Csak levélben tanácsolta, hogy: „Járj a nyugdíjad után, mint rehabilitáltat és régi párttagot feltétlenül megillet." Vjuginnak felkínálták régi állását a kerületben, de ő inkább Pokrovkában telepedett meg. Szülőfaluja a gyermekkori emlékekkel csalogatta, kedves földijei közé hívta, és nyugodt munkát, pihenést ígért.

— Hogy egymagamban ne unatkozzak, lakót vettem a házamba. Ismeri Artyomot, a traktoristát? Derék legény. Minden házimunkát magára vállalt: fát vág, fel-

söpri az udvart, vizet hoz. Aki látja, azt hihetné, hogy ő a házigazda és én a lakó. Ilyen egy legény.

A kolhozvezetőség közelében búcsúztunk el egymástól. Éppen ekkor állt meg mellettem az elnök terepjárója. Az állomásról jött. Melnyikov kinyitotta a kocsi ajtaját, és jókedvűen kiáltotta:

— Jó újságot hoztam magának! Meglesz a szerződés!

Nem értettem. Miféle szerződés?

— No hát megkötik a szerződést a könyvére. A területi kiadóvállalat.

Otthagyta a gépet az iroda lépcsője előtt, és beinvitált a hivatali szobájába. Ott még jobban felcsigázta a kíváncsiságomat.

— Nagy szerencséje van.

— Nem mondhatná el, hogy ne álljak itt úgy, mint szamár a hegyen?

— No jó, hát hallgassa meg sorjában.

Leültetett az íróasztal mellé, ő maga az ablakpárkányra telepedett, és élénken kezdte:

— Ma Szokovnál jártam, a kerületi bizottságban. Azt kérdezi, hogy állnak a dolgok a kolhozban, hogy megy a vetés, persze a traktorokról se feledkezett meg, fél, hogy mellédolgozunk. No, aztán én is kirukkolok: „Egy kis újság van nálunk." — „Újabb növénykultúrát akarnak meghonosítani?" — „Egyelőre elég nekünk a len — válaszolom —, hanem más újság van: emlékszik, egy elvtárs jött velünk a brigádokat látogatni. Idevalósi, pokrovkai születésű, riporter. Könyvet akar írni a kolhozról, a falusi ügyeket tanulmányozza." — „Helyes — mondja —, a fejlődő kolhozról írni jó dolog." — „Persze hogy jó, csakhogy a könyv írójának nem a legjobban állnak az ügyei. Ahhoz, hogy meg tudjon élni, mialatt ír, kereset is kell. Ezért hát munkaegységet osztunk neki." — „Munkaegységet? — kérdezi, és nevet hozzá. — Nem túlságosan primitív fizetés az írói munkáért?" — „Ha primitív is...

Két munkaegység tíz rubeljével, mi kell még egy magányos embernek? Járkálj, gyűjts anyagot és írj!" Látom, erre fölveszi a telefonkagylót. „Majd mindjárt helyes vágányra tereljük ezt a dolgot." A területi pártbizottságot kéri: így meg úgy, itt egy elvtárs a kolhozról akar könyvet írni, nem lehetne-e valamivel segíteni? Mivel? Hát esetleg egy kiadói szerződéssel.

— Elkészülhet rá, hogy hívatják.

— Nagyon köszönöm.

El voltam ragadtatva. Szerződést kapok a könyvre, nyugodtan gyűjthetem az anyagot és írhatok. Micsoda hősöm is van nekem! Megértette az íróját, még mielőtt az író őt, a tulajdon regényhősét megértette volna. Csakhogy: mit mutatok a kiadónak? A jegyzetfüzetemet? Nem lesz-e kevés?

Néhány nap múlva táviratot kaptam. A Parasztotthonban fogok találkozni a kiadóvállalat egyik, előttem ismeretlen szerkesztőjével.

Gyermektartási per

Kora reggel bementem a kerületi székhelyre. Autóbuszra szállhattam volna, sőt, Melnyikov a kocsiját is felajánlotta, de gyalog kívántam végigmenni a régi, ismerős helyeken, s visszaemlékezni az ifjúkori évekre, amikor gyalog jártunk be a városi moziba, és oda-vissza jó harminc kilométert megtenni semmi sem volt nekünk. Fenyvesen át vitt az út, sötét rengetegekből világos tisztásokra futott, s a folyócska kanyarulatait követte. Ez a kis folyó tavasszal szélesre kiáradt, s zúgva rohant a meredek partok között, de télen, amikor a januári fagyok dermesztették, ároknak látszott, s a végtelen rengeteg csendjébe veszett.

De sok helyen is megfordultam újságíróskodásom alatt! Városokban, falvakban, távol erdei őrállomásokon. De bármerre jártam is, bármilyen szép vidékeken, legszebbnek azokat az utakat láttam, amelyeket gyalog tettem meg. Sohasem felejtem el a nyári napsugárban fürdő fenyveseket, a nagy árokmélyek párás melegét, a kis dűlőutakat a szántóföldek között, ahol rozs- és lóheretáblák váltakoznak, s a réteket erdősávok szegélyezik. Az ember megy, megy és nem számolja a kilométereket, még az időről is megfeledkezik, pedig mindenki tudja, mit jelent az idő egy újságírónak. Ám a legszebb, leggyönyörűbb út valamennyi között az, amely új, életbevágóan fontos fölfedezéshez vezet, nagy lélekhez, melegen érző szívhez. Akkor semmi sem számít, nem riasztja vissza őszi vihar, sártenger, hóförgeteg. Vidáman halad előre és örül, hogy sorsa megadta neki a nagy ajándékot, amit egy igazi ember megismerése jelent.

Az erdei ösvényen mentem, és feleúton egy ismeretlen nőt értem utol. Alacsony, vékonyka termetű volt, kurta kabátkát és bő gyapjúszoknyát viselt, utóbbi ütemesen csapkodta a rövidcsizmás lábat. Karján, félszeg tartással, egy régi ágytakaróba bugyolált csecsemőt vitt, de inkább úgy hatott rám, mint egy kis növendéklányka, aki valami alkalmatlan, hosszúkás csomagot cipel. Csakhamar megtudtam, hogy Ankának hívják, gallyazó munkásnő, és az erdei munkásszálláson lakik.

— A kórházba megy? — kérdeztem.

— A rendőrségre. Beidéztek.

— Otthon kellett volna hagyni a gyereket.

— Andrejkát? Már hogy hagyhatnám? Szopnia kell!

Egy darabig szótlanul mentünk, aztán megint kérdezgetni kezdtem:

— Miért idézte be a rendőrség?

— Az nincs benne az írásban.

— De sejti?

— Egy lány kapott ilyet a minap, egész éjszaka nem aludt. Bemegy: hát egy táskát adnak oda neki, kétszáz rubel van benne. Elvesztette.

— Talán magára is kétszáz rubel vár?

— Én semmit se vesztettem el — legyintett mérgesen.

Még valamit akart mondani, de meggondolta magát, megállt, és gyorsan hátrafordult.

A kanyarodó mögül, ott, ahol a folyócska cifra hurokba csavarodik, s az út, mintha megijedne a meredek parttól, hirtelen fordulattal a sűrűség felé fut, lassú ügetéssel egy könnyű kiskocsiba fogott, jól táplált, tarka lovacska bukkant elő.

— Hé, hé, vigyázat!

Utat engedtünk, s a kocsin egy fiatal legényt pillantottam meg, nyitott kiskabátban és térden fölül érő csizmában, amilyeneket rendszerint a faúsztató munkások viselnek. Hetykén lengette feje felett a gyeplőszárat, és amikor velünk egy vonalba ért, váratlanul megállította a lovat.

— Engem akarsz behúzni? — vetette oda megvetően Ankának. — Abból nem eszel!

És még mielőtt a lány válaszolhatott volna, továbbhajtott.

— Ki ez?

— Egy munkás, nálunk dolgozik — felelte Anka nagyon kelletlenül. — Ignatnak hívják.

— Miféle behúzásról beszélt?

— A, semmi...

Azt hittem, Ignat már messze jár, ámde a nyíladék végén, ahol a mély kerékvágás ismét visszakanyarodott a folyóparthoz, utolértük. Nyilván Ankára várt; ingerülten és cseppet sem restelkedve előttem, odaszólt neki:

— Jegyezd meg, hogy ura vagyok a helyzetnek!

— Én semmit sem tudok. — Anka fáradtan leült egy fatuskóra.

— A törvény is énmellettem van!

— Semmit sem tudok — ismételte Anka.

— Ezt add be másnak — nevetett gúnyosan Ignat. — Ha egyszer mindkettőnket beidéztek, világos, hogy miért... Csak magadnak ártottál vele. Ide gyalog, vissza lábon, harminc kilométert talpalsz, jövőre elmegy tőle a kedved.

Mintha attól félne, hogy neki kell Ankát a városba bevinnie, suhintott egyet a gyeplőszárral és megnógatva lovát, előrerobogott a folyóparton. A kanyarodóban kocsija egy fenyőhöz ütődött. A fa csúcsáról egy megriadt szarka röppent fel, s az ágak néhány pillanatig napfényben csillogó harmatesőt hullattak.

Anka felkelt a tuskóról és azt mondta:

— Andrejka tőle van.

— Segít eltartani?

— Nem vagyunk megesküdve.

Világos volt előttem, hogy Anka és Ignat közös beidézése Andrejkával van szoros összefüggésben, de sehogyan sem értettem, mi köze hozzájuk a rendőrségnek. Az apasági és gyermektartási pereket a bíróság dönti el, de még a bíróság is aligha segíthet Ankán, ha nem kötöttek anyakönyvvezető előtt házasságot, és nincs számozott házasságlevelük.

Déltájban értünk be a városba. A Parasztotthonba siettem, megtudtam, hogy a szerkesztő még nincs ott, és gyorsan követtem Ankát a rendőrségre.

A rendőrség egy nagy, emeletes épületben volt, a bírósággal, ügyészséggel, anyakönyvi hivatallal és még néhány más kerületi intézménnyel együtt. Idejében érkeztem, épp akkor, amikor Anka és Ignat belépett Sztroganov kapitány, a rendőrfőnök szobájába. Amint később megtudtam, Sztroganov kapitány nemrégen hagyta ott a katonai szolgálatot, és rövid idő alatt is kitűnő rendőrfőnöknek bizonyult. Erélyes és határozott ember volt, és

különösen jól értett a bűnügyek kinyomozásához. Ehhez járult még az a jelentős körülmény, hogy az új rendőrfőnök igyekezett bepillantani a polgárok mindennapi életébe, megvédte törvényadta jogaikat, s nagy megértést tanúsított panaszaik és bajaik iránt. Egyszóval, itt, a rendőrség élén is az volt, aki az ezredében: figyelmes és körültekintő ember, azzal a különbséggel, hogy ott katonazubbonyt viselt, itt pedig rendőregyenruhát. Tisztában volt vele, hogy hiányzik rendőrségi gyakorlata, s hogy különösen a polgári ügyek terén kevéssé tájékozott, ezért, nehogy szégyent valljon és maga is törvénysértővé váljék, csak nagyon óvatosan nyúlt bele a mindennapi élet konfliktusaiba.

Ankát és Ignatot a díványra ültette, és átment a bíróhoz.

Ivan Ivanovics Tutyin, a kerületi bíró, talán valamennyi bíró között a legfiatalabb volt, akiket valaha is láttam. Legfeljebb harminckét éves lehetett. Bírónak, mondjuk ki nyíltan, nagyon is fiatal. A nagy életbölcseletet szerzett rendőrfőnök most leverten és tanácstalanságát nem titkolva, fordult a fiatal bíróhoz:

— Segítsen, Ivan Ivanovics!

— Polgári ügy? — tudakolta a bíró.

— Azt sem tudom, hogy fogjak hozzá — vallotta be a kapitány. — Hallgassa csak meg! A felügyelőm múlt vasárnap benézett az erdei munkásszállásra, aztán mit lát ott? A szokásos szállás: jobbra-balra szobák, középen folyosó, de a folyosó végében, a legszélső szoba előtt egy csecsemő fekszik a padon és sír, hogy majd beleszakad. Az emberem benyit az első szobába: „Kié ez a gyerek?" — „Ankáé" — válaszolják. — „Aztán miért tette ki?" — „Nem tette ki, csak az apjához szoktatja." A felügyelő nem érti: miféle apa, miért szoktatják; megkereste hát azt az Ankát. Tizennyolc éves kis csitri. „Magáé a gyerek?" — „Enyém." — „Miért dugdossa idegenek ajtaja

elé?" — „Nem idegeneké — válaszolja —, Ignat, az apja lakik odabenn." — „No hát hallja, ez a gyerek itt majd megszakad a sírástól, maga meg hagyja... Mi dolog ez?" — „Hadd emlékeztesse az apját!" — „És ha megfázik, valami baja lesz?" — Anka hallani sem akar semmiről. A felügyelő maga vette fel a kicsit. Ringatja, csitítgatja. De a lány kiveszi a kezéből, visszateszi a padra, és még fenyegetőzik is, hogy azt mondja: „Majd kiviszem neki az erdőbe, leteszem egy fa alá, hadd dajkálja napközben, nemcsak az enyém!" Ki is vitte volna, ha be nem idézem mind a kettőjüket. De fogalmam sincs róla, mit csináljak velük. Mégiscsak kötelezni kellene az apát, ha nincsenek is bejegyezve az anyakönyvbe, fizetnie kellene. Így könnyen baj eshetik. A gyerek elpusztul, aztán mindketten bűnösek a halálában.

Átéreztem a rendőrfőnök felindulását, amellyel Ankáék dolgát előadta. De őszintén szólva semmiféle kivezető utat nem láttam. Mégpedig azért, mert nagyon is jól ismertem azt az erdei duhaj társaságot. De sokfelől is nem gyűltek ide, a Pokrovkát környező erdőkbe! A pszkovi és novgorodi vidékről, Velikije Lukiból, Vologdából. Fát vágni, úsztatni, osztályozni. Egyeseket a jó kereset vonzott, mások ideiglenes elhelyezkedést kerestek, ismét mások azért jöttek, hogy szétnézzenek és magukat mutogassák. Az utóbbiak főleg lányok voltak, és az úgynevezett legénytelen falvakból kerültek ki. Itt, az erdőben akarták megtalálni a boldogságukat. És sokan meg is találták. Állandóra szerződtek az erdőben, letelepedtek és családot alapítottak. De nagy számban akadtak olyanok is, akiknek igen rövid ideig tartott a boldogságuk. Az első kis célzásra, amit a családi életre vonatkozóan elejtettek, magukra maradtak, még elhagyatottabban, mint azelőtt: reményeiket és álmaikat is elvesztették. Anka is így járt.

— Tehát nem kötöttek törvényes házasságot? — kérdezte a bíró.

— Ez az éppen.

— Igen, nehéz ügy.

— Őszintén bevallom, a polgári törvényekhez nemigen értek, de itt feltétlenül tenni kell valamit, Ivan Ivanovics.

— De mit? Nem házasfelek. Gyerektartási keresetet nem fogadhatok el.

— A méltányosság kedvéért...

— A törvény törvény. Más kérdés, ha maga mint rendőrfőnök beszél velük.

— De nem lesz-e belőle törvénysértés? Ezek a polgári ügyek nagyon ingoványos terület a számomra. Az ember észre sem veszi, és belesüpped.

— Hát csak tanácsot adjon, figyelmeztesse a legényt, hogy ő is felelős a gyerekért. Elvégre mégiscsak az apja!

A bírónak tárgyalása volt kitűzve, valami kis tyúkper — hamarosan elbúcsúzott hát tőlünk. Visszamentünk a rendőrfőnök szobájába. Anka már tisztába rakta a gyereket, megszoptatta, és még mindig nem tudva, miért hívatták, haragosan bámult ki az ablakon.

— Tehát mit tegyünk, polgártárs? — kérdezte Sztroganov, és íróasztalához ült. — Maga a gyerek apja, és mégsem akar a tartásához hozzájárulni. Lám, hová fajult a dolog: az anyja már odadugdossa az ajtaja elé. És ráadásul azzal fenyegetőzik, hogy bíróság elé viszi az ügyet.

— Hát csak beszéljen ott, a bíró előtt.

— Ravasz legény maga, ismeri a törvényt.

— Hát persze!

— És ha valami baja történik a fiának? Akkor majd más törvény szerint felel ám!

— Ezt Ankának mondja meg!

— Neki is megmondom.

— Én anélkül is tudom — pattant fel a helyéről Anka. Letette Andrejkát a díványra, és odakiáltotta a rendőrfőnöknek:

— Miért hívattak? El akarják venni a gyerekemet? Nem adom!

Ignat örömmel fordult a kapitányhoz.

— Ne hallgasson rá, kapitány! A szovjethatalom jobban tudja, mit kell csinálni. Hiszen láthatja maga is: fel tud ez a lány egy fiút nevelni? Mit tanulna ott az erdőn, a fatuskók között? Így meg ember lesz belőle.

— Nos, hát beleegyezik? — fordult Sztroganov Ankához.

— Nem övé a gyerek.

— Buta, ha anya is — vetette oda dühösen Ignat.

— Okos, de nem apa — felelte megvetően a lány.

Sztroganov hangosan felkacagott.

— Nem rossz anya vagy, mindenesetre jobb, mint gondoltam.

— Azért mégsem fizetek tartást — jegyezte meg komoran Ignat.

— Ki beszél itt tartásról? — sietett megnyugtatni a rendőrfőnök. — Segítened kell, ha nem is sokkal, de segíteni. Különben mit szólnának az emberek ott, az erdőben? Akikkel együtt dolgozol? Aztán meg, ne feledd: ha az állam neveli fel, akkor fizetned kell ám! Az állam nem Anka, az bevasalja rajtad a pénzt.

A kapitány rám pillantott: jót mondott-e, nem ütközik-e valamilyen polgári törvénybe? De már kimondta, és különben sem történt semmi baj. Ignat elgondolkozott, és láthatóan egyezségre hajlott.

— Ezt meg kell gondolni, ha akarom, ha nem.

— No, legalább, amíg a pelenkából kinő — sietett enyhíteni a fenyegetésén a kapitány.

— Hát jó, amíg a pelenkából kinő. Egy évig támogatom.

— És hogy úgy mondjam, önként? De vigyázz, be ne csapj!

— Írásban is adhatom.

— Helyes, írásban — örvendezett a kapitány. — Tehát így írd: önszántamból... — s odanyújtott neki egy lap papírt.

Ignat megírta a kötelezvényt. Ekkor lépett a szobába a bíró.

— Nos? Miben egyeztek meg? — kérdezte Ivan Ivanovics.

— Önként vállalta a fizetést — mondta nem minden aggodalom nélkül a kapitány.

— Gratulálok...

— Egyéves koráig segíti — magyarázta most már büszkén a rendőrfőnök. — Ahogy mondani szokás: semminél jobb a valami.

— Persze, nem rossz — jegyezte meg bizonytalanul a bíró.

— Becsap, azt hiszi? Nem, nem csap be — mondta meggyőződéssel Sztroganov, és megmutatta a papírlapot. Kötelezvényt írt.

— Ez már más — örvendezett Tutyin, aztán odaszólt Ankának, hogy menjen vele, és szigorú, hivatalos hangon hozzátette: — Sztroganov elvtárs, kérem, gondoskodjék az alperes megjelenéséről! Tizenöt perc múlva megkezdjük a tárgyalást. A felperes megírja a keresetét, és máris tárgyaljuk az ügyet.

Csak a tárgyaláson értettem meg, mitől vált egyszerre lehetségessé, ami egy órával ezelőtt még képtelenségnek látszott, habár Ankáék azóta sem kötöttek házasságot, és a gyermektartási törvényt sem változtatta meg senki. Úgy hiszem, a rendőrfőnök is csak ugyanabban a pillanatban eszmélt rá, amikor a bíró kimondta:

— Ignat Vasziljevics Polnov ellen indított gyermektartási perben... habár házasságot nem kötöttek, de

Polnov elvtárs írásbeli nyilatkozatában elismerte az apaságot, ezért a bíróság felperes keresetének helyt ad és...

Mintha álomban hallottam volna a szavait. A gyermektartásért perelt apa tehát Ignat, Vaszilij Antonovics Polnov fia? Vajon az öreg Polnov, Mása és Nasztyenyka tudnak-e Andrejkáról?

Nem ítélhetem meg, helyesen döntött-e a bíró, de gyermektartásra kötelezte Polnovot. Már befejeződött a tárgyalás, Anka megkapta a végrehajtási határozatot, és Ignat még mindig nem értette, mi történt.

— Hogyan, hiszen nem vagyunk bejegyezve?!

— Kötelezvényt adott...

— Kihasználták a tévedésemet.

— No és te nem használtad ki Ankáét? Miért neked segítsek és nem neki?

Anka Andrejkát pelenkázta. Olyan gyorsan bontotta ki és csavarta újra be, mint aki nagyon siet elmenni onnan. Nyilván attól félt, hogy a váratlanul olyan kedvezően alakult körülmények hirtelen más fordulatot vesznek, és éppen olyan váratlanul Ignat javára alakulnak. Tutyin is megértette.

— Ne siess — mondta —, jobban csavard be a gyereket. — Majd nyomban megkérdezte: — A tárgyaláson azt mondtad, hogy gyalog jöttél be. Hát Polnov?

— Kocsin...

— És téged nem vett föl? — tudakolta Ivan Ivanovics.

Anka hallgatott.

— Hol van a kocsi? — fordult a bíró Ignathoz.

— Az erdőipari gazdaság udvarán.

Tutyin felvette a telefonkagylót, és az erdőipari gazdaság vezetőjét kérte.

— Van ott maguknál egy lovaskocsi, az erdőtelepről. — Igen, igen, Polnov jött be vele. Kérem, hajtsa ide valaki a bíróság elé!

Amikor a tarka ló megállt a bíróság ablaka alatt, mind-

annyian kimentünk az utcára. Tutyin odalépett a kocsihoz, megigazította az ülést, megvizsgálta a hashevedert, aztán Anka kezébe adta a gyeplőt és azt mondta: „Eredj!" — És amikor Anka, ölében Andrejkával, kényelmesen elhelyezkedett, rákiáltott a lóra: „Gyí!"

Ignat csak akkor tért magához, amikor Anka már befordult az utcasarkon.

— Hát én? — kérdezte a bírótól.

— Ő idefelé gyalogolt, maga meg vissza. Egyébként szaladjon utána, talán felveszi — felelte Tutyin.

Ignat a következő utcában csakugyan utolérte a kocsit. Anka lépésben hajtott. És amikor a legény a kocsihoz ért, ő nem minden káröröm nélkül és diadalát hangsúlyozva mondta:

— Talpalsz? No csak talpalj! — és megnógatta a lovat.

Azt hittem, vissza akarja adni a kölcsönt. Odafelé Ignat hajtott el mellette, most ő teszi ugyanezt. De csakhamar mi is utolértük. Mintha minden sérelmet elfelejtett volna, megállította a lovat, és odaszólt Ignatnak:

— Ülj fel!

Ignat felszállás közben morogva megjegyezte:

— A helyzet ura, szó se róla...

— Igaz — vágott szavába Anka, és átadta neki a gyeplőt. Majd Andrejkához hajolva, hangosan folytatta: — Nem, látom, még mindig nem értesz semmit, Ignat.

— Mit kell itt megérteni...

Anka halkan nevetett és magához szorította a fiát.

— Nem te és nem én, de ő a helyzet ura!

A helyzet ura pedig, mit sem sejtve, békésen aludt anyja karjában.

Odaléptem Ignathoz és megkérdeztem:

— Megismersz? — Megneveztem magam.

Ignat látható zavarban, halkan mondta:

— Apámnak ne szóljon a bíróságról! Sok minden megesik az életben. Különben megmondhatja neki. Úgysem maradok Pokrovkában, elkerülöm az apám házát...

Jegor Polnov Nagyenykába szeret

Amíg a kiadó emberére vártam, régi ismerőseimnél telepedhettem volna le, akiknek saját konyhakertjük, tehenük és baromfiudvaruk volt, ez megkímélt volna attól, hogy a teázóban ebédeljek, ahol napról napra „murmanszki disznóhúst" — így nevezik itt a sózott tőkehalat — szolgáltak fel a vendégeknek. De régi újságírói megszokásból a Parasztotthont mind e kellemességeknek elébe helyezem. Még ha állandóan friss fertőtlenítő szag járja is át, és a legkisebb szoba is legalább négyágyas. Az sem számít, hogy a minden szobában teljes hangerővel ordító rádió tizenkettő előtt nem hagyja aludni az embert, és már hajnali hatkor kiugrasztja az ágyából. Mert a Parasztotthonban az ember akkor is úgy érzi, hogy utazik, ha ki sem mozdul a szobából. Ma egy munkaerő-toborzó alszik a mellettem levő ágyon, holnap egy balettmester váltja fel, akit a patronáló intézmény küldött a helyi klubba, majd néhány nap múlva ott, ahol a balettmester parfümös személye pihent, a területi népművelési bizottság inspektora, a területi fogyasztási szövetkezet könyvelője vagy egyszerűen valami részeges favágó helyezkedik el, akinek elég ereje van hozzá, hogy évszázados fákat döntsön ki, de hogy egy pohárka vodkának ellenálljon, ahhoz túlságosan gyenge. Milyen dús tárháza ez az Otthon a különféle foglalkozásoknak, jellemeknek! Mennyiféle igaz, életből vett történet hangzik el! Nem csoda tehát, hogy mihelyt a Parasztotthonba

beköltöztem, úgy éreztem magam, mint egy örökké változó emberár közepén, ahol mindenkinek megvan a maga sorsa, a maga egyedülálló élete. Hogyne tűrtem volna hát el érte minden kényelmetlenséget, sőt, még Glafira Petrovnának, az Otthon gondnokának, igényes, kötekedő, zsarnoki természetét is; ez a szegletes mozgású, rövid hajú és férfiasan mélyhangú asszony rettegésben tartotta mindazokat, akik rövidebb-hosszabb időre a kerületbe érkeztek. Amint a szobatársaimtól megtudtam, Glafira Petrovna a hetedik, legszélső szobában lakott, onnan harsogta a többi szoba felé szigorú rendelkezéseit: tilos a dohányzás, a villany teafőzők bekapcsolása, tilos csizmás lábbal lefeküdni, s a házirend egyéb szabályai ellen vétení; a rendbontásért szigorú büntetés, súlyos esetben az Otthonból való kitiltás járt. Különösen azokkal szemben volt szigorú, akiket a jó alkalmi kereset csábított az erdőbe, a faúsztatáshoz vagy a fafűrészeléshez. Az ilyeneket léháknak tartotta, részeges csendháborítót gyanított bennük, és meg volt győződve róla, hogy ha nincsenek is gyermektartásra kötelezve, a családi életre semmi esetre sem alkalmasak. Csavargók, léhűtők, megátalkodottak — mi mindennek el nem mondta őket! És rendszerint a legnagyobb és legkényelmetlenebb, tizenöt ágyas szobába helyezte el, mondván, hogy nem érdemelnek jobbat, ezt is köszönjék meg.

A kiadó megbízottja még ugyanaznap megérkezett. Határozatlan arcvonású, idős ember volt, és furcsán ingadozva járt, hol nagyon előre dőlt, hol meg, mintha valamitől megijedt volna, egész testével hátrahőkölt. Meglehetősen napszítta, drapp felöltője ennek folytán hol a térde fölé húzódott, hol a gumisarkos cipő orrát verte, úgyhogy nehéz volt megállapítani: rövid-e vagy hosszú, avagy éppen rászabott.

Megismerkedtünk. Anton Tyimofejevicsnek hívták. Szerkesztői munkája mellett a területi népművelési köz-

pont előadója is volt, helyesebben ez volt a fő foglalkozása, a kiadónál külső munkatársként dolgozott, ezért bízták meg vele, hogy felolvasó körútja közben vegye át a regényem szinopszisát, és írassa alá velem a szerződést.

Több előadást kellett tartania a kerületi kolhozokban, de úgy számította, hogy öt nap alatt végez, én tehát egy percet sem vesztegetve nekiültem a szinopszis megírásának... Ez nem is volt olyan egyszerű. Fel kellett tárni a könyv alapeszméjét, megállapítani a műfajt, vázlatosan elmondani a tartalmát. Egyébként hamarosan meggyőződtem róla, hogy a szinopszis sajátos kifejezési módja az író elgondolásának, amikor még fogalma sincs róla, mit és hogyan fog írni. De hát nem volt mit tennem: ahogy tudtam, méltattam Pokrovka érdemeit, felmagasztaltam Melnyikovot, és nem annyira leendő könyvem vázlatát vetettem papírra, mint saját lírai ömlengéseimet... Már másnapra elkészültem a munkával, s vártam, hogy Anton Tyimofejevics felolvasó útjáról visszatérjen.

Este a szobámban ültem, ahonnét éppen csak az imént utazott el a balettmester, amikor váratlanul betoppant hozzám Jegor Polnov.

— Hát te mit keresel itt? — kérdeztem.

De Jegor mintha nem is hallotta volna, leült az ágyam szélére, és áradozva mondta:

— Látta, micsoda lánya van a gondnoknőnek?

— Lánya?

— De még milyen szép!

— Hol láttad?

— A szobában... Nem tudtam levenni róla a szememet...

— Ej, ha olyan nagyon megtetszett, hívd el a moziba vagy táncolni, vagy akár csak sétáljatok egyet!

— Olyan ott a falon...

— Mi van a falon?

— A fényképe.

— Szóval csak képen láttad, nem természetben?

— Az a fontos, hogy éppen az én esetem! És micsoda neve van: Nagya, Nagyenyka, Nagyezsda! Hej, ha kifoghatnám ezt a lányt!

— De ha nincs itt — mondtam.

— Kivárhatom.

Jegor Polnov a kolhoz megbízásából jött be. Egy motoros bárkát kellett átvennie a fogyasztási szövetkezettől, aztán elszállítani a tóra, és máris megkezdeni a halászatot. Alig várta már, hogy az első halászzsákmányt beadja. Most elsietett egy ismerőséhez, hogy sátort szerezzen tőle — a tavi élethez feltétlenül szükséges kelléket —, én pedig más elfoglaltságom híján elhatároztam, hogy kimegyek friss levegőt szívni a Parasztotthon ablakai alatti kiskertbe. A nyitott ablakból alig-alig érezhető fertőtlenítő szag áradt. A lakók elszéledtek, ki ide, ki oda, lecsukhatom a rádiót. A kertben könnyen megfeledkezhetik az ember az Otthonról és Glafira Petrovnáról, élvezheti a csendet, nyugalmat és a jó levegőt. De amikor visszatértem a házba, a legszélső, hetes számú szobából kiabálást hallottam. Nem volt nehéz felismernem Glafira Petrovna hangját: hol rikácsolt, hol öblösen zengett, hol a mennyezetig röppent, hol a mélybe hullt, és olyan fojtottra vált, mintha az ajtó alól jönne. Világosan magam előtt láttam, miként futkos a gondnoknő fel-alá a szobában, rövidre nyírt haja ziláltan repdes, szeme, amely fiatal korában szép kék lehetett, most pedig savószínű és áthatóan szúrós pillantású, megvetést és felháborodást sugároz.

— Takarodj! Meg ne lássalak többet! Még mit ki nem találnál! Majd adok én neked becsületes embereket megszégyeníteni! Te jöttment, semmiházi, csukafarka, gézengúz, duhaj!

Kétnapi ott-tartózkodásom alatt még nem hallottam tőle

ennyi heves, ócsároló kifejezést egyszerre. Sehogy sem értettem a dolgot, amikor a folyosóra kitekintve, Jegor Polnovot láttam a gondnoki szobából kiszaladni. Azt hiszik, elrestellte magát, amikor így belém ütközött? Szó se róla! Odament az ágyához, és csendesen megjegyezte:

— Bolond lyukból bolond szél fúj!

— Téged szapult Glafira Petrovna?

— Nagyon ideges a mamácska, megharagudott rám.

— Mit csináltál?

— Semmi rosszat. Ahogy a folyosón elhaladtam, látom: nyitva az ajtajuk, és odabent van a szobában!

— Glafira Petrovna?

— Nagyenyka.

— Fényképen?

— A valóságban. Kicsit sápadt, az igaz, de még szebb, mint azon a képen. Soványka, légies termetű. Az ember úgy szeretné megvédeni, hogy senki meg se bánthassa.

— De te megbántottad, mi?

— Én? Isten őrizz!... Eszem ágában sem volt. Bementem és azt mondtam Glafira Petrovnának: „Engedje meg, mamácska, hogy elüldögéljek!" Mérgesen nézett rám, de nem kergetett ki. Persze a zsámolyra telepedtem. Ő a nyugtákat rendezgeti. Nagyenyka hímezget és közbe-közbe rám tekint. Én meg csak hallgatok. Ülök, és szótlanul bámulom. Micsoda lánya van ennek a Glafira Petrovnának! Biztosan az apjára ütött. Hát így üldögélünk ott és hallgatunk. Azt gondoltam magamban: te fatuskó, hát nem tudsz beszélni? Odakint már sötétedik, holnap virradatkor a tóra kell menned, s úgy válsz el tőle, hogy egy kukkot se szóltál neki? Akkor egyszerre kipakoltam. Köszönöm, mondok, hogy itt üldögélhettem. Csakhogy én elfoglalt ember vagyok, mindig a vízen, meg a vízen, nincs időm kimutatni a természetemet, de ami a szívemen, az a számon, kimondom, akárhogy is. És bi-

zony aszondom, mihelyst újra visszatérek Pokrovkába, elviszem Nagyenykát.

— Hogyhogy elviszed? — kérdeztem értetlenül.

— ... Hát feleségnek, összeházasodunk ... — No hát erre nekem rontott Glafira Petrovna! Pedig hát mi rosszat mondtam? Ítélje meg maga, udvarolgathatok-e Nagyenykának, amikor kötelezettséget vállaltam, és annak értelmében minden áldott nap ki kell fognom egy csomó halat? Itt, ha minden szabályt megtartok, akkor vagy a halakat szalasztom el, vagy Nagyenykát ...

— Szóval komoly az elhatározásod? Vagy, mondjuk, itt most Nagyenyka tetszett meg, másutt meg valami Natasenyka?

— Halászembernek nincs ideje cicázni.

— Nehéz eset.

— Megijesztettem Nagyenykát?

— Az anyját dühítetted fel.

— Majd megbékél ...

— Attól tartok, mégsem adja neked a lányát ez a Glafira Petrovna. Legalább megemlítetted volna, hogy apád és a húgaid ott élnek Pokrovkában ...

— Nem a családom veszi el, én veszem el Nagyenykát. Különben sem vagyok az az ember, aki a szándékát feladja — felelte Jegor, és erélyesen felpattant helyéről, mintha vissza akarna sietni a hetedik szobába, elragadni Nagyenykát. — Akármilyen vihar legyen is, nem hátrálok meg.

— És semmi mást nem mondtál? — tudakoltam. — Nem bántottad meg Nagyenykát?

— Nem, nem gondolnám. Hacsak eljövéskor nem. Hiszen tudja, az ember szíve nincs kőből. És habár elhatároztam, hogy elveszem Nagyenykát, magam is azt gondoltam: nem ijesztem-e meg túlságosan? Hány éves is lehet? Legfeljebb tizennyolc. És hát csak olyan kislány, mint a többi. Azt mondtam neki: „Nagyenyka, azért el-

járhat a moziba meg táncolni. Es ha egy legény éppen hazakíséri, hát kísérje! Egyszóval, éljen úgy, mintha nem szóltam volna. Más kérdés, ha majd visszajövök. Akkor nem sokáig maradunk itt." Ilyen tapintatosan bántam vele.

Jegor Polnov, ez a Jegor, akit én egy kissé könnyelmű szoknyavadásznak gondoltam, most komoly szándékúnak látszott, habár nem minden önhittség nélkülinek. Lám, mit ki nem talált, hogy első látásra megkéri ezt a Nagyenykát! Mi sem természetesebb, mint hogy elutazása után megpróbáltam kitapogatni Glafira Petrovna véleményét a váratlan és tolakodó kérőről.

Reggeli előtt találkoztam a gondnoknővel, amikor éppen szokásos körjáratát végezte a szobákban.

— Miért dobta ki tegnap a szomszédomat? — kérdeztem.

— Be ne tegye többet a lábát ez a széltoló — rázta meg az öklét Glafira Petrovna. — Ismerem én az ilyen világcsavargókat! Még mire nem vetemedik! A tulajdon fülem hallatára sértegeti a lányomat!

— De hát mi történt? — adtam a tudatlant.

— Olyan, mint egy medve, de a pofája az jár. A fejibe vette, hogy az én Nagyenykám kell neki... Még mit nem? Majd éppen neki adom!... — Megint megrázta az öklét, arrafelé, ahol az a tó lehetett, amelyiken Jegor Polnov halászik, majd leült egy székre, és most már nyugodtabban folytatta: — Nem, elmúltak azok az idők, amikor csak úgy el lehetett csavarni egy lány fejét. Előbb mutassa meg valaki, hogy kicsoda és miféle, aztán álljon elő a leánykéréssel! Majd én megnézem, hogy megfelel-e! No hát, hogy illenék ez a Jegor Polnov az én Nagyenykámhoz? Nem azért járattam tíz évig iskolába, megkíméltem minden piszkos munkától, hogy aztán egy halászhoz adjam feleségül... Az én lányom

intézetbe felvételizett, ő meg a halakon, hálókon kívül semmihez sem ért...

— Szóval fel is út, le is út? — kérdeztem nevetve.

— Ha még egyszer előáll ezekkel az ostobaságokkal, be nem eresztem a házba, még ha a bokorban hál is!

— Pedig Pokrovkából való...

— Annál rosszabb. Mit csavarog a világban? Közel az otthon, és mégsem megy haza.

Aznap megláttam Nagyenykát. Csakugyan olyan volt, amilyennek Jegor leírta. Sovánka, légies, mondhatnám, átlátszó, olyan finom kis arcocskája volt. No és ha ehhez még hozzávesszük azt a kék szemét, amely úgy ragyogott, mintha eső mosdatta volna, s természetesen szerénységgel párosult hirtelen mozdulatait, hogyne értenénk meg Jegor Polnovot, hogy ilyen heves, leküzdhetetlen érzések támadtak benne? Nagyenyka mindenesetre éppen ellentéte volt az anyjának, és ez elég volt hozzá, hogy mindenkiben rokonszenvet ébresszen.

A kertben találkoztunk, tüstént fesztelen beszélgetésbe elegyedtünk, és csakhamar megbizonyosodtam róla, hogy valóban elvégezte a tízéves iskolát, és az iskolai anyagon kívül sok mindent olvasott. Tudom, hogy a kisasszonykák olvasottsága gyakran abban a rendkívüli könnyedségben mutatkozik meg, amellyel „Anna Kareniná"-ról a „Bovaryné"-ra térnek át, az „Ifjú gárdá"-ról „Az öreg halász és a tenger"-re. Bírálatot mondanak a könyvekről, de a könyvek nem ragadják őket magukkal. Nagyenyka számára a könyv az életet jelentette. Azok közé az olvasók közé tartozott, akik izgalommal kezdenek új fejezetbe, megkönnyezik a történetet, s miután az utolsó oldalt is elolvasták, asztal mellé ülnek, s lelkesült sorokkal fordulnak a szerzőhöz: nem tudhatnák-e meg a regény hősnőjének címét, mert úgy szeretnének írni neki, közölni vele gondolataikat... Milyen gyerekes mindez, és ugyanakkor mennyire közel

áll az alkotás helyes megértéséhez! És milyen nagy világ is tárul Nagyenyka elé a könyvek lapjai nyomán! Igaz, ő maga még csak egyszer utazott el a kerületből. A hűtőipari technikumba akart beiratkozni, mert két osztálytársnője — jó barátnői — is oda adta be a felvételi kérvényét. De a felvételi vizsgán nem felelt meg, és hazajött. Most arra vár, hogy a kerületi újság ötször jelenjék meg hetente, akkor felveszik a szerkesztőségbe korrektornak. Ez nem is olyan rossz. Korrektornak lenni jó foglalkozás? Hát könyvtárosnak? Aztán van még a magellenőrző laboratórium. Oda is lesz majd felvétel, és még tanulni is elküldik az embert. Nem, ő nem megy el innen. Itt akar élni, dolgozni, itt találja meg a hivatását.

— Márpedig én olyasmit hallottam, hogy hamarosan elmegy innen.

— Elmegyek? Én? — Csodálkozó szemmel nézett rám. Majd elnevette magát. — Ahá, Jegoruska?

— Már Jegoruska?

— Olyan mulatságos nagy medve — folytatta kacagva a lány. — És képzelje csak, milyen jó! Megengedte, hogy eljárjak a moziba, és táncolni. Még haza is kísérhetnek a fiúk.

— Maga nevet, de ő komolyan gondolja.

— Épp azért nevetek, mert komoly. Nem való vagyok én halászfeleségnek. — Kinyújtotta vékonyka kis kezét, és hamiskásan kérdezte: — No hát, miféle segítsége lennék? Lehet-e ilyen kézzel hálót húzni, evezni, halakat osztályozni? — És szomorkásan sóhajtott, de mint aki mindjárt ismét elkacagja magát: — Nem, nem, egészen másfajta férjet tartogat nekem a sors: valami csehovi irodatisztet a Tejközpontból, vagy a fogyasztási szövetkezet számvivőjét: olyan sovány, nyakigláb embert, nagy hivatalnokorral, aki szörnyen fél a huzattól. Mit szól hozzá?

Nagyenykának határozottan volt humorérzéke, és ebből arra következtettem, hogy Jegor Polnov biztosan kosarat kap. De Jegor nem kételkedett a sikèrében és szemmel láthatóan máris közeli hozzátartozójának érezte Glafira Petrovnát. Éppen ezért egy nagy durdahalat küldött neki a tóról. És Glafira Petrovna elfogadta az ajándékot. Mit is tehetett volna mást? Csak nem mehetett el a tóra, hogy visszaadja a halat, hogy pedig kihajítsa, annál sokkal gyakorlatibb természetű volt: semmit sem hagyott kárba veszni. Csak haragosan dünnyögött:

— Le akar kenyerezni ez a hívatlan vőlegény! Nem sikerül! A halat megeszem, de neki kiteszem a szűrét.

Borozgyin megvédi jogait

Tudtam, hogy a szerkesztőm három-négy napnál előbb nem tér vissza a felolvasó útjáról, és mégis ott ültem a városban, még éjszakára se mertem visszatérni Pokrovkába. Mi lenne, ha Anton Tyimofejevics nem találna ott és elutaznék? Hogy agyonüssem az időt, bejártam a kerületi központot, benézegettem a bíróságra, és ismeretséget kötöttem a Parasztotthon vendégeivel. S íme, egy napon egy tekintélyes külsejű, idős ember lépett a szobámba, világos vászonzubbonyban, és arcán azzal a méltóságos kifejezéssel, amely leginkább olyan emberek sajátja, akik megszokták, hogy mindig parancsolgassanak, és akik már a bemutatkozásnál úgy viselkednek, mintha nagy megtiszteltetésben részesítenének, vagy legalábbis szívességet tennének. Így hát ez a világos zubbonyos ember is kezét nyújtva felém, kissé dörmögő mély hangon mondta:

— Ismerkedjünk meg! Földije vagyok: Borozgyin, Roman Jegorovics.

Már láttam őt Pokrovkában, és nemcsak Melnyikov, de Nasztyenyka is beszélt róla. Nem vette észre kíváncsi pillantásomat, de máris beavatott az eseményekbe, amelyek őt a Parasztotthonba hozták.

— Igazságot keresek, és képtelen vagyok megkapni. De most már remélem, hogy végre befejezik az ügyemet. Talán hallott is már róla?

— Az a kecske-ügy?

Emlékeztem: valaki beszélt nekem egy kecskéről, amelyik az őrnagy kertjébe szabadult.

— Kecske-ügy! — kiáltotta felindultan Borozgyin. Tönkreteszik a legszebbet, ami ezen a földön van, vagyis a kerteket, és maga ezt kecske-ügynek nevezi! Bocsásson meg, de én megvédem a szovjet ember jogát az egyéni élethez, a kertjéhez, a háza érintetlenségéhez. És nem adom fel a harcot. Két éve hadakozom, és kész vagyok mindaddig hadakozni, amíg csak az erőmből telik. De ezúttal, úgy gondolom, befejeződik az ügy. Tudja, ki az új bíró? Tutyin Ivan Ivanovics. Egy hadosztályban szolgáltunk. Majd ő véget vet ennek a huzavonának.

Borozgyin most is mokány legénynek látszott, de vagy hét évvel ezelőtt még csupa duzzadó erő, egészség és elevenség volt. És lám, ez az ember olyan nyugdíjat kap, amely fölülmúlja egyik-másik mérnök keresetét, és ráadásul új, nagy háza is van, meg saját kis gazdasága. No de hát a nyugalomba vonulás még nem jelenti azt, hogy valaki az élettől is elvonul. S a nyugállományú őrnagy megszabadult mindenféle kötelességtől: pihenj, élvezd a nyugdíjadat, az életet! Csakhogy az embernek az a tulajdonsága, hogy ha tétlenül hagyják, nem kötik le közös hasznú munkával, akkor mindenféle piszok behatol a lelkébe. A meleg helyecske sosem marad üresen, a vas is megrozsdásodik, ha nem használják. Borozgyint is kikezdte a rozsda, a szép nagy villa és a majorság tulajdonosát. Persze a háború fokozta érdeklődését a házi

tűzhely iránt, de amikor magára maradt, nem tudván, mire használja az erejét, egészen a kertjének és házának szentelte magát, sőt, még vízmedencét is építtetett, és mindenféle halat tenyésztett benne. Elképzeltem a volt katonai boltvezetőt, amint feleségével együtt nagyban gazdálkodik. Az asszony gyötrődik a szokatlan munkában, ő meg buzgón szaladgál, szénát hoz a tehénnek, palántákat szerez, újra meg újra felássa a földet, aztán persze összeszebarátkozik ezzel-azzal, akik valahol valamit adnivenni vagy megszerezni tudnak, vagyis akik nélkül nem boldogul a gazdaságával. Ámde mindezek a gyötrelmek neki nem gyötrelmesek. Van egy sajátos tulajdonos-típus, a kapitalista szellemű. Azt hiszik talán: a kolhoztag? Nem, szó sincs róla. A kolhoztag a földnek él, fölöttébb gyakorlatias és a háztáji gazdaságba kapaszkodik, ha a kolhoz ügyei rosszul állnak. De köp erre a gazdaságra, mihelyt a kolhozban jóval több a jövedelme. A kapitalista szellemű birtokosnak a tulajdon úgy kell, mint az élet sója, sőt, esztétikai szükséglet. Azelőtt semmije sem volt, és ha idős korára hozzájutott, akkor teljesen betölti az életét, annál inkább, minthogy azelőtt tiltott örömnek képzelte. Még ha ez a tulajdon egészségét veszélyezteti is, ha belepusztul is, mégis folyton vele bajlódik, úgy rászokik, mint a vodkára. Úgy gondolom, minden kapitalista szellemű tulajdonos, mielőtt azzá lett volna, keresztülment élete egy üres szakaszán és valahol elvesztette önmagát. Így járt Borozgyin is. Berozsdásodott! A világ már csak saját házának kerítéséig terjedt, s ezt a világot halászhorgok, motorkerékpárhoz való gyújtómágnes, kézi fűrész, tömítés, meg az állatorvosi receptek töltötték ki, amelyeket a beteg malacának íratott.

Azt gondoltam: talán párttag? Nem vonták be valamilyen munkába? Hát persze hogy belevonták. Az agitációs központban inspekciózott, sőt, agitálni is eljárt. Ámde egész lénye olyan távol állt mindezektől a meg-

bízatásoktól, hogy nemegyszer bosszankodott is rajta: ejnye, hát nem tudnak más agitátort találni? Őneki annyi dolga van, úgy elfárad, és tessék, még inspekciózzon is. Aztán meg ráadásul a magántulajdon egy kis jövedelmet is kezdett hajtani. Az epereladásból befolyt száz rubel csak több, mint a nyugdíjkönyvre járó ezer! És ekkor különösen értékessé válik minden kis bokor, a legkisebbke rügy, és úgy tűnik fel, nincs a világon fontosabb a magad ültette almafánál, s az almánál, amely ezen a fán terem. És figyeljék meg: a pszichológiai tulajdonos nagyon szereti a macskákat, varjút szelídít és galambot nevel. Állatszeretete egy juhászkutya megvételéhez vezet, ez védi majd meg őt az emberektől. Borozgyin is szerzett egy kutyát. De még milyet! Azelőtt a kerületi fogyasztási szövetkezet raktárait őrizte. S habár e szolgálatból kiselejtezték, itt, a személyi tulajdon védelmében nagyon is bevált. El kell ismernünk, hogy igen hasznára volt a gazdájának. Hol tyúkok jelentek meg a kertben, hol egy-egy kecske, vagy kisborjú tévedt be, sőt, egy alkalommal egy ló is besétált. Mindezek a határsértések rendszerint azzal végződtek, hogy a tyúkok a kerítés átröpülése közben néhány tollukat elvesztették, a kecskék és kisborjúk megízlelték a botot; megesett, hogy sántán tértek haza, ám a szomszédokkal való szóváltásnál tovább nem fajult a dolog. De íme, megjelent az ember barátja: a juhászkutya. És ez a jó barát, amikor egyszer idegen kecskét pillantott meg a kertben, a helybeli útmester kecskéjét, gazdája jogainak védelmében tüstént rátámadt, s megragadta, mint ahogyan egy nyakas birtok-határsértőt megragadni kell. Néhány perc múlva a kecske teteme ott hevert egy megtépázott kis almafa alatt.

Ebből per lett. Méghozzá nem egyszerű per, hanem valóságos tengeri kígyó. Az útmester hatszáz rubel kártérítést követelt. Mert hát ilyen esetekben mindig ki-

derül, hogy egészen különleges kecskéről van szó. Borozgyin ellenkeresetet adott be, ő is kártérítést kért. A község valamennyi kecskéjének bűnét erre a néhaira kente rá, a kereseti összeg: kétezer rubel. És elkezdődött a perlekedés! Ítélet, fellebbvitel, és így tovább. A kerületből a területi bírósághoz, onnan Moszkvába került fel az ügy. Borozgyinnak nemegyszer mondták az ismerősei: „Ugyan, hagyja már abba, mit pereskedik ilyen csekélységért? Mennyi pénzébe kerül, és csak rontja az egészségét, hát nem volt még elég?" De nála mindez süket fülekre talált, mindenkinek ugyanazt válaszolta: „Tudom, mit csinálok, ne avatkozzanak a más dolgába, tudják is maguk, mi az, nem ültettek almafát." Látván, hogy okos szóval nem hatnak rá, más oldalról próbálták megközelíteni. Be kell szervezni valamiféle munkába. De hát mikor is érhetne rá? Hajnalban kel és mezítláb, kócosan, egy szál alsóneműben indul a tóra halászni. Mulatságos? Szomorú. Lezüllött ettől az életmódtól, jobban mint a vodkától. Züllésbe vitte a saját birtokosi józansága. És akárhogyan igyekeztek is rábeszélni, hogy menjen el dolgozni, hagyjon fel az örökös otthoni vesződséggel, nem segített. Dolgozni? Munkaegységért a kolhozban? Milyen minőségben dolgozhatna ott? Számvivőként, nyilvántartóként, vagy mint az állattenyésztő telep vezetője? Ő, a volt katonai boltvezető?

Borozgyin már tudta, hogy könyvet írok a kolhozról, és kész-örömest beszélt Melnyikovról. És miket mondott róla! Egyszerűen nem akartam hinni a fülemnek.

— Melnyikovot mindenekelőtt a kolhoz gazdasági eredményei dicsérik. Nézze csak, a munkaegység egy rubelről hétre emelkedett. Még a tízet is eléri, azt mondják. Vegyük a tejhozamot. Úgy tudom, háromezren felül van... És micsoda építkezés! Tudja-e, mi a legszörnyűbb egy kolhozelnökben? A rest szív és a lassú észjárás. Melnyikov tüzes szívű és gyors eszű ember. Min-

dent röptében határoz el és csinál. Egy-kettő, kész! Nézze csak a lent. Nem mindenkinek jut eszébe ilyesmi. Ő megtudta, hogy a Pszkovvidéken a lentermesztés sok milliót jövedelmez, magot hozatott, elvetette, és már bizonyára azt is kiszámította, hogy mire fordítja a jövedelemtöbbletet. Nagyvonalú ember, kitűnő gazdasági szakértő.

Borozgyin lassan beszélt és nagy jóindulattal. De váratlanul valami gúnyos nyomatékot fedeztem fel a hangjában, mintha azt akarná mondani: no hát találja ki, miféle ember ez a kolhozelnök, és hogy én mit gondolok felőle! Szerettem volna félbeszakítani ezt a lassú beszédét, megtudni az őszinte véleményét Melnyikovról, és csak taktikai meggondolásokból nem érdeklődtem az elnökkel való összekoccanása felől: mert bizony Melnyikov nem nézi el, hogy valaki a kolhoz szénáját vagy fáját használja, még a fuvarért is fizetni kell. Tovább hallgattam tehát.

— Hangsúlyozom Melnyikov jellemének fő sajátosságát: ő a tettek embere. Az egyenes és határozott, mondhatnám, meghátrálást nem ismerő cselekvés. Egyszóval, amennyire én az irodalomhoz értek, minden megvan benne hozzá, hogy egy regény hőse legyen...

Most már kiváltképpen úgy éreztem, hogy engem gúnyol, s a készülő könyvemet, amelynek valóban Melnyikov lesz a főhőse. De uralkodtam magamon, és nem minden káröröm nélkül gondolva rá, hogy majd a könyvemben tökéletesen leszámolhatok vele, továbbra is figyelmesen hallgattam őt.

— Tudja, ősszel egy igen jellemző eset történt a kolhozban. Száz tonna műtrágyát és két vagon paláshamut hoztak a központi majorba. Ezt az egészet szét kellett osztani a brigádoknak és kihordani a földekre. Ekkor Pokrovka határában, az országúton sorompó jelenik meg. A sorompó mellett az Állami Gépkocsifelügyelőség

együttműködési brigádja. Jön egy autó. Megállítják. Hová? Haza? És miért üresen? Így meg úgy, az egyik siet, a másik nem talált fuvart. No ha nem talált, majd mi találunk neki! Fiúk, gyorsan megrakni trágyával, két fordulót csinálni, akkor kinyitjuk a sorompót! Két nap alatt minden trágyát és paláshamut széthordtak a brigádoknak.

Itt nem állhattam meg, hogy a szavába ne vágjak:

— De hiszen üresen mentek az autók, nem?

— Bocsásson meg, nem mondtam az ellenkezőjét! Hát persze hogy üresen!

— Így pedig hasznot hajtottak.

— Tökéletesen igaza van. De nem minden kolhozelnök teszi meg, hogy elzárja az utat. No és az Állami Gépkocsifelügyelőség brigádja? Ragyogó ötlet!

Felálltam és megköszöntem Borozgyinnak az érdekes adatokat. Jóindulatúan néztünk egymásra, és úgy tettünk, mintha igen örülnénk a megismerkedésnek. Azt mondtam:

— Igen, Melnyikov valóban méltó rá, hogy könyvet írjanak róla. Én különösképpen érzem ezt, mert Pokrovka a szülőfalum, s a lakói nagyon közel állnak a szívemhez...

— Persze, maga mindenkinél jobban meg tudja ítélni a kolhoz ügyeit — bólintott Borozgyin.

— Bocsásson meg, sietek...

— Látogasson meg! Mást is elmondok még. Aztán a kertemet is megnézi.

Nagyon is átláttam a taktikáján. Ez a dicséret minden gyalázásnál rosszabb volt. De nem sikerült kételyt elhintenie bennem: vajon csakugyan olyan-e Melnyikov, amilyennek képzelem? Érdemes-e erre a sorompó-ügyre figyelmet fordítani?

Négy napja már, hogy a szinopszist megírtam, és Anton Tyimofejevics még mindig nem tért vissza. Valahol felolvasott, egyik helyről a másikra ment, és rólam, úgy látszik, tökéletesen megfeledkezett. No de Szokovról, a kerületi bizottság titkáráról nem feledkezhetett meg. Előbb-utóbb majd csak megjelenik a Parasztotthonban ez az ingatag járású ember, ez a vándor előadó és állományon kívüli szerkesztő. Más kérdés, hogy tetszik-e neki majd a szinopszisom? Jól írtam-e meg? Megnyugtatott a gondolat, hogy a kerületi bizottság titkára ajánlott, és hogy aligha fogják egy rosszul sikerült szinopszis alapján elvetni a könyvemet. Tétlenül lézengtem, de kitűnő hangulatban. Most már nem kételkedtem benne, hogy sem későn, sem korán, de éppen a legjobbkor hagytam ott az újságot, s ahogy mondják, az élet tengerén szálltam át az újság hajójáról az íróira.

Egy nap, ebéd után, amikor az ágyon heverészve éppen szinopszisomat olvastam át, Glafira Petrovna jelent meg az ajtóban.

— Keresik.

Ki kereshet engem? Talán Melnyikov vagy Nasztyenyka aggódik a hosszú elmaradásom miatt? Vagy talán az előadó tért vissza? Jelagin állt a küszöbön.

— Á, itt kutatja a tőzeget! Szó se róla, szép kis kutató! — Leült egy zsámolyra az ágyam mellé és megkérdezte: — Nos, hogy áll az ügy? Aláírták a szerződést?

— A szerkesztőt várom, hogy befejezze az előadásait. Aztán nyomban folytatom a kutatást. Az a telep, amelyiket Vjuginnal találtunk, megfelel?

— Tökéletesen. Artyomot küldtem oda.

— Nagyon siet, Vlagyimir Nyikolajevics?

— Kultivátort jöttem kérni a tőzeg fellazításához, az-

tán útközben gondoltam, megtudakolom, mire ment a könyvével.

— Olvassa el a szinopszisomat!...

Jelagin elolvasta. Aztán visszaadta nekem, és fel-alá járkált a szobában.

— Mondja, és azon gondolkozott-e már, hogy mire van leginkább szüksége Pokrovkának, mi hiányzik ahhoz, hogy erősen álljon a lábán?

— Szerintem máris erősen áll.

— Azt hiszi, ilyen egyszerű a felemelkedés? Láttam én már kolhozokat, amelyek szépen haladtak előre, aztán egyszerre csak feleúton elakadtak, és most csak egy helyben topognak. Így aztán hamar visszaeshetnek. Pokrovka meg különösen.

— Vlagyimir Nyikolajevics, ne ijesszen! Még utóbb úgy megriadok, hogy ha a szerkesztőm megérkezik, elbújok előle a bokorba: „Nem, nem, meggondoltam magam, mégsem írok könyvet. Hátha ez a Pokrovka úgy visszaesik, hogy végül is rádől a hegy?"

Jelagin mosolygott a tréfámon.

— Komolyan szeretnék magával beszélni. Ha akarja, elmondom, hogyan lettem kolhozgépész és a pártszervezet titkára. Tanulságos történet. Amint tudja, városi ember vagyok. Motorszerelő műhelyben dolgoztam mint technikus, és nem annyira a magam kívánkozásából kerültem a gépállomásra, hanem inkább szükségből.

— Persze, felismert szükségesség — tettem hozzá önkéntelenül.

— Úgy van, az a bizonyos szükségesség, amely, mint azt a technikumban tanultuk, szabadság is egyúttal...

— Milyen technikumba járt?

— A kérdése nagyon helyénvaló. Mezőgazdasági gépipari technikumot végeztem, ezért javasolták két évvel ezelőtt, hogy a gyárat egy gépállomással cseréljem fel.

Nos, mit is mondjak az első benyomásokról, hogy hatottak rám az első időben? Családom nincs, öreg édesanyám a nyugdíjából él, ami pedig a kulturális élvezetek hiányát illeti, vagy mondjuk, a hosszú őszi estéket, amikor az embernek nincs hová mennie, hát őszintén mondom, cseppet sem izgatott mindez. Becsületszavamra, hiszi vagy sem, éppen ezeken a végtelenül hosszú őszi estéken éreztem magamat a legjobban. Különösen, amikor a fiatal traktoristákat oktattam a motor megismerésére, vagy amikor Anasztaszja Vasziljevna engem a föld megértésére oktatott...

Elhallgatott, majd szomorkás mosollyal — értettem, mire gondol — így folytatta:

— Igen, akkor nem számított, akármilyen vaksötét volt odakint. De ezt csak úgy mellesleg mondom. Mást akartam elbeszélni. Szóval, amíg még csak éppen ismerkedtem a környezetemmel, elégedett voltam, és nem gondoltam a városra. De egy napon ráeszméltem, hogy a munkám voltaképpen nincs kihasználva, és hogy a környező kolhozoknak vajmi kevés hasznuk van belőle. Nem tudom, más hogy van vele, de én nem békülhettem ki a gondolattal: mi, gépállomásiak, csak ide-oda forgatjuk a földet, kimerítjük, és nem gondolunk a termőképességére. Elképzeltem, amint a gépállomásunk száz traktora, a hozzájuk kapcsolt ötszáz géppel és ezer tárcsával együtt, méghozzá hat kilométeres óránkénti sebességgel szánt, tárcsáz, boronál, és végeredményben tönkreteszi a talaj szerkezetét — és elszörnyedtem rajta. Azon tűnődtem, miként mehetnék el a gépállomásról. Igyak, duhajkodjak, hogy elkergessenek, vagy szabadságra menjek és ne jöjjek vissza? Mindenféle ostobaság megfordult a fejemben. Ki tudja, mi lett volna belőle, ha egy napon be nem térek Anasztaszja Vasziljevnához és el nem beszélgetek az apjával. Tudja-e, mit mondott nekem? „Egyoldalú a maguk technikája. Mindig csak elvenni

akarnak a földtől. De hol az a technika, amelyik a földnek segítene?" És Vaszilij Antonovics mindent elsorolt: beszélt a tőzegről, s hogy miként készítik a tőzegkomposztot, meg hogy alom hiányában kevés a trágya a kolhozban. Aznap este moziba készültünk Anasztaszja Vasziljevnával — és teljesen megfeledkeztem mindenről. Ülök, és hallgatom az öreget. Minden megvilágosodott előttem. És ami a fő: hogy a gépállomás a földnek is dolgozhatik. Mindenféle eszközön törtem a fejemet: kaparókon, rakodógépeken. Eszembe se jut már, hogy visszamenjek a városba. Minek is mennék, amikor itt annyi tennivaló akad? Trágyatermelő vállalattá tenni a gépállomást, megszabni a termést, visszaadni a föld termőerejét. És hát persze, gyorsan az igazgatóhoz...

— De ott aztán felsültem — folytatta Jelagin. — A föld termőképességéről beszélek neki, ő meg: a tervet kell teljesíteni... Futok a kolhozokba... Megértik és helyeslik a gondolatomat, de hát nem ők rendelkeznek a gépekkel. Akkor Melnyikovhoz fordultam: maga határozott ember, béreljen ki két traktort a gépállomástól, a megfelelő felszereléssel — hegyeket mozgatunk! Még ha gabonával kell is a gépekért fizetnünk, legalább korlátlan gazdái leszünk ezeknek a gépeknek...

— És maga jött el a kolhozba a traktorokkal?

— Igen. Az idén jöttem át, még tavasz előtt. Hogy miért éppen ide és nem egy másik kolhozba? Itt bizonyos személyes körülmények is közrejátszottak, ezekről nem akarok beszélni, de a legfőbb vonzóerő Melnyikov volt. Több mint egy évig figyeltem, és láttam, milyen gyorsan és merészen oldja meg a kérdéseket, vállal minden felelősséget, és amivel különösen megnyert, az, hogy mindig hű marad a szavához. Amit megígér, megadja, amivel kecsegtet: teljesíti. Milyen kár, hogy ez a szótartás nincs meg mindenkiben! Sokat veszítünk vele. Egy alkalommal a saját szememmel láttam, amint Fjodor Konsztan-

tyinovics jégzajlás idején maga vitte át a folyón a „Partizán"-tól kölcsönzött tejeskannákat. Megígérte, hogy a megbeszélt napon visszaadja, és megtartotta a szavát, minden akadály ellenére, noha jól tudta, hogy semmi bajt nem okoz, ha még néhány napig ott tartja a kannákat...

— No és Fjodor Konsztantyinovics beleegyezett a tervébe?

— Magához vett gépésznek, sőt, ő javasolt párttitkárnak is.

Eszembe jutott az a jelenet Nasztyenykánál, és hirtelen a szavába vágtam:

— Most pedig Melnyikov abbahagyatta a tőzegkitermelést, és fát fuvaroztat a traktorral? Megszegte a szavát. Jól értettem?

— Teljesen félreért — rázta meg a fejét Jelagin. — De hát még nem is értheti. Egy héttel előbb, vagy később, mindenesetre kitermelek tizenötezer köbméter tőzeget. Mi több, kiharcolom, hogy ne csak aszerint mérjék a kolhoz munkáját, hogy százhektáronként mennyi tejet ad, hanem hogy minden száz hektár legelőre menynyi trágyát hordanak ki. Más nyugtalanít most engem. Elolvastam a szinopszisát és arra gondoltam: nem idealizálja-e Melnyikovot?

— Mit akar ezzel mondani? — kérdeztem nagy riadalommal.

— Egy évvel ezelőtt, nem, még csak nemrégen is, ugyanúgy vélekedtem róla, mint maga.

— És most?

— Látom, hogy nem olyan. No, hogy is mondjam... Van egy érzésem...

— Az ilyen bizonytalan érzés gyakran alaptalan gyanúnak bizonyul. Milyen tényekről tud?

Jelagin nem válaszolt. Megismételtem a kérdést.

— No jó, kiteregetem a tényeket.

— Igaz is — kérdeztem —, a kerületi bizottságban nem beszélt véletlenül a kételyeiről?

— Nem.

— Miért?

— Tudja, gyermekkorom óta megszoktam: még ha az orrom vére folyik is, anyámnak nem panaszkodom. Meg hát a kerületi bizottság nem szárazdajka. Ott is csak verekedni kell, ha bemegy az ember. Tehát a tényeket akarja tudni?

De akkor az előadó, Anton Tyimofejevics váratlan megjelenése félbeszakította beszélgetésünket. Anton Tyimofejevics töprengőnek látszott, észre sem vette mindjárt a feléje nyújtott szinopszisomat. Majd mégis elvette, szórakozottan átfutotta, és szó nélkül, egyre csak a saját gondolataiba merülve, elém tette a megírt szerződést.

— Jó a szinopszis? — kérdeztem, miután a szerződést aláírta.

— Majd később beszélünk róla.

— Mi baja?

— Két óra múlva előadást kell tartanom, hogy jutok oda?

— Nincs autója?

— A sofőr megbetegedett.

— Hova kell mennie? — kérdezte Jelagin.

— Krinyicibe. Vagy ötven kilométerre van innét. Nem a maguk kerülete.

— Elég messze van — mondta sajnálkozóan Jelagin, de nyomban határozott mozdulattal felkelt és kijelentette: — Jól van, elviszem. — Engem is meghívott: — Jöjjön velünk. Éjszakára feltétlenül Pokrovkában leszünk.

Olyan óvatosan vezetett, és olyan gondosan kikerült minden kátyút, mintha attól félne, hogy kirázza az előadóból a gondolatokat, amelyeket pedig a kri-

nyici kolhoztagoknak kell kifejtenie. De ez nem akadályozta meg benne, hogy tisztelt utasának igen kellemetlen kérdéseket tegyen fel, és némi tiszteletlenséggel nyilatkozzék egyes előadókról. Megállapításai körülbelül ilyesféleképpen hangzottak: Van-e olyan festőművész, aki nem ért a festékkezeléshez, és nem tudja, hogyan kell tartani az ecsetet? Nem, ilyen nincs. Akkor hát miért vannak minálunk olyan előadók, akiknek semmi beszédkészségük nincs? Ezek nem is beszélnek, csak felolvasnak, nem ébresztenek érdeklődést a kifejtett gondolatok iránt, hanem szinte beleverik a hallgatóik fülébe, hogy úgy tűnik fel, nem is kell odahallgatni, csak engedelmeskedni neki. Nem, ha ő, Jelagin akarna előadó lenni, úgy mindenekelőtt megtanulna beszélni. De ne gondolják, hogy az ékesszólásra gondol. Úgy kell beszélni, mint ahogyan a jó könyvek szerzői írnak. Egyszerűen és közvetlenül. Minden cikornya nélkül... Hirtelen, mintegy észbekapva, megkérdezte:

— Mit tartok én itt magának előadást a szónoki tudományról? Mást akartam mondani. Szeretek jó előadást hallgatni, azért is vállalkoztam rá, hogy elhozom. Miről fog beszélni?

— A párt huszadik kongresszusáról és a kolhozfalu feladatairól — felelte kurtán Anton Tyimofejevics, és miért, miért nem, elfedte kezével a jobb arcát.

— Kár, hogy Krinyici nem a mi övezetünkbe tartozik, meg más kerület is — különben feltétlenül adnék magának helyi anyagot.

— Köszönöm, van — mondta az előadó és felnyögött: — Jaj, nem bírom tovább!

— Mi baja? — kérdezte ijedten Jelagin.

— Van itt valami kórház a közelben?

— Megbetegedett?

— A fogam! — nyögött ismét Anton Tyimofejevics.

— Tűrnie kell.

Az út meglehetősen rossz volt, helyenként elakadt a gép, s a kereke tehetetlenül forgott, nagysokára értünk csak Krinyicibe. Anton Tyimofejevics fogfájása elmúlt, ámde a fél arca megdagadt, a püffedés elferdítette a száját, füléig ért, és úgy eltakarta a bal szemét, hogy csak egy kis rés maradt, s a bizonytalan színű szembogár olyan szánalmasan kandikált ki ránk, mint egy kis üzött állat.

— Hogyan tartom meg az előadást? — kérdezte akadozó nyelvvel, csaknem érthetetlenül Anton Tyimofejevics, amikor feltűnt előttünk a falu. — Hogyan állok oda beszélni ilyen arccal?

Megálltunk a klub előtt és Anton Tyimofejevics megkérte Jelagint:

— Én itt maradok a kocsiban, maga pedig menjen be és mondja meg, hogy az előadás elmarad.

Jelagin engedelmesen kiszállt az autóból, és a klub bejárata felé indult. Egész tömeg várta ott. Az ember azt hihette volna, csupa jó ismerőse, és hogy nagyon örülnek a találkozásnak. De amikor mintegy tíz perc múlva visszatért, nem olyan hangulatban volt, mint akit meleg fogadtatásban részesítettek. Inkább úgy festett, mintha valami jóvátehetetlen baj érte volna.

— Mi van odabent? — suttogta a lektor, kínosan mozgatva dagadt ajkát.

— Mind összegyűltek — felelte révetegen Jelagin.

— De ha nem bírok! — kiáltott fájdalmas izgalomban Anton Tyimofejevics.

— Öt kilométeres körzetben valamennyi faluból eljöttek.

— De megmondta nekik?

— Nem bírtam. Értse meg, képtelen voltam rá — vallotta be Jelagin. — De meg hogyan is mondhattam volna? A klub vezetője maga jelentette be jó hangosan

a terem közönségének, hogy az előadó megérkezett. Engem néztek magának.

— Magát, nekem? — kérdezte az előadó.

— No hát igen — vallotta be megsemmisülten Jelagin. — Engem előadónak, magát meg bizonyára sofőrnek.

— És maga?

— Mit hogy én?

— Vállalta az előadás megtartását?

— Vállaltam!

— Maga felel érte!

De Jelagin nem ijedt meg ettől. Visszaült a sofőr helyére, és komoran mondta:

— Adja ide a beszédét. Le van írva?

— Igen, de...

— A maga előadása, csak én olvasom fel. Nem mindegy? Hiszen maga is csak olvasná! Adott körülmények között pedig én úgy hiszem, jobban olvasok magánál! No, adja már ide. Legalább fél szemmel lássam, mi van benne. Különben még belezavarodok.

Anton Tyimofejevics előhúzott a zsebéből egy félig iskolai füzetet, félig versalbumszerű valamit és engedelmesen átnyújtotta Jelaginnak. Az bekapcsolta a kis autólámpát, és lapozgatni kezdett, időnként csodálkozva felfelpillantott az előadóra. Végül megkérdezte:

— Ez a helyi anyag, ami címkében van beragasztva, mint a fényképek?

— A helyi anyag — nyögte Anton Tyimofejevics.

— És a rendes lapok, amik gépelve vannak?

— Az országos adatok, a magyarázat és a kiértékelés — suttogta rekedten az előadó.

— Értem — bólintott Jelagin. — Tehát először: az általános kép, számok és a gazdasági helyzet. Vagy talán nem is kell mindez? Ugyan, ki jegyzi meg? Aztán az újságok is megírták.

Az előadó tiltakozóan kapta fel a fejét.

— Jól van no, majd meglátjuk — mondta Jelagin. Gyorsan átlapozott még néhány oldalt, és kikapcsolta a lámpát. — Mindent értek. Meghívom az előadásra. Ha megkérdezik, hogy kicsoda, ne áruljon el, kérem, mondja, hogy a sofőr.

Anton Tyimofejevics siralmas ábrázata ellenére rászánta magát, hogy bemegy meghallgatni, hogyan boldogul a feladatával az újdonsült előadó. De kiszállás előtt még sokáig bajlódott a dagadt arcával, ezért, amire a terembe beértünk, már megkezdődött az előadás. A terem zsúfolásig megtelt; a mennyezetről lelógó, hatalmas lombik alakú villanylámpa erős fénnyel árasztotta el, s a néma csendben Jelagin hangja igen magabiztosan csengett.

— Elvtársak, elmondok egy esetet. Valamelyik kolhozban jártamban egyszer találkoztam egy bizonyos Pantyelej nevű kolhoztaggal. Akadékos egy ember, akármit mondanak neki, mindent ellenez. Semmivel sincs megelégedve. No hát egyszer egy városkörnyéki szovhozból jöttek emberek a kolhozba és elmondták, hogyan termelik a főzelékféléket. A káposzta kilója nem egy rubelbe kerül, mint egyeseknél, hanem csak húsz kopejkába. Pantyelej rákezdi a maga nótáját: „Igen ám, az a szovhozban van, de nem a kolhozban! Maguknál sima a talaj, nálunk meg buckás, aztán lehet, hogy az éghajlat sem ugyanaz. Minél közelebb van a városhoz, annál melegebb helyecske..."

Nevetés hallatszott a teremben, valaki odakiáltott:

— A helyecskét illetően jól mondta!

— Mindenféle hely van — felelte Jelagin —, meleg is, sőt, forró. Így hát nem fogadta el Pantyelej a szovhoz tapasztalatát. Nem tetszik neki.

Nehéz elmondani, mi ment végbe ezenközben Anton Tyimofejevics lelkében. Ez volna az ő előadása? Jelagin

valamiféle Pantyelejről beszél. Fogalma sincs róla, ki lehet. Aztán mi ez a beszélgetés a meleg helyecskéről? Nyárspolgári célzások előráncigálása! És mindezért ő felel, a területi népművelési központ előadója. Arca, amelynek jobbfele már amúgy is el volt torzulva, most bal felől is a felismerhetetlenségig elváltozott. Fintorgott, rángatózott, hol zavart tükrözött, hol vörösre gyúlt a felháborodástól. Végül is nem birta tovább, két kezét a szája elé kapva, mint aki fulladozik, kiszaladt az utcára.

Az újdonsült előadó pedig ott állt a színpadon és nem is sejtve, milyen iszonyatba kergette Anton Tyimofejevicset, tovább beszélt a nyakas Pantyelejről.

— Nos hát, elvtársak, ilyen ember volt ez a Pantyelej, még tavaly is. Most pedig mit hallok róla: a gépállomás igazgatója ellátogat a kolhozba, Pantyelej odalép hozzá: „Ha visszamégy, engem is vigyél be a városba!" — „Szívesen. Elég hely van a kocsin." Robognak! Már közel a város. A szovhoz egyik majorján keresztül visz az út. Megszólal ekkor Pantyelej: „Állítsd meg a gépet, csak idáig akartam jönni." — „Mit keresel te a szovhozban?" — „Csak megnézem, hogyan termelik a zöldséget." — „Mi az, tanulni akarsz?" — „Az is lehet" — válaszolja. — „Megállj, Pantyelej — mondja az igazgató —, ez itt szovhoz, nem kolhoz. És sík földön van, nem buckákon." Elneveti magát Pantyelej és azt mondja: „Az tavaly volt úgy, akkor nem érdekelt a szovhoz, de most mi is fellendülünk..."

Jelagin a színpad szélére lépett és megkérdezte:

— Értitek, miről beszélt Pantyelej?

— Értjük — felelték egyszerre tízen is.

— És mi vitte őt egyszerre a szovhozba tanulni? És jegyezzük meg: rögtön a pártkongresszus után? Ezt is értitek?

— Értjük — hangzott ismét a felelet.

— Tehát mindenki előtt világos, hogy miben áll a kongresszus jelentősége. A kongresszus még jobban megerősítette a hitet az emberben, rávette, hogy ne csak parancsra, de a maga józan belátása szerint is elmenjen tanulni másokhoz. Azt mondta ennek a Pantyelejnek: „De hiszen te is kitűnően érted a dolgodat!" Igazat beszélek-e, vagy sem?

— Igazat.

— Mert ha nem, mondjátok meg! Már itt sem vagyok. A gép ott áll a tornác előtt, a sofőr vár, csak be kapcsolja az indítót és gyerünk!

Mély lélegzetet vett, és áttért a következő kérdésre. A felolvasandó szövegről tökéletesen megfeledkezett. Ott hevert az asztalon, senki sem törődött vele. Jelagin pedig ismét hátrább lépett a színpadon, és váratlanul azt javasolta:

— Most pedig közösen gondolkozzunk el rajta, mit kíván tőlünk a párt huszadik kongresszusa, hogy még erőteljesebben fejlesszük mezőgazdaságunkat. Szerintem mindenekelőtt tisztelnünk kell egymásban a kolhozgazdát! Magunk is adjuk meg a tiszteletet, és másoktól is megköveteljük. Akár szomszéd valaki, akár kolhozelnök, vagy a kerületi bizottság titkára.

Helyeslő morajlás hallatszott a teremben, valaki tapsolt. Szinte úgy láttam, hogy mindannyian előrehajoltak. Jelagin pedig már újabb lépéssel vezette előre hallgatóit.

— Azt mondom, elvtársak: aki felkelti ezt az érzést a kolhoztagokban, az a kongresszus határozatát teljesíti, aki pedig azt gondolja, hogy a kolhoztag csak munkaerő, és ő, a kolhozelnök, valamennyiük feje, s az egyetlen eszes ember köztük, az szembehelyezkedik. Ilyen elnököt a mai Pantyelej nem fog sokáig megtűrni. De meg nem is maradhat meg az ilyen elnök. Így vagy amúgy, előbb-utóbb elhebehurgyáskodik valamit. Mindenkinek

résen kell lennie. A kolhoz valamennyiőtök gyereke, ügyeljetek hát a dajkájára, nehogy, isten őrizz, leejtse.

Hallgattam és teljesen megfeledkeztem Anton Tyimofejevicsről, dagadt arcáról, és most már cseppet sem aggódtam az előadás sorsa és az előadó-változásban játszott akaratlan szerepem miatt. Különös módon egyre jobban éreztem, hogy Jelagin minden szava Melnyikovnak szól, noha még mindig nem értettem, miért gondolja, hogy Melnyikov elejtheti a kolhozt. Az én elképzelésem szerint Fjodor Konsztantyinovics éppenséggel nem hasonlított azokhoz a kolhozelnökökhöz, akik ellen Jelagin a kényszerű előadásban beszélt.

Már egészen besötétedett, amikor a klubból kifelé indultak az emberek. Az autóhoz siettem. Jelagin követett. Kinyitotta a kocsi ajtaját, és odaszólt Anton Tyimofejevicsnek:

— Ott van a szélvédő mögött az igazolványom. Nem értem, mit akar vele a klubvezető.

Fogta az igazolványt, és visszasietett vele. De alig ugrotta át az árkot, az előadó utána kiáltott:

— Megálljon, nem jó igazolványt visz!

— Nem először vezetek autót.

— Az a hajtási igazolványa, de a klubvezetőnek az én előadói megbízólevelem kell.

Jelagin fogta az előadói megbízólevelet, és bement a klubba. Kisvártatva visszatért. De nem egyedül, hanem a klubvezetőnő kíséretében. Az utóbbi megállt a gépkocsiajtónál és azt mondta:

— Előadó elvtárs, kérem, jöjjön el a messze dolgozó brigádunkhoz, hadd hallják azok az emberek is, hogyan kell értelmezni a kongresszus határozatát. Jöjjön, igazán...

— Nem is tudom, mit csináljak — válaszolt zavartan Jelagin. — Mint sofőr, maga is megérti.

— Oda nincs menetlevelem — mondta Anton Tyimofejevics.

— Anélkül is lehet — igyekezett rábeszélni a klubvezetőnő. — Ugyan, ki kéri ott magától?

— Nem, menetlevél nélkül nem szoktam menni — hárította el határozottan az előadó.

— No jó, akkor hát valahogy később — fejezte ki reményét a klubvezetőnő, aztán elbúcsúzott, és eltűnt a sötétben.

Jelagin bekapcsolta az indítót, megfordult az autóval, és visszafelé hajtott. Egy ideig szótlanul ültünk. Majd Jelagin rosszallóan megjegyezte:

— Nem kellett volna megtagadni a klubvezető kérését, mindössze egy napról volt szó! Legalább annak a távoli brigádnak is tartott volna előadást.

— Ki? Maga? — kérdezte az előadó.

— No hát én... — Váratlanul felkacagott. Úgy nevetett, hogy önkéntelenül megnyomta a féket, és egészen rádőlt az előadóra. — Ni csak, hova lett az az izé...

— Miről beszél? — kérdezte értetlenül az előadó.

— Hát a daganata! Magától elmúlt?

Anton Tyimofejevicsre pillantottam, és csak akkor vettem észre, hogy arca csaknem teljesen visszanyerte rendes formáját. A daganat észrevehetően lelohadt, szeme megnagyobbodott. Nyilván mindez abban a pillanatban történt, amikor kiszaladt a klubból. Jelagin pedig nevetve vezette tovább az autót, örült, hogy sikeresen zajlott le az előadás, s hogy a szónokot nem kínozza a fájdalom, és hogy minden nagyon jól sikerült, ha nem is mentünk el a távoli brigádhoz, ami persze még jobb lett volna.

— Tehát rendben van? — kérdezte ismét az előadót.

Anton Tyimofejevics pedig megkönnyebbülten felsóhajtott, és most először, készséggel válaszolt:

— Nem egészen, de apadt...

Szinopszist készíteni, és a szerződést aláírni mennyivel könnyebb volt, mint belekezdeni a könyv megírásába! Milyen is legyen voltaképpen ez a szülőfalumról szóló könyv? Persze, való tényeket kell összegyűjteni. De mit vegyek bele és mit vessek el? No jó, írok majd a pokrovkai kolhozgazdaság fejlődéséről, Melnyikov kolhozelnökről, Jelaginról, a volt gépállomási technikusról, Vjuginról. Kétségtelenül érdekes emberek. Persze, jobban meg kell ismerkednem a csoport- és brigádvezetőkkel, elbeszélgetni az emberekkel, megtudni, hogyan vélekednek a kolhozról, hogyan képzelik el a jövő fejlődését — mindez alkalmas könyvanyag. Csakhogy az élet tágabb, sokrétűbb, gazdagabb. Nem merül ki a gazdasági ügyekben és az emberek közösségi jellemének kialakulásában. Mi legyen Ignattal és Ankával? És Jegor Polnov, Glafira Petrovna lányának ez a hamar lángra lobbanó kérője? És még: mit csináljak Nasztyenykával? Amikor késő éjjel Krinyiciből hazaérkeztem, a ház előtt éppen megpillantottam, amint egy férfi karjaiból kibontakozva, eltűnt a homályban. Hogy ki volt a férfi, nem láttam. De hiszen ez nem is fontos. Mást kell itt eldönteni: van-e köze a szerelemnek a kolhozélethez, vagy pedig a régi újságíró-szokás szerint az élet leírásánál teljesen figyelmen kívül hagyható? De mindezeknél a gondolatoknál jobban foglalkoztatott az az egy: komoly oka van-e Jelaginnak, hogy Melnyikov ellen fellépjen?

Amikor a házba beléptem, Nasztyenyka úgy ült ott az asztal mellett, mintha az imént nem is ő lett volna az a kiskapunál. No persze, természetes. Máson lepődtem meg: Liza ott aludt az ágyamon, a gyerekei pedig — a papcsemeték — a földre tett szalmazsákon szuszogtak. Nasztyenyka halkan magyarázta:

— Megszökött a papjától.
— Mi történt?
— Majd ő elmondja! Én unom ezt az egészet!

Még aznap reggel, amikor a harangszó becsalogatott a templomba, megtudtam, miként lett Vaszka Pihtyajevből pap, Lizából, az öreg Polnov lányából papné. A történet, bármilyen különös is, lényegében igen egyszerű.

Vaszka Pihtyajev a háború után visszatért Pokrovkába, és sokáig nem tudta eldönteni, mihez is kezdjen. A kolhozban dolgozzék? Szántson-vessen, arasson, trágyát hordjon? No nem! Nem ezért végezte el a hétosztályos iskolát. Ha már munkát kell keresni, hát minél könnyebbet, tisztábbat keres. Felkínálták neki a számvivői állást a tejüzem irodájában, de itt kevesellte a fizetést. Mi haszna, akármilyen könnyű és tiszta is a munka, ha a jövedelem nem megfelelő? Végül is, hosszas semmittevés után, amikor már jól meghányta-vetette a kérdést, hogy mi is legyen tulajdonképpen, arra a következtetésre jutott, hogy Pokrovkában semmi keresnivalója nincs, és hogy jobb lesz a területi központba mennie, ott, a nagyvárosban, mindenféle földi gyönyörűség várja. Hogy mik is ezek a gyönyörűségek, azt nem tudta megmondani. De egyben nem kételkedett: beiratkozik tanulni valahová — ösztöndíjat kap, aztán majd csak akad jól fizetett munka is... Így hát elutazott a városba, otthagyva Lizát, akit szeretett, és akinek megígérte, hogy eljön érte, mihelyt lábát megvetette valahol. És megvetette. Hamarosan elterjedt a híre Pokrovkában: Vaszka Pihtyajev papnak tanul. Hogy hol tanul, milyen körülmények között, senki sem tudta. Később is csak annyit tudtunk meg: Vaszka a városban lakik, a nagybátyjánál, aki templomi elöljáró. Liza kezdetben hinni sem akart a mendemondáknak, hogy az ő Vaszkája papnak készül, de amikor megbizonyosodott a hírek valódiságáról, nem

válaszolt többet a leveleire, és szégyenében, nehogy a földijeivel kelljen találkoznia, otthagyta a kolhoz-számvivőséget, és a fakitermelésnél vállalt munkát. És mégis szerette őt. Különben aligha ment volna hozzá, amikor néhány év múlva, már mint felszentelésre váró pap, visszatért Pokrovkába, felkereste őt az erdőállomáson, és meggyőzte róla, hogy a szerelem mindenek fölött áll. Legkivált az isten szolgájának szerelme. Mert neki, az egyházi törvény szerint, örök időkre adja feleségét a mindenható.

És most az örök időkre adott feleség megszökött örök időkre kapott férjétől. Méghozzá nem egyedül szökött meg, hanem mindhárom gyerekét magával hozta. Csak reggel tudtam meg, mi indította a szökésre.

— Iszik, jaj, de még hogy iszik! — panaszkodott Liza, nem titkolva előttem családi viszálykodásait a férjével. — Minden esküvőn és temetésen lerészegedik. De ha nincs esküvő, és senki sem halt meg, ő akkor is leissza magát. Kinek panaszkodjak rá? Az istennek?

— Azelőtt hol volt a szemed? — kérdezte bosszúsan Nasztyenyka. — Kényszerített valaki, hogy hozzá menj?

— De hiszen azelőtt nem ivott. A házasságunk első éveiben sohasem volt részeg. Most pedig alig van nap, hogy ne dőlne belőle a pálinka.

— Most mit csinál? — kérdeztem.

— Nem tudom — felelte kényszeredetten Liza, és elsírta magát.

Nemsokára megjelent Pihtyajev. Arca felfúvódott, válláig érő haja kócosan lógott, s a csuhájáról ítélve nehéz lett volna megmondani, hol töltötte az éjszakát, otthon-e avagy az útszéli árokban. Olyan volt így, mint egy egész éjszaka tivornyázó és még mindig félig mámoros nőszemély. A küszöbön megállt, és szigorúan nézett a feleségére.

— Szégyent hoztál rám... Az egész egyházközség előtt megszégyenítettél...

— Teljesen elkínoztál! — kiáltotta Liza.

— Miért gyötröd a feleségedet? — fordultam Pihtyajevhez.

— Az enyém, kinek mi köze hozzá?

— De Liza is ember.

— Hát én nem vagyok az? De hogy is érthetnék meg, mi nyomja egy pap lelkét. — Parancsolóan rászólt a feleségére: — No, Jelizaveta, gyerünk! Micsoda új divat ez, mindjárt elszaladni hazulról... Készülj, és a gyerekeket is készítsd el!...

Mondhatnám-e, hogy Pihtyajev és Liza sorsa nem érdekel? Mondani, persze, akármit lehet, de próbáljak meg Nasztyenykáról írni anélkül, hogy Lizát említsem. Nem lesz az igazi. Aztán meg ki tudja, lehet, hogy Nasztyenyka önálló, határozott jellemének kialakulására éppen Liza szerencsétlen élete hatott... Igen, Lizáról is írok. De ekkor újabb kérdés merült fel előttem: miféle mű kerüljön ki a kezdő író tollából? Hiszen úgy gondoltam, hogy karcolatokat írok... Szó se róla, jók az ilyen karcolatok szerelemmel, pap és papné összeveszéseivel fűszerezve, meg Jegor Polnovval, aki első pillantásra lángra lobban — de eltakarják a kolhozügyeket, és főhősömet: Melnyikov kolhozelnököt. Ekkor új ötlet villant meg az agyamban: mi lenne, ha valami riportregényfélét írnék? Igaz, hogy az ilyenfajta művekben a szerző rendszerint kívül áll az eseményeken, csak megfigyeli és leírja, amit lát, én pedig hazajöttem, a falumba, hogyan maradhatnék csak szemlélő? No de talán jó is lesz, ha a szerző egyúttal regényhőssé válik? Ez érdeklődést kelt a sorsa iránt, és persze, a könyve iránt is. Csakugyan, vegyük mindazokat a karcolatainkat, amelyek első személyben íródtak. A szerző jön-megy az

oldalakon, megnézi ezt-azt, véleményt mond, és nem tudjuk, mit csinál a hősei között — csak okoskodik és akadályozza őket.

Másа leleplezi Artyomot

Kocogtatást hallottam az ablakon. Odakint Jelagin várt rám.

— Folytatjuk az előadás miatt félbeszakított tegnapi beszélgetést?

— Tényeket várok, Vlagyimir Nyikolajevics.

— Gyerünk!

A melegágyhoz vezetett. A nap magasból sütött le a földre, odalent pedig, mintha csak a sugarak hívására felelnének, ezer meg ezer pirinyó nap csillogott az üveglapokon. Már javában folyt a káposztaültetés. A konyhakertész lányok szekérre rakták a káposztapalántákkal telt kosarakat. Jelagin az egyik keret fölé hajolt, és kihúzott egy halványzöld száracskát.

— Látja? Gyenge palánta, és ráadásul még fekete üszög támadta meg.

— És erről Melnyikov tehet?

— Ha szigorúan nézzük a dolgot, igen. A lovak egész télen pénzért dolgoztak a városban, ezért nem jutott elég trágya a melegágyaknak. Aztán az új földet is már ősszel elő kellett volna készíteni.

— Ez már az agronómusra tartozik.

— Én nem hibáztatom a rossz palántákért sem Fjodor Konsztantyinovicsot, sem Anasztaszja Vasziljevnát. Pénz kellett, és nem volt elég ember a föld előkészítésére. Nem erről van szó. De mondja meg: lehet-e ilyen palántákból jó termés?

— Aligha.

— Melnyikov pedig négyszázezer rubelt vett fel rá! Miben reménykedik? Hogy leírják?

— Hogyan engedhette meg?

— Én csak tegnapelőtt jöttem rá, hogy a palánták rosszak. A lányok mutatták.

— És mit szól hozzá Fjodor Konsztantyinovics?

— Azt állítja, hogy mindez semmiség. Nincs ok az aggodalomra. A káposztából meglesz a négyszázezer... Hanem a len körül is baj van ám. Tegnap, mielőtt magához, a Parasztotthonba benéztem, a kerületközi beszerző irodában jártam. Ott nagyon kétkedően kezelik ezt a dolgot a mi lenünkkel.

— No és magának mi a véleménye?

— Nem minden megy olyan jól minálunk, mint ahogyan azt a szinopszisában megírta. Magának van ideje várni, de hogy én, a párttitkár, mit tegyek, őszintén szólva, nem tudom. A lent elvetettük, a palántákon nem segíthetek, az meg, hogy ülést tartsak, csak azért, hogy később elmondhassam: megvitattuk a dolgot, nem természetem. Így hát egyelőre a közvetlen feladatainkkal foglalkozzunk. Magát is erre kérem. Még két-három alomtőzeg-telepet kell találni.

Jelagin ezután a garázsba ment, én pedig még ottmaradtam a melegágyaknál, hogy elbeszélgessek valamelyik konyhakertész asszonnyal, csakugyan olyan rosszak-e a palánták? Az üres kosarakkal és ládákkal visszatérő szekéren Ugrjumovot pillantottam meg. Egy lány ült a ponyva árnyékában, tizennyolc éves forma, vidám, nevetős. Ugrjumov mellett sugárzónak tetszett.

— Hogy megy az élet? — Már megint ez a régi újságírói szokás, hogy mindig ilyen semmitmondó, kisegítő kérdésekkel kezdjük a beszélgetést.

— Diceg-döcög — felelte zordan Ugrjumov, jellemének illően.

— Jól élünk, még jobbat várunk — nevetett a lány.
— Hogy hívják?
— Lena.
— Családi neve?
— Nem vagyok idevalósi.
— Pokrovkában dolgozik?
— Egyelőre csak vasárnapra jöttem. De nemsokára végleg ide költözöm. Elvégzem a tízosztályos iskolát és itt maradok.

Felkapott egy kosarat, és a melegágyak felé sietett. Ott az ácsozaton keresztbe fektetett egy deszkát, rátérdelt és óvatosan kezdte kiszedegetni a halványzöld palántákat.

— Rosszak a palánták?
— Jaj, nagyon rosszak — felelte halk szomorúsággal. — Úgy kell gondozni, mint egy kisgyereket, akkor talán magukhoz térnek.

Riadalommal, aggódással és halvány reményekkel eltelve tértem haza. Kész voltam vitába szállni a kerületközi beszerző iroda aggályoskodóival, és szívből kívántam, hogy a kislány reményei teljesüljenek. Hol találom Melnyikovot? Mit mond majd nekem?

Artyom megjelenése szakította félbe tűnődésemet. Kezeslábasban, olajosan, porosan állt a küszöbön.

— Jegor még nem jött vissza a tóról?
— Nem.
— Folyton csak halászik. És Marija Vasziljevna hol van?
— Kiment valahová.

Artyom leült a küszöbre, cigarettát sodort, és mélyen beszívta a füstöt.

— Nem tudja, miért hívatott? Talán a rádió romlott el? — Odalépett a készülékhez, és bekapcsolta a hálózatba. — Működik. Biztosan a majorban van valami dolog. Ilyen nagy kolhozban, mint a miénk, állandó vil-

lanyszerelőnek kellene lennie, de Fjodor Konsztantyinovics takarékos... Manapság villanyszerelőre is szükség van a kolhozban, meg vízvezetékszerelőre és rádiósra is. Majd ha a gázt bevezetik, a gázszerelőt sem nélkülözhetjük.

Ekkor lépett be Mása. Szigorúan nézett Artyomra.

— Legalább megmosakodhattál volna munka után.

— Egyenest a mezőről jövök.

— Ülj le, beszédem van veled! — Összevonta a szemöldökét. — Valld be az igazat!... És ne szégyenkezz. Szándékosan tanú előtt akarok beszélni...

— Miféle igazat?

— Nincs is nővéred. — Hevesen fordult Artyom felé. — Minden csak kitalálás: a nővéred, a férjhezmenetele és a szoba. Mondd meg, miért jöttél ide?

— Semmi sem kitalálás.

— Többet nem csapsz be. Tegnap a kerületben találkoztam egy gépésszel a ti gyáratokból. „No — kérdezi —, a maguk kolhozában él a mi szökevényünk? Hogy hol és mit követett el, nem tudom, de egyszer csak otthagyta a gyárat, a legényszállást, és elutazott magukhoz." Hallgatsz?

— Semmit sem követtem el — dünnyögte sötéten Artyom, de nem mert Mása szemébe nézni.

— Akkor felelj becsületesen: mért hazudtál?

— Nem mondhatom meg.

— De mondhasd!

— Nem mondom.

— Akkor eredj!

Artyom az ajtó felé indult. De a küszöbön megállt, és elszántan mondta:

— Jól van, megmondom, de csak négyszemközt. Gyerünk ki!

— Itt beszélj! Más előtt.

— Nem tehetem.

Hirtelen megláttam, milyen csodálkozó pillantással fordul feléje a lány haragos szeme, majd egy kis ijedség villant a tekintetében, s közel hajolva a legényhez, keményen mondta, mint aki már egy szót sem akar hallani többet: — Ezt verd ki a fejedből! Érted? Egyszer és mindenkorra! Verd ki onnan! Ha nem, eredj vissza! Nem illek én hozzád.

Artyom csak ennyit válaszolt:

— A szívnek nem lehet parancsolni.

Azzal kisietett az utcára. Mit tehettem?

De még ez a váratlan magyarázkodás sem vonhatta el figyelmemet a nyugtalanító gondolatoktól. Meg kellett keresnem Melnyikovot, és vele tisztázni mindent.

A kolhozvezetőség előtt találkoztunk. Éppen hazafelé tartott.

— Fjodor Konsztantyinovics, ma a melegágynál voltam...

— Hagyja ezt, inkább arról beszéljen — vágott a szavamba Melnyikov —, miért titkolja előttem, hogy aláírta a szerződést a könyvre? Meg kell ünnepelni a nagy eseményt...

— Jelaginnal beszéltem...

— Akarja, hogy elmondjam, mi volt a kerületben? Kiderült, mindenki tudja már, hogy maga könyvet ír a kolhozról.

— Akarok írni — helyesbítettem.

— Ez nem fontos. Holnap azt mondják majd, hogy már meg is írta. Bemegyek a kombinált takarmányüzembe, hogy korpát rendeljek, s az igazgató azzal fogad, hogy: „Igaz, hogy könyvet íratnak magukról?" No hát, mit magyarázzak ennek a molnárnak? Azt felelem: íratnak bizony. Erre egy tonnával többet adott a normánál. De ez még semmi. A kolhozról írt könyv: a kolhoz dicsősége. A dicsőség pedig: zászló! S a zászlót emberek

követik. Ki akarna foltot ejteni a zászló becsületén? Tehát mikor iszunk a születendő műre?

Már Melnyikov lakása előtt voltunk, és még egyszer megpróbáltam a káposztapalántákra terelni a beszélgetést, meg a lenre és a könnyelműen felvett előlegre.

— Komolyan szeretnék beszélni.

— A legjobbkor, éppen én is komolyan akartam beszélni — mondta Melnyikov, meg se hallgatva. — Nincs több tőzegkutatás.

— Egyáltalán?

— Nem egyáltalán, hanem magát illetően. Minek foglalkozzék ilyesmivel. A kolhoz érdeke, hogy mielőbb megírja a könyvét.

— De valahogy rosszul esik félreállni.

— Azt hiszi, könyvet írni a kolhozról: félreállás? Gyerekség! Csak azok gondolkozhatnak így, akiknek halvány fogalmuk sincs a falu életéről. Tegyük fel, hogy valami tudományos intézmény munkatársa jönne ide, hogy a kolhoz gazdaságáról írjon disszertációt — maga szerint mit kellene tennie? Könyvelni, számadást vezetni, vagy trágyát hordani? Ez csak olyan értelmiségi szőrszálhasogatás...

— De a munkaegységek...

— Minek magának munkaegység, amikor a szerződésre előleget kap? Tehát ne feledje: csak a könyvvel foglalkozik, és semmi mással!

Azzal eltűnt a kiskapu mögött. Akkor ért a ház elé Lukerja anyó.

— Az enyém jött haza?

— Igen, Fjodor Konsztantyinovics.

— Hát te sokáig itt maradsz Pokrovkában?

— Lehet, hogy egy-két évig megülök.

— Megállj csak, nem te vagy az az író?...

— Én...

— Azt beszélik, hogy Fjodor Konsztantyinovicsnak írója akadt.

Elnevettem magam. No, ez az öregasszony jól megmondta! Egyébként itt Melnyikov irányítja az egész életet, tehát ha egy író akadt, az is csak Melnyikové lehet.

— Aztán jó elnök ez a Melnyikov, nagyanyó?

— Kitűnő! Valóságos isten, kitűnő!

Melnyikov bebizonyítja az igazát

Egy hónapom volt az anyaggyűjtésre. Kevés? Újságíró számára, aki megszokta, hogy egyetlen nap alatt gyűjtsön össze minden szükségeset egy karcolat megírásához, egy hónap: örökkévalóság. Aztán meg figyelembe kell venni, hogy ismertem Pokrovka múltját. Sok embert ismertem, fél szóból megértettem őket. Reális elképzelésem volt mindenről. Habár a lentermesztésről nem sokat tudtam. De hát már elvetették, ki is kelt szépen, nem gondoltam rá többet. Csak a káposzta aggasztott. Egyre a négyszázezer rubel előleg járt a fejemben. Miből fogja Melnyikov letörleszteni? Ezt a kérdést Nasztyenykának is feladtam. Úgy tett, mintha nem hallotta volna, de aztán mégiscsak megszólalt:

— Igen, négyszázezret vettünk fel. De hát valami előleget csak kellett hogy adjunk az embereknek? — Leült egy útszéli kőre, és végigjártatta tekintetét a hatalmas káposztaföldön. — Engem néhanapján elfog a félelem, de Fjodor Konsztantyinovics kinevet. Gyáva nyúlnak mond.

— Itt a bátor is fél.

— Kiskoromban egyszer a többi gyerekkel felmásztam a haranglábra. Ahogy lenéztem, elszédültem. Ijed-

temben még feljebb másztam. Olykor félek Fjodor Konsztantyinovicstól, és mégis követem.

Alkalmas pillanatot vártam, hogy nyíltan beszéljek Melnyikovval a négyszázezer rubelről, és egyszer, amikor egyedül találtam az irodában, minden kertelés nélkül megkérdeztem:

— Fjodor Konsztantyinovics, mennyi káposztára számít?

— Amennyi lesz...

— Nagy terméskilátásra vett fel előleget.

— Ez nem igaz! Négyszázezret kaptunk, a tiszta jövedelmünk pedig félmillió lesz. Így hát az előleg minimális.

Mosolyogva nézett rám, egyenesen a szemembe, mintha ingerkednék velem. Élesen mondtam:

— Eddig bizonyára olyan újságírókkal volt dolga, akik nem tudják megkülönböztetni a jó palántát a rossztól, és akik egyáltalában nem értenek a zöldségtermesztéshez.

— Ellenkezőleg, amikor a félmillióról beszélek, feltételezem, hogy jól ismeri a mezőgazdaságnak ezt az ágát.

Felfortyantam.

— Ide hallgasson, Fjodor Konsztantyinovics, hiszen ez már kész nevetség!

— Fogadunk?

— Arra számít, hogy őszig elfelejtem ezt a beszélgetést?

— Sokkal korábban hajlandó vagyok bizonyítani... Akár ma este is.

Becsületszavamra, estig úgy jöttem-mentem, mint egy kótyagos. Az ördög tudja, mi sül itt még ki! Lehet, hogy az egész mezőgazdasági ismeretem egy fabatkát sem ér? Megkérdeztem Nasztyenykát: mi az a maximális termés, amire számítani lehet? Minden Melnyikovot cáfolta. Vagy talán tud valami új szert a fekete üszög ellen, s a növekedés elősegítésére?

Végre elérkezett az este. Melnyikov értem jött és együtt mentünk a kolhozvezetőség irodájába. A tornácon három, előttem ismeretlen ember várakozott. Egy fekete szakállas, tagbaszakadt legény, egy felfújt képű, kopasz, bizonytalan korú ember, meg egy hosszú, eres kezű fiú, futballtrikóban.

— Az egész artyel? — kérdezte Melnyikov, miután a tornácon ülőket köszöntötte. — Hát a többiek hol vannak?

— Amíg megbeszéljük a dolgot, majd csak megjönnek — felelte a fekete szakállas.

— Hát ide figyeljetek, mit akarok tőletek. Tudjátok ugye, mi az a főzeléktároló, a méretekkel és számításokkal tisztában vagytok.

— Nem mindennel, gazda — vágott szavába a fekete szakállas.

— Mit nem tudtok még?

— A fizetséget.

— Amennyit megdolgozol, annyit kapsz.

— Fejenként legalább harminc naponta — mondta a futballtrikós fiú.

— Ha harmincra számítotok, akkor kár is beszélnünk az egészről.

— Nem sokat kérünk, gazda — támogatta a fiút a fekete szakállas —, tisztességes árat szabunk.

— Hát sokallottam én?... Csakhogy ha naponta számítjuk a harmincat, akkor tél előtt nem készültök el a zöldségtárolóval, nekem pedig augusztusra kell.

— Meglesz.

— A számítás pedig a következő: én adom a fát és a pénzt a munkához. Ti hozzátok a fűrészeket, fejszéket, ásókat. Ki a munkavezető?

— Ivan Grigorjevics — mondta a kopasz, és a fekete szakállas felé bólintott.

— Nos, Ivan Grigorjevics, hát ide figyelj! — folytatta Melnyikov. — Én megbízást adok, és te elvállalod a

munkát. Ha látom, hogy lassan dolgoztok, húzzátok az időt, más embereket fogadok. Lakás, ellátás, minden lesz, olcsón, de a rend kedvéért fizetni kell. Mi van még? Fő: a határidő. Amíg megvizsgáljuk, nincs-e beszivárgás, éppen ideje lesz eltenni a káposztát.

Amikor az artyeltagok elmentek, azt mondtam:

— Még mindig nem értem, Fjodor Konsztantyinovics, hogy mire számít.

— A lehető legnagyobb bevételre — válaszolta nevetve. — Csak nem gondolja, hogy belevágnék a zöldségtároló építésébe, ha nem volnék biztos benne, hogy megtöltöm? Nagyobb bizalmat a kolhozelnökben, író elvtárs!

Ezután nem tehettem mást, mint hogy higgyek neki. Nasztyenykának igaza volt: csakugyan van benne valami magával ragadó.

Másnap egy homokos dombon megkezdték a főzeléktároló építését. Vermet ástak, lekérgelték a fát. Az ácsok között ott láttam Ignat Polnovot is. Szétvetett lábbal állt egy vastag fenyőtörzs felett, és lehántotta róla az aranyló kérget. Életemben sokszor találkoztam már ilyen Ignat-fajta emberekkel. Elhagyták a hazai tájat, helyről helyre vándoroltak, hol nagyvárosban dolgoztak, hol egy tundrán, onnét pedig erdőbe vagy bányamunkára szerződtek. Mindegy, hová, csak egy helyben ne kelljen ülniük. Mi sem lett volna természetesebb, mint valahol Kamcsatkában vagy a tajgában, a Kaspi-tenger halászai között vagy a sókitermelésnél találkozni Ignattal. Ámde a kolhoz sehogyan sem felelt meg vándortermészetének.

— Otthagytad az erdőt?

— Sokat vonnak le a tartásra, nincs értelme ott dolgozni.

— Hát itt?

— Itt az artyeltől kapok. Itt nincs mit követelni...

— Szóval otthagytad Ankát és a fiadat?

— Nekünk nem lehet családot alapítani.

— Élnétek szerzetesi életet, hogy az ördög vinne el

benneteket, ti szökevények — kiáltott oda a fatörzs másik végéről a fekete szakállas.

— A természet nem engedi, Ivan Grigorjevics — nevetett jókedvűen Ignat.

— Ez az éppen, hogy természet. És hogy éltek?

— Hol kenyéren, hol kvaszon, felváltva. Azt is tekintsd, Ivan Grigorjevics, hány évig éltem a Távol-Keleten. Ott nem úgy van ám, mint másutt. Ott, ahogy mondják, ezer kilométer nem távolság, ezer rubel nem pénz, száz év nem öregkor. Nincs virágillat, és nem énekelnek a madarak.

— Miért nem laksz otthon? — kérdeztem.

— Ahol az artyel, ott hálok én is: a szénapajtában.

— Legalább vendégségbe gyere el! Apádat láttad?

— Találkoztunk. Csakhogy nem fogom az én rubeljeimet az ő munkaegységeivel összerakni.

Félrevonultam, leültem egy fatörzsrakásra és onnan figyeltem az artyel munkáját.

A földmunkások és az ácsok egyaránt teljes erőből dolgoztak, ahogy mondani szokás, mindent beleadtak.

Az ásók nyelükig belevágódtak a talajba, messzire hányták a földet, senki sem pihent, nem gyújtott rá. Ugyanígy az ácsok is. Mint a harkályok, ütemesen kopogtak a fejszével, kérgelték a törzseket.

Melnyikov hátulról mellém került. Odaült hozzám, és a nap ellen mélyen szemébe húzta a kalapot.

— Derekasan dolgoznak, mi? Akarja, hogy elmondjam, kicsodák? Látta a kerületi központ határában azt a kis házikókból álló lakótelepet? Nagyobb a városnál. És úgy nevezik: Nagyfalu. És micsoda utcanevei vannak: Nyizovszkaja, Opecsenszkaja, Volokszkaja, Zamosztyinszkaja. A falvak neve után, ahonnét ezek a kolhozszökevények odakerültek. Ott vannak a mi tartalékaink. Csak az a baj, hogy nehéz visszatéríteni őket a faluba, nagyon is nehéz. Például ez az artyel, amelyik most nekünk a zöldségtárolót készíti, ez is onnét jött. Jól dolgoznak? Job-

ban se kell. Ha akkordban adják ki nekik a munkát, nem kímélik magukat... Az asszonyaik meg tehenet tartanak, disznót hizlalnak, kis konyhakertjükben kapálgatnak. Ők a piaci árak diktátorai, retek- és hagymacsomókat árulnak, házhoz viszik a tejet. No sebaj, eljön az idő, amikor leverjük őket, és nem egy kis zöldségcsomóval. Tonnaszámra szállítunk majd a piacra.

Odamentünk a fekete szakállashoz, és Melnyikov megkérdezte:

— Ivan Grigorjevics, maga idevalósi?

— Krinyiciben születtem.

— Volt kolhozban?

— Mind voltunk benne.

— És a városban saját háza van?

— Nem... Másoknak eleget építettem, de magam csak bérelt lakásban lakom.

— Akkor miért nem jön vissza? Gyenge talán a kolhoz Krinyiciben?

— Nem mondhatnám... Ott is fejlődött a dolog.

— Fogja magát, és térjen vissza! Vagy talán a kolhozban nincs szükség ilyen mesterre?

— Nem arról van szó, Fjodor Konsztantyinovics. — A fekete szakállas egyik kezéből a másikba fogta a fejszét, egy tuskó szélét faricskálta, majd a munkáját folytatva mondta: — A kolhozból elmenni a könnyűnél is könnyebb: az ember eladja a házát, tehenét, vállára veszi a tarisznyát, és gyerünk! A zsebe tele pénzzel, s nincs gondja rá, hol eszik-iszik, bármelyik teázóban ellátják. De kolhozba menni — az egészen más. A kolhozban kell hogy háza, tehene, miegymása legyen az embernek. De csak kétheti fizetése van a zsebében. Így nem könnyű visszatérni.

Amíg a fekete szakállast hallgattam, az járt az eszemben, hogy általában nagyon nehéz megváltoztatni az életet. A parasztember, aki sok évet leélt már, és soha ki nem mozdult a falujából, megszokta, hogy a kolhoz éle-

tét ugyanannak a falunak régi életével hasonlítsa össze, s ilyenkor ez az összehasonlítás még közepes kolhozban is mindig a kolhoz előnyére üt ki. De aki sokáig városban élt, az már a városival hasonlítja össze a kolhozéletet. Főleg a fiatalok, akiknek fogalmuk sincs róla, hogyan élt azelőtt egy egyéni gazdálkodó falu.

A tavon

Egész héten nem láttam Melnyikovot. Elutazott Pokrovkából a területi székhelyre, de senki sem tudta, miért marad el olyan sokáig. Azelőtt is el-eltűnt olykor. Hol a kerületi központban időzött, s várta a koncentrátok megérkezését, hol kölcsönt akarván szerezni a kolhoznak, valami területi intézményt rohamozott meg, hol meg szögek és vas után szaladgált a kolhozt patronáló gyár műhelyeiben. Egy ilyen alkalommal, amikor ismét kitört a kolhoz keretei közül, sok zsákmánnyal tért haza, és útjának eredményével elégedetten, roppant lelkesen magyarázta nekem, hogy véleménye szerint milyennek kell az új viszonyok között egy kolhozelnöknek lennie.

— Nálunk igen kezdetleges elképzelés uralkodik a kolhozelnök munkájáról. Ha elnök vagy, ülj csak a faluban, és egy lépést se távolodj el a földtől. Pedig hát mostanság az ilyen egy helyben üléssel nem sokat ér el az ember. Ül, ül, a központba meg kaszálógépek, takarmány- és trágyafélék érkeztek. Ülő elnökkel semmire se megy a kolhoz. Én nem félek kimondani, hogy egy kolhozelnök, ismeretség és összeköttetések nélkül olyan, mint akinek nincs keze. Mindent tudnia kell. Hogy hol kaphat vízvezetékcsövet, s hol adhatja el legelőnyösebben a már százezer kilométert futott „Pobedá"-ját. Kinek adjon kölcsön, és hogy őneki ki kölcsönöz? Ilyen az élet! Nevez-

zenek csak a parasztkodó képmutatók kaparjkurtának! Igenis, én mindent megszerzek, amit csak tudok! És mindent eladok, és szállítok másoknak. És tudom, kik szeretnek háziszőttes parasztingbe öltözni: a tehetségtelen, gyáva emberek, akik a zárt, naturális gazdálkodásban látják a kolhozideált: elintézted a szállítást, oszd szét a gabonát a munkaegységekre, mi kell még? Élj, ne bánkódj, és ami fő: semmire se gondolj!

Nehéz lett volna megmondani, kiket nevez parasztkodó képmutatóknak, de tetszett nekem az a nyíltság, amellyel nézeteit kimondta. Nehéz is lett volna nem egyetérteni vele abban, hogy az elnöknek mozgékony embernek kell lennie, akinek jó ismeretségei és összeköttetései vannak, és hogy mindenről tudnia kell, ami a kerületben történik. Ezért nem csodálkoztam többet, ha váratlanul eltűnt egy-két napra Pokrovkából. Ámde ezúttal túlságosan sokáig elmaradt, és főleg senki sem tudta, hogy miért. De hirtelen telefonhívás jött a területi központból: Fjodor Konsztantyinovics sürgősen kereste Nasztyenykát.

— Miről van szó, Nasztyenyka? — kérdeztem.

— A területi végrehajtó bizottságba megyek. Szükség van az agronómus jelenlétére.

— Miért?

— Nem tudom...

Egy iratcsomóban megtalálta a kolhoz földhaszonbérleti térképét, összecsavarta, és átszaladt az úton a házuk felé. Amint utána néztem, nem tudom, miért, úgy rémlett nekem, hogy ilyen könnyedén és gondtalanul csak a boldogsága elébe szaladhat az ember.

Habár felmentettek a lápkutatás kötelezettsége alól, Nasztyenyka elutazása után mégis újra hátamra kaptam a hátizsákot, és Jelagin nagy megelégedésére elindultam a Nagy-tóra tőzeget keresni. Jól tudtam, hogy az én keresgélésemnek semmi köze az igazi kutatáshoz, de nem lehetett tétlenül várnom. Haladéktalanul szükség volt az

alomra. Különben az új évben is sovány földbe fog vetni a kolhoz. És már első nap kettős szerencse ért. Még a nap folyamán, az országút közelében egy keskeny, hosszúkás mélyedésre akadtam, amely két erdészkerületet választott el egymástól. Messziről úgy rémlett, mintha könnyű köd takarná, de minél jobban közeledtem hozzá, annál inkább meggyőződtem róla, hogy ezüstös mohával borított lapály van előttem. Ledobtam a málhámat, és nekiláttam tőzeget túrni. Kiástam egy lapáttal, majd még eggyel. Valódi mohatőzeg! És hol? Egy kiszáradt mocsár helyén. Nem néztem az időt, újabb próbaásásokat csináltam: középen, oldalt, a sarkokban. Azután méréseket végeztem. Elegendő kenyér és konzerv volt a hátizsákomban, elhatároztam tehát, hogy ott töltöm az éjszakát a szabadban, s másnap reggel kihívom oda Jelagint. De még mielőtt a sátrat felüthettem, és füstölgő tűzzel határolhattam volna el magam a szúnyog- és muslincarajok támadásaitól, egészen közel, az erdőnek a tó felőli oldalán, először egyenletes motorberregést hallottam, majd a távolban, a fák között, égő tábortüzet pillantottam meg.

A tűz irányába indultam, és hamarosan kiértem a tó partjára. A homokzátony közelében egy kikötött motorcsónak ringott, a parton bevert cölöpökön kiteregetve lógott a halászháló, a sátor előtti tűz mellett pedig ott ült az öreg Vaszilij Polnov és Jegor fia. Amint látják, megint szerencsém volt: a kolhoz halásztelepére bukkantam. Megjelenésem egy kissé megijesztette az öreg Polnovot. Csak nincs baj otthon? De amikor megtudta, hogy az egész napot a szomszédságában az ingoványon töltöttem, még sajnálkozott is: miért nem jött vagy három órácskával előbb, megnézhette volna, micsoda fogást csináltunk.

Meghívtak vacsorára, és én élvezettel láttam neki a hallevesnek.

Az öreg magyarázgatott:

— Azt mondják, legjobb a halleves a vízparton, de egy icipicit füstszagú legyen, és kormos bográcsban főjön. Hát a krumpli? Meg a búzakása? Szóval nemcsak az számít, hogy mit rak bele az ember, hanem az is, hogy hol készíti. Egyszer kezembe került egy kis könyv, mindenféle ételről, hogy mit, hogyan és miből kell készíteni, és a levegőről egy szó sincs benne.

Vacsora után az öreg elment megnézni a nagyhálót, amely a keskeny folyó torkolatánál, a két part között volt kifeszítve, mi pedig Jegorral ott maradtunk a tűz mellett.

— Nem voltál a kerületben azóta? — kérdezte, s rágyújtott a füstölgő parázsról. — Hogy van Nagyenyka?

— Látom nagyon elbűvölt.

— A minap benéztem a Parasztotthonba. De nem találtam ott. Levelet írtam neki.

— Válaszolt?

— Hová írjon? Ide nem jár posta. De meg a címet sem tudja. Nagy tó ez, sok öble van.

— És hogy megy a halászat?

Jegor eddig egy kicsit unott volt, most hirtelen felélénkült.

— Mindennap beadunk egy csomót. Olykor két mázsát is! Hát még jövőre mi lesz! A Ladogára is kimegyünk. Jegyezd meg a szavamat: kimegyünk! Másként nem lehet. A haltenyésztés ugyanaz, mint az állattenyésztés. Ez is, az is, húst jelent. Csak mondjuk: az egyik marhát, a másik halat. És mintha a hal nem adna tejet is.

Amikor az öreg visszatért, Jegor felajánlotta, hogy aludjam a kalibában, ő pedig fogott egy ponyvát, és a csónakba ment.

— Úgy fogok ott aludni, mint egy hajófülkében.

Kettesben maradtunk Vaszilij Antonovicscsal.

— Egy hete nem voltam Pokrovkában, mi újság otthon? Fjodor Konsztantyinovics még mindig hunyorog?

— Elutazott a területi központba és Nasztyát is elhívta.

— Nem tetszik nekem ez a dolog.

— Mi nem tetszik, Vaszilij Antonovics?

— Nagyon nagy szemeket mereget rá az a lány.

— Talán csak úgy képzeli.

— Ismerem én a fajtámat.

Nagyot sóhajtott, és nyögve kinyújtotta a lábát a tűz felé.

— Ignatról semmit sem hallottál?

— Mit beszélnek? — adtam a tájékozatlant.

— Elhagyott valami lányt. Gyerekkel hagyta ott...

— Ezt hallottam.

— De hát hogy tehette? — Az öreg felháborodásában belerúgott a parázsba. — Az én csemetém himpellér, s az unokám ki van dobva a világba, akár a tóba fojthatják! Csak térjek vissza Pokrovkába, megmutatom én ennek az Ignatnak! Sehogy sem értem: a kolhoznak dolgozik, és nem hál az apja házában! Szégyellne a szembe nézni. Maga a bíró, Ivan Ivanovics Tutyin mondta el nekem, amikor találkoztunk. — Megint egy nagyot sóhajtott, és panaszosan mondta: — Csaknem magányosan élek, és annyi a családi bajom, hogy sok! Mása az egyetlen vigasztalásom. Rajta nyugszik a ház.

Egy szóval sem említettem Artyomot. Minek keserítsem el még jobban az öreget? Még azt hinné: utolsó támasza, legidősebb lánya is elhagyja. Hallgattunk. Lábunknál, a tűz fényén keresztül, ott csillogott a tó, s tükrén két híd találkozott: az egyik holdfényesen kék, nyugodt, a másik nyugtalanul táncoló lángokból állt. Az egész tó tele volt hintve csillagokkal. A vízben nagyobbnak és fényesebbnek látszottak, s a mozdulatlan síkon tükröződő ég olyan közelinek, földinek tűnt fel, mintha a tóval együtt Pokrovka kolhozterületének elidegeníthetetlen része volna. És lehet, hogy éppen ez, a hatalmas világnak ez a szinte tapintható közelsége

késztette az öreg Polnovot, hogy olyan dolgokról beszéljen, amelyeken bizonyára nemegyszer elgondolkozott.

— Azt mondják, az ember halála után maradék nélkül és nyomtalanul eltűnik. Én nem hiszem ezt. Hogyan, olyan ember, mint én, aztán egyszerre nincs? Nem, ez lehetetlen. Sőt, éppen bántó. Először: ha mi meghalunk is, a dolgok itt maradnak. A mezők, a házak, vagy vegyük akár a pokrovkai gátat. Úgy gondolom, ha a dolgaink túl nem élnének, az egész élet hátrafelé haladna... Másodszor meg azondom: ha csak egy olyan izém, no hogy is mondják, amiből a bombát csinálják, atomom, valami élőnek hasznára lesz, akkor éltem, és örökké élni fogok.

— Az anyag örök — mondtam s nem kételkedtem benne, hogy az öreg tökéletesen megért. — A tudat pedig...

— Mi az a tudat? — felelte Polnov. — Ismerd fel az anyagról, hogy örök, és kiderül: te is élsz és élni fogsz. Csak ne gondold, hogy én mindenféle ördögökben, mondjuk, pokolban és mennyországban hiszek. Én a földről beszélek, a földi életről. Sőt, úgy gondolom, eljön az idő, amikor a tudomány pontosan megmondja, hogy minden anyag mivé változik át, és hogy ezzel az anyaggal együtt az öntudat is hová lesz.

Nem vitatkoztam. A hold- és tűzfényben ragyogó tó, a csend és a csillagos ég határtalan mélysége — mindez bizalmas beszélgetésre hangolt, de nem filozófiai vitákra. Aztán meg semmi rosszat sem láttam benne, hogy egy hetvenéves öregember szeretne hinni a földi halhatatlanságában.

— Holnap virradatkor kimegyünk a vízre. Aludjunk!

— Kettesben halásznak Jegorral?

— Brigádunk van. Az emberek kenyérért mentek. Reggelre visszajönnek.

Bement a kalibába, én pedig még ott maradtam a tűz mellett. Ilyen éjszakán olyan jólesik egyedül lenni.

Egyedül a beláthatatlan földdel, a csillagokkal, a magunk gondolataival. Olyan örvendezők, könnyűek és nyugodtak a gondolataink. Mellettem, a parti sás között egy hal csobogtatja a vizet — biztosan csuka. A csendes hal alszik ilyenkor. Majd az erdőből a hátam mögül hirtelen nagyon halk susogás hallatszik, s arra gondolok: a fák suttognak így egymással, hogy fel ne ébresszék a madarakat. De most valami kopogni kezd, egészen a közelben, hangosan kopog. Mi ez? Hát a szívem dobog boldogságában. Micsoda gyönyörűséges nyári éjszaka! Meleg, csendes, kábító, erdei füvek és a kivirult tó vizének illatával terhes az éj. Hogy is élhettem annyi évig távol ettől a tótól, nem látva, nem érezve ezeknek a csendes nyári éjszakáknak szépségét, nem olvadva egybe ezzel a fenséges, gazdag természettel! És még író akartam lenni! Hogyan érezhettem volna meg az élet szépségét, honnan vettem volna az igazi, nagy érzéseket, ki súgta volna meg a kellő, kifejező szavakat? Nem lehet író valaki a természet nélkül, szüksége van rá, még ha nem is írja le, mert nem úgy kell neki, mint anyag, hanem mint önmagának feltárása, a gondolatok és érzések kitárulkozásához. És ki taníthatja jóra, ha nem a természet? Az ember magot vet el, s a természet kalászt ad érte. Nem ebben van-e a föld nagy jósága?

Polnovék családi ügyei

Alig világosodott, motorberregésre ébredtem. Polnov már nem volt a kalibában. Kibújtam a fű-tető alól, s megláttam őt a csónak mellett, a parton. Más halászok is voltak ott.

— Velünk jössz? — kérdezte Jegor.

Haboztam:

— Szeretnék is halászni, meg Jelagint is el kell hívnom a lápra.

— Csináld csak a magad dolgát — avatkozott bele az öreg —, a halat majd nélküled is kifogjuk.

Segítettem ellökni a csónakot. Lassan siklott a vízen, s a homoknyelvet megkerülve, felkavarta az alvó tavat. A tó felébredt, s ugyanakkor a felkelő nap sugarai egész hosszában beragyogták. Először vörösre gyúlt, majd rózsaszínűre sápadt, s váratlanul kék lett, mint az ég.

Integettem a halászoknak, s egyenest nekivágtam az erdőnek, de nem Pokrovka irányába, hanem a kerületi központ felé; ez sokkal közelebb volt, s telefonon akartam kihívni Jelagint.

Még korán volt, amikor a városkába értem. Pokrovkában csak nyolckor kezd a kolhoziroda, ezért úgy gondoltam, egy-két órát pihenek a Parasztotthonban. Ebben a nyári időszakban a vetésen már túl voltak, a szénakaszálás még nem kezdődött meg, és olyan kevés kiküldött járt a kerületben, hogy egyetlen szállóvendég sem volt rajtam kívül a nagy szobában. Pihentem egyet, aztán Pokrovkát kapcsoltattam, és Jelagint kértem a telefonhoz.

— Nincs bent — felelte Jevgenyij Mogyesztovics, a könyvelő ismerős hangja. — A kerületi központba ment.

Mielőtt Jelagin keresésére indulhattam volna, Nagyenyka lépett a szobába, és mintha régi ismerősök volnánk, megkérdezte:

— Mi az, hogy olyan régen nem láttuk?

— Ki se mozdulok Pokrovkából.

— Levelet kaptam Jegor Polnovtól. Elolvassa? Vagy inkább én?

Leült az asztal mellé, halálosan komoly arcot vágott és patetikusan belefogott az olvasásba: „Drága Nagyenyka! (Látja, már drága vagyok!) Virradatkor kimentem a tóra, és sok mindent nem mondhattam el neked. (Már tegeződünk!) Nem értek hozzá, hogy mindenféle

vallomásokat írjak. De minek is a nagy áradozás. Mást akarok én neked mondani."

— Találja ki, hogy mit? — Nagyenyka felpattant a székről.

— Nem tudom.

— Akkor hallgassa: „Készülődj! Az idő úgy elrepül, hogy észre sem veszed. Csizmát okvetlenül szerezz be. Télire ne felejts el nemezcsizmát venni, meg egy rövid bunda is elkelne. A fejedre legjobb a kendő..."

Visszaült az asztalhoz és elmosolyodott.

— Látja, milyen ügyes ember ez a Jegoruska. Mindenre gondolt: csizma, nemezcsizma, kendő... Tovább olvassam? No hát hallgassa: „Nem hívlak ide a tóra... Itt kényelmetlen lenne neked..." Miért kényelmetlen?

— Egy lánynak...

Feleletül elmosolyodott. És tovább olvasott: „Szűken vagyunk, sok a szúnyog, és éjszaka lehűl. .."

Nagyenyka jókedvűen felnevetett.

— Egy lánynak sincs ilyen udvarlója. Az én Jegoruskám páratlan legény. Nem gondolja? Tudja, már sajnálom, hogy olyan hamar elment. Megkért, és elfutott. Megírom neki, hogy vasárnap jöjjön el. Feltétlenül írok...

— Nem túlságosan elhamarkodott lesz, Nagyenyka?

— Miért csak másokkal táncoljak, és vele ne? Annál inkább, mert a vőlegényemnek tartja magát.

— Éppen ezért elhamarkodott.

— Ugyan már!

Kiszaladt a szobából, én pedig Jelagin keresésére indultam. Valóban, a kerületi pártbizottságba hívták, de nem vezetőségi ülésre, ahogy gondoltam, hanem hogy Szokovval együtt kimenjenek a „Partizán" kolhozba; Pokrovka példáján okulva ez a kolhoz is traktorokat akart bérelni. Ismét a telefonhoz futottam. Szerencsére sikerült elcsípnem Jelagint a kolhoz irodájában. Megbeszéltük, hogy este beszól értem a Parasztotthonba, és

együtt megyünk a lápra, az újonnan felfedezett tőzegtelepre. De még előtte Jegor toppant be a szobába; nagyon vágyódott már menyasszonya után.

— Eljöttem meglátogatni Nagyenykát — mondta nekem, cseppet sem zavartan. — Itthon van?

Úgy látszik, az ágyhelyet a Parasztotthon ügyeletes alkalmazottjától kapta, mert amikor a folyosón Glafira Petrovnával találkozott, úgy köszöntötte, mint ahogyan egy leendő vőhöz illik.

— Jó napot, mamácska.

— Jó napot — vetette oda Glafira Petrovna.

— Hogy van Nagyenyka, készülődik-e az útra?

— Ezt verd ki a fejedből! Mutatok én neked olyan utat, hogy nem jössz vissza.

— Jól van — Jegor nem erőszakoskodott. — Ami szükséges, majd ott helyben megszerezzük. A csizmát és nemezcsizmát. És bekecset is találunk.

Olyan rendíthetetlen nyugalommal mondta ezt, hogy Glafira Petrovna nem tudott mit válaszolni; dohogva bement a szobájába.

— Hogy csapna beléd a mennykő, te kullancs!

Jegor pedig, mintha mi sem történt volna, lemosta magáról az út porát, átöltözött, és Nagyenyka keresésére indult. Nagyenyka — hogy az anyja és Jegoruska között elkerülhetetlen összetűzések elejét vegye —, amikor megpillantotta, kilépett a házból, és tisztán női ravaszkodással úgy intézte, mintha véletlenül találkoznának a nemrégen ültetett „kecske téren" — azért nevezték így, mert csak kecskék sétálgattak rajta. Mindezt maga Nagyenyka mondta el nekem este, amikor Jegor már visszatért a tóra, s kettesben üldögéltünk az ablakom előtti kiskertben. A mindig vidám kislány ezúttal szokatlanul nyugtalannak látszott, állandóan máshová figyelt, majd amikor felkelt a hold, s a ház előtt álló vén nyírfák árnyéka az útra hullott, halkan és szomorúan így szólt:

— Nézze, kidöntött fák hevernek az úton.

Majd azt mondta:

— Furcsa ez a Jegoruska. Tudja, mit mondott nekem, amikor a klubból kijöttünk? „Te — azt mondja —, nézz csak jobban körül: egyedül vagy te itt..." — „Miért egyedül?" — „Azért, mert néztem, néztem, ki volna a klubban hozzád való? Egyik házas, a másiknak kedvese van, a veled egyidősek meg kisfiúk, hogy illenének hozzád? Csak elvesztegeted magad." És tudja, mit kérdezett aztán váratlanul? „Szeretsz valakit? Nem? No látod, eltaláltam, hogy egyedül vagy..." És tudja, mire gondolok? Talán igaza is van Jegoruskának. Hiszen csakugyan nem szeretek senkit.

— Nagyenyka, de hiszen még csak tizennyolc éves...

— És Natasa Rosztova* hány éves volt?

— Azok más idők voltak...

— Mulatságos, nagyon mulatságos.

— Miről beszél?

— Arra gondoltam: vajon lehetne-e Natasa Rosztova egy iskolai komszomolszervezet titkára?

— Valóban mulatságos.

— És különös — folytatta Nagyenyka. — Tehát lehet, hogy valaki csak az érzéseiben érett és más téren nem?

Magyarázni kezdtem valamit az állampolgári érettségről, s hogy gyakran a testi érettségtől függetlenül jelentkezik, ámde a szavaim bizonyára nem valami meggyőzően hangzottak, és Nagyenyka alig figyelt rám. Megértettem őt. Íme, felbukkant egy neki idegen ember, kéretlenül betört az életébe, s elgondolkoztatta a szerelem ismeretlen érzésén. És ha ez a Jegor Polnov is csak olyan volna, mint más ember! Megismerte, eljárogatna, no hát eljárogatna vele egy-két hónapig, elmondaná, kicsodamicsoda. De — ezt is jól tudtam — ha Jegor nem olyan volna, amilyen, nem dúlta volna fel a nyugalmát, egyszerűen észre sem venné, mint annyi sok más fiatal em-

* L. Tolsztoj hősnője a „Háború és béke"-ben.

bert, a földijeit. Mert Nagyenykát nem a mulatságos, nagydarab Jegoruska érzései izgatták, vagyis nem az érzések önmagukban, hanem azoknak szokatlan megnyilatkozási formája. Ez az őszinteséggel párosult szokatlanság vonzotta gondolatait az erős, szilárd jellemű emberhez, aki megingathatatlanul hiszi, hogy feleségül megy hozzá.

Jelagin, ígéretéhez híven, értem jött. Kitűnő hangulatban volt. Először is örült, hogy sikerült száraz mohatőzeg-telepet találnom, másodszor: megegyezett a „Partizán"-nal, hogy mihelyt ők is megkapják a traktorokat, a két kolhoz közös erővel láthat neki a helyi trágyatermelésnek.

— Alekszandr Iljicsnek támadt ez az ötlete. Ismeri a „Partizán" elnökét? Okos, körültekintő ember. Állandóan figyelte, hogy mi hogyan használjuk fel a traktorokat. Még azt is kiszámította, hogy mennyit dolgoznak a földeken és mennyit másutt...

A kerületben töltöttük az éjszakát, és alig pirkadt, kimentünk a tőzegtelepre. Feltevésem, hogy a mocsár ezen a területen kiszáradt, beigazolódott. Az éjszaka folyamán a próbaásatokban igen kevés víz gyűlt össze. Igaz, hogy ez a telep kissé távol esett Pokrovkától, viszont kitűnő útja volt, az év minden szakában járható, télen a traktor egész vonathosszúságú szánsort húzhatott maga után.

Ismét az egész napot az erdőben töltöttem. Estefelé kimentem az útra, és az első arra jövő kocsin visszatértem Pokrovkába. Mását és Nasztyenykát találtam otthon. A szoba közepén heverő nyitott bőröndből arra következtettem, hogy Nasztyenyka nemrégen jött meg. De mi történ vele? Az ágyon feküdt, és fejét a párnába fúrva sírt. Mása mellette ült és vigasztalta.

— Ne sírj, Nasztyenyka! Sok minden előfordul az életben! Nem tudhatod, honnan jön a szerencse... — Húgához hajolt, megcsókolta, majd amikor engem észrevett, felállt. — Még egy elveszett megkerült. Hol tudom én mindet szemmel tartani... — És csendesen, de paran-

csolóan odaszólt Nasztyenykának: — Pihenj, aludd ki magadat!

Kimentünk a szobából.

— Mi történt Nasztyával? — kérdeztem.

— Mit érdeklik a mi női titkaink?

A tornácon Artyomot pillantottam meg. Levette válláról a tarisznyáját, egy bőrtokba bújtatott akkumulátoros lámpát vett elő belőle, és átnyújtotta Másának:

— Ez alkalmasabb, mint a „denevér". Szélben sem alszik el.

— Köszönöm, Artyomuska.

— Azt gondolom, Marija Vasziljevna, átszerelem a majorban a villanyvezetéket. Az ajtókhoz kell elvezetni a fényt, az öltözőben pedig kapcsolót fölszerelni az asztali lámpának. A padlásra is legalább két kis körtét.

— Tedd, ahogy legjobbnak látod — helyeselt Mása.

— Akkor megyek — mondta Artyom.

Elment, és Mása megjegyezte:

— Derék legény. A lányok meg buták. Mintha az olyanok tetszenének neki?!

— Milyenek?

— Kérdezd meg Nasztyától.

De én fontosabb dolgot akartam Nasztyától kérdezni; hogy miért hívatta őt Melnyikov a területi központba, s hogy mit csinált ott az elnök egész héten, de ekkor az öreg Polnov vonta magára a figyelmemet. Valami izgathatta, mert nem jött, hanem valósággal berontott az udvarra, és olyan erővel vágta be a kiskaput, hogy még a kerítés is belerázkódott. Jöttében odakiáltott Másának:

— Eredj Ignatért! Majd megmutatom én a kutyafülűnek!

Amikor kis idő múltán Ignat megjelent, a felgerjedt apa már kissé lecsillapodott, de egész külseje arra vallott, hogy jól megmossa a fejét a fiának.

— Hogy képzeled ezt az életet? — kérdezte Vaszilij

Antonovics. — Ma Pokrovkában szórakozol, holnap másutt, aztán megint egy házzal arrább?

— Ahol a munkám van, ott is lakom.

— És mindenütt új feleség? — mondta tompán az öreg.

— Már kitanultam — mosolygott Ignat. — Többet nem kerülök bajba.

— Tudod, hogyan bújj ki a tartás alól?

— Nem ismerem el, nem törvényes, ezért nem fizetek.

— De nagyon okos vagy! Hát a lányt otthagyni? Meg a gyereket? Ez törvényes dolog? Hallgatsz?

— Mindenki a maga életét éli, apám — felelte Ignat, nem nézve apjára.

— Úgy, azt mondod?! — pattant fel helyéről az öreg. — Akkor felelj egyenesen: a feleségeddel meg a fiaddal fogsz-e élni?

— Van eszemben.

— Akkor hordd el magad innen Pokrovkából! Hallod? Eredj, ahová akarsz! A szemem elé ne kerülj többet!

Ignat aznap már nem dolgozott a zöldségtároló építésénél, s az öreg Polnov ismét útra készülődött.

— Megint a tóra? — kérdezte Mása.

— Nem a halak érdekelnek most.

És csakugyan, a faluból kiérve az öreg az erdőállomás felé lépegetett. Egy óra múlva már ott volt az erdőkitermelő telepen, és megkereste Ankát. Nem volt nehéz megtalálni. A fűrészelésnél dolgozott. Egymás után hordta a körfűrészhez a hasábfákat, félredobálta a már szétfűrészelteket — minden mozdulata erőről és ügyességről tanúskodott. „Gazdasszony — ennek minden a kezébe áll" — gondolta Vaszilij Antonovics, és már ez a gondolat is rokonszenvet ébresztett benne Anka iránt, habár alacsony termetével nemigen illett a Polnovokhoz. Félrevonta, megmondta, kicsoda, aztán pénzt húzott elő a zsebéből.

— Nesze, fogd!

— Ha Ignat nem akar küldeni, hát ne küldjön. De ezt nem fogadom el.

— Nem neked adom — felelte komoran az öreg. — Te meg Ignat csináljatok, amit akartok, a ti dolgotok, de Andrejka az unokám. Neki adom. Érted?

Kezébe nyomta a pénzt, majd körülnézett a fatelepen, megtapogatta a körfűrész még melegen fénylő korongját, és azt mondta:

— Te, nem jönnél-e hozzánk a kolhozba? Nem rossz kolhoz, és lesz is hol laknod, a lányaim jók, nem bántanak.

— Nem megyek.

— Andrejkára is lesz, aki vigyázzon.

— Nem akarok Ignat terhére lenni.

— Elkergettem Pokrovkából.

— Akkor meg éppenséggel nincs miért odamennem.

— Te tudod, mit csinálsz — hagyta rá az öreg. — De az unokámat mutasd meg nekem. Szép kölyök?

— Tiszta Polnov, magukra ütött. — Anka arca felragyogott. — Fekete, mint a cigány.

Nagy harc volt, és én észre sem vettem

Gyakran találkoztam Jelaginnal, de többet egy szóval sem említette a Melnyikovval szembeni bizalmatlanságát. A párttitkár nyilván megváltoztatta a véleményét — gondoltam —, és bizonyos fontos tények meggyőzték róla, hogy igazságtalanul ítélte meg a kolhozelnököt. A len például csakugyan szárba szökkent, szépen fejlődik. És habár a káposzta nem a leggyönyörűbb, a zöldségtároló építése teljes gőzzel halad, Fjodor Konsztantyinovics tehát jó termésre számít. Ha pedig így áll a dolog, akkor

teljes joggal felvehette a négyszázezer rubel előleget. De tévedtem, amikor azt gondoltam, hogy Jelagin már felhagyott a gyanakvásával. Pokrovkába való visszatérésem után elvittem neki a tőzegtelep térképét és megkérdeztem:

— Mikorra gondolja a kitermelés megkezdését?

— Azt majd a taggyűlés határozza meg. Valószínűleg még ezen a héten. Egyetlen napot sem vesztegethetünk.

— Rossz időtől tart?

— Melnyikov meghozhatja.

— A viharfelhő: a len, a káposzta meg az előleg?

— A legnagyobb veszély mindig az, amire nincs felkészülve az ember. A Melnyikov okozta veszélyt, ha kicsit későn is, de mégiscsak észrevettük. És ha felismertük, hát harcolunk ellene.

— De Vlagyimir Nyikolajevics, nem képzelődés ez az egész? Hátha nincs is semmi veszély, csak a kis hibákat véli annak?

— Sokat gondolkoztam már rajta és éppen ezért alig tettem valamit a veszély elhárítására. De most már szilárdan elhatároztam magam. Meg kell kezdeni a harcot.

— De hát mégis miben látja a veszélyt?

— Fjodor Konsztantyinovics egész gondolkodásában. Pénz, pénz, mindig csak arról beszél, egyre csak a pénzen jár az esze. Hát a tőzeg, a föld termőképessége? Maga most egy kitűnő, alomnak való tőzegtelepre bukkant. Közölje ezt vele, meglátja, nem is érdekli.

— Egy kolhozelnöknek pénzre is szüksége van.

— De mi nem pénzt termelünk, hanem gabonát, zöldséget, tejet.

A kolhoz pártszervezetének taggyűlését mindig a klubban tartották. Nem a nagyteremben, hanem egy, a színpadhoz csatlakozó kis deszkaépítményben, ahol ugyan tíz ember is szűken fért el, viszont csend volt, nem hatolt be a harmonikaszó, s a táncolók vagy a legújabb hangversenyükre készülő műkedvelők zaja. Ezúttal is itt gyűl-

tek össze a tagok, és Jelaginon meg Melnyikovon kívül Nasztyenykát, Másenykát és Makszimicsot, a csalpinkai brigád vezetőjét is ott találtam. Közvetlenül utánam Vjugin lépett be, majd Katyerina Kajukova — az a bizonyos fejőnő, akivel megérkezésem napján, a majorban találkoztam. Most simára fésült hajjal jelent meg, s nyugodt méltósága, minden mozdulata arról beszélt, hogy a legutolsó helyről legalábbis az arany középútra ért. Még néhányan jöttek, főleg más brigádokból. Élénk beszélgetés, nevetés hangzott, semmi sem sejtette a közelgő összecsapást Jelagin és Melnyikov között. Melnyikov Makszimiccsal beszélgetett, Vjugin, gondosan kiborotválva, megfiatalodva, Nasztyenykát ugratta, Jelagin pedig, mint akinek a legjobb kedve van, mosolyogva nézegette az egybegyűlteket, és párttitkárhoz illően örült, hogy csaknem valamennyi párttag megjelent. Végül elérkezettnek látta az időt a gyűlés megkezdésére, felkérte a jelenlevőket, hogy üljenek le, és senki se dohányozzék — noha addigra már jól telefüstölték a kis helyiséget.

— Elvtársak, csak Borozgyin hiányzik. Azt hiszem, kezdhetjük.

— Úgyse jön az el! Fél, hogy közben valaki bemászik a melegágyakba!

— Jelentkezni akar a szovhozba...

— Akár más kerületbe is elmehet — legyintett Melnyikov. — Se nem oszt, se nem szoroz. Nyisd meg Vlagyimir Nyikolajevics!

Akaratlanul is csupa fül lettem. Kezdődik tehát az első összecsapás Jelagin és Melnyikov között. Pedig nemrégen még barátok voltak. Vajon kit választanak elnöknek? Sok minden függ ám az elnöktől. Vjugint javasolják. Jelagin támogatja. Helyes, ez szép is tőle. Tehát becsületes harcra készül. De mi a napirend? Jelagin átnyújtja Vjuginnak a napirendet. Első pont: a föld termőképességének fokozása és a pártszervezet feladatai. Második pont: folyó ügyek.

A napirendet elfogadják. Tehát nem lesz harc? Jelagin meghátrált volna? Nem, nem hátrál meg. A termőképesség annyi, mint: tőzeg. A tőzeg pedig: a legalkalmasabb támadási terület. Kíváncsi vagyok, hogyan tér át a föld termőképességéről Melnyikov megvádolására? Figyelmesen hallgattam Jelagin izgatott hangját. Már hatezer tonna tőzeget termeltek ki. De ez nem elég. Legalább még egyszer ennyire van szükség. Akkor a jövő nyáron a kolhoz százpudos gabonatermésre és több mint ezer pud burgonyára és főzelékfélére számíthat. Ez a legközelebbi feladat. A jövőben pedig évente még tízezer tonna helyi trágyát kell a földnek adni, akkor két év múlva már olyan termékeny lesz, mint még soha. Jelagin a következő lapokra fordított, és azt mondta:

— Csakhogy ez nagyon nehéz feladat. Komoly nehézségek akadályoznak.

Ahá, itt az áthidalás a tőzeg és Melnyikov között! Most mindjárt lecsap az elnökre. Vajon egyenest szembetámad vagy messziről kezdi? De nem, Jelagin a legnagyobb csodálkozásomra arról kezdett beszélni, hogy kevés a munkaerő a kolhozban. Szénát kell kaszálni, nemsokára fel kell tölteni a burgonyát s megkapálni a káposztaföldeket. Aztán itt vannak az ugarok meg a betakarítás. Honnan vegyenek embert a tőzeg és a tőzegalom kitermelésére?

— Nekünk, kommunistáknak kötelességünk, hogy ezeket az embereket megtaláljuk. Ki kell szabadítanunk őket. Magamon kezdem. Ki vagyok én? Gépész! A gépek felügyelete a dolgom. Figyelni, hogyan dolgoznak, nem szorulnak-e javításra. Tehát mindig a mezőn tartózkodom. Akkor hát miért ne lehetnék egyúttal brigádvezető? Magamra vállalom a brigádvezető munkáját, ő pedig, aki szerencsére éppen traktorvezető, hadd menjen a tőzegtelepre. Helyes, Fjodor Konsztantyinovics?

— Miért ne, okos dolognak látszik.

— No és mondja, minek nekünk külön állattenyésztő?

Azt mondják: úgy illik, minden kolhoznak van. Helyes! Csakhogy ezt a kérdést nem státus-alapon kell nézni, hanem a józan emberi észnek megfelelően. Minek nekünk külön állattenyésztő, amikor olyan kitűnő tejgazdaság-vezetőnk van, mint Marija Vasziljevna Polnova? Ő talán nem ért annyit az állattenyésztéshez? No hát tessék, megint fölszabadul egy ember a termelés számára. És egyáltalán, minálunk túlságosan sok férfi járkál aktatáskával a hóna alatt, és a nők végzik helyettük a nehéz munkát. Meg kell szüntetni ezeket a tisztségeket. Ezért, gondolom, Anasztaszja Vasziljevna a mezőgazdász munkáját is elláthatja. Különösen Anatolij Andrejevics Vjuginhoz szólok most. Én megértem, hogy a kert fontos! De nem vállalná-e el Anatolij Andrejevics a kolhozraktár vezetését? Miért tartsunk ott lekötve egy egészséges legényt, aki csak nemrégen szerelt le.

Amíg szavaira figyeltem, tökéletesen megfeledkeztem a Melnyikov ellen indítandó csatáról, és csak amikor már minden javaslatát elfogadtuk — Melnyikov is mellettük szavazott —, akkor ébredt bennem a gyanú: vajon Jelagin nem hadicselhez folyamodott-e? Először a békeszeretetével a maga pártjára hódította Fjodor Konsztantyinovicsot, most pedig, miután minden javaslatát elfogadtatta, felveti az elnök „gondolkodásmódjának" kérdését. Mire valók a folyó ügyek? Azokba minden belefér. Nos, például a káposztára kötött szerződés és a négyszázezer rubel előleg indokolatlan felvétele is. Jelagin ezek helyett felkérte Melnyikovot, hogy számoljon be a területi végrehajtó bizottság üléséről.

Melnyikov felállt, s a helyén maradva, így kezdte:

— Néhány szóval elmondhatom. A kolhozok közös beszámoló ülésén elhatározták, hogy Pokrovkát különválasztják Csalpinkától. A területi végrehajtó bizottság ezzel a határozatával a mi kérésünket teljesítette. A csalpinkaiak maguk határozhatják el, önálló kolhozt akar-

nak-e szervezni, vagy minden földjükkel a szovhozba lépnek be. Ennyi az egész.

Pokrovka és Csalpinka elválasztását már mindenki régen várta, ezért Melnyikov közlése sem csodálkozást nem keltett, sem kérdésre nem adott okot, s a gyűlés csakhamar véget ért.

Amikor mindenki elment, ketten maradtunk Jelaginnal, hogy rendet csináljunk a helyiségben. Kinyitottuk az ablakot, s az asztal köré sorakoztattuk a székeket.

— No, mit szól hozzá? — kérdezte Jelagin.

— Jól vezetett gyűlés volt. De hol maradt a csata?

— Kezdettől végig tartott.

— Megható egyetértésben az ellenféllel — jegyeztem meg gúnyosan.

— Nem, kitartóan támadtam az ellenfelet. És kiszorítottuk az élvonalból.

— Nagyon gyenge hadállása lehetett, felvonulási terület meg nem is volt...

— Téved... Nagyon is fontos felvonulási terület...

— Termőképesség, tőzegalom, munkaerő felszabadítása?

— Gúnyolódik, de megértem, miért. Azt várta, hogy nyílt csata lesz, az elvi vádak összes szabályai szerint, aztán a kerületi bizottság vezetőségi ülésén folytatódik, és végül egyik küzdőfél elhagyja a csatateret. Persze az ilyen látszik igazi csatának! Csakhogy, sajnos, akármelyik fél győz is, az ügy, amelyikért a csata folyt, mindenesetre elvész. Gondolja csak el, mit értem volna el, ha nyíltan megvádolom Melnyikovot? Párttitkár vagyok, és mindenekelőtt számításba kell vennem az emberek hangulatát. Milyen tanulságot vontak volna le a kolhoztagok, ha egyenest kimondtam volna, hogy Melnyikov fontosabbnak tartja a pénzszerzést, mint a tőzegkitermelést a föld termőképességének fokozására? Azt gondolták volna, a másfélmilliós lenhozam meg a káposztából remélt félmillió ellen áskálódom. És mindez nemhogy kö-

zelebb hozott volna a kérdés megoldásához, de eltávolított volna tőle. A föld termőképességéért vívott harc helyett Melnyikov és Jelagin párviadala kezdődött volna, és a hasadás egész leig terjedne. Úgy gondoltam, inkább csendben, egyszerűen intézem el, de hiszem, eredményesebben az ügy szempontjából. Sarokba szorítottam Melnyikovot. Biztosítottam magamnak a pártszervezet támogatását a föld termőképességéért vívott harcban. Melnyikov téves számításai nem lesznek olyan borzasztóak, ha tizenkétezer tonna trágyát hordunk ki a földekre. Ha lesznek is balsikerek, mit jelentenek ezek a föld termőképességébe vetett hithez képest! Hát ilyen harc volt, és maga észre sem vette.

Átcsoportosítások

A mi vidékünkön, a Ladoga és az Ilmeny tavak között, júniusban éjfél tájban megy le a nap, és akkor is csak egy órára. Az alkonypír észrevétlenül hajnalpírba megy át. Ezért, amikor egy este hét óra körül kocsi állt meg az ablakom alatt, és Melnyikovot pillantottam meg rajta, a nap még nagyon magasan járt, s az ég úgy kéklett, mint délidőben.

— Velem jön Csalpinkába? Ma válunk el egymástól. Nehéz válás volt, sokáig kérvényeztük. Most, hála az úrnak, szabad a kezünk.

— Csalpinka mással fog egyesülni, vagy önálló kolhozzá alakul? — mit gondol?

— Meglátszik, hogy ritkán látogatja a brigádokat — nevetett Melnyikov. — Miféle kolhoz lenne Csalpinkából? Se jó termőföldje, se jó munkaerői nincsenek. A szovhozba olvasztjuk.

— A csalpinkaiak mit szólnak hozzá?

— Gondoljanak azt, amit akarnak.

Kiléptem a házból, felszálltam a kocsira, és megindultunk a keskeny dűlőúton, amelyik a lápon át futott az erdőbe, s ott, lejtősen tovább, a faluba. Melnyikov rágyújtott és azt mondta:

— Megelégeltük már, hogy Csalpinkára dolgozzunk. Csak földet hatszáz hektárt írunk le. Fellélegezhetünk. Nemcsak az adóról van szó, természetesen. A csalpinkai földekkel soha élvonalba nem kerülhetünk. Akármennyi disznót hizlaljunk, akárhány tehenet tartsunk is, száz hektárra még mindig kevés lesz.

— De talán egy-két év múlva...

— Rendbehozhatjuk a csalpinkai földeket?

— Igen... És ember is több lehet...

— Mielőtt Csalpinkát kihúznánk a vízből, magunk merülünk alá.

Szerencsésen elhagytuk a lápot, ahol egyszer rőzsegátakon kellett átvergődnünk, máskor meg kerékagyig süppedtünk, és végre lombos erdőbe értünk.

— A csalpinkaiaknak még az erdejük sem rendes — jegyezte meg Melnyikov. — Sem tisztások, sem árkok nincsenek benne. Gomba is csak alig. Szegény erdő.

— Ebben nincs igaza — mondtam. — Nézze csak, micsoda nyírfa, igazán az égbe nyúlik. Biztosan az emberek sem rosszabbak, mint Pokrovkában.

— Rájuk is haragszom! Nem élnek emberi életet, és másokat is akadályoznak benne. Nem, nem jól mondom. Ők maguk megkaparintják, amit lehet, de Pokrovkát nem hagyják élni. Azok a duhajok is, akik a zöldségtárolót építik, felerészben Csalpinkából jöttek. Az öregeiknek csak adjon a kolhoz háztáji gazdaságot, a fiataloknak meg tessék, ezreket fizessünk ki! Egy rókáról hét bőrt nyúznak le. No sebaj! Most csinálhatunk, amit akarunk, ha szovhozba kívánkoznak, menjenek a szovhozba, ha meg saját kolhozt akarnak, hát azellen sincs kifogásunk. De tőlünk nem sokat kapnak. Kiszámítottam, hogy

egy rubelért mennyi tömérdek rubellal tartozunk az államnak. Jócskán... Akkor hát minek vállaljuk magunkra még az ő adósságaikat is? Ott vannak az üzletrészeik, no hát azokkal fizessenek!

— Tán a szovhozba lépnek?

— Azt kell hinnem.

Egy darabig némán kocsikáztunk, hallgattuk, mint bugyborékol a mocsár vize a rőzsekötegek alatt, és úgy rázkódtunk, mint akiket a hideg lel, a „Nyírfa-út"-nak, ennek a mocsári aszfaltnak minden hüvelyknyi szakaszán. De aztán elmaradt a láp, s vele az utolsó nyírfabot is a kerekek alól, és puha dűlőúton haladtunk.

— Tudja — mondta Melnyikov —, érdekes beszélgetésem volt az apósommal, amikor a területi központban voltam. Akármilyen furcsa is, nem a lánya pártjára állt, hanem az enyémre. És képzelje, mit gondol! Hogy karriert csinálok! Hogy a kolhoz csak ugródeszka, s a faluból egyenest a főbizottságba szökkenek. Korlátolt ember. Képtelen meglátni, hogy az életben mi az igazi, teljes értékű, és mi az aranyfüst, csillám. Márpedig én senkitől sem akarok függni. Egy vágyam van: hogy egy nagyon jó kolhoz elnöke legyek. És hogy az én fáradozásaim javítsák meg e kolhozt. Hát ilyen karrierre vágyom. És még egyet: független ember akarok lenni.

— De hát a kolhozban nem függ-e a vezetőségtől, a kolhoztagoktól? Végeredményben bárhol van is, a párttól függ.

— Ez másfajta függés. Hogy is magyarázzam meg? Olyan ez, mint a levegő és a víz. Levegő nélkül nem élhetünk, tehát függünk tőle, de mégis milyen jólesik beszívni! Megérti a gondolatomat? Mi most magával Csalpinkába megyünk, és tudja, mire gondoltam? Azokat most a biztos kereset vonzza. Pedig ha jól megnézzük, sokkal nagyobb kincsről mondanak le.

— De hiszen maga is azt mondja, hogy nem érdemes

nekik a kolhozban maradni, hogy semmi jót sem várhatnak tőle?

— De miért? — kérdezte Melnyikov. — Azért, mert hiányzik belőlük a legfőbb: az egymásba vetett hit. Ha holnaptól fogva hinnék, hogy minden ember teljes erejéből dolgozik, akkor még Csalpinka is gazdag kolhozzá lehetne. Én ezt a hitet teremtem meg Pokrovkában. Először bennem hisznek, aztán egymásban. Voltaképpen milyen kevés is az, ami hiányzik. És ugyanakkor milyen sok.

— A családja pedig a városban azt várja, hogy mikor tér vissza a házi tűzhelyhez?

— Aligha.

— De hiszen maga mondta, hogy az apósa...

— Megmondtam a feleségemnek, hogy elválok...

— És Ljudmila Ivanovna?

— Figyelmeztetett, hogy nem egyezik bele a válásba. No, ez már az ő dolga. Én beadom a keresetet. Mindennek vége köztünk.

A nap már eltűnt az erdő mögött, amikor Csalpinkába értünk. Az utca népes volt, mintha ünnep lett volna, s az istálló előtti nagy udvaron, ahol a csalpinkaiak rendszerint munkára gyülekeztek, nagy tömeg verődött össze. Melnyikov még be se kötötte a lovát, amikor az országút felől egy gépkocsi jelent meg. Megállt, és egy magas, sovány ember szállt ki belőle: Jasznov, a szovhoz igazgatója.

— Kezdhetjük — mondta Melnyikov.

Nehéz lett volna egyszerre megmondani: mit szólnak a csalpinkaiak életük küszöbönálló megváltozásához? Arcukon nem láttam sem azt, hogy örülnének a szovhozba lépés lehetőségének, sem bánkódást, amiért el kell búcsúzniuk a kolhoztól, és kolhoztagokból bérmunkások lesznek. Vagy talán úgy képzelték, hogy elválnak Pokrovkától és a szovhozba se lépnek be? Mindenesetre tartózkodóan viselkedtek, nyugodtan várták a gyűlés meg-

kezdését, és semmi türelmetlenséget nem mutattak. Mintha tökéletesen mindegy volna nekik, hol vannak: Pokrovkával közös kolhozban, szovhozban vagy önálló artyelban. Csak egy öregember sündörgött állandóan Melnyikov körül, és néhányszor, nyilván azzal a szándékkal, hogy vitába szálljon vele, ilyeneket mondott:

— Nem, Fjodor Konsztantyinovics, te nem érted, milyen ez a Csalpinka.

De már kihoztak egy asztalt és egy padot az elnökség számára, odahengergettek a farakásból néhány gerendát, és a gyűlés máris megkezdődött, rendetlenül, zajosan, hangos közbeszólások között:

— Halljuk, Fjodor Konsztantyinovics, hogy akar megszabadulni tőlünk!

— Minek hallgassuk! Nem akarnak velünk élni a pokrovkaiak, hát nem is kell! A szovhoz igazgatója beszéljen!

— Helyes, mondja el, hogy térjünk át magasabb formára!

— Majd ha a háztájid felét levágják, lesz neked magasabb forma.

— Csend, ne zajongjatok... Fjodor Konsztantyinovics, vezesd a gyűlést! Te vagy az elnök vagy mi?

Melnyikov felemelte a karját, és hangosan mondta:

— Válasszátok meg az elnököt! Nektek kell elhatároznotok, mi legyen. Pokrovka már döntött. Tehát kit választotok?

Hátulról kiáltások hangzottak:

— Ivan Makszimics, te legyél!

— Helyes — morajlott a tömeg. — Ő lépett be elsőnek a kolhozba. Rajta, Makszimics!

Makszimics az asztalhoz furakodott, levette fejéről kifakult sapkáját, belegyömöszölte ugyanígy kifakult kabátja zsebébe, és szemmel láthatóan nagy lelki gyötrelemmel viaskodva, fojtott hangon mondta:

— Megnyitom a gyűlést. Elválunk.

— És ha nem akarunk elmenni — kiáltott egy kóchajú és ragyás arcú ember az egyik gerenda végéről. — Nem akarunk!

— Ne uszítsd az embereket, Szevasztyan — szólt rá Makszimics. — Akarunk vagy nem akarunk... Ha egyszer Pokrovka lemondott rólunk, világos a kérdés. Most már csak azt kell eldönteni: kolhozt szervezünk, vagy a szovhozba megyünk?

— Saját kolhozt! — rikkantott Szevasztyan.

— Sajátot! — helyeseltek többen is.

De hangjuk nyomban belefúlt az istállóudvaron végigharsogó kiáltásokba:

— Aztán ki fog dolgozni?

— Megint kolhozba?

— Nem megyünk!

— Fizetésért akarunk dolgozni!

Makszimics csak nehezen tudott csendet teremteni, és komoran nézett a ragyás Szevasztyanra meg a mellette ülő többi kolhozpártira.

— Hagyjátok ezt a politikát! Ni, hogy megjött a hangotok! Aztán hány munkaegységetek van? Mi az, hogy most egyszerre kolhozpártiak vagytok? Engem nem vezetsz félre...

— Tudjuk, mért pártolja Szevasztyan a kolhozt! — kiáltotta egy asszony, aki kisgyereket tartott a karján.

— Mit tudsz, mit tudsz? — vicsorgott rá a ragyás.

— Hogy mi van a háttérben.

Melnyikov most beleavatkozott a vitába. Felállt Makszimics mellett, és így szólt:

— Úgy került, elvtársak, hogy Pokrovkának nem alkalmas veletek közösködni.

— Nekünk sem alkalmas. Tyű, milyen büszkék lettek — vágott közbe ugyanaz az asszony, aki az imént Szevasztyannal vitázott.

— Szeretetben váljunk is el — helyeselt Fjodor Konsztantyinovics. — Csakhogy mielőtt határoznánk, mindent

jól fontoljatok meg, és vegyetek számításba. Itt egyesek azt kiáltották: saját kolhozt szervezni! Aztán elég munkaerő van-e? A föld sok, de milyen, és mit hoz?

Makszimics helyeslő bólogatással kísérte Melnyikov szavait.

— Ami igaz, az igaz, minálunk nem lehet jó kolhoz.

Én az árok hídján ültem, az asztal közelében és sehogyan sem értettem, mi lehet az oka, hogy ez a Szevasztyan kolhozt szeretne, Makszimics pedig még csak beszélni sem tartja érdemesnek erről a témáról. Neki szemmel láthatóan egyetlen vágya van: mielőbb belépni a szovhozba. Az egybegyűltek pedig már ezenközben számtalan kérdéssel ostromolták Jasznovot, a szovhoz igazgatóját:

— Mekkora háztáji gazdaságok lesznek? Mint eddig, vagy levágnak belőlük?

— Mennyit keresnek a növénytermesztők?

— A fejőnőkről beszéljen!

— Ezután nyugdíj is jár majd?

— Világos, hogy jár — felelték kórusban az igazgató helyett az egybegyűltek. — Most, hogy úgy mondjuk, munkásosztály vagyunk.

Habár igen sok kérdést adtak fel, mégis úgy látszott, hogy ezek nélkül is valamennyien jól tudják, mi vár a szovhozban a volt kolhoztagokra. Csak azért kérdeztek, hogy az igazgató is megerősítse mindazt, amit már úgyis tudtak. Sőt, az volt a benyomásom, hogy a csalpinkaiak jól értesültek Melnyikovnak a területi központba tett utazásáról is, és még mielőtt idejött volna, ismerték útjának eredményeit.

De amikor minden kérdést kimerítettek, és úgy látszott, már csak a határozatot kell megszavazni, hogy a földet átadják a szovhoznak, és aki akar, a szovhoz csalpinkai részlegéhez szegődik el munkára, váratlanul ismét felpattant a ragyás Szevasztyan, és néhány társának támogatásával megrohamozta Makszimicsot.

— Megállj, elnök! Ráérsz még a kezed fölemelni! Szavazni nem annyi ám, mint kölcsönt adni. Inkább gondoljuk meg: milyen bizalommal lesz irántunk a párt és a szovjethatalom; ha csak ilyen egyszerűen lemondunk a kolhozról?... Itt ültem, és hallgattalak benneteket, polgártársak, és a lelkem is belefájdult! Gondoljátok el: mi az a kolhoz! Szent ez a szó! De még milyen! Még ha rosszul is dolgoztam ebben a kolhozban! Vétkeztem, igaz, szánom-bánom. De könny szökik a szemembe, amikor elgondolom, miről mondtok le! Emlékezzetek Vanyka Ignasevra, a fejét is levágatta a kulákokkal a kolhozért! Emlékezzetek rá, mi lett volna a családunkkal a háború alatt, ha kolhoz nincs... Nem bírták volna ki. És ha bárkitől is, de tőled, Makszimics, nem vártam volna, hogy a kolhoz ellen támadj. Ha torz is a gyerek, a szülőknek kedves. Hát a kolhoz nem a mi gyerekünk?... — Kis szünetet tartott, kabátja ujjával megtörölte szemét, és hangosan megkérdezte: — Miért némultatok el, elvtársak?

Csakugyan, egyszerre olyan csend támadt az udvaron, hogy hallani lehetett, amint az istállóban megcsörren valami zabla vagy béklyólánc; az asszony, aki a gyereket tartotta a karján, és aki csak az imént is még olyan nyakasul pártolta a szovhozt, zavartan tekingetett jobbrabalra, mintha azt nézné, hogy bújhatna el a ragyás földi megragadó szavai elől; Makszimics elsápadt, és láttam, amint ökölbe szorított kezével aprókat üt az asztalra. Talán egy percig tarthatott mindez, aztán váratlan dolog történt. Makszimics előrontott az asztal mögül, egyetlen ugrással Szevasztyan mellett termett, mellen ragadta, és harsányan kiáltott:

— Kit gáncsolsz, te? Engem, meg a többieket gáncsolod? Takarodj inkább a szemem elől! Takarodj, ha mondom! — De közben olyan erősen fogta, hogy az ökle belevörösödött. — Hova hívsz? Mit találtál ki? Beszélj, mit találtál ki?

— Polgártársak, mi ez — rebegte ijedten Szevasztyan. — Fjodor Konsztantyinovics — könyörgött. — Melnyikov elvtárs...

De nem egykönnyen lehetett rávenni Makszimicsot, hogy eleressze. Melnyikov és a szovhoz igazgatója végül is szinte kitépték a kezéből. Így is a markában maradt Makszimics gallérjának egy darabja.

Makszimics visszatért az asztalhoz, kiszuszogta magát, és lesimítva zilált haját, amely úgy fehérlett, mintha hó lepte volna be, most már nyugodtan mondta:

— Bocsássatok meg, hogy így történt. Ahol mint elnöknek rendet kellett volna tartanom, magam bontottam meg. Bocsássatok meg, nem bírtam uralkodni magamon... És nem azért, mert Szevasztyan engem gáncsolt, hanem mert kitaláltam a hátsó szándékát, megértettem, milyen könnyeket ont. Sírt, ej, bizony, sírt. A kolhozt siratta. De milyen kolhozt? Hogy Pokrovkával együtt éljünk és fejlődjünk? Vagy hogy Csalpinka magától a lábára álljon? Nem, kedves elvtársak. Nem jó kolhozt akar ő. Olyan kell neki csak, amilyen a mostani. Rossz termőföldön, kilátástalan gazdasággal, s ő meg a társai nyárfát szállítanának a kolhoz erdejéből, hordókat készítenének és árulnának a piacon. Hát ilyen kolhoz kellene neki. Kicsi, erőtlen, csak hogy éppen a neve legyen kolhoz. A szovhozban, ott ezt nem lehet; ott vége az ingyen fának, a kötetlen időnek, az „azt teszem, amit akarok"-nak! A bérért meg kell dolgozni. A szovhozban fegyelem van! Vagy dolgozik valaki, vagy felkopik az álla...

A gyűlés után Melnyikov a szovhoz elnökével elment a szovhoz főmajorjába, én pedig Csalpinkában maradtam. Makszimics meghívott a házába. Szótlanul mentünk egész odáig. Csak a kiskapu előtt állt meg, végignézett a sötétbe merült utcán és azt mondta:

— Csodálatos dolog.

— Micsoda?

— Mintha minden a régi volna: az utca, a házak, a kerítések. És ugyanolyan csendes, mint máskor éjszaka. Mintha semmi sem történt volna. És ha elgondolom: kolhoz volt és szovhoz lett. — Leült a kispadra és megkérdezte: — A szovhoz, úgy mondják magasabb forma... De akkor miért van az, hogy a gazdag Pokrovka odalent maradt, az elszegényedett Csalpinka pedig feljebb lépett?

Nem válaszoltam. Ő meg, mintha saját magával beszélne, így folytatta:

— Vagy talán azért, mert egy megvert két veretlent ér? — Keserűen elnevette magát. — Az ember mindig csak kitalál valamit a maga igazolására. Felsőbb fok, egyért kettőt adnak... Minden milyen egyszerű... A föld csak nem maradhat vetetlenül. És hát a szovjetállamban élünk. Látja, az állam: Csalpinka egymaga nem boldogul, no hát segít neki... Csak egy bánt. Tudod-e, hogy néz ránk Melnyikov?

— Görbén?

— No nem... Mint sokan mások. Ez az, ami bánt. Ha azt mondja valaki a kerületben: „Csalpinka", a szemekből kiolvashatod, hogy azt gondolják: „Á, Csalpinka! Az, amelyik évek óta elmarad, egyre elmarad. Hány ezer rubelt ölt bele az állam, hány elnököt küldtek ide, egyesítették Pokrovkával, de az sem használt." Egyszer az autóbuszon együtt utaztam valakivel, aztán azt mondja nekem: „Mit beszél itt a kolhozokról? Maga csalpinkai?" — „Az vagyok" — válaszolom. — „Akkor mondja meg, boldogulnak-e ott a kolhozzal vagy sem?" Mit jelent ez? Hitvány hely ez a Csalpinka, és az emberei is hitványak...

— Nem mind olyan haszontalan.

— Nem mind, de elszoktak a munkától. Megcsúfolták a kolhozéletet. Egy-két év beletelik, amíg a mi embereinkből meg a mi földünkből haszna lesz az államnak.

Tudom, mit gondolnak rólunk a ti Pokrovkátokban: ingyenélők vagyunk, naplopók, kölöncök.

Makszimics alig hallhatóan sóhajtott és megkérdezte:

— Igaz-e, azt mondják, könyvet írsz a mi életünkről?

— Ha sikerül...

— Sikerülnie kell. De ne bántsd a könyvedben a csalpinkaiakat. Ha egyszer író vagy, meg kell értened az embereket, a lelkük mélyére látnod, mindent kideríteni. Hej, de kár, hogy az apád már nem él... Ő mindent megmondana neked...

Megint sóhajtott. Én pedig féltem csak egy szót is szólni. Úgy éreztem: bármit kérdezek tőle, bezárkózik és semmit sem mond el, nem tárja fel Csalpinka előttem ismeretlen titkát. Tehát hallgattam. Ültem a padon és a csendes nyári éjszakára gondoltam, az alkonyszínű ég halovány csillagaira, meg a csalpinkai földre: azelőtt úri birtok volt, majd a parasztoké lett. Később kolhozzá alakult, most pedig, ettől az éjszakától fogva, a szovhozé. A föld és a föld emberei! Elválasztható-e a sorsuk? Ekkor ismét meghallottam Makszimics izgalomtól fojtott hangját:

— Most mindenki ujjal mutogat ránk. Pokrovkának nem kellünk, közbenjárókat küldtünk Brodba, de ott hallani sem akartak rólunk. Isten ments, hogy elvállalják a csalpinkaiakat. Csak a szovjethatalom fogadott be, és melenget édesanyaként... Pedig volt idő, amikor az egész kerület hangos volt a hírünktől. Mit, hogy a kerület?! Az egész területen ismerték Csalpinkát. Akármilyen tanácskozás vagy kongresszus volt, minket okvetlenül meghívtak. Emlékszem, nálatok, Pokrovkában még petróleumot égettek, mi pedig már üzembe helyeztük a villanytelepünket. Mit számít az, hogy mindössze tizenöt kilowattot termelt, amikor minden kunyhóban villanylámpa égett. Rádiót is elsőnek vettünk a kerületben. Moszkvát fogtuk, és harminc helyre adtuk tovább. És mennyi gabonánk termett! A majorok sem voltak éppen

utolsók! Tudod-e, hogy emlegették a mi kolhozunkat? Gazdag, bolsevik kolhoz! Ha valami nagy dolgot kellett elindítani, hozzánk jöttek először, nálunk kezdték...

— Akkor hát min buktak el? — kérdeztem.

— Hogy min buktunk el... — Makszimics keserűen mosolygott. — Hát azon, amit most mind elfelejtettek. Már a háború után történt. A háború után Csalpinka hamarosan visszazökkent a rendes kerékvágásba. Megint hírnevet szerzett. Élenjáró, gazdag, erős — így mondták... És ekkor kezdődött minden... Észrevétlenül, de megkezdődött. Emlékszem, negyvenhatban rossz tavasz volt. Eljönnek hozzánk a területi központból és azt mondják: „Segítsetek, csalpinkaiak! A kerületben nem teljesítették a vetési tervet." És mi segítettünk: terven felül vetettünk. Emitt a kiszántott lóhere helyébe, amott trágyázatlan talajba. Eljött az ősz. Még az előirányzatnál is többet adtunk be. Az elmaradottak helyett is. Fát is terven felül szállítottunk a télen. Mások helyett is vetettünk, adtunk gabonát, és küldtünk embereket az erdőbe. És nem egy éven át. No hát ettől fogva kezdődött a hanyatlás. Kevés lóherénk maradt. A termés rosszabbodott, a munkaegység apadt. Persze hogy az emberek kezdtek másfelé kacsingatni. Átszivárogtak az iparba: ott bért kaptak! Két hétig dolgozik valaki, és máris, tessék a pénz! A mi kolhozunkban pedig? Ha húszan mentek az erdőre, tíz jött csak vissza. A másik tíz favágónak szerződött. Egyesek ittmaradtak ugyan, de nem a kolhoznak dolgoztak. Dongát gyalultak, hordót készítettek, kereskedtek... Az emberhiány folytán így alakult nálunk az élet: éppen csak elvetettünk, és úgy-ahogy betakarítottuk a termést. Bozót- és gazrengetegek nőttek, s mi feladtuk a harcot ellenük. A mezők elmocsarasodtak — nem ástunk vízlevezető árkokat. Aztán, amikor Pokrovkával egyesültünk, teljesen végünk lett. Azt hittük, Pokrovka megsegít, de nem úgy történt. Minden tehenünket elvették: Csalpinkában nincs elég fejőnő, meg aztán

messze kéne a tejet szállítani. Előnyösebb, ha a központban van a jószág. Jószág nélkül pedig nincs trágya. Trágya nélkül: termés. No, hát így fordult meg minden... Érted már?

— Értem... De hogy nem látták...

— Mit nem láttunk? — vágott a szavamba Makszimics. — Mindent láttunk. Nem szabad a lóhere rovására terven felül vetni... Ez a mi Csalpinkánk olyan veszteségeket szenvedett, hogy csak egyet tehet: átcsoportosul.

— Átcsoportosul?

— Háborúban minden megtörténhetik. Valaki a gyalogságnál szolgál, aztán nézd csak: a tüzérséghez kerül. Csalpinka kolhozban volt, és nagy veszteségekkel került ki a csatából, hát átcsoportosítják a szovhozba. Mindennek megvan a maga stratégiája...

Hallgatott egy sort, majd ismét megszólalt:

— Van egy ötletem. Átköltöznék Pokrovkába. Már nagyon nehéz kolhoz nélkül élnem... Apád meg én léptünk be elsőnek a kolhozba. Mi kezdeményeztük.

Éles reflektorfény pásztázott végig az utcán, kiragadta a szürke éjszakai homályból a fák ezüstös lombját, a házak kéményeit, amelyeket mintha fehér fémből öntöttek volna, s megállapodott a kiskapunál, amelynek tövében üldögéltünk. Melnyikov és a szovhoz igazgatója szállt ki belőle.

Melnyikov az istálló felé indult, hogy befogjon, Jasznov pedig így szólt Makszimicshoz:

— Gyere be holnap az irodába! Beszélni akarok veled Csalpinkáról. Elvállalod a szovhozrészleg vezetését?

— Majd ott megbeszéljük.

Amikor Jasznov elhajtott, azt mondtam Makszimicsnak:

— Hiszen Pokrovkába akart átköltözni...

— Nem, ahová a többi csalpinkai megy, oda megyek én is.

Hajnaltájban tértünk vissza Csalpinkából. A mocsárból felszálló köd sűrűn belepte az utat. Valahol, nem messze, tábortüzek égtek. A ködnek füstszaga volt; úgy éreztem, mintha tűztengeren törnénk át. Nehogy utat tévesztve az ingoványba keveredjünk, lassan hajtottunk, és magunkat a lóra bízva figyelgettük, hogyan ropognak a rőzsekötegek. Melnyikov vidám kedvben volt. Hát persze! Végre megszabadultunk Csalpinkától!

— Látszólag mivel sem gyarapodtunk, sőt, leszakadt valami, és mégis mekkora haszon! De hát a betegség elmúltával gyarapszik az egészség. Minálunk is így van ez. Egyetlen éjszaka megnőtt a munkaegységünk: egy rubel készpénzt és vagy egy kilónyi gabonát nyertünk a semmiből. Ilyen éjszaka volt ez! Egész fejezetet érdemel a könyvében! „Kolhozgyarapító éjszaka" — ezt a címet adja neki...

— Én nem ilyen címet adok. — Okos ember Melnyikov, és mégsem érti: nem minden nyereség hoz örömet.

— Nem ilyet adok — ismételtem.

— Igaza van — hagyta rám. — De elképzelheti, hogy meguntuk a vesződséget ezzel a Csalpinkával. És egyáltalán, mondom, nagy baj, ha a tudomány elmarad az élettől! Vegyük például a kolhoz termelési önköltségét, elemi dolog voltaképpen, és mégsem tudjuk mai napig sem pontosan, hogyan kell kiszámítani. Akadtak tudósok, akik azt javasolták, hogy az önköltséghez csapjuk hozzá a munkaegységeket. Ez helyesnek látszik. De furcsa eredményre vezet. Ahol garasok jutnak a munkaegységre, ott alacsony az önköltség, ahol meg sok esik rá, ott magas. Ezek a teoretikusok nem értik meg a legegyszerűbb igazságot: azt, hogy a kolhozban a munkaegység nemcsak fizetés, hanem egyúttal haszon. Hasznot pedig lehet-e az önköltséghez számítani? Tudja, van egy

titkos álmom. Majd ha sikerült a kolhozt rendbehoznom, tudományos munkával akarok foglalkozni. Mégpedig éppen az önköltség kérdéseivel. Nem képzelem azt, hogy a szocializmus politikai gazdaságtanának új törvényeit fogom felfedezni, de szeretnék a tudomány számára néhány fontos adalékot összegyűjtve véleményt mondani, és ezzel részt venni a tudományos munkában. Erről álmodozom. Mert — és ez a fő — ki segíthet ezen a téren a tudománynak, ha nem mi, kolhozelnökök?

Felnevetett.

— Mit nevet? — kérdeztem.

— Egy évfolyamtársamra gondoltam. Ott maradt az egyetemen aspiránsnak, letette a kandidátusi vizsgát, s a tanszéken dolgozik. Ha látta volna, milyen szánakozón nézett rám, amikor meghallotta, hogy kolhozba megyek. Mintha csak azt mondta volna: „Nincs szerencséd, Fjodor. Lám, én tudós vagyok, te pedig még amit tudtál, azt is elfelejted." Most meg én gondolom, hogy: nem neki volt szerencséje, de nekem. Ő javasolta, hogy a kolhoztagok munkaegységeit az önköltséghez számítsuk. A tudomány az életből merít. Én tehát közelebb vagyok a tudományhoz, mint ő. És most jól jegyezze meg, amit mondok: lesz idő, amikor az egész tanszék eljön mihozzánk a kolhozba, és nemcsak mi tanuljuk majd, hogy miként értelmezzük a kolhoz gazdasági rendszerének törvényeit, hanem ők is meghallgatják a mi véleményünket a kérdésről. Hej, csak már mielőbb talpra állnánk, hogy úgy istenigazában nekiláthatnánk! Nem sokon múlik. Az idén megszerezzük a milliókat, aztán nekiláthatunk.

Már pirkadt, amikor Pokrovkában nyugovóra hajtottam a fejemet. De nem bírtam aludni. Egyre Csalpinka járt az eszemben, és gondolatban Melnyikovval beszéltem. Úgy éreztem, mintha egy tavaszi áradásos folyó partján állnék, s lábam alatt recsegve-ropogva úsznának el a messzeségbe a napette, likacsos jégtáblák. Elkerülte

szememet az álom. Felöltöztem és kimentem az utcára. A falu még aludt, de az égbolt magasán már rózsaszínű felhők gomolyogtak. Megindultam az utcán a nap elébe és hogy, hogy nem, a templom előtt találtam magamat. A kerítésnél Pihtyajevet pillantottam meg. Filcosizmában, csuháját mint egy kabátot a fehér alsóneműjére húzva, ott kuporgott az őrházikó lépcsőjén, és révedezve nézett valahová, ahol a temetőkert kerítése mögött megdőlt fakeresztek bújtak meg a bokrok zöldjében. Észrevétlenül el akartam menni mellette, de megállított:

— Messze mégy?

— Nem bírok elaludni.

Leültem melléje. Azt mondta:

— Én sem alhatok. És hány éjszakája már! Ha elszenderedek, azt álmodom, saját magamat temetem. De nehogy azt hidd, hogy beszeszeltem. Olyan józan vagyok, mint egy apát böjt idején. Ha érdekel, elmondom, hogyan lettem pap, és mi sült ki a dologból. Tanulságos történet, avagy „rege a nemlétbe menésről".

— Eredj haza, aludd ki magad!

— Nem, hallgass csak meg! A kísértés ördöge lett úrrá rajtam. Persze, csak mi, papok nevezzük így, a valóságban a lélek sír bennem. Tudod-e, hogy kerültem a papi pályára? A hit vezérelt? Eszembe sem jutott. Nagybátyám, az egyházi elöljáró karolt fel, és térített a szemináriumon át az isten szolgálatára. Bántam is én, hogy hol szolgálok! Falusi szovjetben, hivatalban vagy a templomban? Hát így kezdődött. Kitanultam, felvettem az egyházi méltóságot, és parókiába ültettek. Élj, ne búsulj. Vaszilij atyuska! De valami hiba csúszott az életembe. Tudatlanul léptem a papi pályára, és ahogy kitanultam és pappá lettem, rám jött a tudásvágy, hogy mindent kikutassak: behatoljak isten és az ember létének titkaiba. Azt hittem, hogy a hitemet erősítem, és az élet átképezett. Hosszú lenne mindent elmondanom, de egy dolog világos lett előttem: hogy nem sok haszna belőlem

az embernek, vigasz szómmal elgyengítem, tanításommal tévútra terelem, és hazugságot hirdetek neki! És ez most már mindig így lesz egész életemben. Olyan ez, mintha nem is volnék, mint aki élve eltemetkezett. Nincs hitem és hitről szónokolok másoknak. Így hányódom ég és föld között. Isten és ember között... Magamat ámítom, és másoknak hazudok. Eh, minek is beszélni róla! Talán én sem köszönhetek egyebet az emberiségnek, mint azt, hogy egy asszony világra hozott...

Napkelte után mentem haza újra lefeküdni, és déltájban keltem fel. Ez idő alatt a kolhozirodában Melnyikov és Jelagin közt nagy vita zajlott le. Melnyikov Csalpinkából visszatérve kora reggel kiadta az utasítást, hogy estére hívják össze a kolhozvezetőséget. A napirend örömére szolgált Jelaginnak: néhány adminisztratív tisztség összevonása. Ez az ülés tehát mintegy a taggyűlés természetes folytatásának ígérkezett. De a továbbiak során kiderült, hogy Melnyikov a felszabadult embereket nem a tőzegkitermeléshez szánta, hanem lentermelői tanfolyamra akarta küldeni, hogy a lentörést és tilolást megtanulják. Tehát nyíltan fittyet hányt a taggyűlés véleményére. Erre aztán kitört a vihar. Jelagin, mint aki megfeledkezett szándékáról, hogy kerüli a nyílt összetűzést az elnökkel, hevesen nekirontott:

— Fjodor Konsztantyinovics, maga szavazott a taggyűlésen? Igen. Megfellebbezte a határozatot? Nem.

— Vlagyimir Nyikolajevics, kedves jó barátom! Azt hiszi, nem értem magát? De maga is értsen meg engem! Látta, milyen lent termelünk? És ne higgye, hogy csak a félmillió izgat. Ha mi megmutatjuk, hogy értünk a len termesztéséhez és kidolgozásához, akkor legyőztük a szokott húzódozást ettől a nagyon hasznos kultúrnövénytől. Tehát hogyan adhatnám az embereket magának a tőzegre?

Melnyikov egy pillanatig sem kételkedett az igazában. Csak azon csodálkoztam, a taggyűlésen mért nem be-

szélt mindezekről? Talán nem akart tengelyt akasztani a párttitkárral, és mégis fel akarta szabadítani a munkaerőt? Talán arra számított, hogy egy Jelagint könnyebb lesz meggyőzni, mint a kolhoz kommunistáinak összességét? Ámde Jelagin ez alkalommal makacsnak bizonyult. Ellenkezett, vitatkozott, nem engedett az álláspontjából.

— Hát a föld? Miféle lent termelünk föld nélkül?

— Előbb a len, aztán a föld.

— Nem, megfordítva, a föld jön előbb. Éspedig azért, mert a len minden kultúrnövénynél jobban kimeríti.

Melnyikov gondolkodóba esett. Világos volt, hogy Jelagin nem enged, tehát ellenére kell cselekednie. De erre mégsem szánta rá magát. Jól tudta, hogy összeakaszkodni a gépésszel, most, amikor a kolhoz traktorokat bérel, nem éppen veszélytelen dolog. Mi lenne, ha Jelagin elmenne? Akarva, akaratlanul is megegyezésre kell jutni. De úgy, hogy a len semmi esetre se vallja kárát.

— Helyes, Vlagyimir Nyikolajevics, csináljuk úgy, hogy se a maga tőzege ne vallja kárát, se pedig a len. Jó?

— Mit javasol?

— Azt mondta nekem, hogy a „Partizán" hajlandó velünk közösen kitermelni a tőzeget. Nekem nincs kifogásom ellene. De akkor így egyezzünk meg: én adom a traktorokat és a traktoristákat, ők a segédmunkaerőt. Akkor a tőzeg is meglesz, és a lent sem hanyagoljuk el. Elfogadja?

Melnyikov számítása átlátszóan világos volt előttem. De nemigen értettem, hogy Jelagin miért állt rá a javaslatra olyan hirtelen készséggel? Talán mert ezzel a beleegyezéssel a kolhozszövetkezést szolgálta?

Venka riasztott fel ezekből a gondolatokból. Jobban mondva töprengésemben a garázs előtt csaknem a kerekek alá kerültem.

— Helyet az autófuvarozásnak!

— Te is kinyithatnád a szemedet!

— Ki is nyitom — mondta Venka, és rám kacsintva kihajolt a vezetőfülkéből: — Semmit se veszel észre?

— Új géped van? De nem, a réginek látszik.

— Az elnöknek új felesége van.

— Ezt csak te találtad ki.

— No, lehet, hogy nem a felesége. De már a vak is láthatja. Szóval, Nasztya kikosarazta Artyomot. Van esze ennek a kislánynak.

Melnyikov... Nasztyenyka... Habár magam is hajlamos voltam eltréfálkozni rajta, hogy Nasztyenyka nem közömbös az elnök iránt, becsületszavamra, nem hittem volna, hogy lehet közöttük valami komoly kapcsolat. Venka hazudik. És halkan figyelmeztettem:

— Óvatosabban, te!

— Mit óvakodjak, amikor már egész Pokrovka ezt beszéli? A falu szeme mindent lát.

Eltűnt gépével a garázs kapuja mögött, és én megdöbbenten álltam az utca közepén. Nem akartam hinni neki, és mégis hinnem kellett a szavának. Túlságosan egyszerűen, minden titokzatoskodás nélkül beszélt Melnyikovról és Nasztyáról. És ha már az egész falu ezt beszéli, akkor, bizony, igaz is. Nagyon is jól ismertem a falusiakat ahhoz, hogy ebben ne kételkedjem. Mert hónapokig élhetsz közös fedél alatt egy fiatal nővel kettesben, amíg közömbösek vagytok egymás iránt, senki sem fog beszélni rólatok. De bárhogy bújjatok a kíváncsi pillantások elől, találkozzatok a legeldugottabb helyen, nem maradhat rejtve titkotok. Mindenki meglátja; a legészrevétlenebb jelekből, a pillantásokból, az óvatosságból, holmi szándéktalan elidegenedésből kiolvassák: van köztetek valami! Eszembe jutott, hogy tudósító koromban, egy téli reggel egy kolhoz elnökével a falu főutcáján baktattam. Hirtelen megállt az út közepén, és ezt mondta: „Ni, új állattenyésztőt kell keresnünk, itthagy minket Jevgenyija Petrovna." — „Hon-

nan tudja?" — kérdeztem. Egyszerű dolog: éjjel havazott és Jevgenyija Petrovna lakása ajtajához patkós csizmanyomok vezettek. Hej, a falu szeme éles ám! Semmi sem maradhat elrejtve.

Csak most értettem meg mindazt, amit eddig tapasztaltam. Melnyikov a területi központba hívja Nasztyenykát; Nasztyenyka, mint aki a boldogság elébe fut, hazaszalad, hogy onnét az állomásra siessen. Éjszaka a tóparton az öreg Polnov panaszolja: nem nézheti, milyen szemmel bámul Nasztya Melnyikovra. Aztán a városból hazatérve ott fekszik Nasztya az ágyon, és fejét a párnájába fúrva sír...

Fel voltam háborodva. Hogyan élhetett vissza ez a Melnyikov a kislány tapasztalatlanságával? Tehát akkor éjjel is együtt voltak, amikor én megláttam? De hát mi jogon avatkozhatnék én Nasztyenyka magánéletébe? Jog? Csak annak van joga, aki megvallotta „érzelmeit"?

Nasztyenykát derűs kedvben találtam. Milyen jó, hogy Jelagin és Fjodor Konsztantyinovics megértették egymást!

— Nagyon féltél, hogy összevesznek?

— Ha látná, milyen szép a len! Hogy is lehetséges, hogy Vlagyimir Nyikolajevics nem engedett! Tudja, ha arra gondolok, hogy micsoda agronómus is vagyok én, akkor csak a lenföldre megyek. Megnézem, és úgy felvidul a lelkem. Sőt, kezdem hinni, hogy „csakugyan agronómus vagyok".

— Nasztyenyka, mondd, nem haragszol meg rám, ha őszintén beszélek veled?

— Miről? Azt akarja mondani, hogy ne kérkedjek? Hát még egy kicsikét se örülhessek?

Haboztam. Talán nem is érdemes most a kettejük dolgát szóba hozni.

— Beszéljen már — mondta türelmetlenül a lány.

— Tudod-e, mit beszélnek a faluban rólad és az elnökről?

— Erről van szó? Hadd beszéljenek!
— Hát igaz?
— Igaz. — És felkapta a fejét. — Igaz! Igaz!
— És biztos vagy Fjodor Konsztantyinovics érzelmeiben?
— Szeretem őt.
— Nem tévedsz?
— Szeretem — ismételte Nasztyenyka.
— De hiszen felesége van.
Harmadszor is, ugyanolyan szilárdan válaszolta:
— Szeretem.

Ignat Polnov bungalója

Hajnal óta köd burkolta a falut. De nem terült le a földre, hanem felszállt s eltűnt az ég kék tisztásai között, és ez derűs, szép időt ígért. Egy ilyen reggelen Jelaginnal átkocsiztunk a „Partizán" kolhozba, hogy megbeszéljük a közös tőzegkitermelést. Amikor Pokrovka mögöttünk maradt, és az út egy hirtelen kanyarulattal az erdőbe futott, megjegyeztem:
— És mégsem értem, Vlagyimir Nyikolajevics, miért engedett olyan gyorsan Melnyikovnak. Hiszen a felszabadult embereknek a tőzegkitermeléshez kellett volna menniük.
— Ezzel szemben a „Partizán"-nal társulunk.
— Erről eszembe jut egy eset, Lvovban történt meg az újság egyik munkatársával. Azt mondják, ez a város azok közé a ritka helyek közé tartozik, ahol még konflisok járnak. Így hát az illető odalép egy kocsishoz és megkérdezi: „Mennyiért visz el az állomásra?" — „Négy rubelért." — „És ha hármat kínálok?" — „No jó, adj ide kettőt" — mondja a kocsis, és elviszi kettőért.

Jelagin nevetett.

— Ne féljen, Melnyikov is olcsón adta. Mostantól fogva nem sok beleszólása van a tőzeg-ügybe. És ez a fontos.

Sokszor beszéltünk már Jelaginnal Melnyikovról. És ezek a beszélgetéseink egyre jobban megingatták bennem a róla kialakult elképzelést. Észrevétlenül, de megingatták. Lám, nemrégen még olyan biztos voltam a hősömben. Most pedig... Csak ha egy jó barátban kételkedünk, az válthat ki ilyen zűrzavaros érzéseket, mint ez a könyvem hőséből való kiábrándulás. Ezzel korántsem azt akarom mondani, hogy kiábrándultam Melnyikovból. Nem. Most is hittem még neki. De nehéz volt elviselni már csak a gondolatot is, hogy tévedhetek. Hiszen a hősöm: én vagyok magam. Ha benne kételkedem, annyi, mintha magamban nem hinnék. A magam képére és hasonlatosságára teremtettem meg őt. Saját eszményeim, álmaim és reményeim hordozója. Riporteri utazgatásaimra gondoltam. Akkor is megesett, hogy megfelelő riport-alanyt találtam, nagyjából már össze is gyűjtöttem az anyagot, és hirtelen feltámadt bennem a kétely, hogy: érdemes-e egyáltalában írni róla? Mert hol valami rossz derült ki vele kapcsolatban, hol ő maga kottyant ki olyasmit, hogy a gyomrom is kifordul tőle. Volt úgyis: a cikk hősénél jobb se kellett, de a tetteinek okát nem láttam világosan. Akkor pedig: ne írj róla, mert vagy roszszul ismered a hősödet, vagy nem is hős, csak te látod annak. Ám az újságkarcolat hősével kapcsolatos kételyek és csalódások nem érintettek mélyebben. Ha ez nem jó, majd találok másikat. Hamar elfeledtem csalódásomat. De a Melnyikovban való kételkedés felkavart, és nem hagyott nyugodni, bárhogy igyekeztem meggyőzni magamat, hogy voltaképpen semmi különös nem történt. Mi is ingathatta meg a hitemet? Csak nem az, hogy Nasztyenyka szereti? Hiszen éppen megfordítva áll a dolog: ha egy ilyen lány, mint Nasztyenyka, megszeret valakit,

az csak tiszteletre méltó ember lehet. Mert Nasztyenyka nem szeret akárkibe. A Jelaginnal való nézeteltérések? De hát szabad-e a hivatali viszonyukat számításba venni? Nem is erről van szó. De hát akkor mi nyugtalanít? Persze, Melnyikov kissé önhitt, és ahogyan minálunk mondják, lekicsinyli a kolhoz pártszervezetének szerepét. De hiszen mindez még helyrehozható. Kételyek gyötörtek, és ugyanakkor igyekeztem meggyőzni magamat, hogy Melnyikov kitűnő kolhozelnök, jól vezeti az ügyeket. És még egyet: egyszer s mindenkorra véget kell vetni az újságírói szemléletnek. Egyáltalában nincs előírva, hogy hősünk eszményi hős legyen. Észre sem vesszük, és olyan magasságba emeljük, hogy mindenki más eltörpül mellette. Egyébként vajon tapasztalatlanságom folytán nem a régi irodalmi viták útvesztőibe tévedtem-e? Mi közük ezeknek az én könyvemhez, és annak hőséhez?

Egész lényem tiltakozott ellene, hogy Melnyikovban bármiféle fogyatékosságot lássak, ahol pedig mégis szembeszökött ilyesmi, ott igyekeztem mentséget találni rá. Most is, útban a „Partizán" felé, megkérdeztem Jelagint:

— Nem bánta meg, hogy a gépállomástól a kolhozba jött?

— Pokrovkába?

— Igen, mondjuk, hogy ide... Úgy látszik, Melnyikov az utóbbi időben erősen megváltozott?

— Ugyanolyan ma is, mint amikor ideérkezett. Az első hónapokban nekiment a maradiságnak. És ez a nagy jelentőségű cselekedet az egész kerületre kihatott. Tudja, Fjodor Konsztantyinovicsot nem nyomasztotta a múlt. Ami egy régi kolhozelnök szemében a vakmerőség netovábbja lett volna, azt ő természetesen-egyszerűnek és szükségesnek látta. De sajnos, e nekimenésnél tovább már nem jutott. Sokat tett azért, hogy a kolhoztagok újra higgyenek a kolhozban, csakhogy ezt a

hitet meg is kell szilárdítani. Neki pedig a pénz az első, nem a föld. Ő — hogy is mondjam? — a tőkeakkumuláció lovagja.

Akaratlanul is elmosolyodtam. Melnyikov olyan valaki szívének a lovagja, aki iránt egyes szigorú elvtársak sem közömbösek. Jelagin megértett, a gondolataimban olvasott.

— Sajnálom Anasztaszja Vasziljevnát.

— Csak ezt érzi iránta?...

— Igen, alighanem. Nagyon sajnálom azt a lányt.

— Mint a család és a törvényes házasélet őre?

— Azt akarom, hogy Anasztaszja Vasziljevna boldog legyen.

— A legnagyobb boldogság: a szerelem.

— Ha kölcsönös.

Autónk kijutott az erdőből, egy nagy folyóparti legelőre, s a sokféle-füves rét közepén hatalmas, tarkálló gulyát pillantottam meg. Nehéz lett volna megmondani, hány főnyi volt: nyolcszáz, ezer vagy még annál is több... Annyi bizonyos, hogy errefelé soha nem láttak még együtt ennyi tehenet, üszőt, tinót...

— Ez aztán a gulya...

— A „Partizán"-é?

— A legelő igen, de a teheneket sokallom valahogy...

Nem telt bele egy félóra, és már a „Partizán"-ban beszélgettünk Alekszandr Iljics kolhozelnökkel. Nagy, nehéz testű, asztmás ember volt, és mégis örökké sietett, mintha mind a három kolhozbrigád — a brodi, az ivankovói és a paruszjei — ugyanabban az órában várná.

— Kié az a nagy legelő, ott mindjárt az erdő végén? A maguké? — kérdeztem.

— Igen, a brodi rét — felelte Alekszandr Iljics.

— Tehát a gulya is a maguké?

— A mienk is, meg nem is. Röviden megmondva: az ott a szövetkezeti legelő.

— Talán kolhozlegelőt akart mondani? — helyesbítettem.

— Persze hogy a kolhozé, de azonfelül kolhoz-szövetkezeti. Így kimondva olyan, mintha olajos olajat mondanék, de a valóságban jól bevált. Nem akarok sokat magyarázni, hát csak annyit: elhatároztuk, hogy megoldjuk a húskérdést. Kötelezettségeket vállaltunk, versenyre hívtuk ki a kolhozokat, s meghánytuk-vetettük, hogy lehetne minél többet kiszorítani a gazdaságból. Nos, először is a sertéstenyésztést tisztáztuk. Számvetést készítettünk és kiderült, hogy másként kell csinálni az egészet. Eddig ugyanis csak hizlalással foglalkoztunk. Büszkék voltunk rá, hogy egyik-másik koca tíz pudra is meghízott. De nem sok jövedelmet láttunk. Mi haszna, ha sokat nyom is, de kevés van belőle? Nincs igazi hústermelés.

— Ezt nem egészen értem.

— Pedig egyszerű. Szóval, úgy döntöttünk, hogy a tavaszi malacot októberig kicsapjuk a mezőre. Lóherén és burgonyán tartjuk. Kiszámítottuk, hogy így ugyan csak hetven-nyolcvan kilósak lesznek őszre, viszont akár ezret is tarthatunk belőlük. A gondozásuk hatszorta kevesebb embert igényel, a koncentrát meg szóra sem érdemes, és a legfinomabb császárhúst kapjuk. Röviden: a számok beszélnek. Háromszáznegyven tonna húst kell termelnünk. Hizlalással ez nekünk körülbelül ötmillió rubelbe kerül, ha pedig az új módszerre térünk át, csak másfélbe.

— De mi köze ehhez a szövetkezeti legelőnek?

— Arra is rátérek mindjárt. De előbb még a kacsákról kell beszélni. Tudja, hogy a kacsa milyen falánk. És mégis tömni szoktuk. Mi értelme? Mennyivel egyszerűbb, ha kihajtjuk a tavi nádasba, körülkerítjük palánkkal vagy dróthálóval, és maga keresi meg az eleségét, meg a pulyákat is felneveli. Őszre meglesz a súlyuk, csak éppen össze kell szedni őket. Az eddigi pár száz kacsa helyett

ilyen módon tízezreket tarthatunk. Szokov is adott egy jó gondolatot, mi lenne, ha a kolhoz saját tartalékán kívül a többi kolhozét is mozgósítanánk? Hogy miféle tartalékot? Hát, az egyik kolhoznak sok marhája van, de a legelője kevés. A másiknak legelője is volna, de nincs ereje a kihasználásához. Sok helyütt az emberhiány akadályoz. Szóval megbeszéltük két másik kolhozzal, hogy közösen legeltetünk, mégpedig a mi rétjeinken. Ki-ki azzal járul hozzá, amiben a leggazdagabb. Megalakult a kolhoz-szövetkezet. Nos, hát nagyjából Pokrovka is ilyesmit ajánl: van már állattenyésztő szövetkezet, legyen tőzegkitermelő szövetkezet is.

Jelagin és Alekszandr Iljics elautóztak megnézni a tőzegtelepeket, én meg ottmaradtam az irodában, hogy valami alkalmi kísérővel kimenjek a szövetkezeti gulyákhoz.

Az elnök szobájában várakoztam. A nyitott ablakon át egyenletes traktorzúgás hallatszott — bizonyára ugart szántottak valahol — és a kitartó, csendes zajban eltűnődtem e számomra ismeretlen kolhoz új módszerén. Lám, az élet új tapasztalatot adott, rávezette a még jobb gazdálkodásra, megtanította az embereket hinni erősen önmagukban és a lehetőségekben.

Egy vállas legény megjelenése szakította félbe a tűnődésemet; mélyen a homlokába húzott, széles karimájú szalmakalap alól Ignat Polnov vidám fekete szeme nézett rám; pillantása, haja, egész hangos szavú, heves, határozott lénye csupa hetykeség.

— Magát kell kivinni a prérire?

— Talán legelőt akartál mondani?...

— No hát igen, a mi ranchónkra. Ott van a bungalóm.

Akkor is csudálkoztam, amikor a zöldségtároló építésénél találkoztam vele. De sohasem hittem volna, hogy búcsút mond a csavargó életnek, és kolhoztagnak áll. Ez sehogy sem vallott rá. Csak az a könnyed hang em-

lékeztetett a régi, nyakas fejű Ignatra, amelyen az ártéri réteket prérinek, a legelőt ranchónak s a maga kis, bizonyára deszkából rótt házikóját bungalónak nevezte.

Egy kis rugós kocsin kihajtottunk a falu határába. Ignat azzal biztatott, hogy két óra alatt elérünk a bungalójához. De az új karámok még azon túl vannak, három kilométernyire. Valamit magyarázott a magas fűről, ahová most átterelik a borjakat, de a szavába vágtam:

— Tartást fizetsz?

— Nem.

— Előbb az artyelban bújtál meg, aztán teljesen eltűntél szem elől?

— Apám elkergetett. — Letért a köves útról, amelyet már kikezdtek az autókerekek, s egy puha dűlőútra kanyarodott; elersztette a gyeplőt, és az égbolt alján integető, messze erdő felé révedezve megjegyezte: — Így hát itt vagyok a kolhozban.

Hallgatott egy sort, mintha csak azt mérlegelné, érdemes-e legtitkosabb ügyeiről vallani, majd megrázta a fejét, és elszántan belefogott:

— Még az erdőben kezdődött, mielőtt a zöldségtárolót építettük Pokrovkában. Úgysem kötött semmi ahhoz a helyhez, aztán jött az az ítélet. El se hinné, hogy nem volt nyugtom a telepen. Honnan tudhatták meg, hogy a bíró gyalog indított haza? Előbb tréfára vettem a dolgot, majd szitkozódni kezdtem, sőt, meg is vertem egy legényt. Aztán fogtam magam, és átmentem az ácsokhoz. Egy csapásra két legyet ütöttem: a tartástól is megszabadultam, meg a csúfolódástól is. De nem sokáig maradhattam Pokrovkában. Az öreg megtudta az Anka dolgát, no és azt mondta, hogy ne merjek a szeme elé kerülni. Más helyet kellett keresnem. Brodba mentem körülnézni, hátha akad valami kis ácsmunka. Akadt is. Egyszer, amint az istálló táján gyalulgattam — a tetőgerendákat cseréltük ki — hallom, hogy Alekszandr Iljics kiabál: „Polnov, gyorsan az irodába, levél jött a bíró-

ságtól!" No, mi az már megint? — gondolom. Csak nem akasztottak most már egy büntető ügyet is a nyakamba a polgári után? Bemegyek az irodába, feltépem a borítékot — hinni sem akarok a szememnek. A területi bíróság közli, hogy „az ügyész óvása folytán a népbíróság ítéletét mint törvénysértőt, megváltoztattuk". Örülj, Ignat, szabad vagy, mint a madár! És a lelkiismeretem is nyugodt. Gondoltam hát, elég a csavargásból, Brodban maradok.

Hát így hagytam abba a csavargó életet. Megtelepedtem a kolhozban. A földön dolgozom, megcsinálom, amit mondanak. De észrevettem ám valamit: a gazdaság szépen fejlődik, minden tag elégedett, tíz rubel előleget adnak a munkaegységre, én meg csak szűkösködök. Az emberek félreraknak, én, amit hoztam, azt is föleszem. Mit csináljak? Visszamenjek az erdei munkára? Bemegyek Alekszandr Iljicshez. Meghallgat, és azt mondja nekem: „Így, ahogy te élsz, nem maradhatsz sokáig a kolhozban." — „Nem dolgozok rosszabbul másoknál" — felelem. — „Nem érted — mondja —, min alapszik a kolhozosok jóléte? A kolhoz a támasza. Te nőtlen vagy, még a háztájiddal sem boldogulsz." — „Akkor hát hiába tértem vissza a földre?" — kérdezem. — „Család kell neked, Ignat" — válaszolja. — „Család? De hisz' éppen amiatt jöttem el az erdőből, és szólalkoztam össze apámmal, te meg éppen azt emlegeted..." Aztán megtanácskoztuk, hogy mi legyen, és végül is kiküldtek a legelőre. Itt a kolhoz etet, semmire nem kell költeni. Élhetem a legényéletemet kedvemre.

— És télen mit fogsz csinálni? — kérdeztem.

— A tél még messze van, minek törjem a fejemet.

Új erdőbe értünk, s Ignat, a sűrű fűzfabozótra mutatva megjegyezte:

— Az ember is éppen így elvadulhat. No de én már megkaptam a leckét, többet nem megyek lépre. Szeret-

nék apámmal találkozni. Megmutatnám neki a határozatot: no, látod, a területi bíróság is nekem ad igazat.

— Mióta nem láttad Ankát?

— Amióta az erdőből eljöttem.

— Nem kívánod megnézni? No, legalább a gyereket!

— Miért ne? Ha egyszer a bíróság mellettem van, mért ne nézném meg? Bíróság ide, bíróság oda, Andrejka mégiscsak az enyém. Télen szakítok rá időt, meglátogatom.

— Most nem a tiéd.

— Hogyhogy nem? — csodálkozott.

— A bíróság nem állapította meg az apaságodat. Ezért is mentesített a tartástól.

— Szóval így áll a dolog? Akkor értem . . .

Végre elfogyott az új erdő, és kiértünk a beláthatatlan rétekre.

— A mi prérink — mondta Ignat. — Ezt a kolhozközi legeltetést jól kitalálták. Napról napra ezreket jövedelmez a kolhoznak. Persze ha gazdaságosan csinálják. Ott azok a nyitott színek, azok már a ranchóhoz tartoznak.

— És hol a bungaló?

— A folyónál. Látja, most terelik a borjakat.

A csorda az árterület szélén bandukolt, valami csitri lány terelte lóháton. Ugyanolyan szalmakalapja volt, mint Ignatnak, bő nadrágja a csizmájába gyűrve, és olyan hetykén ült a nyeregben, hogy szinte csodálkoztam: Ignat miért nem nevezi cowboynak.

Majd a bungalóhoz értünk. Ahogy vártam: deszkákból összetákolt házikó volt. A verandája melegágy-rámákból készült. Arrább, egy nyitott színben hosszú asztal állt, itt szoktak a pásztorok kora hajnalban reggelizni, és késő este vacsorázni. Egy bő szoknyás, idős asszony káposztalevest tett elénk. Evés után megint kocsin hajtottunk tovább a csordához. Kitűnő állapotban volt. Nem is lehetett másként: körös-körül zöld fű, s közel az itatók. Ignat büszkélkedett s örült, amikor egy jól

fejlett egyéves borjút másféléves üszőnek néztem. Kitűnő hangulatban tért vissza velem együtt a bungalójába. Egyszerre mintha kicserélték volna: elhallgatott, az arca elborult. Egy szót sem szólt, egész a bungalóig. És csak amikor a lovat együtt kifogtuk, akkor kérdezte:

— Szolgáltál a bíróságon?

— Nem.

— Hát az ügyészségen?

— Ott sem.

— Miért nem mondtad? — kérdezte megkönnyebbülten. — Nemcsak: hogy a bíróság így meg úgy. A bírák sem tudják egymás közt eldönteni, te meg mindjárt mit ki nem találsz: hogy Andrejkának senkije se vagyok. Minek beszélsz, ha nem értesz hozzá?

Tárgyalás

Ott maradtam Ignat bungalójában egész nap, sőt, éjszakára is. Kora reggel értem jött Alekszandr Iljics, és bevitt a kerületi központba, ahonnét autóbuszon szándékoztam Pokrovkába visszatérni.

A városban megtudtam, hogy Borozgyin kecske-perét épp aznap reggel tárgyalják, és a bíróságra siettem. Még a tárgyalás megkezdése előtt léptem az ismerős terembe, és tüstént láttam, hogy a kecske-almafa-per nagy érdeklődést keltett a kerületben. Egyébként ma már kevés embert vonzanak a tárgyalások, különösen a polgári perek. Hiányzik a régi törzsközönség, azok a nem dolgozó emberek, akik sok ráérő idejükben szerettek elkönnyezgetni az ügyvédek szívhez szóló beszédén. De ezúttal sok nép gyűlt össze. A folyosón tüstént megismertem Borozgyint. Szokott világos köpenyében az ajtóban állt,

és nagyban magyarázta a körülötte levőknek a maga erkölcsi igazát, és követelésének jogosságát.

— Elszaporították a kecskéket! A veteményesben, a gyümölcsöskertben, az utcán, mindenütt kecske van!

A terem túlsó végében állt az ellenfél, egy nagyhasú ember, akinek kopasz fején a hőség és izgalom következtében verejtékcseppek gyöngyöztek. Az útmester. A felek nem néztek egymásra. Látni való volt, hogy mind a ketten végsőkig harcolnak. Nem kímélik magukat, és nem kegyelmeznek egymásnak.

Végre megszólalt a csengő: jön a bíróság! Tutyin két ülnök kíséretében kilépett a tanácskozó terem ajtaján. De miért visel zöld gimnasztyorkát? Tiszta, frissen vasalt gimnasztyorka, de sok viszontagságot láthatott. Azt gondoltam: talán a bíróságról egyenest valami katonai gyűlésre kell mennie? Szabályosan megnyitotta a tárgyalást, megkérdezte a feleket, hogy nem akarnak-e a pertől elállni? és miután a kecske tulajdonosát kihallgatta, jó hangosan megkérdezte, hogy az egész terem hallhatta:

— Borozgyin polgártárs, maga hol lakik?

— Tudja: Pokrovkában.

— Én tudom, de az ülnökök esetleg nem tudják. Háza van ott?

— Igen, házam — rántotta fel idegesen vállát az őrnagy; nem értette, miért kérdez a bíró olyasmiket, amiket már úgyis mindenki tud.

— Mióta lakik ott?

— Hét éve.

— Hol dolgozik?

— Nem dolgozom.

— És miből él?

Borozgyin arcát nem láthattam, de a nyaka kivörösödött, nyilván csak nehezen uralkodott magán.

— Akkor milyen jövedelemből él?

— A nyugdíjamból! — felelt indulatosan az őrnagy.

— Rokkant? Beteg? Vagy nem talált megfelelő mun-

kát magának? Legalább egy kis társadalmi munkát, ha mást nem?

— Mi köze ennek a perhez? — tört ki Borozgyinból a méltatlankodás. — Munka, nyugdíj... — Hátravetette a fejét: — Nyugalmazott őrnagy vagyok, és a rendelet értelmében nyugdíjat kapok.

De a bíró nyugodtan folytatta:

— Az alperes viszontkeresetet adott be, ezért érdeklődöm az anyagi helyzete iránt... Mondja el, mekkora gazdasága van. Itt a falusi szovjet igazolása: egy tehén, két süldő, epreskert. Bevétel a gazdaságból: húszezer rubel. Mit csinál, kereskedik?

Borozgyint erre már teljesen elhagyta az önuralma. Tökéletesen megfeledkezett róla, hogy bíróság előtt áll, és feszesen kihúzva magát, az asztalhoz lépett:

— Hadnagy elvtárs!

— Én népbíró vagyok.

— Nem tűröm... — kiáltotta izgalomtól fulladozva Borozgyin.

— Itt a bíróság rendelkezik.

— Ne feledje el, hogy én ki vagyok...

— Látom, hogy kicsoda.

— Ha nem is vagyok egyenruhában...

— Csak ez hiányzik? — kérdezte Tutyin. És ebben az egy mondatában annyi keserűség, gúny és harag csengett, hogy alig lehetett olyan valaki a teremben, aki ne értette volna meg a gondolat egész mélységét. Hát tiszt az, aki itt áll a bíróság előtt? Nem! Nyárspolgár, pereskedő, aki legfeljebb a múltban kiérdemelt egyenruhájával dicsekedhetik. Más az ő helyében inkább eltitkolta volna, hogy őrnagy. Ha csak hadbiztos, katonai boltvezető volt is, mit tesz az? Inkább hallgatna, és ne hozna szégyent bajtársaira, akikkel együtt harcolt. Hét éve, hogy visszavonult az élettől és két éve pereskedik!

Tutyin megkérdezte Borozgyint, hogy a kutyát mikor szerezte? Tudta-e, kinek a kecskéje tévedt a kertbe? —

ezek az egyszerű kérdések közvetlenül az ügyre vonatkoztak. De Borozgyin most már minden kérdésre megremegett, összegörnyedt. Nem bajtársat és nem bírót látott maga előtt. A múltját látta, amely a hadsereg nevében vádolta őt. A hadsereg ítélkezett felette! És amikor Tutyin bejelentette, hogy a bíróság visszavonul tanácskozni, Borozgyin kirohant a teremből, és meg sem várva az ítéletet, motorkerékpárján hazarobogott. Megértettem. Megrendült, úgy megrendült, hogy most már nem érdekelte, ki nyeri meg a pert: ő vagy a kecsketulajdonos. Mit számít ez ahhoz képest, ami a belsejében végbement...

Hazatértemkor csak Mását és az öreg Polnovot találtam otthon. Komoran, kedvetlenül ültek az asztal mellett, és hallgattak. Megéreztem, hogy valami baj történt, és leültem Mása mellé. Anélkül, hogy rám nézett volna, halkan mondta:

— Nasztya elment... Melnyikovhoz.

Mindhárman Nasztyenykára gondoltunk, szükségét éreztük, hogy kimondjuk, ami a lelkünket nyomja, és mégsem szólt egyikünk sem. Féltünk kimondani az első elítélő vagy mentegető szót, de meg mi értelme is lett volna? Semmiféle szó nem hozhatta már vissza az elmentet. Az öreg Polnov bírta legkevésbé ezt a nyomasztó hallgatást. Kifakadt, és minden haragját Mására zúdította:

— Hol volt a szemed? Miért nem láttad? Nem tudtál családot szerezni magadnak, még a húgaidat is elzüllesztetted! — Az öreg szinte erejét vesztette felindulásában. — A lányok! Nem volt szerencséd, Vaszilij, a lányaiddal!... Az egyik papné, a másik megszökik hazulról. No hát mit tehetek? Nem tarthatom vissza a hajánál fogva, nem moshatom meg a fejét! Hogy büntethetném meg Nasztyát, amikor agronómus? Ha szólnék, azt felelhetné, hogy: itt az utasítás, eredj burgonyát feltölteni! Bizony, így...

Az öregember természetes részvétet keltett, de Mását még jobban sajnáltam. Mint legidősebb, anya helyett anyaként nevelte a húgait, azok pótolták számára a családot, és most Nasztyenyka szökésével ez a kis képzelt egyéni boldogsága is romba dőlt. Öreg édesapján kívül nem maradt senkije. Örömtelen, paraszti vénlánysors várt rá ...

És Másа mégsem ejtett egyetlen vádoló szót sem. Ki tudja, hol rejtőzik az asszonyi boldogság? Szabad-e gátat vetni az útjába?

Az utcán találkoztam Nasztyenykával. Melnyikov oldalán éppen a kolhozirodába tartott. Aranygyűrű csillogott az ujján.

— Gratulálhatok?

És nyomban a „Partizán"-ra tereltem a szót. A közös legeltetésről kezdtem beszélni. De Melnyikov közbevágott:

— Író, vérbeli íróember!

— Ez dicséret vagy szemrehányás?

— Az író mindig újat fedez fel, még ott is, ahol ismert dolgok vannak. De én nem vagyok író, és őszintén be kell vallanom, hogy amit itt mond, régen jól tudom. Egyrészt mert Alekszandr Iljics a barátom, másrészt pedig, mert ezt a kolhozközi legeltetési ötletet Szokov nekem említette elsőnek.

— És maga nem kapott rajta mindjárt?

— Sajnos, a mezőgazdasági ötletek csak korlátolt érvényűek. Minden attól függ, hogy hol ajánlják megvalósításra, hogy a kolhozelnök ilyen vagy amolyan gazdálkodási módra hajlik-e, no meg az úristennek is van egy kis beleszólása, aki az időjárást intézi itt a földön.

Valahányszor Jelaginnal beszéltem Melnyikovról, újra és újra megrohantak a kételyek: csakugyan olyan kolhozelnök-e Fjodor Konsztantyinovics, aki egy mai falu hőse lehet? Sok minden gondolkodóba ejtett: túlzott vállalkozókedve, a milliók hajszolása, még Nasztyenyka szerelme is ellene szólt. Azt hihettem, hogy a lány tapasztalatlanságával visszaélve, csábította el. Ámde mihelyt Melnyikovval találkoztam, minden aggályom és kétkedésem egyszerre elillant. Akkor nyomban a befolyása alá kerültem, lényének varázsa szinte hipnotikus erővel hatott rám; meghódított ítéleteinek helyessége és nyíltsága, s az olyan ember éles meglátásai, aki, ha szabad így mondani, sajátos adottsággal szemléli a kolhozélet gépezetét. Nem volt könnyű a helyzetem. Meg akartam érteni másokat, és magammal sem voltam tisztában. Szép kis író! Hol van hát a szerző és anyagának viszonya? De vajon ha egy idős, tapasztalt ember volna a helyemben, hogyan vélekednék Melnyikovról? Melnyikov, mintha megértette volna mindezeket a nehézségeimet, behívott a kolhozirodába és azt mondta:

— Üldögéljen el itt egy-két órát, érdekes dolgokat láthat.

Letelepedtem az ablaknál, és türelmesen várni kezdtem. De semmi érdekeset sem tapasztaltam. A kolhozelnök szokott reggeli teendőit végezte. Most feltűnt az ablakban a kerületi végrehajtó bizottság munkatársának fekete szegélyes zöld sapkája. Az illető el-ellátogatott a kolhozba, megtudakolt egyet-mást, és még aznap visszament. Lehetséges, hogy más ügyekben is járt itt. De én még sohasem láttam, nem találkoztam vele. Most sem érdeklődött semmi iránt. Leült az asztalhoz, valami számlamintát kért Melnyikovtól, és elsietett.

Utána egy borotvált fejű, lógó bajszú, idős ember lé-

pett be a szobába, nagyon bő nadrágja szára gondosan kifényezett cipőkrémszagú csizmába volt begyűrve.

— Ülj le, ülj le, Kuzma — invitálta őt Melnyikov. És amikor a kis támlátlan szék eltűnt a bő nadrág alatt, megkérdezte: — Nos, hogy állunk a legelővel, amiért hívattalak?

— Énrám egyelőre ne számítson.

— Ez végleges?

— Igen, az idén már szó se lehet róla.

Kuzma után Jevgenyij Mogyesztovics, a kolhoz könyvelője jelent meg az ajtóban; amikor engem megpillantott, megtorpant a küszöbön, sőt, mintha hátrált is volna.

— Gyere, gyere — biztatta Melnyikov. — Elgondoltad már, hogyan számoljuk el a disznóhúst?

— Kiadásba vehetjük persze, de ez nem egészen törvényes...

— Világos, törvénytelen. Annyi, mintha az alaptőke számlájára írnánk... Máshogy semmiképp sem lehet?

Jevgenyij Mogyesztovics megígérte, hogy kitalál valamit és visszament a szobájába, Melnyikov pedig felvette a székről a kabátját és megjegyezte:

— Ennyi az egész...

— De hol itt az érdekes?

— A szeme láttára zajlott le, mégsem vette észre. Kezdjük először is a kerületi elvtársnál. De idebenn nagyon meleg van, meg a lenföldet is meg kellene nézni.

Kimentünk az utcára, jobbra kanyarodtunk s a templom mellett elhaladva, a kertek alján igyekeztünk a lenföldre, amely az erdő mellett terült el.

— Tehát a végrehajtó bizottsági emberről — kezdte Melnyikov, amikor a templomkerítést megkerültük. — Ez a fiatalember hívatott engem irányítani, nemhiába osztályvezető. Hogyan csinálja ezt? Itt nem énrólam van szó. Különös metamorfózis történt. A vezetettek felette állnak a vezetőknek. A kerületi szervezet sok dolgozója

számára ez igen komoly kérdést jelent, ha meg akarnak felelni a hivatali feladatuknak. Így van?

— Igen, bizonyára...

— Most pedig arról, hogy Kuzma miért nem vállalja a legeltetést. Őszintén szólva ez olyan kérdés, amit még én magam sem oldottam meg. Azt mondjuk, hogy az anyagi érdekeltség nagy ösztönző. Elismerem! Az anyagi érdekeltség elveinek megsértése alapjaiban ingatja meg az ügyet. De bennem az a vélemény alakult ki, hogy bizonyos színvonalon, némely körülmények között ez az elv olykor a visszájára fordulhat. Mint például a Kuzma esetében. A fia kombájnvezető. Tavaly szűzföldre küldték dolgozni, s azt követelte, hogy az apját adják segítségül melléje. Hogy milyen segítség lehetett az öreg a fiának, nem tudom, de tízezer rubelt és több tonna gabonát kerestek Szibériában. Most pedig beszélni se lehet velük, apával és fiával. A fiú csak úgy ímmel-ámmal dolgozik a gépállomáson, az apa meg éppenséggel megtagadta a munkát. „Három évig van miből megélnem — mondja. — Azután meg a fiammal megint elmegyünk a szűzföldre, és megkeresünk ugyanennyit." Megpróbálom meggyőzni: „De hát nem érheted be csak kenyérrel... Az embernek sok minden kell..." De ő azt feleli: "Kenyerem van, teára, cukorra meg egy kis ruházkodásra félreraktam valamicskét, ezenfelül semmire sincs szükségem..." Hát értse meg az ember, mi van emögött. Az-e, hogy ez a Kuzma belekóstolt az őrült keresetbe, s most már nem érdekli más, vagy pedig az igényei nem tartanak lépést a lehetőségekkel... Hogy mi az oka, nem tudom, de egy bizonyos: Kuzma sok pénzt szerzett és elment a kedve a munkától. Most már hogyan tegyük anyagilag érdekeltté?

— Próbálja meg a szellemi érdeklődését felkelteni — javasoltam. — No és abban mi az érdekes, hogy Jevgenyij Mogyesztovics nem tudja, hogy könyvelje el a kárt?

— Ó, a maga számára ez a legérdekesebb — nevetett

Melnyikov. — A kolhozelnök önleleplezése. Becsületszavamra! De nem félek. Tessék, feljegyezheti a könyvébe.

— Egyelőre még azt sem tudom, miről van szó.

— Türelem, várjon csak egy kicsit. Amint tudja, ebben az évben x mennyiségű disznót kellett az állam részére hizlalnunk. Azt is tudja, mi a véleményem a hizlalásról. A hizlalás veszteséges dolog, hússertést kell tenyészteni. A „Partizán" példáján láthatja, hogy igazam van. Éppen maga igyekezett engem meggyőzni. Igaz-e?

— Nem tagadom.

— No hát. Szóval a hizlalás több mint félmilliónkba kerül, az eladásból pedig csak kétszázezer térül meg. Tehát háromszázezret vesztünk.

— Akkor hát hizlalás helyett inkább húsra menjen.

— Ez nem olyan egyszerű. Sertéstenyésztő telepet kell építeni kint a mezőn, áthangolni a földkihasználást, ehhez még nincsenek meg minálunk a kellő feltételek. De azért nem mondunk le a hústermelésről...

— Hogyan? Hizlalással?

— Hát persze, de minél kevesebb veszteséggel. Méghozzá igen egyszerűen. Minden házban rendesen két malacot nevelnek. Egyet maguknak, egyet eladásra. Nos, ezt a másodikat a kolhoz rendes piaci áron átveszi, és felvásárlási áron továbbadja az államnak. Megkárosul az állam? Nem. Sőt, ellenkezőleg, a legkitűnőbb húst kapja. Hát a kolhoztag? Megkapja a teljes piaci árat, és semmi kiadása az ölésre meg a piacra szállításra. Idejébe sem kerül... Ki veszít? Látszólag a kolhoz. De milyen veszteség ez? Először is sokkal kevesebb, mintha saját maga hizlalna, aztán meg nemcsak fikció-e az egész? A kolhoz: a kolhoztagok összessége. A kolhoztagok pedig megtalálták a számításukat. A kolhoz, mint közös gazdaság? De hát ha tágabb értelemben vesszük, akkor ez a közösségi jelleg egyenes viszonyban van az állammal. Az állam pedig szintén hasznot húz.

— Attól tartok, hogy ez a filozófia nem teljesen helytálló. Sok gyenge pontja van.

— Engem nem a filozófia érdekel, hanem a könyvelés. Hogyan könyveljük el a különbséget a kétféle disznóár — piaci és felvásárlási ár — között? Hová írjuk be? Az alaptőke veszteségrovatába? Vagy talán ugyanannyi értékű kiadást írhatnánk be: munkaegység, kukorica, egyéb költségek? Nem vezethetnénk-e be a „prémiumok" rovatba? Fő, hogy formailag rendbe legyen. Nehogy a revizor belekössön...

— És a lényeg, az nem izgatja magát?

— A lényeg? Az is izgat. Miért gondolja, hogy az ilyen kisegítő gazdálkodási módszerek nem ajánlatosak nekünk? Persze, bizonyos veszteséget okozunk a közösségnek. De százezret veszíteni még mindig jobb, mint háromszázezret. És még egy kérdés van, ami gyakran foglalkoztat engem. Tudja, egy ilyen kolhozban néha igen érdekes helyzetek adódnak. Az elmúlt évek számadásainak átvizsgálása során felfedeztem néhányat. Képzelje el: semmiféle elemi csapás nem ért, mégis fillérek jutnak a munkaegységekre, a vetőmag-alap nincs együtt, az állami beszolgáltatást nem teljesítettük. Ez az egyes számú helyzet: tolvajok vannak a kolhozban. A második helyzet: a kolhoz és a kolhoztagok az állam költségén élnek. Hitelek, vetőmag-kölcsönzés, úsznak az adósságban. És semmit sem törlesztenek. Az egész jövedelem továbbra is a munkaegységekre megy. A hármas számú helyzet... Itt, tudja, bizonyos rendellenességek játszanak közre: rossz viszony a gépállomással stb., stb. Nos, a négyes számú helyzetet már ismeri...

— És az ötödik helyzet?

— Amikor az állam, a kolhoz és a kolhoztagok érdeke egybevágó. Ez a helyzet az ellentétek harcának eredményeként adódik. Amint látja, én is konyítok a filozófiához.

A keskeny dűlőúton, őszi vetésű rozstáblák között ki-

értünk a lenföldre. Halványzöld szőnyegként terült el az úttól az erdőig, itt-ott már virágok kéklettek.

— Mekkora terület ez? — kérdeztem.

— Mintegy háromszáz hektár. A lóherés helyén... Kitűnő előd...

— Szép len — mondtam elismerően.

Melnyikov tréfásan magyarázta:

— Az emberiség haladása egyetlen szabályon alapszik: amit ma csinálunk, azt tegnap még nem csinálták, holnap pedig az lesz, ami ma nincs...

— A „haladás", „újítás", „kezdeményezés" szavak mindig ellenállhatatlanul hatnak rám. Elnémulok...

Még a cseppet sem meggyőző újítások is akaratlanul gondolkodóba ejtettek: hátha holnapra már nagyon is fontos lesz az, amit ma még kétesnek tartunk? Itt van a szemem előtt ez az igazán szép len. Még ha nem akarnám is, el kellene ismernem Melnyikovban a sikeres újítót. Égtem a vágytól, hogy élenjáró embert lássak benne.

Artyom szerelme

Nasztyenyka elmenetele után szomorú csend lett úrrá a házban. Az öreg Polnov, Mása és én csak nagy ritkán találkoztunk asztalnál, s ha úgy esett is, szótlanul fogyasztottuk el az ételt, és miután egy-két közönyös szót váltottunk arról, hogy, mondjuk, a káposzta nem akar fejlődni, vagy hogy az idén szép a fű, ki-ki ment a maga dolgára. Csak Artyom hozott egy kis változatosságot Polnovék életébe. Újabban még jobban összebarátkozott Másával. Gyakran elkísérte a nyári táborba, elébe ment, amikor szombatonként hazajött Pokrovkába, ilyenkor este sokáig elüldögélt a tornácon, és halkan beszélgettek erről-arról.

Artyom családtagként élt Vjugin házában; közös ház-

tartást vezettek, s nemsokára az egész falu a kertész fiának kezdte tekinteni a fiatal traktorost. Ha nincs is vérrokonság köztük, mit tesz az? Fő, hogy az öreg olyan ragaszkodó, tapintatos és figyelmes legényre talált benne, amilyen az ő Nyikolája sohasem volt. Előfordul ilyesmi az életben. A lelki rokonság a fontos.

Pokrovkában persze lehetetlen volt észre nem venni, hogy az öreg Vjugin életében milyen fontos, nagy fordulat következett be. És ez mindenkit a legnagyobb jóindulatra hangolt Artyom iránt. Cseppet sem hasonlított egyes pokrovkai legényekre, akik mindenféle házi munkánál többre becsülték a táncot, a klubban vagy az árok hídján, a kolhozmunkáról meg, olvasottságukat fitogtatva, azt mondák: „Nem Alitet* az, hogy elfusson előlünk!" És Artyom mégis hamarosan idegennek érezte magát a faluban. Nehéz lenne megmondani, kinek a hibájából történt. Úgy gondolom, mindennek Venka, a sofőr volt az oka, az a Venka, akivel kapcsolatban Melnyikov a gazdasági érzékét bebizonyította.

Venka állandóan azon törte a fejét, hogy miként használja ki legjobban a kolhoz autóját, és persze felfigyelt az új traktorosra. Annál is inkább elhatározta, hogy szemmel tartja, mert Melnyikov így nyilatkozott róla: „Artyom, az derék legény, nem olyan, mint egyes magadfajta himpellérek." — Venka vérig volt sértve. „Micsoda traktoros az ilyen, még alig állt munkába, és máris stréberkedik!"

Első összetűzésük a sofőr számára siralmasan végződött: Jegor Polnov jól odasózott Venkának. Ez a fordulat kissé lehűtötte a vérét, de ez persze korántsem jelentette azt, hogy lemond a bosszú reményéről, sőt, olyan bosszút akart állni ellenfelén, hogy sokáig megemlegesse. Természetes tehát, hogy valami hibát keresett benne.

* Szjomuskin regényhőse.

Lehetetlen, hogy ne legyen hiba valakiben, ha csak egy mákszemnyi is.

Egy nap, amikor teherautóján éppen elhaladt a ház előtt, amelyben Polnovék laktak, ott látta Artyomot a háztetőn: a rádióantennát szerelte. Ez persze még egymagában semmit sem jelentett volna, csakhogy ez a gyűlöletes traktorista másnap megint Polnovéknál serénykedett: az öregnek segített az erdőből beszállított fatörzseket lerakni. „Biztosan Nasztyára pályázik — állapította meg magában Venka. — No lám, nincs is rossz ízlése, agronómus kell neki!"

De amikor Nasztya Melnyikovhoz költözött, Venka agyában új gyanú fogamzott: „Ahá, most már látom, mit akar a traktorista! A majorság-vezetőre pályázik!"

De hát ez a furfang Venka szempontjából inkább érdem volt, mint hiba, ezért nem sok vigasztalást talált a gyanakvásában. Ha egy ilyen takaros kis nő kerülne az útjába, bizonyára ő is csapná neki a szelet, főleg, ha itallal vendégelné.

És ekkor váratlanul olyan hibát fedezett fel Artyomban, hogy annál nagyobbat már kívánni sem lehetett volna a leszámoláshoz. A hibák hibája volt ez. Kiderült, hogy ellenfele egyáltalában nem húz hasznot Mása barátságából. Ő, Venka, azt gondolta, hogy a jeles traktorista a leány pénzecskéjére pályázik (a major vezetője minden hónapban ezer rubelt kap, neki egymagának enynyi?) és lám, még Artyom ajándékozgat neki, nem megfordítva. Furcsa ember! Eltalálta, kinek ajándékozzon! Mása túl van a harmincon, ő meg csak huszonnégy. Nevetséges dolog! No, most megkapod! És Venka, ahol csak lehetett, gúnyolta Artyomot:

— Hallottátok? Láttátok? Elmondjam?

És elmondta. Egyesek csakugyan nem állhatták meg, hogy ne mulassanak a csodabogár traktoristán. Annyi lány van körülötte, ahányat csak akar, ő maga jóképű legény, mégis Mása Polnov után jár, aki csaknem nyolc

évvel idősebb nála. Most már nemcsak a legények, hanem a lányok is tréfálkoztak: Jaj, csak megöregednék már, hogy én is ilyen kérőt találjak!...

Az öreg Vjugin eléggé ismerte a falut ahhoz, hogy megértse, milyen veszély fenyegeti Artyomot. Semmi sem öl úgy meg valakit falun, mint a nevetségesség. Még utóbb gúnynevet akasztanak rá. Tenni kellett valamit, mindenekelőtt tisztázni Artyom és Mása kapcsolatát.

— Szereted Mását?

— Igen.

— És ő téged?

— Nem tudom... De nagyon jó hozzám...

Vjugin most már világosan látott mindent. Artyom árva gyerek volt, idegen emberek között nőtt fel. Sohasem ismerte az anyai szeretet melegét. És most, amikor találkozott egy nővel, aki jó, mint egy anya, és kedves, mint egy szeretett asszony, felgyülemlett érzésének minden melegével megszerette. Vjugin elhatározta, hogy beszél Másával. Mása meghallgatta, és azt mondta:

— Artyom nagyon derék legény, Anatolij Andrejevics. De hát mivel segíthetnék rajta?

— Szereti magát, Mása.

— Hogy illek én hozzá?

Másnap Mása megmondta Artyomnak, hogy feledje el őt. De ettől még Artyom szerelme nem lett kisebb, továbbra is figyelmességet tanúsított, ahol csak lehetett, és Pokrovkában továbbra is sokat nevettek a csodabogár traktoristán.

Most már nemcsak Vjugin és Mása, de ő maga is tisztán látott mindent. Látta és eltűrte. Eltűrte a célzásokat, a gúnyos mosolyokat, még Venka csúfondáros részvétét is. Tűrt és elkeseredett.

Az élet sohasem kényeztette, és most még csúfot űz belőle! Ám legyen! Azért még nem hátrál meg, nem hajtja meg a fejét. Szereti Mását — a legkülönb lány a világon —, és soha el nem hagyja. De Venkát meglec-

kézteti! Még ha az egész falu a pártján van is. Majd elválik, melyikük ijed meg a másiktól. Megmutatja nekik.

Egy szombat este Artyom a többiekkel együtt elment a klubba filmet nézni. Még soha senki sem látta őt részegnek, de most észrevehetően tántorgott, és csak úgy dőlt belőle a pálinka. Az emberek még ezen is mulattak. Artyom berugott! Aztán egyszerre csak azt látták, hogy odalép Venkához, és mellen ragadja.

— Ismételd meg itt mindenki előtt, hogy miket mondasz rám?! Megijedtél? Félsz? Majd én megmondom, hogy te ki vagy! Disznó! — Azzal jól pofonvágta.

Mindez egyetlen pillanat alatt történt. Artyom sarkon fordult, és kifelé indult az előcsarnokból. Venka cimborái rá akartak ugrani. De nyomban meghátráltak. A nekivadult traktorista kezében kés villant.

— No, gyertek!

Amikor látta, hogy ellenfelei nem fogadják el a kihívást, megfordult, és kezében a késsel, közeledett az ajtóhoz. Ekkor Jelagin állt elébe:

— Dobd el a kést! — kiáltott rá a gépész.

Artyom hátrahőkölt. Attól tartott, hogy ha fegyvertelenül marad, Venka cimborái nekiesnek és eldöngetik. Nem, ő senkinek nem adja oda a kést. Aztán észrevette az ajtóban Jelagin háta mögött Mását, és most szégyenkezés is járult a félelemhez: Mása előtt verik meg! Nem, nem hagyja magát! A késsel hadonászva a kijárathoz ugrott.

Nehéz lenne megmondani, mi történt a következő pillanatban, maga Artyom sem emlékezett rá később. Mása hozzáugrott, ő félrelódult, de ugyanakkor érezte, hogy kése a lány vállába szúr. Egy szemvillanásig azt hitte, hogy megőrül... Azt szúrta meg, akiért az életét is odaadná! Ész nélkül kirohant az utcára.

Mása az ajtófélfának támaszkodott. Érezte, hogy kiskabátja alatt szivárog a vér, és hogy mindjárt elhagyja az ereje. De amikor a bentlevők odaszaladtak hozzá, azt kérdezte:

— No, mi az, megijedtetek?
— Megsebesültél?
— Ugyan már!
Vjuginnal együtt távozott. Az utcán megkérte:
— Erősen tartson, Anatolij Andrejevics!
— Fáj, Másа?
— A vállamat érte... Vezessen csak haza...
— Mit csinált ez az Artyom?! — Vjugin teljesen kétségbeesett.
— Ne okolja, Anatolij Andrejevics! Ide juttatták.
— Másenyka, a kórházba kéne menni.
— Nem, nem, Anatolij Andrejevics, csak a kórházba ne! Majd eljön a felcsernő, az bekötözi.
Valaki azon melegében megtelefonálta az ügyet a kerületnek, s másnap már kiszállt a vizsgálóbíró. De különös, senkitől se tudta meg, hogy voltaképpen mi is történt előző este a klubban. A falu mintha elszégyellte volna magát. Senki sem látott semmit, nem hallott semmit. Akkor a vizsgálóbíró a szenvedő fél keresésére indult.. Sok ide-oda járkálás után végre Vjugin házában akadt rá.
Másа kijelentette:
— Senki sem szúrt meg. Ez az igazság.
— És semmi se történt tegnap este?
— Történt...
— Micsoda, mondja meg!
— Férjhez mentem és ideköltöztem a férjemhez.
Azt hiszem, a vizsgálóbíró mindent megértett, de úgy tett, mintha hiába hívták volna ki Pokrovkába. Felállt, kezet szorított Masenykával, és azt mondta:
— Sok szerencsét kívánok.
A nap folyamán az öreg Polnovval együtt meglátogattam Mását. Sok vért veszthetett, mert sápadt volt. De a szemében boldog öröm fénylett. Mintha megfiatalodott volna, a régi Masenykának láttam, akinek fiatalkoromban ismertem...

Polnov és Artyom összeölelkeztek, háromszor megcsókolták egymást, és ittak a váratlan rokonságukra. Vaszilij Antonovics illendően felköszöntötte az új házasokat, és sok szerencsét kívánt nekik. Sőt, egy kis tréfát is megeresztett, mondván, hogy a veje jó előre megmutatta az asszonynak, „micsoda virtus lakik benne". Általában semmi jelét sem adta a szomorú gondolatnak. De amikor a fiataloktól elbúcsúztunk, odakint, az utcán, váratlanul ellenkező irányban fordult, és a kolhozvezetőség épülete előtt elhaladva, az üres telekre ment, ahol már összeácsolták az új ház falait. Körüljárta a telket, leült egy gerendára és lecsüggesztett fejjel mondta:

— Úgy látom, már sohse költözöm a saját házamba.

— Építse fel, és költözzék bele!

— Minek ez nekem? Már csak Jegor van velem, és ki tudja, tán ő is kirepül a fészekből... Magányosan fogok meghalni.

Nono, öreg, még sokáig elélhetssz... De ezt csak magamban gondoltam. Láttam, hogy Vaszilij Polnov arcán könnyek peregnek végig. Megrendülten álltam ott, és nem találtam szavakat a vigasztalására.

Csata a mezőn

Sohasem láttam Jelagint olyan izgatottnak, mint ezen az estén. Sietve ment végig az utcán. Többször is utána kiáltottam, de nem állt meg. Az emeletes kőház előtt értem utol, melyben most azok a kerületi központból jött legények és lányok laktak, akik a tízosztályos iskola elvégzése után beléptek a kolhozba.

— Vlagyimir Nyikolajevics, hova siet?

— Ide, a szállásra. Embereket kell toboroznom.

— Mi történt?

— Látta a lent?

— Szépen nő.

— Hát ez itt mi? — Odatartott elém egy csomó zöld szárat.

— Valami baja van?

— Nézze meg már jobban! Látja, mi van a szár körül? Látja, hogy rátekeredik? Ez a lenfojtó aranka. Kártevő növény. Tudja, mit jelent ez? Vége a lennek! Oda a félmillió!

Nem szólt többet, hanem lábával belökte a kiskaput, s belépett az udvarra, ahol egy hosszú asztalnál vacsoráztak a ház hangos kedvű, fiatal lakói.

— Üljenek le, vacsorázzanak velünk!

— Hé, konyha, két terítéket ide!

— Köszönöm, fejezzétek be gyorsan. Nagyon fontos dologról van szó.

Az udvar, ahol az imént még vidám zsivajgás hallatszott, egyszerre elcsendesedett. Jelaginnal félrehúzódtunk, és megkérdeztem:

— Hogyan fedezte fel az arankát?

— Anatolij Andrejevics Vjugin fedezte fel. Az egész tábla tele van.

— De hát hogyan lehetséges?

— Későn hozták a vetőmagot, nem volt idő csávázni. Vagy az is meglehet, hogy fertőzött talajba vetettünk. Értünk is mi a lenhez? Előbb-utóbb úgyis utólérte volna valami, ha ez nem, hát más. Hol van itt a tudás, a tapasztalat?...

Nem tarthattam magam lenszakértőnek, de jártam már olyan kolhozban, ahol lent termeltek, és jól tudtam, milyen veszélyes az aranka. Ahol megjelenik, ott nem terem len. Fel kell gyújtani, hogy vele együtt az az élősdi növény is megsemmisüljön. Nem értettem, mit akar Jelagin. Talán abban reménykedik, hogy sikerül valahogy megszabadítani a lenszárat az arankától?

Úgy látszik, a fiatalok leolvasták Jelagin arcáról, hogy

baj van, mert be sem fejezték a vacsorát, és köréje sereglettek. A gépészt és brigádvezetőt látták benne, és persze, elsősorban, a párttitkárt. Ilyen ember biztosan nem ok nélkül zavarja őket. Egy lány odalépett hozzá — ugyanaz, akit a káposztapalántázásnál láttam. Azóta már nemcsak annyit tudtam róla, hogy Lenának hívják, hanem azt is, hogy Sztroganov rendőrfőnök lánya. Széles, kissé erős csontú arca kedves kifejezésű volt, izmos alakja csupa rugalmasság és erő. Az egész lány annak a kicsattanó egészségnek a megtestesülése, amellyel olyan dúsan megajándékozta a természet a vidéki kisvárosok lányait, és amely csak úgy áradt felém a kartonruha minden kis ráncából.

— Együtt vannak a komszomolistáid?

— A pokrovkaiakat is elhívjam?

— Nem kell — állította meg a lányt Jelagin. — Nincs idő rá. Elmondom, miről van szó. Nem titkolom, milyen nagy bajban van a kolhoz. Félmilliót reméltünk a lenből, és most ellepte az aranka, oda a haszon.

— És nem lehet megmenteni? — kérdezte egy szőke hajú legény.

— Nem. De nem is ez a legnagyobb baj. Azért beszélek a lenről, hogy megértessem, milyen fontos, hogy legalább a zöldségféle jól sikerüljön. De a veteményes földeken is baj van. Láttátok a káposztát? Már a palánták se voltak valami jaj de szépek, aztán ráadásul sovány földbe kerültek. Csak senyved a káposzta. Pedig belőle még nagyobb hasznot reméltünk, mint a lenből. Meg kell menteni a káposztát. A kertész csoportokban kevés az ember, egymaguk nem bírják a munkát...

Sztroganova közbevágott:

— Mit tegyünk, Vlagyimir Nyikolajevics?

— Fejtrágyázást kell csinálni és öntözni. Minden nap, minden óra drága.

— Szóval most este menjünk?

— Azonnal. A csoportvezetők odakint várnak a föl-

dön. Tudom, hogy az imént jöttetek meg a munkából, ki fát vágott, ki trágyát hordott. De mit tegyünk? Úgy gondolom, nem akarnátok, hogy a gyerekes anyák menjenek ki helyettetek. Tehát mit határoz a komszomol?

— Minek a sok beszéd? — Sztroganova odaállt Jelagin mellé. — Odakint is várhatjuk az éjszakát. Nincs ellenvetés?

— Nincs.

— Akkor lóra!

A mezőre menet Ugrjumovval találkoztam. Ezúttal a vízhordó tisztségét töltötte be, s gyalog baktatott a szekér mögött, amelyen két tele vizeshordó állt. Katyerina Kajukova egyik kezében vederrel, a másikban kapával, ott lépegetett mellette.

— Átment a konyhakertész brigádba? — kérdeztem.

— Meggyűlt az ujjam, azért egy napra hazajöttem a táborból. Most pedig a kislányomnak megyek segíteni. Odaki dolgozik. Csoportvezető.

Kajukova mit sem tudott a lenről, de nagyon aggasztotta, hogy „a káposzta nem sikerül".

— Akinek kis családja van, vagy pedig csupa felnőtt van otthon, az nem ijed meg, ha a kolhozban rossz a termés, másutt keres pénzt. Amivel a mezőn kevesebbet kap, megtérül az erdőben vagy az ácsmunkán. De én mit csináljak? Hatodmagammal vagyok, s a férjem rokkant, fél lábbal tért vissza a háborúból. Minálunk nincs, aki dolgozni mehetne: a legnagyobbik lányom: Veruska, tizenhét éves, itt csoportvezető, de az erdőben legfeljebb ha önmagát eltartaná. Különben is, őszintén megmondom: nem ő a csoportvezető, hanem én. Akármi van, csak hozzám szalad. Persze most mindenki szívesen vállal egy kis alkalmi munkát a kolhozban. Szénakaszáláskor — nemcsak a tanítók meg a tejüzemiek, hanem még a városból is kijönnek, hogy: nem lehet-e a kazalból boglyát hazavinni? Azelőtt félrubelt kaptunk egy munkaegységre, egy kopejkával se többet. És mégis dolgoztunk.

A kolhoz nélkül sehogyan sem bírtunk meglenni. Hol szekeret adtak, hogy füvet hozhassunk az erdőből, hol egy kis szénát vagy szalmát. Így apránként csak összegyűlt valami, ha rosszul is éltünk, de megéltünk a kolhozból.

Csupa-csillagos nyári égbolt feszült a mező felett. A föld forró volt, száraz és repedezett. Az ilyet még a záporeső sem nedvesíti át. Az agyagos kéregről lezúdul a vízár a mélyföldre. Csendes, aprószemű eső kell ide, amelyik egész éjjel-nappal esik. A kis esőcseppek a követ is kivájják. De egy-két kanna víznek ugyan mi haszna? Sok haszna van, ha öntözés előtt minden káposztafej körül fellazítják a földet. És az ifjúsági szállás valamenynyi lakója, ezek a városi fiúk-lányok már kapálták is a földet, mögöttük pedig salétromoldatos vizet locsoltak a konyhakertésznők.

Segítettem Nasztyenykának feloldani a salétromot, és láttam, hogyan dolgoznak a tegnapi iskolások. Összetartva haladtak a barázdákban, igyekeztek nem elmaradni egymástól, és gyors, biztos, összehangolt mozdulatokkal kezelték a kiskapát. Az öntözők alig bírtak a nyomukban maradni. Meg is jegyeztem:

— Igazi segítség a kolhoznak.

— Igen, nagyon jól dolgoznak. Akármit bíz rájuk az ember, biztos, hogy megcsinálják.

Világos volt a júniusi éj, csak a távolban, ahol a káposztaföld az útszéli bozóttal összefolyt, sötétlett egy csík, mint a tegnapi nap árnyéka. De ez is hamarosan eltűnt, a hajnali derengés felitta. Megvirradt. S a káposztalazítás és öntözés még egyre tartott. Végre felkelt a nap, s hangos kiáltás hallatszott:

— Aludni!

Lenocska Sztroganova vállára vetette a kapát, és jókedvűen szavalta a helyzethez illően kissé átalakított, ismert Puskin-sorokat:

Felkél a természet királya,
S a fáradt népek e csodára
Nem tudják, mit is tegyenek,
Aludjanak, felkeljenek?

— Nincs kedvem aludni! — kiáltotta, és odahívta Jelagint. — Vlagyimir Nyikolajevics, maga aludni akar?

— Nekem reggel a „Partizán"-ban kell lennem. Kezdődik a tőzegkitermelés.

— No, akkor jó. Jöjjön, megiszunk egy csésze teát!

Belekarolt Jelaginba, s az egész csapat megindult a faluba. Nasztyenyka és Melnyikov lassan kocogtak előttünk a szekéren. Tehát az elnök is kint volt a földön; észre sem vettem. Amikor Lena megpillantotta, ellenségesen megjegyezte:

— Nem szeretem ezt a maguk Melnyikovját.

— Miért haragszik rá? — kérdeztem.

— Becstelenségre kényszerített. Kérdezze meg a többieket. Tudja, még télen eljött hozzánk az osztályba és azt mondta: „Aki biztosan be akar kerülni az egyetemre, jöjjön a kolhozba dolgozni." Beleegyeztünk. De mihelyt beleegyeztünk, rögtön azt ajánlotta, hogy lépjünk be a kolhozba. Így tanulságosabb. Miért tette ezt?

Lena két másik lánnyal előreszaladt, hogy begyújtsanak és feltegyék a teavizet, mi pedig Jelaginnal kettesben folytattuk az utat.

— Igaz, amit Sztroganova mondott?

— Igen — bólintott. — Az a benyomásom, hogy Melnyikov nem előrelátó. Sok ötlete van, de egyet se gondol végig. Íme, az első bizonyság: a len, a második: a káposzta, végül ez a história a gyerekekkel.

A kaptatónál utolértük Katyerina Kajukovát. Az álmatlan éjszaka után fáradtnak látszott, és nehezen kapaszkodott felfelé.

— Feljavítjuk a káposztát? — kérdezte Jelagin.

— A veteményre ősztől fogva kellett volna gondolni,

Vlagyimir Nyikolajevics. De mi pénzért fuvaroztunk a lovakkal, ahelyett, hogy földet hordtunk volna a meleg-ágyakba.

— És már régen nem esett — mondta Jelagin, mintegy Melnyikov védelmére.

— Trágyázatlan földnek az eső is hiába. Mihelyt egy-két napig nem segíted, olyan, mint a kő.

— Szóval hiába fáradunk?

— Nem tudom. A június nem május, Vlagyimir Nyikolajevics. A „Partizán"-ban nemsokára beszállítják az államnak a korai káposztát, minálunk meg akkora gyökere van csak, mint az egérfarkinca.

Az új nap nyomasztó gondolatok közt talált. Vége a lennek, és talán a káposzta sem sikerül. Tehát odavannak a milliók, amelyeket pedig már meglevőknek tekintettem. Úgy éreztem, hogy Pokrovkát katasztrófa fenyegeti. És akaratom ellenére harag forrt bennem Melnyikov ellen. Nem kételkedem benne, hogy megértette lelkiállapotomat. Éppen ezért ő kezdte el a nyílt magyarázkodást.

— Nos, hogy halad az anyaggyűjtés? — kérdezte. — Ugye, kezdetben minden világosabb volt? Amíg az életet figyeli, nem is sejti, hogy magát is figyelik. Az én megfigyelésem szerint például most zavarban van. Egyesek ezt beszélik az elnökről, mások amazt. Ki csak beszél, ki meg rágalmaz is. Ha akarja, mondok én magamról olyat magának, hogy csodálkozni fog. Tudja, ki ez a Melnyikov? A kolhozelnök Melnyikov? Kalmár, kereskedő. Igen, igen! Csak a spekuláció jár az eszében. Venni, eladni, kapni, továbbadni... Tonnák, kilométerek, nyereség, veszteség... És milliós számvetés. Megpróbált-e valaha is milliókkal dolgozni? Nem a számtanpéldák millióival, hanem a valóságos milliókkal; amelyekért felel az ember; a kenyérért, a tejért, ezért a hatalmas gazdaságért. Mi ehhez képest a zsákhordók munkája? Öt pudot cipelni? Gyerekjáték! Maga még nem gyűjtötte össze

az anyagot. Belátom. Nincs elég együtt. Nem értette meg a legfontosabbat, hogy csak ott megy jól a kolhoz, ahol az elnök kalmár, kereskedő, olyan ember, aki mindenből pénzt csinál. De hát értsék meg végre maguk, akik sohasem voltak az elnök bőrében, egyet értsenek meg: a mi kolhozainknak csak az a bajuk, hogy a legtöbb elnök nem kereskedő. Hiába hizlalnak sertést, a hízott sertés még nem hús, és a hús még nem pénz. Csak a kereskedelem lehelhet életet az áruba. A kereskedelem az áru lelke! Nélküle a legszükségesebb is haszontalanná válik, s az értékes értéktelen lesz.

Nem szakítottam félbe. És bevallom, nagy érdeklődéssel hallgattam. Éleslátásával, sajátos érveivel ismét csak meghódított. Ő pedig mintha megérezte volna, tovább beszélt:

— Nem egy napja ismerjük már egymást. Tudom, mit gondol felőlem. Tudom, hogy kétségek háborgatják, látom, amint tőlem Jelaginhoz futkos, és nem tudja, milyen álláspontot foglaljon el. Megzavarja a káposzta, a len, a kolhoztagokkal való hizlaltatás... Mit mondjak még? Hozzáteszem: ha a káposzta nem sikerül, vagonokat szerzek és elszállítom Kazahsztanba! Onnét pedig gyapotolaj-pogácsát hozok be! Itt tíz évvel ezelőtt a második brigád területén egy kis vízierőművet építettek. Helytelenül tervezték meg, rosszul építették, fél kapacitással dolgozott; az árvízkor beszakadt a gát. Én most felújítom a régi pert az építővállalat ellen; háromszázezer rubelt követelek rajta. Sokat kockáztatok, de semmit el nem mulasztok megtenni. A gyáva kukacok persze, akik nem fogják fel ésszel a kolhoz kereskedelmi jellegét, felesleges pereskedésnek vélik. Nem mi, hanem ezek a gyáva emberek tették tönkre a sok kolhozt!...

De itt már a szavába vágtam Melnyikovnak:

— A párt nem tűri a csalást, és nem adott magának jogot rá. A gyerekekről beszélek, az érettségizettekről. Két évre jöttek ide a kolhozba, hogy ledolgozzák a kö-

telező gyakorlatot és tovább tanulhassanak. És maga mit csinált velük?

— Azt tettem, ami a kolhoznak előnyösebb. Ha ezek az érettségizett fiatalok belépnek a kolhozba, az már jelent valamit!

— De ez nem így van — háborogtam.

— Azt hiszi?

— Két év múlva egy sem marad itt.

— Én pedig biztos vagyok benne, hogy éppen két év múlva a legtöbbjük ittmarad.

— Önmagának mond ellent.

— Én olyannak látom az életet, amilyen. — Fölényesen elmosolyodott. — Két év múlva nagyon sokan lesznek már, akiknek termelési gyakorlatuk van... Csak nem gondolják, hogy valamennyit fölveszik az egyetemre?

— De hisz ez még rosszab! Ez becsapás!

— Becsapás — ha puszta ígéretekkel csalják az embereket. De én lehetőséget adok ezeknek a gyerekeknek, hogy dolgozzanak, megismerjék a földet, s a gépeket, amelyek kint a földön dolgoznak. Hol itt a becsapás? És, hogy tisztán lássa végre a mi kettőnk kapcsolatát, még egy igazságot fel kell tárnom: azt hiszi, kapott volna szerződést a könyvére, ha nem én kérem meg a kerületi bizottság titkárát, hogy segítsen magának? De nem egyéni dicsőségvágyból tettem, sem pedig anyagi érdekből! Nem, csakis a kolhoz érdekében. Egy kolhoz, amelyikről könyvet írtak, jó név az újságoknak, a területi szervezeteknek, sőt, ha úgy akarja, a bankoknak is. Ez az, ami a gazdaságot sikerre segíti, a bizalom! Érti? Ha csak egy rubel van is a zsebemben, de hitelem van, milliomosnak érezhetem magam. De hiába a milliók, ha hitelem nincs, csak szegény vagyok! Nevezze ezt aminek akarja, mindegy. Csak az a fontos, hogy a kolhoznak haszna legyen.

— Miből legyen haszna? A lenből, amelyiket meg kell semmisíteni?

— Igen, a lenen rajtavesztettünk.
— És a káposzta? Hol vannak a milliók?
— Ott, ahol se maga, se Jelagin nem látja.
— Az üres zöldségtárolóban?
— Eltalálta! Nézzen körül!

Nyomasztó gondolatok

Mentem az utcán, és úgy éreztem, mindenki engem néz, és azt gondolja: ni, a kolhozelnök kegyelméből lett író! Szégyelltem magam. Milyen undorítóan ostoba helyzetbe kerültem! És gyűlöltem Melnyikovot. Kalmárlélek! Szívek megvásárlója! Az ördög tudja, gondolatban még minek nem szidtam őt!

Bementem Vjuginhoz a gyümölcsösbe, és mindent elmondtam neki. El voltam keseredve.

— Miért nem váltják le Melnyikovot? Tönkreteszi a kolhozt!

De Vjugin nyugodtan válaszolta:

— Ne hamarkodja el az ítéletét. Elég sok leváltott elnököt láttam már. Magam is beleestem a hibába. Betömette a vetést — el vele! Rosszul arat — leváltani! Nem készült fel a tavaszra — mást választani! Mennyi ostobaságot csináltunk — még elgondolni is szörnyű. Azért most azt mondom: hadd dolgozzon Melnyikov. Ha most elküldjük a len miatt, holnap egy másik elnök nem mer új burgonyafajtát meghonosítani vagy talajjavítást végeztetni — hátha rosszul sikerül?

Egyetlen vágyam volt csak: elmenni Pokrovkából. A pokolba azzal a könyvvel, a pokolba az alkotásvágyammal! Kiről írjak? Melnyikovról? Nem, köszönöm! Az ismert bosszúságot éreztem, amely akkor fogja el az újságírót, amikor kiküldik egy riportot megírni, s a hely-

színen kiderül, hogy a riportalany egyáltalán nem megfelelő. Milyen kár az elvesztegetett időért! De egyúttal örültem is, hogy nem lőttem bakot. Inkább az anyaggyűjtésre vesztegessük az időt, mint hogy csúfosan felsüljünk a könyvvel! Mit mond majd Melnyikov az utódomnak? Mivel magyarázza az elutazásomat? Tehetségtelenséggel, gyakorlatlanságommal? És, persze, szerényen bevallja a saját tévedését: „Mindjárt magát kellett volna meghívni, elvtársam: igazi írót, nem ilyen névtelen kezdőt."

Lementem a folyópartra, s nekivágtam a széles új hídnak. Tehát elhagyom Pokrovkát. Isten veled, egy időre, könyvírás reménye! Szülőfalum, isten veled örökre! Hosszú idő után találkoztunk, s nem volt benne köszönet. Nem értettelek meg talán? Vagy elmaradtam az élettől? Nem, ez nem lehet. Hiszen állandóan hozzád hasonló falvakban utazgattam. De talán mégis, az érzéseimben elmaradtam? Miért van az, hogy olyan örömmel gondolok a földre, az aratásra, és meghökkenek, mihelyt pénzről, de különösen milliókról esik szó? Nem bízom Melnyikovban, sőt, félek tőle, és bármit tesz is, egyre úgy érzem, hogy becsapja az embereket és a földet is.

A part mentén haladtam. Hűvösség áradt a folyó felől, s a gátnál, mint fehér haluszonyok, csapkodták a köveket a habok. És most már úgy éreztem, hogy szököm. Szököm Pokrovkából s útközben elhajítom álmomat, megíratlan könyvemet. És minden udvarról, minden házból ismerős arcok néznek rám, földijeim néznek, fejüket csóválják, és szomorúan sóhajtoznak: nem sokáig maradt köztünk ez az író... Most már, úgy látszik, nem tér vissza többet. S úgy rémlett, hogy Melnyikov nevetésétől visszhangzik a falu. Mint távoli mennydörgés, úgy hallatszik ez a harsány, öblös kacagás:

— Sebaj, találunk helyette mást! Neves írót, nem is akárkit!

Otthon, nagy csodálkozásomra, Melnyikov várt rám; mintha haragudna valakire, komoran mondta:

— Bocsásson meg, nagyon heves voltam. De hát miért nem akar engem is megérteni? Olyan nehéz a helyzetem, olyan nehéz! Ekkora gazdaság, ilyen bonyolult körülmények. Így hát mindent megragad az ember. Mindent a kolhoz szolgálatába szeretne állítani. Lehet, hogy hibáztam az érettségizett gyerekekkel kapcsolatban, minden lehetséges.

— Elmegyek.

— A maga dolga — felelte vállat vonva. — De látja, a könyv megírása pártfeladat. Mit mondok a kerületi bizottságban? És mit mond majd Szokov a területi bizottságnak? Magának emiatt még kellemetlenségei lehetnek.

— Rám gondol? Honnan ez a jóság?

— Anasztaszja Vasziljevnának köszönje. Érti? Nagyon rosszul ismer engem, ha azt hiszi, a magam jószántából jöttem ide megkövetni, maradásra bírni. Csak az őiránta érzett nagyrabecsülésből tettem.

— Több szava nincs hozzám?

— Ha elutazik — adja el a házát a kolhoznak! Vendégfogadót csinálok belőle.

Eszembe se jutott eladni a házamat. De elképzeltem benne a kolhoz-vendégfogadót. Ott ülnek a vendégek a szamovár körül, és nevetve mondogatják: „Ez a házikó egy idevaló íróé volt: hazajött, hogy könyvet írjon a falujáról, de nem sikerült, azért hát eladta a házát. Hogy hol van most, senki sem tudja. Lehet, hogy bánatában agyonitta magát." És ekkor hirtelen egy ötletem támadt, amitől új erőre kaptam és megláttam a megoldást: igen egyszerű kis ötlet volt, és úgy éreztem, hogy Melnyikov semmiképpen sem várta. Most fogózkodj meg, elnök elvtárs! Nagyon nyugodtan, sőt naivan megkérdeztem:

— Azt hiszi, csak magának adhatom el a házamat?

— Itt senkinek sem kell, legfeljebb tűzifának. No, mit kér érte?

— Magából jó kereskedő lett volna.

Nevetett, még hízelgett is neki a megjegyzésem.

— De egy kereskedőből se lenne ilyen kolhozelnök. Tehát mégiscsak több vagyok valamivel. Szóval, mennyi?

— Mit jelent ez a „mennyi"?

— A ház a magáé, a pénz az enyém.

— Nem szándékozom eladni a házamat.

— Rosszul teszi. Polnovék kiköltöznek, a kolhoz pedig nem fogja őrizni.

— Maradok.

— Mit mond? — kérdezte Melnyikov. Nem értette hirtelen a dolgot. — Hol marad?

— Pokrovkában.

— Itt akar élni? — Egyszerre megértett: — Háború?

— Eltalálta. Megírom a könyvet Pokrovkáról. A teljes igazságot elmondom.

Úgy éreztem, igazam van, és felkészültem a harcra. Sőt, fel is jegyeztem a noteszembe egy, talán nem éppen új, de számomra igen fontos gondolatot: „Kezdő író lehet valaki akkor is, ha nem jelent meg könyve, csak legyen bátorsága s kötelességérzése. E kettő nélkül pedig nem igazi író, még ha száz könyve van is..." Ámde mindez nem hárította el fejem felől a legjobban fenyegető veszedelmet: mit szól majd a kiadó a Melnyikovval való szakításomhoz? Hiszen merőben másként alakul a könyvem, mint ahogyan azt a szerződés aláírásakor képzeltem. Haladéktalanul oda kell utaznom, és mindent őszintén elmondani. Ködös előérzetekkel telve készültem az útra, nem tudtam, mit ajánljak a kiadónak a szerződésben elvállalt könyv helyett. És ekkor kiderült, hogy nem is kell odautaznom: sürgősen elhívtak a postára. Valahonnan a messzeségből Anton Tyimofejevics, a szerkesztő ismerős hangját hallottam:

— Maga becsapta a szerkesztőséget. Mi történt a könyvével?

— Telefonon nehéz elmagyarázni. Holnap ott leszek.

— Felesleges. Éppen a kerületbe megyek előadást tartani. A Parasztotthonban találkozunk.

Meg akartam kérdezni, honnan tudja a kiadó, hogy a könyvem körül nincs minden rendben, de Anton Tyimofejevics már búcsúzott is: „Minden jót" — mondta, és letette a kagylót, csak egy kattanást hallottam. Szóval a kiadó értesült róla, hogy összekülönböztem Melnyikovval. De ki közölhette vele? És, ami fő: mit közölt? Azt, hogy nem akarom megírni a könyvet, vagy hogy megírom, de egyáltalán nem úgy, ahogy gondoltam? Nem találtam a helyemet. És, hogy a saját gondolataimtól meneküljek, s kikapcsolódjam a pokrovkai ügyekből, még aznap bementem a kerületi központba.

Vőfély

Mint mindig, a Parasztotthonba szálltam. Az inspekciós gondnoknő, egy ragyás arcú, idős asszony, régi ismerősként fogadott, megvárta, amíg egy telefonáló vendég befejezte a beszélgetést és eltávozott, s akkor halkan, hogy senki meg ne hallja, azt mondta:

— Glafira Petrovna éppen fel akarta hívni...

— Itthon van?

— A végrehajtó bizottságba ment, tüzelőt rendelni.

— És Nagyenyka?

— Ne is kérdezze! Egyre csak sír, sír. — Közelebb hajolt és még halkabban mondta: — Itt járt az a bizonyos halász. Azt hiszem, mindennek ő az oka.

— De hát mi történt?

— Nem tudom...

Megmosakodtam, rendbehoztam magam az utazás után, és a teázóba mentem ebédelni. A széles utcán haladva azon törtem a fejemet: mi történhetett Nagyenykával? Csak nem bántotta meg ez a Jegor Polnov? Legszívesebben visszafordultam volna, hogy a segítségére legyek. De óvatosságból mégis úgy határoztam, hogy az anyjával beszélek előbb. Hol találom meg?

A piactéren megpillantottam Glafira Petrovnát. Egy teherautó vezetőfülkéje mellett állt, és a sofőrrel beszélt. Majd behúzta a kocsi ajtaját, és minden testessége ellenére könnyedén fellépett a hágcsóra. Megértettem, hogy el akar menni valahová, és hangosan a nevén szólítottam. A sofőr, úgy látszik, még nem indította be a motort, Glafira Petrovna meghallotta a hangomat, és ugyanolyan könnyedén földre szökkent.

— Jaj, olyan nagy szükségem van magára — örvendezett, és miután odaszólt a sofőrnek, hogy várjon, egy kis virágos térre vezetett, amely a piac végében, a végrehajtó bizottság épülete előtt terült el.

— Mi van Nagyával? — kérdeztem.

— Ne is beszéljen róla, nagyon nagy bajban vagyok — sopánkodott Glafira Petrovna. — Még ez a téli tüzelőbeszerzés is itt van a nyakamon. Megkötni a szerződést, aztán keressek szállítómunkásokat, és magam fuvarozzam haza az egészet. Éppen ez kell most nekem. — Még el is pityeredett. Ez a máskor mindig olyan magabiztos asszony most tehetetlen, szánalmas látvány volt. — Igazán nem tudom, mit csináljak.

— De hát mondja meg végre, mi történt?

— Az a Jegor van itt már megint. Tegnapelőtt érkezett, szerencsétlenségemre. Belép és azt mondja: „Mamácska, készítsd útra a lányodat!" Kikergettem a szobából, de még a naposnak is megmondtam, hogy nehogy ágyat adjon neki. Jaj, csakhogy úgy látszik, későn kergettem ki. Korábban kellett volna kitiltani a házból. Most már megzavarta az én Nagyenykám fejét, letérítette a

helyes útról. Mert mi történt? Alighogy kikergettem, látom, ott áll előttem a lányom, egész testében remeg és mindjárt sírva fakad. „Mama, miért tette ezt?" — „A te javadért" — mondom. De ő azt feleli: „És hátha Jegoruska az én sorsom?" Majd hanyatt estem. „Észnél vagy? — kérdezem. — Azért neveltelek, semmit se sajnálva tőled, hogy egy ilyen medvéhez menj feleségül?" De ő csak: „A sors, a sors..." No, látom, ez a Jegor teljesen elcsavarta a fejét, és keményen azt mondom az én Nagyenykámnak: „A nénédhez utazol. Ahogy a fát elintéztem, útnak indítlak!"

Glafira Petrovna felemelkedett a padról. Iménti elesettségének nyoma sem maradt. Keményen mondta:

— Majd kiverem a fejéből ezt az ostobaságot! Még mit ki nem talál! Hozzámenni egy senkihez, az isten tudja, mért... Arra kérem: beszéljen vele maga is!

Megígértem, hogy beszélek Nagyenykával, noha fogalmam sem volt róla, mit mondhatok neki mindazok után, amiket az anyja már elmondott? Mindenféle újságcikkek jártak a fejemben, nyilvános vitákról írt beszámolók, sőt filmek is, amelyek az óvatosságot hirdették, s hogy a fiataloknak mennyire fontos jól megismerniök egymást a házasságkötés előtt — szóval, egy sereg, bizonyára nagyon hasznos és tanulságos szentencia, de ugyanakkor azzal is teljesen tisztában voltam, hogy Nagyenyka aligha fogja mindezt meghallgatni, elhinni. Ezért igen örültem, hogy nem találtam a szobájában, és saját magam előtt azzal mentegethettem magamat: beszélni akartam vele, de hát nem sikerült.

De Nagyenyka maga keresett fel engem. Hajnaltájt történt, még alig pirkadt. Arra ébredtem, hogy valaki hív, és amikor a szememet felnyitottam, Nagyenykát pillantottam meg.

— Meghagyta, hogy keltsük fel.

— Én?

— Már kint várja a gép.

Nem értettem a dolgot. De alighogy Nagyenyka becsukta maga mögött az ajtót, engedelmesen felöltöztem, felkaptam útiköpenyemet és kimentem a folyosóra. Odakint Nagyenyka kezembe nyomott egy bőröndöt meg valami utazó zsákot.

— Menjen ki az utcára! — És könyörgően nézett rám. — Énrajtam már senki sem segíthet.

Elhaladtam a napos mellett. Megszokta, hogy sűrűn jövök-megyek, azért hát nem csodálkozott, szerencsés utat kívánt, és már kint is voltam az utcán. Amint a sarkon várakozó autót megpillantottam, s mellette Jegor Polnovot, egyszerre világosság gyúlt az agyamban. Nagyenyka megszökik hazulról. Első gondolatom az volt, hogy visszamegyek a házba. Még csak ez hiányzott, hogy szökni segítsek egy lányt, aki, anyja akarata ellenére, sőt talán nagyon is meggondolatlanul, egy alig ismert emberhez akarja kötni az életét. Mit mondanak majd rólam az író-pedagógusok és pedagógus-írók? De nem hallgathattam a józan ész szavára, mert az érzések felülkerekedtek bennem, és a szívem szavára hallgatva, erélyesen odaléptem csomagommal az autóhoz. Nagyenyka alig bírt követni. Jegor átvette a csomagokat, feldobta a gépére és megszorította a kezemet.

— Köszönöm, vőfély!

„Én, vőfély? Eh, hát nem mindegy? — gondoltam és magam is felszálltam az autóra. — Ha vőfély, hát vőfély! Gyerünk!"

Amikor kiértünk a városból, megkértem, álljunk meg, hogy leszálljak, és visszamenjek a Parasztotthonba. Jegor elsőnek ugrott le és én, miért, miért nem, benéztem a sofőrfülkébe.

— Maga hová megy Nagyenyka?

— Jegoruskával a tóra.

Hangosan, cseppet sem odaillőn, felnevettem. Nagyenyka meg is sértődött.

— Ezen nincs semmi nevetnivaló.

— Magamra gondoltam, kedves kis szökevény. Mi lenne, ha én is elragadnék valakit? Csak élek, élek, másokat oktatgatok, és még nem találtam meg a szerelmemet.

Most már Nagyenyka is kacagott, és azt mondta:

— Kitűnő! Tudja-e, majd ha megtalálta azt, akit el akar ragadni, szóljon nekem, én is segítek magának.

Hogy mi történt, amikor Glafira Petrovna visszatért a kolhozból, és felfedezte a lánya szökését, nem fogom részletezni. Csak annyit mondok, hogy először a rendőrségre akart szaladni: megrabolták, elvitték a lányát. Majd azzal fenyegetőzött, hogy a kerületi pártbizottságban tesz panaszt Jegor ellen, habár nem tudta, párttag-e vagy sem. Végre elcsendesült, és reménykedve, de még a régi ellenségeskedéssel a hangjában, megkérdezte:

— Vagy lehetséges, hogy Nagyenyka csakugyan boldog lesz ezzel a halásszal?

Nem feleltem, mert az ablakon kitekintve, megpillantottam Anton Tyimofejevicset; az állomásról jött. Ahogy a szobába belépett, nyomban a tárgyra tért, sőt, kezdetben még meg sem akart hallgatni engem.

— Mindent tudunk, és a kiadó semmi olyat nem lát, ami indokolná a szerződés megszegését.

— De bocsásson meg, még nem tudhatja, miért...

— Mindent tudunk — ismételte. — Maga úgy gondolja, hogy a kolhozelnök rossz munkamódszert követ... Igaz? Tehát helyes az értesülésünk?

— Helyes — hagytam rá.

— No látja. Mi mindig a legmegbízhatóbb forrásból kapjuk az értesüléseket.

— Én nem vonakodok megírni a könyvet. De csak az igazat írom.

— Ezt is tudom. Azt akarja megírni, hogy hogyan nem kell gazdálkodni. Helyes az információm?

— Helyes.

— Maga naiv fiatalember! Hogy képzeli megírni a ne-

gatívumot? Gyerekség! Sőt, természetellenes. Arra való az újság, no, meg a folyóirat... De a könyv... És miért írna éppen pokrovkai negatív tapasztalatáról? Mintha ez volna a terület legrosszabb kolhoza? Melnyikov talán a legrosszabb kolhozelnök? Maga az igazság mellett tör lándzsát, de hát igazság lesz-e ez?

— Maga félreért engem.

— Nagyon is jól értettem, és maga még csak megerősítette mindezt. De, úgy látszik, maga értelmezi rosszul az életet. És nem egészen világosan látja a könyv műfaji sajátosságát. És egyáltalán, mi történt? Biztosan összekülönböztek Melnyikovval valami csekélység miatt, s a szubjektív ellenszenvét irodalmi síkra akarja átvinni. És megfeledkezik róla, hogy várják a könyvét a kerületi bizottságban, meg a területiben is.

Teljesen összezavarodtam. Ki hibás mindabban, ami történt? Csakis én. Szinopszisomban feldicsértem a kolhozt, Melnyikovot méltó regényhősnek tüntettem fel, most pedig meghátrálok. No hát, most felelhetek a saját ostobaságomért. És ne játsszam az igazság bajnokát.

— Bontsák fel a szerződést!

— Hát az előleg? Ide hallgasson, kedves elvtárs, én nem akarok rosszat magának. Sőt, bizonyos mértékben lekötelezettjének érzem magam. Nem árult el a felolvasással kapcsolatban. Emlékszik? Senkinek sem beszélt róla. Nagyon hálás vagyok magának és Jelaginnak is. De ha nem hallgat rám, akkor semmi jóval sem biztathatom.

— Visszafizetem a pénzt.

— Nem erről van szó. Fiatalon is vigyázni kell a becsületre. Az írói becsületről beszélek. Mit gondol, ezek után szóba áll-e még magával a kiadó?

— Belátom, hogy hibáztam.

— Igazán különös ember maga. Az a könyv Melnyikovról mindenesetre megjelenik. Ha nem maga írja meg, hát majd más.

Ránéztem a szerkesztőre, és egyszerre felismertem,

hogy közönyös emberrel állok szemben, akinek tökéletesen mindegy, hogy a kiadott könyv híven tükrözi-e az életet, tanít-e valamire, és igazságot tartalmaz-e. S nem bírtam uralkodni a haragomon.

— Köszönöm, igazán nagyon köszönöm.

— Tehát hajlandó? — kérdezte mit sem sejtve.

— Átláttam magán. Nem bánom, hadd szidjanak! Mondják csak, hogy maga, mint lektor és szerkesztő, nem tipikus. Én lefestem magát is Melnyikov mellett a könyvemben. Nem, nem mellette, csak valahol a háttérben. És okvetlenül megírom a könyvet, nehogy olyan legyen, amilyennek maga szeretné, Anton Tyimofejevics!

Évek és emberek

Nem volt több tennivalóm a városban, s az erdőn át visszafelé igyekeztem Pokrovkába. Csak itt, a zöld fenyők közt, ébredtem rá voltaképpen, hogy milyen nehéz helyzetbe kerültem. Bizony, hogy az előleget visszaadhassam, el kell adnom a házat, s ami csekély összeg még megmarad, abból nem élek meg a könyv megírásáig. Visszatérjek a szerkesztőségbe? De hiszen a saját kérelmemre bocsátottak el. Vajon hajlandók-e visszavenni egy ilyen sikertelen, kezdő írót? Vagy elutazzak talán, valahová az isten háta mögé, ahol senki sem ismer és ahol könnyen eltitkolhatom ezt a szerencsétlen kísérletemet, hogy túlugorjak a fejemen? Anélkül, hogy dicsekednék, becsületem védelmére meg kell mondanom, hogy egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy beadjam a derekamat. Erről szó sem lehetett.

Leültem egy fatuskóra megpihenni, és láttam, hogy Anatolij Andrejevics Vjugin közeledik egy szekéren, és tart Pokrovka felé.

— Haza? Üljön fel, elviszem!

— Mit keresett a kerületben?

— Néhány kertészszerszámra volt szükségem. Benéztem a könyvesboltba is. Borozgyin megkért, hogy vegyek meg neki egy kis füzetet. Furcsán vagyunk ezekkel a könyvekkel. Kapunk egy csomót a faluba, de azt hiszi, ott is maradnak? Dehogy! A legszebb, legérdekesebb könyv igen gyakran visszavándorol a városba. Amíg a falusi lakos bemegy a boltba, vagy kiszimatolja, hogy mit érdemes megvenni, a kiküldetésben járók már el is vitték a javát. — Hirtelen elnevette magát, mint akinek valami mulatságos dolog jutott eszébe. — Tudja-e, kivel találkoztam a kerületben? Ignat Polnovval.

— Már megint új helyen van?

— A bíróságra ment. „Mi dolgod a bíróságon?" — kérdezem. „Panaszt akarok tenni", azt mondja. Furcsa egy legény! Kiderült, hogy haragszik, amiért felmentették a tartás alól. Valaki azt mondta neki, hogy most már nem apja a fiának.

— Én mondtam.

— A legény egészen odavan. Akármennyit hajlandó fizetni, csak adják vissza az apaságát. Felült a kocsimra, és azt mondja: „Ha elgondolom, milyen erő lehet ebben a gyerekben, habár egyéves sincs még. Jól mondta nekem Anka: Andrejka, ő a helyzet ura. Azelőtt azt mondtam magamnak: nem, Ignat, mi szükséged családra? Csak kölönc a nyakadon. Most meg egyre csak rájuk gondolok, Andrejkára meg Ankára." Azán megkérdezi: „Mit gondol, Anatolij Andrejevics, kérhetem-e a bíróságot, hogy változtassa meg a határozatát, ezt a gyerektartást illetően? Hiszen én nem fellebbeztem." — „Minek a bíróságra menned, panaszolni, mondom neki, amikor anélkül is mindent eligazíthatsz: eredj a te Ankádhoz, fogd kézen, és vezesd az anyakönyvvezető elé!" Megörült: „Igaz a'! Vigyen el a fordulóig, Anatolij Andrejevics, onnan már csak egy ugrás az erdőállomás!"

— És elment?

— Megvárta, amíg minden ügyemet elintéztem. Megyünk, de nagyon komoran ül mellettem. „Mi bajod. Ignat?" — „Félek." — „Mitől félsz?" — „Hátha hiába megyek? Meglátom őt, aztán kiadja az utamat: elkéstél, mondja, férjhez mentem, van már apja a gyereknek. Hogyan érvényesítem akkor a jogomat?" Ezzel el is váltunk a kanyarodónál. Ő gyalog ment a jogát érvényesíteni, én meg tovább hajtottam. Sajnálnám, ha Anka férjhez ment volna. Ignatnak felébredt a jobbik énje.

Majd Melnyikovról beszéltünk. Nem restelltem magamat, és elég sötét színeket használtam. Vjugin félbeszakított.

— Maga egy kissé igazságtalan. Melnyikov a mi emberünk... Ismétlem: a miénk... És biztos vagyok benne, hogy mindenben a legjobb szándék vezeti. Éjszakákon át nem alszik, nem kíméli az egészségét a kolhoz szolgálatában. Mi meg mindennek elmondjuk. Gyakran elfelejtjük a legegyszerűbb igazságot, mondhatnám, az ábécét: hogy más a mi emberünk, a szovjet ember és más a kapitalista társadalomé. Amerikában például kizsákmányolni másokat, a vérüket szívni, természetes törekvés, minálunk pedig még a legnagyobb gazember is titokban mesterkedik, mert fél a saját lelkiismeretétől. Ez érthető is: a mi feltételeink közt a leghírhedtebb karrierista is kénytelen a közérdekkel számolni. Csak úgy számíthat bármilyen karrierre, ha közben másoknak hasznot hajt.

Vitába szálltam vele.

— Ha mindent a kapitalizmushoz hasonlítunk, akkor a szocializmusban talán a legkisebbke folt sem marad — mondtam. — Pedig vannak ellentmondások. S az embereket ne a múlt szempontjából, hanem a jövőéből ítéljük meg.

— Ha jelent akart mondani az más, de a jövő szempontjából sok minden, amit most nagy bajnak tartunk,

egyáltalában fel sem tűnik majd. Nem érti, honnan ered a legtöbb hibánk, sőt a bajok is? Évezredek során kialakult egy embertípus, s kifejlődtek a hozzá hasonlókkal való érintkezés formái. A kölcsönös gazdasági függés és a meghatározott anyagi érdekeltség — az élet hívta létre és szilárdította meg. És egyszerre mindez megváltozott. A világ évezredekig a magántulajdon elveire épült, és most más elvek kezdtek hatni rá... Világos, hogy az emberi társadalom átépítésének vannak költségei is. Mint ahogy voltak például a fáról vasbetonra való áttérésnek. Mondja, ki tud ma ezekről a költségekről? Ugyanígy a jövőben minden mostani hibánkat elfelejtik, talán csak a történészek beszélnek róla meg a közgazdászok, a szűken vett szakemberek, de ők is bizonyára csak úgy mellékesen, mint a korok fejlődése szempontjából lényegtelen betegségekről. De ha a jelen szempontjából vesszük...

— Akkor a maga filozófája a legnagyobb aljasságok igazolásául szolgálhat — vágtam közbe.

— Nem — felelte —, én nem igazolom az aljasságot, és nem is akarom azt mondani, hogy a jövő igazolja azokat. Én csak a beteges túlzásokat ellenzem, és a történelmi szemlélet híve vagyok. Mi gyakran befeketítjük a jelent, mert a magunk személyével eltakarjuk a jövő fényét, amely pedig a jelent is bevilágítja. Tudja, a szocializmus több tucat országban is megvalósul, de csak bennünket neveznek szovjet embereknek, és évek, évtizedek, századok múltán az egész emberiség fejet hajt a szovjet ember előtt, amiért nemcsak elsőnek lépett a jövendő útjára, de vállalta a legnehezebb terhet is.

— Ebben egyetértek magával.

— Örülök.

— De egy helyesbítéssel: habár meg vagyok győződve róla, hogy a jövőben a földgolyó egész emberisége fejet hajt majd előttünk, és velünk együtt Melnyikov előtt is, de ma Pokrovkában mégiscsak harcolni fogok ellene.

Nincs a világon még olyan csapongó valami, mint egy ilyen szekéren folytatott beszélgetés, az erdőben. A kolhoz elnökéről könnyedén átsiklik az emberiség sorsára, az elvont gondolatok csúcsairól ismét a földre tér, és máris a kolhoz baromfiudvara körül forog, meg hogy miként kell a tyúkokat télen is rákényszeríteni, hogy tojjanak. Azután pedig, lám, alig észrevehetően kanyargó kis ösvénykéken áttér a nemzetközi politikára, onnét valami hétköznapi esetre, egyszóval: a szekéren folytatott beszélgetés olyan meghitt eszmecsere, amikor ki-ki megmondhatja, amit akar, ami jólesik, s nem orrol meg érte, ha a másik a szavába vág, és — amennyiben jónak látja — a maga gondolatát folytatja. Mindezt most azért mondom itt el, mert manapság már az ilyen kátránnyal kent, friss szénával bélelt igazi szekerek nagyon ritkán láthatók az utakon. Teher- és személyautók, autóbuszok és tehertaxik jöttek a helyükbe. Az ember alig kezd el beszélgetni, máris célhoz értünk, tessék kiszállni! Ha már utazunk, hát utazzunk egész nap és meg-megállva: elhányta patkóját a ló, eltörött a szekér. Akkor aztán van beszélgetés! De ez, mit ér az egész? Száguldanak a kilométerek, úgy változik a táj, mint a filmen, egyik élmény a másikat követi és még alig üdvözöltük egymást, máris búcsúzni kell.

Pokrovkában Borozgyin háza előtt álltunk meg. Ez a ház egyébként semmiben sem különbözött a falu többi házától, de, mintha csak ágaskodott volna, manzardjával kissé kiemelkedett; takaros üvegezett verandáján játszi napsugár csillant. A kert mélyébe húzódva szinte hangsúlyozni látszott kivételes helyzetét, noha nem kételkedtem benne, hogy belül aligha különbözik a többitől.

Borozgyin átvette a neki hozott könyvet, megköszönte Vjuginnak, és az illendőség kedvéért megkérdezte, nem innánk-e egy kis teát. Elhárítottuk a kínálást, és kiléptünk az utcára. Amikor ismét a kocsin ültünk, megkérdeztem Vjugintól:

— Nos, hogy érzi magát a barátunk a tárgyalás után?

— Tutyin megszüntette az eljárást, és mindkét peres felet perköltség viselésére kötelezte. Borozgyin pedig ivásnak adta magát. Egész héten ivott, átkozta a sorsát, és azzal fenyegetőzött, hogy panaszra megy valahová. Végre, amikor már egészen felpüffedt a pálinkától, betegen, magához tért. Megkérdeztem: „Nem megy be a kerületi bizottsághoz, valami kis munka után nézni?" — „Nem kell... Nem fogok dolgozni. Eladok mindent, és elmegyek a pokolba." De sehová sem ment. Csak már egy hete nem tette ki a lábát az udvarról. A kertjében kapált, a gazdaságával bíbelődött. Aztán nekiült olvasni. Hogy mit keres a könyvekben, nem tudom. De azt hiszem, a bíró kissé levakarta róla a rozsdát: nézd csak, ki voltál és mivé lettél.

— No és a gazdasággal mi van?

— A politikai gazdaságtan nyelvén szólva már nem árutermelő — mondta Vjugin vidáman. — Minek is nekik kettőjüknek olyan tehén, amelyik tizenöt liter tejet ad naponta? Tej ide, tej oda, a tehenet takarmányozni kell, és naponta háromszor-négyszer megfejni... Egyébként miért ne ápolja a gyümölcsfáit, a veteményeket? Fő, hogy az ember ne legyen nyerészkedő, s ne a háztája töltse ki az egész életét.

Este Jelagin jött el hozzám. Vjugintól hallotta már, hogy felbontották a szerződésemet.

— El kell adnom a házat — mondtam. — Különben nem tudom visszafizetni az előleget. De a könyvet mégis csak megírom! Ha a területi központ nem fogadja el, felutazok Moszkvába, valami folyóirathoz vagy könyvkiadóhoz.

— És mi lenne, ha a kerületi újsághoz szerződne? Ideiglenes munkára.

— Nem megyek el Pokrovkából.

— Akkor van még egy másik megoldás! — Jelagin

arca felderült. — Nem vállalná el a gépállomás üzemanyag-raktárának vezetését? Oda éppen keresnek valakit.

— Igazán nem tudom ... — Ez a váratlan ajánlat egészen fejbe vágott. Riporter, kezdő regényíró mint raktárkezelő ...

— Pompás állás, éppen magának való! — lelkesedett tovább Jelagin. — Ott, helyben írhatja a könyvet. Legalább napi három órát!

— Nem, nem megyek oda — mondtam.

— Ostobaság. Fél, hogy nem állja meg a helyét? Megállja! Az igazgató nagyon fog örülni.

— Nem, mégsem megyek — tiltakoztam. — Mit látok ott a raktárban? Semmit!

— Talán igaza van — bólintott Jelagin. — Üzemanyag-raktár nem éppen írói megfigyelésekre alkalmas hely. Ott rá se gyújthat, és nincs kivel elbeszélgetnie. Mindenki siet, gyorsan, gyorsan!

— Úgy látom, mégiscsak el kell adni a házat, nincs más megoldás. A kiadó beperelhet.

— Hát csak perelje. De várjon, ne siesse el. Kitalálunk valamit, hogy ne kelljen eladni a házat, mégis visszafizethesse a kölcsönt, és ami a fő: hogy megírhassa a könyvét.

— Melnyikov, a nagy spekuláns, biztosan kitalálna.

— Azt jól kitalálta, hogy a városi fiatalokat hogyan vonzza ide a kolhozba, de itt aligha süthetne ki valamit anélkül, hogy csalónak ne látszana.

— Márpedig meg kell találni a megoldást — mondtam.

— De hol?

Megkocogtatták az ablakot. Jelagint sürgősen telefonhoz hívták, Szokov kereste. Félóra múlva tért vissza.

— Melnyikov felesége a kerületi bizottságnál van.

Pokrovkában senki sem ítélte el Nasztyenykát, amiért Melnyikovba szeretett, és nyíltan együtt élt vele mint feleség a férjével. Bár egyesek úgy vélekedtek, hogy meg kellett volna várnia a válás kimondását, azután összeköltözni, mások, különösen a fiatal menyecskék, azt tartották, hogy ha oda nem költözik a férfihoz, sohasem választják el a feleségétől. Egyébként a parasztok sajátos gyakorlati érzékével, a lelke mélyén mindenki csak helyeselte, hogy Melnyikov rokonságba kerül Polnovékkal, így legalább biztosan ott marad a faluban, és harmincezresből odavalósivá válik. Azt hiszem, a kerületi bizottságban tudták, hogy Melnyikov, a párttag, együtt él Anasztaszja Polnova tagjelölttel, házasságlevél nélkül, s az anyakönyvi bejegyzés ellenére, amely szerint Melnyikov felesége nem Anasztaszja Polnova, hanem Ljudmila Ivanovna Melnyikova. De hát megtörténik, hogy a házasságlevél és a házasság nem vág össze, még sincs semmi baj, amíg a házasfelek egyike nem kifogásolja. De mihelyt kifogásolja — és ezt feltétlenül írásban kell bejelentenie —, akkor a házasságlevélnek egyszerre olyan ereje lesz, amely megbonthatja ezt a bűnös, törvénytelen szerelmet. Erre a körülményre alapította minden reményét Ljudmila Ivanovna, amikor a kerületi bizottságban megjelent, és Szokov kerületi bizottsági titkárt kereste. Átnyújtotta neki írásbeli panaszát és azt mondta:

— Kérem, olvassa el ezt!

Szokov jól ismerte az effajta panaszokat. Rendszerint sok piszkolódás volt bennük és nagyon kevés női önérzet. Szinte hihetetlennek tűnt fel, hogy aki a panaszt írta, és akire panaszkodik, nemrégen még a világon a legközelebb álltak egymáshoz. Melnyikov felesége nem a férjét vádolta, őt csak futólag említette meg — minden méltatlankodását, felháborodásának egész tüzes láváját Polnova

agronómusra zúdította, aki állítólag kihasználta az ő elutazását, és „nem szégyell nyíltan együtt élni a más férjével".

Szokov elolvasta az írást, és figyelmesen nézett az asszonyra, akit most látott először, és akinek szokatlan, gonosz nyugalmán elcsodálkozott; úgy hatott, mintha jó előre begyakorolta volna. Melnyikova arcán a legkisebb felindulás sem látszott, semmi sem mutatta, hogy szenved, amiért a férje elhagyta. Ennek a szigorú, kemény arcnak minden kis vonása mintha azt mondta volna: én keresztülviszem az akaratomat, és teljesítse a követelésemet, mert különben maga is pórul jár. De ebben már nem volt semmi rendkívüli. Szokov sok ilyen emberrel találkozott már, és nemcsak a különféle családi viszályokkal kapcsolatban.

— Megértem a helyzetét — mondta. — Tavasszal beszéltem is már magáról Fjodor Konsztantyinoviccsal. De nem egészen értem a panasz indítékait.

— Hát megengedhető, hogy egy kommunista nő így viselkedjék? Nyíltan együtt él egy házasemberrel! Ráadásul falun.

— Bocsásson meg, de mit akar tulajdonképpen, azt, hogy a férje visszatérjen, vagy Polnova megbüntetését? A panaszból ítélve úgy látom; az utóbbi a fontosabb.

— Azt akarom, hogy a kerületi pártbizottság foglalkozzék a beadványommal, és ítélje el Polnovát.

— Szóval, ha jól értettem, nem Melnyikovról van szó, hanem Anasztaszja Polnova kommunista párttag erkölcsi arculatáról?

— Szép kis kommunista, aki vadházasságra lép egy nősemberrel!

— Csakhogy az éremnek más oldala is van: párttaghoz méltóan viselkedik-e az az ember, aki egy hajadonnal él együtt?

— Csodálkozom, hogy maga, a kerületi bizottság titkára, az ilyen lányok pártjára áll.

— Én még egyelőre egyikük pártjára sem álltam — jegyezte meg csendesen Szokov. — Előbb mindkét fél helyzetét tisztázom. Sőt a harmadikét is. Magát értem ezen. Mindenekelőtt a maga helyzetét kell feltétlenül tisztáznom. Először is: honnan tudja, hogy a férje együtt él Polnovával?

— Ő maga mondta nekem. Bent voltak a területi központban, egy városkörnyéki fogadóban szálltak meg. Aztán megírta nekem, hogy ez a Polnova már a házában lakik. Úgy hiszem, ez teljesen elegendő. A válókeresetet is beadta. Mi kell még több?! Miféle bizonyítékokat akar még?

— Amit itt elmondott, igen fontos — hagyta rá Szokov. — Tehát a férje válópert indított. Hogy van-e válóok, azt majd a bíróság megállapítja, de mi nem vádolhatjuk őt erkölcstelenséggel. Nyilván kiábrándult magából, és lehet, hogy ebben nem ő a hibás.

— Ezt mind az a lány csinálta. A férjem egyedül élt.

— Miért ilyen egyoldalúan ítéljünk? Mindketten hibásak. De miben? Abban, hogy szeretik egymást? Igen? És azt akarja, hogy megbüntessük Polnovát? De miért? Magyarázza meg, miért? De kérem, nevezze nevükön a dolgokat. A sértő kifejezések helyett használjon egyszerű fogalmakat: nem ágyas, hanem szeretett nő, nem nyílt együttélés, hanem családi élet!

Ljudmila Ivanovna elvesztette tettetett gonosz nyugalmát, hevesen felemelkedett, és olyan hangon, amely értésére adta Szokovnak, hogy a kerületi bizottság korántsem a legfelső fórum, és hogy majd máshol keres orvoslást a sérelmére, kihívóan megkérdezte:

— Tehát maga nem hajlandó a törvényes jogomat támogatni? Tehát nem kérhetem, hogy segítsenek megszabadítani a férjemet a szeretőjétől? Akkor hát maga szerint a törvényes házasság üres papír?

— Ha ez a papír feljogosítja magát, hogy sértegesse Polnovát, és megfenyegessen engem, akkor bizonyára

tudja, hogy nem olyan üres. De téved, ha azt gondolja, hogy kötelességem minden, anyakönyvvezető előtt megkötött házasságot oltalmazni. Elolvastam a kérvényét, meghallgattam magát, és végre tudom, miért vonakodott Pokrovkában élni, és ezek után azt várja, hogy a védelmére keljek? Ki ellen védjem? Mi támogatjuk a törvényes házasságot, és beleavatkozunk a párttagunk életébe, ha rossz útra tér. De mit akar tőlünk? Hogy megálljt kiáltsunk neki, amikor jó útra talált? Mi köti össze magukat a papiroson kívül? Gyerek? Közös érdeklődés? Szerelem? Itt mindezekről szó sincs.

— Látom, hogy ellenem van — mondta Ljudmila Ivanovna, és mintegy jelezve, hogy még nincs befejezve a beszélgetés, visszaült a székére. — Azért mégis követelem, hogy a kerületi bizottság vizsgálja meg a panaszomat. Idézzék be Polnovát, idézzenek be engem, és kérem, idézzék be a tárgyalásra az apámat is. A leánya ügye az ő apai becsületét is érinti.

— Semmi szükségét sem látom ennek — hárította el Szokov. — A legjobb esetben is legfeljebb kihallgatjuk magát, és elbíráljuk, érdemes-e Polnovát és másokat beidézni. Azt hiszem, a vezetőségi tagok egyetértenek velem.

— A nyilvánosságtól fél?

— Nem engedem, hogy egy leány tiszta, szép érzését a sárba tapossák.

— Polnovát fedezi?

— Megvédem a sértő faggatásoktól. Maga asszony, megérthetné, hogy bármennyire igaza van is Polnovának, akármilyen tiszták az érzései, sőt éppen ezért, sebezhető. Nem, ha azt akarja, hogy segítsek magának, hallgasson a tanácsomra. Ha Melnyikov már nem szereti magát, legyen ereje felismerni azt. És ha valaha is szerették egymást, őrizzék meg a megbecsülést egymás iránt.

Nasztyenyka tudott Melnyikova megérkezéséről. Semmi

kétsége sem volt afelől, hogy mit keresett Ljudmila Ivanovna a kerületi bizottságban. De hogy ott mi történt, azt csak Jelagin tudta, és ő megkért, hogy számoljak be róla Nasztyenykának. Igyekeztem tehát találkozni vele. De ki se tette a lábát az utcára, arra pedig, hogy Melnyikov házába menjek, nem bírtam rászánni magamat. De hát a mezőre, a kolhozvezetőségbe csak el kell mennie! Vagy talán beteg? Ekkor messziről úgy láttam, mintha Nasztyenyka a kolhoziroda felé tartana. Utána siettem, de tévedtem, másvalaki volt. Ezt csak akkor vettem észre, amikor már benyitottam az elnöki szobába. Melnyikov odabent volt. Amikor meglátott, megkérdezte, olyan hangon, mint aki egy vadidegenhez szól:

— Engem keres?

— Anasztaszja Vasziljevnával szeretnék beszélni.

— Nem hinném, hogy kíváncsi magára.

Sarkon fordultam, hogy kimenjek, de Melnyikov utamat állta.

— Egy kérdésem lenne magához. Nem gondolja, hogy az itt-tartózkodása nincs hasznára sem a kolhoznak, sem magának?

— Nem tilthatja meg nekem, hogy a szülőfalumban éljek.

— Pokrovka tizenöt évig megvolt maga nélkül, és ezután is meglesz. Mi szüksége is volna rá? Maga azok közé az emberek közé tartozik, akik értéktermelőből fogyasztóvá lettek. Fogyasztóból pedig termelővé visszaváltozni nem olyan könnyű. Így hát jobb lesz, ha elhagyja Pokrovkát.

Melnyikov nyilvánvalóan rosszul ismerte újságírói jellememet. Hogy én elhagyjam Pokrovkát? Megőrült? Majd megkezdem a harcot. Az első csapást onnan mérem rá, ahonnét legkevésbé várja. Cikket írok a lenről. Ez lesz a címe: „Leszámolás." Egyedül kívántam lenni, hogy átgondoljam a cikket, még egyszer megnézzem a lent. Íme, itt van előttem, sűrű, zöld, és már magvasodik, és pusztulásra van ítélve, mert minden szálat körülfont az aranka. A dűlőút szélén bandukoltam, és szomorúan gondoltam rá, hogy ezt a lent korábbi regényhősöm vetette.

Mennyi kellemetlenségem volt már e miatt a könyv miatt! A kiadó beperelt, s én azt feleltem, hogy döntsék el az ügyet a távollétemben. Lehet, hogy már el is dőlt, s egyik napról a másikra itt lehet a végrehajtó, hogy lefoglalja a házamat. Majd váratlanul ismét a Jelaginnal folytatott beszélgetéshez kanyarodtak vissza a gondolataim, s azon tűnődtem, milyennek festem majd le Melnyikovot ebben az előleg és szerződés nélkül írandó, új könyvben. Persze, nem kételkedtem a tárgyilagosságomban. Megadom az elnöknek, ami megilleti. Lehet-e jó kolhozelnök olyan ember, akinek nincs kereskedelmi érzéke? Ötletességben nincs nála hiány. De miben ötletes? Az adás-vevésben. A föld s a földművelés pedig nem tűri a spekulációt. Csalafintasággal lehet több pénzt keresni, de több gabonát termelni nem. A föld becsületes munkát kíván! Erről írok cikket a kerületi újságba. Íme, itt van ez a len, amelyet pénzsóvárságból vetettek, s abban a reményben, hogy sikerül ravaszsággal rászedni a földet. Ismét újságírónak éreztem magam, és ez az érzés új erőt öntött belém. Mi lenne, ha itt a mezőn nyomban elővenném a füzetemet, és írni kezdenék?

A nyári reggel csöndjében ekkor váratlanul halk szipegés ütötte meg a fülemet. Odafigyelve világosan hal-

lottam, hogy a horpadásban sír valaki. Odaszaladtam, és Nasztyenykát pillantottam meg.

— Tudod már, mit mondott a kerületi bizottságban Melnyikov felesége?

— Találkoztam Vlagyimir Nyikolajeviccsel és mindent elmondott nekem.

— No, érdemes is ezért sírni? Beszéljen, amit akar, eddig se hittek neki és ezután se fognak.

— Nem azért sírok. Látta a lent? Az én hibám. Ha késve kaptuk is a magot, mindenesetre csávázni kellett volna.

— Lehet, hogy a föld volt fertőzött. És hol a garancia, hogy a len nem pusztult volna el az áztatáskor, vagy ha akkor nem, hát a harmatáztatás során?

— Én is akartam ezt a lent. — Megint elsírta magát. — És most az egészet le kell kaszálni és elégetni. Mennyi kárba veszett munka! Nem, ezt nem bírom tovább! Elmegyek.

— Emlékszel, amikor először kaptál kettest az iskolában?

— Még tréfál, amikor olyan nehéz a szívem.

— Akkor is sírtál, ugye?

— Sírtam — vallotta be.

— És mégsem hagytad ott az iskolát? Akkor miért mennél el Pokrovkából, amikor az élet adott kettest?

— Csoportvezetőnek megyek — emelkedett fel határozottan Nasztyenyka.

— Hová? — kérdeztem, ámbár jól hallottam, amit mondott.

— A zöldségtermesztő csoportba, és dolgozni fogok.

— És tudod-e, mibe került az államnak a te agronómusi kiképzésed? Azért tanítottak, hogy csoportvezető legyél?

— Inkább legyek jó csoportvezető, mint rossz agronómus.

Hazafelé még egyre a cikkre gondoltam, de már nem

láttam olyan fontosnak a megírását, mint előbb. Hiszen a lent már úgysem lehet megmenteni. Persze, a szomorú tapasztalat jó okulására szolgálhat másoknak, de mit tudok arról, hogy mi okozta a vetés pusztulását? A csávázás jelentőségének alábecsülése? Vagy hogy nem jártak el elég gondosan az új kultúrnövény elvetésekor? Nem vették számba a tapasztalatokat?... Jaj, ezek az újságcikkekből vett magyarázatok! Hányszor folyamodtam már hozzájuk, amikor valahol a kerületben rosszul állt a vetés, a szénakaszálás vagy a betakarítás ügye! „A kerületi vezetők aláértékelik a gépek jelentőségét a tavaszi szántásban." — „A gépállomás igazgatója nem érti meg, milyen fontos felvenni a harcot a betakarítás körüli veszteségek ellen." — „A kolhozelnök nem ügyel kellően a munkaerő tervszerű felhasználására." Csak meg kell valahogy magyarázni ezt vagy amazt a hibát! Így hát az élet hozta különféle helyzetekben felbukkannak ezek a mentő megfogalmazások: lebecsülte, nem értette, és nem ügyel, mivelhogy minden hiba mögött meg kell látni a konkrét okokat. Amikor Pokrovkába beértem, már nem gondoltam a cikkre. Az életben minden bonyolultabb, mint ahogyan első pillanatra látszik. S ne ítéljünk, ha nem vagyunk illetékesek.

Az út kanyarulatánál a mellékutcából Sztroganova futott egyenest nekem. Kivörösödve, lihegve kérdezte, miközben izgatottan nézegetett jobbra-balra:

— Nem látta Vlagyimir Nyikolajevicset?

— Mi baj, Lenocska?

— Majd később elmondom. Kérem, segítsen megkeresni Vlagyimir Nyikolajevicset! Én elszaladok a vezetőségre, maga pedig nézze meg, hogy nincs-e a garázsban! Mondja meg neki, hogy nagy szükség van rá!

A keresés nem járt eredménnyel, de amikor éppen visszatértünk a sarokra, láttuk, hogy Jelagin kocsija közeledik a falu felé. Sztroganova felemelt karral hado-

nászva az út közepére ugrott. Jelagin megállította az autót. Lena könyörögve fogta meg a karját:

— Vlagyimir Nyikolajevics, jöjjön ki velem a kaszálóra! De gyorsan, mert hazamennek! Mindent itthagynak és elmennek!

Világos volt, hogy a távoli kaszálón, ahol az ifjúsági brigád dolgozott, valami nagy zendülés támadhatott, de hogy voltaképpen mi történt, azt már csak útközben tudtuk meg, amikor Jelagin, az izgatott komszomoltitkár könyörgésére, jó hatvan kilométeres sebességgel vezette autóját a szénakaszáló felé.

— Tegnap reggel még eszébe sem jutott senkinek, hogy hazamenjen — mondta Sztroganova. Kissé megnyugodott, hogy sikerült Jelagint megtalálni, és szentül hitte, hogy annak hatalmában áll lecsillapítani a felzendült fiatalokat. — Virradatkor kimentünk szénát kaszálni. Délre már legalább öt hektárt lekaszáltunk. Ebéd előtt, amíg az ételt kitálalják, szokás szerint röplabdáztunk. Prozorov Koljával egy kis baleset történt. Egyik lány labda helyett véletlenül a szemébe vágott. No, nem nagyon ütötte meg. „Sebaj, meggyógyul, amíg az egyetemre fölveszik." A gyerekek nem mind hiszik, hogy bekerülnek. Egyikük meg is jegyezte: „No, ha addig kell várni, amíg oda felveszik, akkor sohase gyógyul meg." Ezzel kitört a vita. Egyesek azt mondják: Felvesznek, ha itt dolgozunk, fel fognak venni. Mások meg: Azt hiszitek, csak ti vagytok ilyen okosak? Vannak, akik már a kilencedik osztály után elmennek. Munkába állnak, esti tanfolyamot végeznek, aztán szintén beadják a felvételi kérvényüket. Egész ebéd alatt csak erről folyt a szó. Felvesznek vagy nem vesznek? Estefelé kijött hozzánk Melnyikov. Hát persze hogy mindjárt nekiestek a kérdéssel. Ő meg azt feleli: „Korai még erre gondolnotok, előbb dolgozzátok le a két évet." A gyerekek nem tágítottak, emlékeztették rá, hogy maga mondta: aki tovább akar tanulni, jöjjön a kolhozba dolgozni. Persze hogy ezt

mondta, de hát maga sem tudja pontosan, s azzal vágta el a kérdést, hogy: az én dolgom, hogy munkát adjak nektek, aztán, hogy bekerültök-e, vagy sem, nem tőlem függ. Elment, a gyerekek meg mind nekem támadtak. Tudjuk, hogy elsőnek mindig a komszomoltitkár fogja ki. Mit tegyünk most már? Amíg tanultunk, mindig csak azzal biztattak: tanuljatok, hogy az egyetemre fölvegyenek! Majd meg azt mondták: főiskolai felvételhez előbb két évig dolgozni kell. Most meg kiderül, hogy hiába szerezzük meg a gyakorlatot, nem biztos, hogy felvesznek. No, lett erre nagy felzúdulás! Ki azt kiabálja: hazamegyek! Ki meg: a pokolba azzal a főiskolával, elmegyek a szűzföldre! Eddig hajnalhasadáskor kinn voltunk már, ma pedig már régen felkelt a nap, s a lányok még csak a hajukat fonják.

Könyörgően nézett a kormánynál ülő Jelaginra.

— Vlagyimir Nyikolajevics, találjon ki valamit! Olyan jó brigádunk volt! Komszomol módra csináltunk mindent, és most felbomlik a rend. Hátha még valaki abba is hagyta a kaszálást és hazament? Milyen szégyen! Nem nekem kellett volna egy alkalmi gépen magáért jönnöm, hanem valaki mást küldenem.

Annyira odavolt és úgy kétségbeesett a történteken, hogy megint elölről kezdte az egészet. Jelagin vigasztalni igyekezett:

— Sebaj, Lenocska, minden jóra fordul. Először is még senki sem ment el, másodszor meg majd kitalálunk valamit a főiskolával kapcsolatban.

— Engem nem kell megnyugtatni — mondta izgatottan Sztroganova. — Én csak úgy szidom Melnyikovot, de belátom, hogy nem tehet róla. Mert igaz, hogy több a jelentkező az egyetemre, mint amennyi hely van. Ezzel számolnunk kellett volna, amikor ide jöttünk.

— És maga, Lenocska, hová szeretne menni?

— Én itt maradok a kolhozban.

— Akkor is, ha fölveszik a főiskolára?

— Ha felvesznek, ha nem, itt maradok.

— Komszomoltitkári elvhűségből?

— Úgyis agronómus leszek. Dolgozni fogok, és az leszek.

Ebben a pillanatban az üveglap feletti kis tükörben megláttam Jelagin szemét. Nem tudom, kire nézett, de annyi jóság volt benne, és olyan örvendezőn mosolygott, mintha valahol az út közepén váratlanul boldogító, nagyszerű látomás jelent volna meg előtte.

A kaszáló a folyó partján kezdődött, és hosszan nyúlt el, egészen a láthatárig. A réteken sűrűn elszórt szigetekként fűzfabokrok álltak, s az árterület füves tarkaságában elsekélyesedett folyóra emlékeztetett. De itt is volt hová elszélednie a kaszásoknak és a traktoros szénakaszáló gépnek, csak győzzék a többiek megforgatni, összegereblyézni és boglyába rakni a szénát. Már jó felét lekaszálták, sőt, a boglyák is ott sorakoztak; olyan sátorformájuk volt, hogy az egész nagy rét nomád sátortábornak látszott. A távolban még folyt a kaszálás. A napfényben ezüstlő pengék hol a fű felett villantak meg, hol belemerültek a sűrű zöldbe, s egyenletes rendeket vágtak. Az autó megállt egy hosszú pajta mellett, amelyhez nyitott fészer csatlakozott, és Lena, földre szökkenve, örömmel kiáltotta:

— Senki sem ment el, Vlagyimir Nyikolajevics!

— Honnan tudja?

— Minden rendben van. Látja ezen az oszlopon, a röplabdaháló mellett, ezt a trikót?

— Ez bizony rendetlenség.

— Úgy beszéltük meg Tányával — ő is a mieink egyike —, hogy ha mind kimennek dolgozni, akkor ide akasztja ezt a trikót.

Délre járt az idő, és nemsokára a fészertető alatt gyűlt össze az egész brigád. A napbarnított, egészséges fiúk és lányok leültek a hosszú asztal köré — jól tudták valamennyien, hogy ha Lenka Sztroganova kihozta Jelagint,

akkor ebéd közben gyűlés is lesz, méghozzá nagyon zajos gyűlés. No, jól van, már kivitatkozták magukat az elnökkel, vitatkoznak a párttitkárral is. Elvégre tudniok kell, mi vár rájuk. A szakácsnő, egy kövér, idős asszony, megkérdezte Jelagint:

— Velünk ebédelnek?

— Hogy nézhetnénk, ha mindnyájan esznek? Kérünk bizony!

Megkezdődött az ebéd. Vártam, hogy Jelagin mikor pendíti meg a dolgot. És hol kezdi el? De csak ott ült az asztal végén, erélyesen kanalazott, sőt még ráadást is kért a szakácsnőtől.

— Tegnap itt volt az elnök — mondta az a szőke üstökű legény, akire jól emlékeztem még arról az estéről, amikor a káposzta megmentésére vonultak ki a fiatalok.

— Tegnap az elnök, ma a titkár, nincs nyugtotok a vezetőktől — mondta Jelagin és tovább kanalazott. — Csakhogy én nem a magam akaratából jöttem. A ti Sztroganovátok hozott ki. És látom, mindenki a helyén maradt, senki sem ment haza. Tehát összetartotok, erős, jó közösségtek van. — Félretolta a tányért, és felállt: — Nos hát, elvtársak, engedjétek meg, hogy úgy beszéljek veletek, mint olyanokkal, akik megmutatták, hogy van bennetek fegyelem, öntudat és komszomol becsületérzés. Hol is kezdjük? Tudom, mi nyugtalanít benneteket. Tanulni akartok mind: ki egyetemen, ki technikumban. De felvesznek-e? Először is egyet tisztázzunk. Kell-e az iskola elvégzése után dolgozni? Úgy gondolom, hogy a tanulás is megköveteli a munkát. Avagy talán a területi mezőgazdasági technikumban munkások szántanak-vetnek, a diákok meg csak nézik, jegyezgetnek és vizsgáznak?

— Mi még messze vagyunk a tanulástól — mondta a szőke hajú.

— Szerintem máris tanultok — felelt Jelagin. — Mert csak a munkán keresztül, dolgozva ismeri meg igazán az

ember az életet. A munka, fáradozás: az élet falai, a tanulás: a tető. Mi meg gyakran úgy csináljuk, hogy először készítjük el a tetőt, aztán húzzuk fel a falakat. Ismerek egyes agronómusokat...

— Nem mind agronómusnak készülünk — szólt közbe egy sötét hajú lány, aki Sztroganova mellett ült —, én pedagógus akarok lenni.

— A pedagógusnak még jobban kell ismernie az életet, mint az agronómusnak. Embert nevelni nehezebb, mint burgonyát termeszteni. De ne higgyétek, hogy agitálni akarok. Csak azért beszélek, hogy megértsük egymást: kijártad az iskolát, eredj dolgozni! Ti is eljöttetek. Hogy jól tettétek-e? Szerintem igen. És minthogy ebben valamennyien egyetértünk, térjünk át a szavakról a tettre.

— Ki hova akar bekerülni, írjátok fel, gyerekek — kiáltotta gúnyosan a szőke üstökű. Arcára volt írva: miféle tettről lehet itt szó, két év múlva elválik majd, hogy felvesznek-e, vagy sem.

Ám Jelagin, a gyerekek nagy csodálkozására, komolyan felelte:

— Eltaláltad. Rajta, írjuk össze. Ki mi akar lenni: agronómus, pedagógus, talajjavító, gépész? Jogász is lehet. És persze, elektrotechnikus.

Ez a komoly hang úgy meglepte a fiatalokat, hogy egyszerre mind elhallgattak, és csak csodálkozva nézegettek egymásra. Mi történt a párttitkárral? Mindenütt azt beszélik: nehéz a főiskolára bekerülni, ő pedig összeírást hirdet? Vagy csak játszik velük? Elkezdik a felírást, aztán majd kijelenti: tyű, de sok tanulni vágyó van itt, no és dolgozni ki fog? Végre Lena Sztroganova hangja törte meg a csendet.

— Vlagyimir Nyikolajevics, írjon fel engem!

— A mezőgazdaságiba?

— Igen.

— Ki akar még agronómus lenni? — kérdezte Jela-

gin. — Az nyújtsa fel a kezét. — Egy, kettő, három, négy. Úgy. Hát pedagógus? Kettő? Jól van. Orvos? Az is kettő. Gépészek is kellenek, elvtársak! Három? Kevés. No jó! Ki van még?

— Könyvtárosnak is lehet?

— Persze. Meg jogásznak is, mondtam már. Talajjavítónak senki se készül? Kár. És hol maradnak a villanytechnikusok? Meg az építésztechnikusok? Hol vannak a földmérők, az erdészek, a tőzegszakértők?

Tanúja voltam ennek az összeírási jelenetnek, s a legkülönfélébb főiskolákra jelentkezők láttán aggodalom fogott el Jelaginért. Mit eszelhetett ki? Hogyan végződik ez a veszélyes és beláthatatlan következményű beszélgetés? Jelagin pedig, miután sorra vette a tanulni vágyókat és valamennyiük nevét felírta, zsebre dugta a noteszét, s tudván, hogy hallgatói további magyarázatokat várnak tőle, így szólt:

— Most pedig megmondom, miért csináltam ezt az összeírást. A ti sorsotok nemcsak benneteket izgat. Hogy mik lesztek, és hogyan fogtok élni, az egész ország gondja. A kerületi központban is foglalkoztunk már vele. A minap Szokovval, a kerületi bizottság titkárával beszéltünk a ti ügyetekről. Elmondtam, hogy dolgoztok itt. És a következő eredményre jutottunk: Ti kolhoztagok lettetek, és továbbtanulásról álmodoztok. Ez mind rendben van így. De ha ti álmodoztok, mi meg csak félrevonulunk, akkor ketten-hárman közületek bekerülnek a főiskolára vagy még valahová, a kolhozban pedig senki sem marad. Lehet, hogy túlzok. Nem jó. Mondjuk, hogy kettő-három itt marad. Így vagy amúgy, semmi jó nem sül ki a dologból. De úgy is csinálhatnánk, hogy tanultok is, mégis itt maradtok a vidéken. Ha nem is éppen ebben a faluban, akkor a kerületben valahol. Ebben semmi ellentmondás nincs, gyerekek. Magatok is meggyőződhettek róla. Látjátok, Pokrovka most traktorokat bérel. Egy-két év múlva már nem bérelni fog, hanem sa-

ját traktorokat vásárol. Most hat traktor dolgozik itt, és akkor legalább húsz lesz. Ez már egész kis gépállomás. Kell majd hozzá egy mérnök, két gépész, egy elektrotechnikus! A kerületi bizottság titkárával összeszámoltuk. Csak Pokrovkának is két-három tanítóra lesz szüksége, és néhány egészségügyi dolgozóra. És mennyi agronómusra? Érzitek, micsoda fellendülés? És így lesz ez minden vonalon. Derék emberek vannak a falusi tanácsunkban. De hát a falusi szovjet titkárának olyan ember kellene, aki jól ismeri a törvényeket, valóságos jogász. Értitek, gyerekek, milyen következtetést vontunk le Szokovval?

— Értjük, Vlagyimir Nyikolajevics. — Lenocska le nem vette a szemét a titkárról, és egész lényét mintha belső fény sugározta volna be.

— Aki nem érti, annak megmondom. Ezt gondoltuk: a kerület maga küldi tanulni, akire szüksége van. Hogy is magyarázzam meg jobban? Van állami és helyi költségvetés. Nos, hát úgy fogjuk csinálni, hogy a saját kádereinket a magunk költségén képeztetjük ki. Különben csak taníttatjuk, taníttatjuk őket, és mindig kevesen vannak. Sokan elvégzik a főiskolát, de kevesen maradnak itt. Mintha szitában hordanának vizet. Ezentúl előre tudjuk majd, ki hová, milyen helyre kerül. És ti is tudni fogjátok. Sőt, nemcsak ti meg mi, de a szüleitek is tudni fogják. És még szemmel kísérhetik is, hogy a fiuk vagy lányuk hogyan készül a hivatására. Hát itt a felelet a kérdéseitekre. Döntsétek el, érdemes-e a kolhozban dolgozni?...

A rekkenő hőségben néma csend borult a kaszálóra. Csak egy poszméh köröz dongva a lóhere virág felett, s a tücskök hegedülnek. Alszanak a szénakaszálók, a lovak is pihennek, s mintha a fű is lankadozna a tűző nap hevétől. Minden szunnyad, a folyó tükrét szellő sem borzolja. De Jelaginnak sok dolga van. Vissza kell sietnie Pokrovkába, onnét pedig a tőzegtelepre.

— Gyerünk! — Felkelt az ülésről.

Lenocska a kocsiig kíséri.

— Nagyon köszönöm, Vlagyimir Nyikolajevics.

Megállok a konyhában, vizet inni. Látom, ott mennek előttem az ösvényen, Lenocska kissé félénken megérinti Jelagin kabátja ujját. Nem tudom, miről beszélnek. De miért zavarjam őket? Csak akkor lépek ki a színből, amikor ők már az autóhoz értek, és Jelagin karjával int felém.

— Gyorsabban, indulni kell!

Útközben megkérdeztem tőle:

— És biztos benne, hogy igaza van?

Jelagin jókedvűen felelte:

— Nem az a baj, ha a titkár téved, hanem ha őbenne csalódnak. Az életben nincsenek kilátástalan helyzetek. Mindenesetre egyet mondok magának: Ki mondta azt, hogy az agronómusnak feltétlenül megfelelő helyet kell elfoglalnia egy intézménynél, vagy kolhozelnöknek kell lennie, vagy a magtermesztő gazdaság vezetőjének? Szerintem elérkezett az az idő, amikor egy kolhoz-brigádvezetői állást is felkínálhatunk neki. Korlátozza-e a brigád az alkotó munkában? Ellenkezőleg, minden feltételt megad hozzá. Érti, miről beszélek? Úgy érzem, hogy az értelmiség túltengésének emlegetése nem az élet szava, hanem csak a kistisztviselői szellemi szegénységből ered, aki úgy véli, hogy nincs jobb egy kis állami hivatalnál.

Nem feleltem. Nasztyenyka sorsára gondoltam. Szerencséje, hogy megértette saját tehetetlenségét, és volt ereje csoportvezetőnek menni. Éppen a hozzá hasonlókról beszélt Jelagin, azokról, akiket előbb tanítottak tudományra, azután az életre. Megvolt a tető, de hiányzottak a falak...

Amióta Mása Artyomhoz költözött, az öreg Polnov egymaga gazdálkodott a házában. Ez egyébként nem először történt, megszokta már, különösen nyáron, amikor a legidősebb lánya hetekig kint lakott a nyári táborban, az agronómus lányának pedig nemigen volt ideje a konyhára. Hogy ne legyek a terhére az öregnek, a teázóba jártam étkezni, ő pedig felhasználta az alkalmat, hogy megszabadult a vendéglátó házigazda kötelezettségeitől: áttért a tejre, krumplira és uborkára, s nem alaptalanul biztosított, hogy e mellett az étrend mellett sokkal jobban érzi magát, mint amikor mindenféle húsos löttyön él. Egy nap lemondott szokásos otthoni ebédjéről és eljött velem a teázóba. De csak egy pohár vodkát rendelt, egy hajtásra kiitta és felkelt az asztaltól:

— Kimegyek, megnézem a lent.

— Arankás, Vaszilij Antonovics, mit néz rajta?

— Már csak a magam szemével akarom látni.

Néhány óra múlva tért haza, és úgy vettem észre, hogy a kupica vodka után legalább egy fél litert felöntött. Csúnyán káromkodott, és azt mondta, hogy megöli az elnököt.

Nem tudom, meddig háborgott az öreg, de Jevgenyij Mogyesztovics, a könyvelő, éppen elhaladt az ablak mellett, s bekiáltott, hogy estére összehívják a kolhozvezetőséget, mire az öreg nyomban lecsendesült. Mintha meg akarná őrizni a haragját, hogy majd az ülésen Melnyikovra zúdítsa.

Érthető okokból mostanában nem vehettem részt a vezetőségi üléseken, és türelmetlenül vártam Vaszilij Antonovics visszatérését. Biztosra vettem, hogy az öreg megmondja a magáét, jól nekimegy Fjodor Konsztantyinovicsnak. Ámde amikor úgy éjféltájban hazaérkezett,

kissé zavart, de elégedett ábrázatán nyoma sem látszott az előbbi méltatlankodásnak.

— A lenről volt szó? — kérdeztem.

— Világos, hogy arról — felelte kelletlenül az öreg. — Levetette a kabátját, szegre akasztotta, és leült az asztal mellé. Nem tudtam, mi történhetett az ülésen, de annyit láttam, hogy az öreget valami megzavarhatta. Végre megszólalt: — Akármit mondjanak, Fjodor Konsztantyinovics mégiscsak igazi kolhozelnök. Más az ő helyében köntörfalazott volna, és másokat okolna. Ő mindent magára vállalt. Még Nasztya mulasztását is. Pedig hát ő az agronómus. Én egyiküket se kíméltem. Kimondtam úgy, ahogy gondoltam a dolgot, hogy aszondom: hol a félmilliód? Igyunk talán a kéklő mezőre? Azt hiszed, elfelejtettem, mire emelted tavasszal a poharadat? Nasztyának pedig: te azt mondtad, ha az öregekre hallgatnátok, visszafelé forogna a föld. Fjodor Konsztantyinovics meg, tudod, felállt és azt mondta: „Az én hibám." — „A te hibád, de a mi zsebünk érzi meg."

Azt kérdezi erre: „Emlékeztek, tavaly Venka befordította a gépet az árokba? Mennyi volt a kár? Öt rubel. Levontuk? Le ám! No hát, most én okoztam kárt, tehát hajtsátok be rajtam."

Én meg: „A nadrágodból rázzuk ki?" — „Húszezer rubel a veszteség." — „Tyű, de gazdag vagy!" — „Tavaly a kiállításon autóval jutalmaztak. Odaadom kárpótlásul."

— Hát ilyen ember — tette hozzá bólogatva.

— És mit határoztak?

— Fjodor Konsztantyinovics fittyet hányt minden demokráciának. Mi persze hallani se akartunk róla: hogy vehetnénk el az autóját? De megint csak felállt, és azt mondta: „Nincs jogotok nem elfogadni, mert nemcsak a vezetőségieké a kár." És megparancsolta Jevgenyij Mogyesztovicsnak, hogy írja bevételbe a kocsit.

Megértettem az öreg meghatottságát. De Melnyikovot

sehogyan sem értettem. Milyen árat fizetett a hibájáért? Húszezer rubel: sok, vagy kevés? Hű maradt a filozófiájához: inkább legyen csak egy rubelje és hitele, minthogy ezrei legyenek, de a hitelt elveszítse. Végeredményben nem is olyan nagy árat fizetett.

— Mégis kár, hogy a len nem sikerült — mondtam. — Nagyon kecsegtető volt az a félmillió... Most a len is odavan, s a káposztából se lesz semmi, akárhogy igyekeznek is. Miből fizeti ki az adósságot?

— Kifizeti! — felelte meggyőződéssel az öreg.

— De miből?

— Majd kitalál valamit. Fjodor Konsztantyinovics tudja, mit akar. Más ember ilyenkor a bőrét mentené, ő meg támadásba megy át... Minek is beszéljünk róla... Ha itt lesz az ideje, meglátod... A félmilliót is kipótoljuk, ráadással együtt! Ha Nasztyával nem is helyesen járt el — előbb kellett volna elválnia — azért mégiscsak jó kolhozelnök. Csak a földre fordítana több gondot...

Elalvás előtt egyetlen gondolat foglalkoztatott: mivel nyerhette meg Melnyikov a vezetőséget? Csupán az autója felajánlásával? Nem, Polnov nem alaptalanul mondta, hogy Fjodor Konsztantyinovics talál megoldást. De milyen megoldást?

Melnyikov természetesen nem kételkedhetett benne, hogy az arankás len pusztulásra van ítélve. Mégsem akarta elégetni. De más okból, mint Nasztyenyka. Nasztyenyka a rengeteg munka eredményét sajnálta elhamvasztani, ő viszont a felzúdulástól tartott. Mert ha a len csak úgy egyszerűen a szárán rothad el, az még nem kelt különösebb feltűnést. Volt, nincs. Megesett már Pokrovkában, hogy nem a len — amit eddig még sohasem vetettek — hanem a gabona is hó alá került. A hó minden hibát befed. A hótakaró alatt mintha szűzföld feküdnék, amelybe nem vetettek, hát nem is teremhetett. De más dolog: felgyújtani a vetést! Ilyesmi még nem fordult elő. A len úgy égne, mint a szalma, s a magasba

csapó lángok láttán nagy felzúdulás támadna; ezt a tüzet sohasem felejtenék el. Viszont otthagyni sem akarta a lent. Mentő ötlettel közbevető megoldáshoz folyamodott: lekaszáltatta. Jött az eső, beverte a lekaszált szárakat a földbe, s egy hét múlva már a megbarnult szalmán keresztül kibújtak az első fűszálacskák. Új élet sarjadt a len helyén. S a vékonyka fűszálak csakugyan talán megértették, milyen roppant nehéz ilyen kimerített földből megélni.

Hasonló folyamat játszódott le az én lelkemben is. Új könyv ötlete született a régi helyén. Nehéz napokat éltem át: tele voltam aggodalommal, a jövő bizonytalan félelmével. Meg tudom-e írni a könyvet, igazra sikerül-e? Hátha az, amit én igaznak tartok, csupán az én téves elképzeléseim gyümölcse? De sok igazságkeresőt ismert már az emberiség, akiről később kiderült, hogy olyan, mint a hulló falevél. Ezek is mind azt hitték, hogy az igazságot keresik, és valójában a szelek játékszerei voltak, értelem és cél nélkül keringve, csak beszemetelték az igazsághoz vezető utakat. Néha úgy éreztem, túlbecsültem erőmet, s már-már ott tartottam, hogy megszököm Pokrovkából, visszamegyek a szerkesztőségbe és óva intek minden jó barátot és munkatársat: inkább maradjatok az újságnál, mintsem hogy úgy távozzatok, még ha a legjobbkor is, hogy ne legyenek adataitok az íráshoz. Csak az amerikai college-ekből kikerült, elkényeztetett úrficskáknak van megengedve, hogy önkényesen csűrjék-csavarják a témákat, játsszanak a szavakkal, és minden életismeret nélkül dadogjanak az élet titokzatosságáról. Mit tudnak ők arról a felelősségről, amellyel mi tartozunk az életnek! Mitőlünk százszorta többet követelnek! Mi felelősek vagyunk minden szóért, minden mondatért! És nemcsak azért, hogy mit írtunk, hanem azért is, hogy az olvasók mit értenek. Nekünk pólyásíró korunkban is éberebbnek kell lennünk, mint nekik öregségükre. Minket az élet szült, s az nem tűr semmi-

féle elidegenedést, legyen az szándékos vagy akaratlan, fiatalságunkból vagy tapasztalathiányból eredő. Ha író lettél, értsd meg az életet! Hiszen a felderítője vagy, kutatóként járod ezt a földet, a te szemedben és ösztönödben bízva követnek az emberek. Ha nem érted, ne legyél író! Vegyülj a követők közé!

Nehéz volt, nagyon nehéz! Azelőtt sokkal egyszerűbbnek látszott minden. Itt állt előttem a szülőfalum, múltjával, jelenével, embereivel, sőt, kolhozelnökével egyetemben, akiket életük és gazdasági tevékenységük keretében kellett bemutatnom; a tapasztalt tények határain belül kellett kialakítanom a könyvemet, pontos személy- és helységnevekkel, csupán arra ügyelve, nehogy, isten őrizz, Pjotrt írjak Iván helyett, vagy összetévesszem Marját Darjával. Most már szó sem lehetett a színhely megnevezéséről, és nem számított, Ivánnak hívják-e a hősömet, vagy Pjotrnak. Kezdetben azt hittem, így könnyebb lesz az írás, de csak ámítottam magamat! Az olyan könyv igazságát, amelyben pontos nevek s címek szerepelnek, a tények valódiságával ellenőrzik, a címek nélküliét az egész nagy élet, a jellemek és a művészet igazságával. Melnyikovnak, ha teljes névvel-címmel írok róla, csak önmagához kell hasonlítania, ellenkező esetben a hozzá hasonlók tipikus vonásait kell megtestesítenie. Most már sajnálni kezdtem, hogy talán túlságosan korán váltam meg az újságtól. De jó volna még több éves országjáró-tapasztalatra visszatekinteni! Akkor teljes biztonsággal dönthetném el, ki is voltaképpen ez a Melnyikov: unikum, a szociális jelleg játéka csupán, vagy korunk jellegzetes típusai közül való? És ekkor, hosszas tépelődés után úgy határoztam, hogy egyszerűen csak megírom, miként jöttem a falumba, és mit találtam itt. Úgy képzeltem el a könyvet, mint egy naplót: a falu eseményeinek krónikáját, és egy kezdő író elmélkedéseit egyes ittlakó emberek sorsa felett. Így megfelelő időrendbe sorakozik minden, szabadon elmélked-

hetek és bírálhatok, és, ami a fő, egyidejűleg figyelhetem és ábrázolhatom az életet. Ez különösen fontos volt a számomra.

Már tudtam, hogy a bíróság kötelezett a kiadótól kapott előleg visszafizetésére. A házra tehát nem számíthattam. Mindennap várhattam a végrehajtót. A maradék előlegből még néhány hónapig futotta, hogy teljesen a könyvemnek szentelhessem magamat. Minél jobban ki kellett használnom ezt az időt, megtenni, amit lehet, azután majd meglátjuk. Kora hajnaltól késő estig ott ültem az asztal mellett, lázasan írtam egyik oldalt a másik után, és elhessegettem magamtól a gondolatot: hátha hiábavaló munkát végzek, senkit sem érdekel ez a nagy halom teleírt papiros?...

És mégiscsak írtam, írtam, újra meg újra emlékezetembe idézve az első reggelt, amikor szülőházam fedele alatt ébredtem, találkozásaimat Melnyikovval, és a Jelaginnal folytatott beszélgetéseket. Mindent, mindent, amit fontosnak képzeltem, felírtam és újra értékeltem.

Egy reggel, amikor éppen nagyon belemerültem az írásba, kopogtatás hallatszott, s egy ismeretlen, idős ember lépett a szobába, hóna alatt meglehetősen kopott, könyvkötő vászonból készült aktatáskával. Gondosan megtörülte a lábát, lekapta a sapkáját, és fürkésző pillantással tekintve szét a szobában, megkérdezte:

— Maga a ház gazdája? — Hangosan és érthetően elsorolta kereszt-, apai és vezetéknevemet.

— Maga a bírósági végrehajtó? — kérdeztem.

— Szóval megkapta a bírósági végzést?

— Teljes egészében, érintetlenül vissza kell adnom az előleget — mondtam, lehetőleg vidáman.

— És a perköltséget is meg kell fizetni.

— Csekélység. Foglalhat.

— Akkor ismerkedjünk meg egymással! Andrej Andrejevics Andronov. Tudja, nagyon kellemes, amikor ilyen nyugodt féllel van dolgunk. Van aki olyan pátáliát

csap, mintha én volnék a felperes, aki a pénzét követeli, vagy a bíró, aki a végrehajtást elrendelte. Tegnap például ötszáz rubel erejéig hajtottunk végre egy öregembert. Kiabált, ordítozott, hogy: miféle adósság, kinek tartozom én, semmiről sem tudok, sose hallottam az egészről! Hogyan, mondom neki, hát nem kért Mihejevtől, a szomszédjától, ötszáz rubelt? De igen, kért! Vissza kell adni? Vissza! De ő csak még jobban kiabál, hogy: „Visszaadni? Semmi szín alatt! Ki parancsolta neki, hogy nekem kölcsönadjon? Kértem tőle, no és aztán? Mivel kényszerítettem? Azzal fenyegettem talán, hogy megölöm, vagy rágyújtom a házat? Ő adta, ő a hibás!"

Halkan heherészett, és aktatáskáját kinyitva, folytatta:

— Aztán volt még egy kiszállásom! Igazi aranytojás história. Van a kerületünkben egy tyúkfarm. A tyúkok annak rendje és módja szerint tojtak. Azt mondja az igazgató: tojnak a tyúkjaink, de ki tartja számon? És meghívta könyvelőnek a vejét, nyilvántartónak az unokahúgát, egyik számvivőnek a sógorát, másiknak az unokaöccsét. Többe került a tojás, mintha aranyból lett volna. No hát, a mi bírónk, Ivan Ivanovics Tutyin kimondta, hogy: az államnak közönséges tyúktojás kell, ha aranyat tojtak a tyúkok, a különbséget fizesse meg az igazgató. Persze az igazgató is kinyitotta a száját, de ő már feljelentéssel fenyegetett. Aztán meg volt egy keretfűrész-eset.

— Nincs időm meghallgatni, dolgom van — jegyeztem meg óvatosan, félbeszakítva a szóáradatot.

— Kérem, szabadna tudnom, hol dolgozik?

— Itthon...

— Bocsánat, honnan kap fizetést?

— Nincs fizetésem. Ötszáz rubelt utalok ki magamnak havonta.

— Értem. Tehát a maszek rovatba tartozik, meghatározott foglalkozás nélküli egyén, pap.

— Elég vigyázatlan voltam az írói pályára lépni.

— Író? — kérdezte bizalmatlanul Andrej Andrejevics, s végigfuttatta tekintetét az üres falakon, a rozzant vaságyon, a deszkából összetákolt asztalon. — És az ingóságai?

— Rendelés alatt! Öt évnél előbb nem lesznek kész.

— Tréfál, pedig nincs helye a tréfának.

— Nem én foglalok.

— Éppen ez az. Mit foglaljak itt le, ezen nem gondolkozott?

— A ház az enyém, azt foglalja le.

— Az a bökkenő, hogy a ház...

— Lefoglalható ingatlan...

— Kérem, ne siettessen! — Andrej Andrejevics elgondolkozott. — Nem egyedül lakik benne. Majd előbb megtanácskozom a bíróval, azután jövök végrehajtani. Sok éve dolgozom ezen a pályán, de még nem fordult elő, hogy adósság fejében egy falusi házat kellett volna lefoglalni. Tehát a viszontlátásra, kedves elvtárs! Jól felültetett. Mennyi időt elvesztegettem az idejövéssel, most meg visszamehetek.

Alighogy a végrehajtó elment, Jelagin állt meg autójával a ház előtt.

— Jöjjön a bíróhoz!

— Miért?

— Itt volt a végrehajtó?

— Itt, de még nem foglalt.

— Annál inkább. Tutyin tanácsolni akar valamit. — Azzal, mint aki nem akar több ellenvetést hallani, az ajtó felé indult. — Gyerünk!

Egy óra múlva már a népbíró szobájában ültünk.

— Miért nem jelent meg a tárgyaláson? — kérdezte Tutyin.

— Vitathatatlan ügy, minek vesztegettem volna az időt?

— Most nem vesztegeti? A végrehajtónak is felesleges utat okozott. Akárhogy sajnálom is, azt hiszem, le

kell foglalnom a házat... Ha valahol dolgoznék, más volna a helyzet. Húsz százalékot levonnánk a fizetéséből.

— De hiszen dolgozik, Ivan Ivanovics — vetette gyorsan közbe Jelagin. — Akár ma igazolhatom.

— Kérem, Vlagyimir Nyikolajevics — tiltakoztam.

— Már beszéltünk róla...

— Nem felel meg az olajraktár...

— Brigádvezető lesz a kolhozközi tőzegkitermelésnél.

— No látja — mosolygott Tutyin. — Úgy látszik, nem is olyan bonyolult a kérdés. Nem tudom, hogyan sikerül időt szakítania a könyv megírására, de a ház a magáé marad.

Tehát a kolhozközi egyesülés brigádvezetője lettem, és a ház az enyém maradt. Úgy képzeltem, hogy reggel és este két-két órát írhatok. De esténként bezuhantam az ágyba, reggel pedig alig bírtam felkelni, és majdnem elkéstem a munkából. Ideges lettem, ide-oda kapkodtam. No hát, érdemes volt otthagyni az újságot? De a könyv! De hiszen mint újságírónak több szabad időm volna, és mindenesetre kevésbé fáradnék el.

— Mennyi idő elpazarolódik! — panaszkodtam Vjuginnak.

— Más dolog kívülről figyelni az életet, és más a saját kis bőrünkön tapasztalni.

— Elévül az anyag, amire a könyvemet megírom.

— Szóval gyenge anyag, nem időt álló?!

— Tudom, mire gondol... Tolsztoj, Csehov, Gorkij... Az ő műveik nem avulnak el...

— Maga mondta... Én másra gondolok. Bocsássa meg az őszinteségemet, de maga nem tud dolgozni. Vagyis helyesebben: nem fejleszti ki a munkaképességét.

— Új fogalom: kifejleszteni a munkaképességet. Mit jelent ez?

— Megszokást. Az ember számára a megszokás rengeteget jelent. Fontos, hogy ez a megszokás valami pozitív dologra irányuljon. Szoktassa rá magát a naponkénti

írásra, és semmiféle fáradtság nem fogja megakadályozni benne, hogy nekiüljön. Próbálja meg.

Vannak dolgok, amelyeket mintha már régen tudnánk, mégis akkor válnak tudatossá bennünk, amikor saját magunkon tapasztaljuk. Nem tudtam-e eddig is, milyen hatalma van a megszokásnak, nem mondtam és írtam-e le éppen elégszer, hogy a megszokás az ember második természete? Mégis akkor eszméltem csak a hatalmára, amikor nekem volt szükségem rá a könyvem megírásához. Attól fogva ötkor keltem, s nekiültem a munkának. Ha jól ment, ha nem, akármilyen nehezen is vetettem papírra a gondolatokat, nem hagytam abba. Egy, két, három órát dolgoztam... És amikor estefelé visszatértem a tőzegtelepekről, rövid pihenő után megint szakítottam egy-két órát, hogy nekiüljek, és még ha egy oldallal sem szaporodott a kéziratom, legalább kigondoltam, hogy másnap mit írok majd. Rászoktattam magam, hogy mindennap írjak, bármi legyen is, hogy az írás legfőbb életszükségletemmé váljék, éppen olyan nélkülözhetetlen, mindennapi szükségletté, mint a levegő, a kenyér, az élet! Vjuginnak igaza volt: az írás megszokásommá lett. Kora reggel felébresztett álmomból, kényszerített, hogy leüljek az asztalhoz, és kezembe vegyem a tollat, s tudtam, ha nem engedek a követelésének, egész napra kizökkenek a rendes kerékvágásból.

Egy este Liza lépett be hozzám, deszkafallal elkülönített kis szobámba. Régen nem láttam. Azóta még jobban lesoványodott, összement, szerencsétlen külsejével cseppet sem hasonlított azokra a papnékra, akiket általában kövér, megtermett asszonyságoknak szoktak elképzelni.

— Szabad? — kérdezte.

— Miért ne? Gyere, ülj le!

Óvatosan leült egy székre, és gyapjúkendőjébe rejtette kezét, mintha szégyellné megmutatni.

— Még azt mondják, papnéval vagy ismeretségben.

— Te csak egyszerűen Liza vagy nekem.

— Köszönöm. Másoknak meg egyre: mátuska, papné. Azelőtt, ha eluntam magam, elszaladtam Nasztyához, de most hogy menjek hozzá az elnök házába? Nincs kivel szót váltanom. Egypár nyavalyatörős, meg vénasszony lézeng a kerítés körül.

— És Vaszilij?

Nem válaszolt. Szomorúan magába roskadva ült ott. Úgy látszott, csak úgy, minden ok nélkül jött át. Miről is beszélhetne?

Csak néhány perc múlva szólalt meg ismét, halkan.

— A gyerekek is megcsendesedtek.

— Miféle gyerekek?

— Az enyimek. Csak attól félek, mégis lárma lesz. Zavarják magát.

— Dehogy, csak játsszanak.

— Otthagytam Vaszilijt. Végleg eljöttem tőle. Egészen lezüllött. Már reggel elkezdi az ivást.

— És nem ugrik ki?

— Csináljon, amit akar.

— És te? Mi lesz a gyerekekkel?

— Megélünk nélküle. Elmegyek a kolhozba dolgozni.

Megértettem Lizát. Bánatában a jobb élet reménysége csillant. Már csak az is, hogy nem papné többé, megkönnyebbülést jelentett. És megértettem, hogy az öreg Polnov nem annyira leányát vigasztalja, mint inkább az unokákkal foglalkozik, akik immár végleg bevonultak életébe. Élénken, fürgén jött-ment és rám kacsintott.

— Nincs mit csinálni, szerkesztő elvtárs. Egy kicsit összébb kell húzni magad. Látod, egyedül voltam, mint az ujjam, aztán egyszerre mekkora családom lett!

Összébbhúzódtam, és azt gondoltam magamban: ha nem tudok dolgozni, átköltözöm Vjuginhoz, ott csupa felnőtt van, nem zavarnak az írásban. Csendben figyeltem Vaszilij Antonovicsot, akit három unokája rohamozott egyszerre. A középső, a hároméves Vitya, elbeszélte neki.

hogy aznap halat evett az „automatában", és dicsekedett, hogy „külföldi-moszkvai" autója van. A legidősebbet, az ötéves Jegorkát, valami ütközetek foglalkoztatták, a kis Raiszka pedig már parancsolgatott a nagypapának: követelte, hogy vegye a nyakába, és lovagoltassa körül a szobában.

De alig kezdték meg a barátkozást, olyan esemény történt, amely miatt még aznap este átköltöztem Vjuginhoz.

Asztalnál ültünk éppen s teáztunk, amikor váratlanul kinyílt az ajtó, és — ugyan mit gondolnak, kit pillantottam meg? Ignatot, Ankát, és Anka karjában Andrejkát. Ignat odalépett apja elé, s karját kitárva, széles mozdulattal Ankára mutatott:

— No, hát megjöttünk. Nem fogunk zavarni. Maga akarta. Ha már együtt vagyunk, miért hányódjunk idegeneknél?

Egyszerre tízen ülték körül az asztalt, amely mellett utóbbi időben csak ketten csendeskedtünk az öreggel. Teát ittunk és Ignat elmondta, hogyan hozta el Ankát az erdőállomásról.

— Mi minden meg nem fordult a fejemben, amíg odaértem! Hogy Anka férjhez ment, vagy elutazott máshová. Azt hiszem, sokat csuklott aznap az az ügyész, aki az ítélet megváltoztatását követelte. Ha tartást fizetnék, enyém volna a gyerek. Mi mindent el nem gondoltam útközben! Elválasztottam Ankát az új férjétől, titokban elraboltam Andrejkát. A telepre érve egyenest a szállásra mentem, ahol Anka lakott. Hát idegenek vannak a szobájában! Megyek a parancsnokhoz: „Hova utazott?" — „Nem utazott az sehová, csak lakásban lakik." Mindennek vége, gondoltam. Lakásba költözött át, szóval férjhez ment. De ahogy a parancsnoktól kijövök, látom, éppen Anka jön szembe velem. Gyere, mondom neki, gyorsan az anyakönyvvezetőhöz! Nem érti. Erővel húztam el. No, aztán szabályszerűen bejelentkeztünk.

Hozzám fordult, és nevetve megkérdezte: „Emlékszel, a helyzet urára? No, most már én vagyok a helyzet ura!"

Immár megszűntem a házamban a helyzet ura lenni, és átköltöztem Vjuginhoz. Későre járt, amikor Mása hazajött a tanyáról, és szegre akasztván az Artyomtól kapott akkumulátoros lámpát, elújságolta:

— Jaj, de sok káposztalevelet hoztak az istállóba! Szekérszámra hordták!

— A zöldségtárolóból — magyarázta nekem Artyom.

— És sok káposzta van ott? — kérdeztem.

— Telis-tele van. Legalább négyszáz tonnát eltettek télire. Egymás hegyén-hátán vannak. Amikor a villanyvezetéket megvizsgáltam, a magam szemével láttam. — Megcsóválta a fejét és nevetett: — Van esze ennek a Fjodor Konsztantyinovicsnak. Senki se tagadhatja. A parasztok a tenyerükön fogják hordozni ezután. Mindenki azt hitte: no, vége az elnöknek, aztán teljes erőből rákapcsolt.

Értetlenül néztem Vjuginra.

— Honnan lett ennyi káposzta? Hát a fekete üszög? Meg a satnya palánta? A minap magam is kint voltam a káposztaföldön, nem volt mit nézni rajta.

— Magának nem volt, de Melnyikov meglátta — mondta Vjugin. — Éjjel-nappal hordják.

Felpattantam a helyemről, hirtelen fogtam a sapkámat, és kisiettem az utcára. Arrafelé, ahol a zöldségtároló épült, alkonyfény ragyogta be a sötét őszi égboltozatot. Nem néztem, mire lépek, toronyiránt szaladtam a zöldségtároló felé. Az autólámpák fényében olyan volt, mint egy a homokos domboldalba ásott hatalmas fedezék. A nyitott ajtaja előtti térségen néhány teherautó rakodott ki; a tároló belsejéből könnyű pára szállt: ezer és ezer káposztafej lehelte melegét. Odaléptem a szélső teherautó vezetőjéhez és hangosan megkérdeztem:

— Honnan jön a káposzta?

— Vjaznyikovói, ötödször fordulunk ma.

— És mellette, kié?

— Pusztinogorszki vagy zsabrinszki is lehet.

Egyszerre Melnyikov jelent meg a lámpa fényében. Egyenest felém tartott, és amikor odaért hozzám, éles hangon kérdezte:

— Mit keres itt?

Lehajoltam, felvettem egy kis kerek kosarat, amely éppen a lábam előtt hevert, beledobtam néhány káposztafejet, és vidáman válaszoltam:

— Hát nem látja? Rakodómunkásként dolgozom az egyik vjaznyikovói teherautón, és segítek magának a más káposztáján keresni. Mennyiért vette?

Melnyikov, aki az imént még dühös volt rám, és majd elkergetett, tréfásan összehunyorította a szemét:

— No hát megmondhatom: hetven kopejkáért kilóját. Drágállja? Ha meg akar gazdagodni, olcsón vegyen, és drágábban adjon el.

— Márciusban ötért adja el a piacon?

— Végre megoldotta a rejtvényt! Sokáig tartott: tavasz óta töri a fejét. Pedig olyan ez, mint a kétszer kettő négy. Egyszerű számtani feladat, akár a számtankönyvbe is beírhatják: Egy kolhozelnök húsz hektáron káposztát ültetett. Úgy számított, húsz tonnát takarít be egy hektárról. De nem sikerült. Akkor zöldségtárolót építtetett, megvette a környékbeli kolhozok káposztáját, kilónként hetven kopejkáért, és tél végén öt rubelért adta el. Az a kérdés: mennyi a tiszta haszon? Tessék kiszámítani!

— Nem nehéz dolog — válaszoltam. — De azt hiszem, ebben a feladatban még nem minden körülmény világos.

— A kolhoz szempontjából igen.

— Még egy kérdés van itt: milyen a kolhozelnök?

— Kíváncsi rá? Hát azt is megmondom. Olyan ember ez a kolhozelnök, aki káposztából másfélmillió tiszta hasznot szerez a kolhozának.

Másnap korán keltem, és szokás szerint nekiültem az

írásnak. Majd amikor felkelt a nap, kimentem a tőzegtelepre. Ahogy mendegéltem, a tegnap esti összetűzésre gondoltam. Lám, vetés és aratás nélkül is lehet boldogulni! Kereskedő kolhoz! Fából vaskarika!

Utolért a postás, és egy telefonüzenetet adott át: Szokov hívat, hogy menjek be a kerületi bizottsághoz.

Meg sem vártam az autóbuszt, az első alkalmatossággal bementem a kerületi központba. Vajon mit akarhat tőlem Szokov? Nyilván megtudta, hogy felbontottam a szerződést, és nem vagyok hajlandó megírni a könyvet, amelynek ügyében közbenjárt a területi bizottságnál. Szemrehányásokkal fogadnak-e, összeszidnak, vagy tanácsokkal látnak el — mindez most cseppet sem izgatott. Más gondolatok foglalkoztattak: nekem van igazam, erről egyre jobban meggyőződhettem.

Amikor Szokov szobájába beléptem, ott találtam az asztala mellett Jelagint. Szokov üdvözölt, hellyel kínált, és folytatta a vele való beszélgetést.

— Kár, hogy egész héten a területi központban kellett lennem. De amikor a kolhozgyűlés határozott, maga, Vlagyimir Nyikolajevics, felszólalt a káposztavásárlás ellen?

— A legerélyesebben.

— És nem támogatták?

— Ahogy most utólag látom, a káposztavásárlást már titokban régen megbeszélték, amikor a miénk nem sikerült. Ezért építtette Melnyikov a tárolót.

— Előrelátóbb volt nálunk.

— De hiszen ez tiszta spekuláció! — mondta felháborodva Jelagin.

— Igaza van, de itt a másik kérdés: mit tegyünk? Párttitkár létére, nem tudta a vezetőséget meggyőzni; a káposztát már megvették és tárolták; már a zsebükben érzik a milliókat. Mit javasol?

— Az ilyen pénz elszülleszthet a kolhoztagokat. Miért dolgozzanak, amikor úgy is lehet, hogy mások ültetik a

káposztát, ők csak megveszik, és bezsebelik a milliókat? Ebben rejlik a veszedelem!

— Értem — bólintott Szokov. — Helyes, hogy a tények mögött a jelenségeket vizsgálja. De gondoljuk meg, mit tehetünk itt már? Visszaadassuk a káposztát? Vagy nyomban eladassuk? A kolhoztagok úgy vennék, mintha a zsebükből rabolnánk el a pénzt. Tehát más megoldást kell keresni. A jövőben nem szabad megengednünk az ilyen kereskedelmi műveleteket. És nemcsak arra kell törekedni, hogy leszavazzák, hanem hogy a kolhoz helyzete ne ösztönözze az embereket ilyesmire. A föld jövedelmezzen, de ne az ilyen úgynevezett előnyös üzletek. Ismétlem, Vlagyimir Nyikolajevics, igyekezzék meghódítani az embereket, és akkor majd megbirkózik ezzel a Melnyikovval. Leváltani — ez lenne a legkönnyebb. De ismerje el, kár lenne, ha ez a tehetséges ember nem hajthatna hasznot a kolhoznak.

Jelagin elbúcsúzott, Szokov pedig előjött az íróasztala mögül, és odaült mellém.

— No, hadd halljam, mit csinál?

— Írom a könyvet.

— És a szerződést felbontotta?

— Szerződés nélkül írok.

— Szóval Melnyikov nincs ínyére?

— Teljesen Jelagin véleményét osztom.

— Ez a maga dolga, úgy ítéli meg az embereket, ahogy akarja. Már Csernisevszkij is megmondta, hogy a művészet ítélkezik. De mondja, Melnyikov nem érdemel bizalmat?

— Becsületes ember...

— De...

— Jelagin már megmondta... Nem érti meg a kolhozgazdaság természetét, mindig csak a kereskedelmi ügyleteken jár az esze. Ez pedig, be kell vallanom, nem éppen a könyvem hőséhez illő tulajdonság.

— Nincs egészen igaza: Melnyikov mindennel tisztá-

ban van. Csakhogy nem elég a megértés, meg is kell tudnia teremteni ezt a fajta kolhozgazdaságot. Ezért sokkal bonyolultabb minden, mint ahogy gondolja... No, és hogy férnek össze Melnyikovval? — kérdezte váratlanul.

— Hát hogy is mondjam...

— A könyvről beszélek...

— Viaskodunk — mondtam nevetve. — De most már nem vezethet félre. A könyvben én kerekedek felül.

— Várjon csak, korai még a győzelemre inni. Meglátja, sok gondot okoz még magának.

— Megint a könyvre céloz?

— Persze. Ez a maga túlzott önbizalma írói tapasztalatlanságára vall. Az igazságtalanság az életben még igazsággá válhatik, de a művészet tévedése sohasem lesz művészet. Érti, mit akarok mondani? Bocsásson meg, hogy így oktatom. De én, hogy úgy mondjam, tapasztalt olvasó vagyok, maga pedig kezdő író.

Felállt, néhányat lépett a szobában, majd elém állva mondta:

— Hogy őszinte legyek, szinte biztosra vettem, hogy összekapnak Melnyikovval. Ne csodálkozzék rajta. Miért küldhetjük ki az emberek ellenőrzésére csak az inspektorokat, és nem küldhetünk írókat? Tudja, a legtöbb melléfogásunk abból ered, hogy amikor ezt vagy amazt az elvtársat valami nagyobb feladattal megbízzuk, nem ismerjük a jellemét, a lelki alkatát. Ki tudna jobban behatolni az ember lelkébe, jellemébe, mint az író? Azt hiszi, nem tudtam, hogy amikor Melnyikov a maga ügyében közbenjárt, voltaképp trubadurt keresett a kolhoznak, afféle házi lantost? És mégis segítségére voltam. Szándékosan tettem ezt. A maga összecsapása Melnyikovval megerősített az igazamban. Az életben meg a művészetben sokkal bonyolultabb minden. Nem az a fontos, hogy mit ír le, hanem hogy hogyan. Az a lényeg, hogy milyen álláspontot foglal el, milyen szempontból

ítéli meg az élet jelenségeit. Különféleképpen beszélhetünk a hibáinkról: megvetéssel és szívfájdalommal, kárörömmel és szenvedélyes segíteni vágyással. Vagy talán nem különböztetjük meg az igazit, ami közel áll a szívünkhöz, az idegentől?

Szokov semmit sem ígért. De milyen sokat jelentettek a számomra ezek a lelkes, bölcs szavak. Köszönet neki!

Szemtől szemben

Szomorú időszak a késő ősz falun! Esik az eső, minden kihalt, amerre nézünk, s a föld olyan, mint egy óriási, sáros-piszkos, fűtetlen és rideg terem, ahonnét minden bútort kivittek, csak az össze nem söpört szemét maradt. És mégis, még ebben a szomorú őszutóban is van valami belső gyönyörűség. Amíg a tél új reményekkel tele, a tavasz a természet ébredésével ejti lázba az embert, s a nyár a munka gyümölcsével örvendezteti, addig a késő ősz a tűnődések ideje, amikor az ember önkéntelenül hátrapillant, látja mindazt, amit megtett vagy elmulasztott, és e gondolataihoz a legcsodásabb, legdrágább varázskenyeret kapja ajándékba: az élettapasztalatot. Ez az élettapasztalat azt súgta Jelaginnak, hogy ha az elmúlt ősszel is annyi tőzeg lett volna a kolhozban, mint most, amikor a rakások hosszan sorakoznak egymás mellett, akkor talán Melnyikov sem próbálkozik a lenvetéssel, nem vásárolt káposztával tölti meg a tárolót, és a kolhoz ma már új utakon haladna a jólét felé. De azzal is tisztában volt, hogy a kitermelt tőzeg a helyszínen még nem sok hasznot ad, szét kell hordani, és megtrágyázni vele a földeket. Kiszámítottuk, hogy ősztől tavaszig állandóan hordani kell, teherautókon és traktorokon, egyet-

len napot sem vesztegetve, akkor a következő tavaszt már megújultan, friss termőképességben várja a föld.

Jelagin grafikont készített.

— Adunk gépeket a keretfűrészhez, a fuvarozáshoz, no meg persze a belső szükségletre is, a többi mind tőzeget fog hordani. — Sóhajtott. — Sajnos, mindez nem olyan egyszerű.

— De hiszen a kolhoz még három traktort bérelt a gépállomáson télen úgy sincs dolguk.

— És Melnyikov? — kérdezte Jelagin. — Biztos benne, hogy Fjodor Konsztantyinovics jóváhagyja ezt a grafikont?

— Beszélt már vele?

— Ismerem az esze járását. Tíz traktorunk van. Az autókról nem is beszélek. És Melnyikov nagy haszonlehetőséget lát bennük. Neki a kolhoz télen fuvarozási vállalat. Nem tudom, mit és kinek fog szállítani, de biztosra veszem, hogy nem mulasztja el. Tavasszal és nyáron nem birtuk megakadályozni benne. De most mindenünk megvan a cselekvéshez. Cselekedni pedig nemcsak annyi, mint azt mondani neki: ne merd! Hanem hordani kell a tőzeget, az almot, megtrágyázni a földet, jó földdel látni el a melegágyakat...

Novemberben leesett az első hó, megjöttek a fagyok, és az utakon szánok közlekedtek. Máris feltűntek a széles hernyótalpnyomok, hosszan húzódtak a tőzegtelepekről a majorba, s onnan a földek felé. Máskor a traktorok még a fagyok beállta előtt visszatértek a gépállomásra, de most, hogy a kolhoz rendelkezett velük, télen is folytatták a munkát, trágyát hordtak, épületfát és takarmányt fuvaroztak, deszkát fűrészeltek, tőzeggel rakott acéllemezeket hordtak szét a mezőkre. Messziről úgy látszott, mintha a traktorok meghosszabbították volna életüket. Csak Jelagin tudta pontosan, hogy melyik mikor került észrevétlenül javításba, s állt megint munkába, éppen olyan észrevétlenül. És minden gép mindennap

élvégezte a feladatát. Amikor összetalálkoztunk a faluban, olyan zúgás-zakatolás volt, amilyen csak gépállomásokon hallható a tavasz elején, mielőtt a traktorokat a kolhozokba szétirányítják. Mindenki világosan látta, mennyivel előnyösebb saját kezelésbe venni a gépeket, s úgy gondolom, Melnyikov ezért is ragaszkodott a gépészéhez, habár tudta, hogy Jelagin nyíltan helyteleníti az ő kereskedelmi ügyleteit.

Akármilyen különösnek tűnjék is fel, Jelaginnak nem a tavasz vagy nyár volt a leglázasabb munkaideje, hanem a tél. Neki, mint gépésznek, éppen télen kellett a traktorokra a legnagyobb gondot fordítania. Mert éppen úgy dolgoztak, mint a vetés és a betakarítás idején, s ugyanakkor állandó készenlétben kellett lenniök a tavaszi szántás megkezdésére.

Jelagin minden reggel maga indította munkába a gépeket, és minden este ott volt, amikor a munkából hazajöttek. Mint minden jó gépész, a fülével, a motorok zúgásából megállapította, rendesen dolgoznak-e, jól meg vannak-e erősítve a hernyótalpak sarui, nem kell-e a traktort műszaki karbantartásba adni.

Szerettem esténként benézni a garázsba, segíteni Jelaginnak valami gépalkatrészt „sáberolni", elüldögélni a kis melegedőben, a jól befűtött kályha előtt, s hallgatni a traktorosok beszélgetését. Talán az egész kolhozban nem volt még egy ilyen hely, amely annyiféle célt szolgált volna, mint ez a garázshoz csatlakozó kis melléképület. Ide jöttek a traktoristák utasításokért Jelaginhoz, itt tartották röpgyűléseiket, amikor a munkarend megváltoztatásáról volt szó, és máskor is elidőzgettek tíztizenöt percig, hogy elszívjanak egy cigarettát és megtudják, mi újság a gépkezelő brigádokban. Jelagin különösen kedvelte ezt a helyiséget. Egy kis asztal mellett ülve írta a hibabejelentéseket, vagy egy kis dinamót javítgatott, sokszor későig elüldögélt, olvasgatta a műszaki folyóiratot. Szerette a gépeket, mondhatnám, gyen-

géden szerette. El tudott gyönyörködni egy simára csiszolt kerékagyban, éspedig nem csupán azért, mert jól beválik majd a munkában, hanem mint értő emberi kéz formálta csinos kis tárgyban. Ezt a gépek iránti szeretetét lépten-nyomon kinyilvánította. Örökké szerelgetett, hozzásrófolt valamit valamihez, azt akarta, hogy a traktor univerzális mezőgazdasági gép legyen, ne csak földet szántó eszköz. De érdeklődése nemcsak a gépekre korlátozódott. A kilowattok és lóerők mögött meglátta azok erejét, akiktől a gépek kapacitásának kihasználása függött. És nagyon mélyre látott. Ő értette meg velem, mit jelent a kolhoz számára, ha csak bérelt traktora van is.

Egy téli estén kettesben ültünk a melegedőben. Jelagin valami traktor dugattyújával vesződött. Megkérdeztem tőle:

— Mondja, Vlagyimir Nyikolajevics, nem volt könnyebb dolga, amikor a traktorok a gépállomáson voltak?

Nevetett és felelet helyett azt kérdezte tőlem:

— Megfigyelte, milyen nyugalom volt itt tavasszal és nyáron? Senki sem ült a telefonon, nem követeltek pótalkatrészeket a gépállomástól, sem hogy sürgősen küldjenek ki szerelőt. Tavaly pedig nemcsak a brigádvezetők, de Melnyikov is folyton telefonált. Mennyi izgalom, zaj, ide-oda szaladgálás volt itt. Most teljesen nyugodt lehetek a gépek felől. Rendkívüli dolgok történtek. Magam sem vártam volna, hogy így forduljanak. Akarja, hogy elmondjak magának egy érdekes kis történetet?

— Örömmel meghallgatom.

— Nem mondta el Jegor, hogyan távozott a kolhozból? Nem hiszi? A legderekabb kolhozisták egyike, traktorista és motorvezető, Pokrovka szerelmese, és mégis megszökött egyszer innen. Pedig hát ez történt. Öt évvel ezelőtt. A kolhozban rosszul álltak az ügyek, a munkaegységből semmire se telt. Jegor ajánlotta magát. Persze nem a leghízelgőbb szavakkal búcsúztatták. Az akkori elnök még azt is mondta neki, hogy: „Vigyen el

az ördög, eredj csak, nincs szükségünk herékre!" No hát Jegor, ha a kolhozból kilépett is, a kolhozföldtől nem vált el. Elvégezte a traktorvezetői tanfolyamot, a gépállomás szolgálatába állt, és már munkásként tért vissza; a tegnapi szökevény, új minőségben. A kolhozföldet szántja és kész. A kolhoznak dolgozik, de saját személyében nem függ a kolhoz boldogulásától. Szántani szánt, sőt sokat szánt, ez érdekli, de hogy aztán mi terem azon a földön, az nem izgatja. Pokrovkában, ha nem is volt idegen, de érdekelt sem volt. S ha tavasszal minél több munkaegységet igyekezett is megkeresni, de hogy nyáron kaszálni menjen, vagy télen egy fejszével az építkezésnél segédkezzék, azt inkább ne is kérjék tőle. De azért ne higgye, hogy a többi kolhoztaggal szemben Jegor volt a negatív tulajdonságok hordozója, amazok meg tisztán pozitív típusok; ők sem igen buzgólkodtak a jó termésért. Csakhogy az élet nem olyan egyszerű és egyenes vonalú ám. Jegornak két alapelve volt. Az egyik: ha egyszer őt nem a föld táplálja, minek törődjék a földdel? A másik: minél több helyütt kell a gépet bevetni, különben nincs kereset. Ebben a — hogy úgy mondjam — gépállomási alapelvben eleinte sokkal haladóbbnak mutatkozott nemcsak sok kolhoztagnál, hanem még Melnyikovnál is. A kolhozelnök olyan helyzetben volt, hogy igyekezett lehetőleg gép nélkül meglenni. Mi célja traktoros műtrágyaszóró géppel hinteni a trágyát és gabonával fizetni ezért, amikor ugyanez kézi erővel is elvégezhető? És minek kétszer kultivátorozni, amikor egyszer is elég? Takarékoskodni kell a gabonával! Tehát Jegor még az elnöknél is haladóbb volt egy s másban. Azután bérbe vettük a traktorokat. Gépkezelők is jöttek velük. Új, ismeretlen fogalmak... És ekkor rendkívül meglepő dolog történt: a kolhoztagok két kézzel kaptak a gépeken. Trágyát szétszórni? Burgonyát ültetni? Kétszer kultivátorozni? Mindent gépesítünk! Jegor pedig, a tegnapi kolhoztag-szökevényből lett traktorista, akit eddig folyton

szidtak, hogy nem jól szánt, és csak a keresetére gondol, egyszerre az élre tört, a kolhoz legfőbb oszlopa lett. Nem elégszik meg már a traktorvezetéssel, kiharcolja a motoros halászcsónakot, most pedig fát szállít. Jegor, ugyanaz a Jegor, három ember helyett dolgozik. Érti, milyen bonyolult és csodálatos folyamat ez? Eljön az idő, amikor minden kolhoznak saját gépparkja lesz. Száz- és százezer traktorista tér vissza a kolhozokba. Tudja, milyen nagy erő lesz ez, és mennyi lehetőséget nyújt a számunkra?

Minden reggel az első traktorral kimentem a tőzegtelepre. Feladatkörömbe tartozott, hogy figyeljem az exkavátor és a földgyalu munkáját, amint acéllemezekre szedték a tőzeget, irányítsam a rakodást, számadást vezessek és szükség esetén sürgősen műszaki segítséget hívjak. Amint Jelagin megjósolta, tűrhető brigádvezető lettem, habár őszerinte még hiányzott belőlem valami. Világos, hogy mi. Egy újságíró mindent megtanulhat, válhatik belőle munkás, pártmunkás vagy professzor. Ha mégis hiányol valamit a pályáján, az csak az újság lehet.

Egy téli napon az exkavátor vezetőfülkéjében ültem. Artyom vezette az exkavátort. Arról tanácskoztunk, hogyan lesz legalkalmasabb a következő tőzegrakást megközelíteni, hogy a rakodás is könnyen menjen, s a traktorok is kényelmesen megfordulhassanak. Tanácskozásunkat egy traktor és egy billenő teherautó érkezése szakította félbe. A vezetőfülkéből Nasztyenyka ugrott ki, és nyomban ott termett mellette Lena Sztroganova és Verocska Kajukova is. Nasztya írott utasítást nyújtott át: Polnova, Sztroganova és Kajukova konyhakertész csoportjának adjak tőzeget...

— Búcsút mondtál az agronómiának, Nasztyenyka?

— Csak most jutottam hozzá közelebb, mióta csoportvezető lettem.

— És Melnyikov nem tiltakozik?

— Szokov megígérte, hogy új agronómust küld.

— Nem bántad meg? Nehéz munka ez a kezednek.

— Viszont a szívem könnyű.

Vidám, könnyed mozgású volt, és csupa harmonikus szépség, ami annyira jellemzi a parasztnőket fiatal korukban, amikor a testi munka hajlékonnyá, fürgévé és nőiessé teszi őket. És egy kicsit megsajdult a szívem, amiért valahogy mellőzött az élet, s nem hozta elébem az én Nasztyámat. Lehetett volna az Mása, a kortársam, vagy Liza, sőt akár Nasztyenyka is. De én távol éltem a szülőfalumtól, elmulasztottam visszatérni, s a nővérek másnak adták szívüket. Te szökevény falusi legény, nem a te hibád-e, hogy az élettársad pártában maradt? Egy ilyen erős, egészséges, szép leány! S az élet bosszút állt rajtad.

A traktor a rakodóhelyre ment, az exkavátor kiragadott a tőzegrakásból egy óriás-maroknyit, és rászórta az acéllemezre. Csak akkor vettem észre, hogy az öreg Polnov is elkísérte a lányokat. Megkerülte a karaván̈t, egy darabig elnézte az exkavátor munkáját, majd hozzám lépett:

— Régen nem láttunk már, miért nem nézel be hozzánk?

— Egész nap itt vagyok.

— Fontos beszélnivalóm van veled. Add el nekem a házadat! Ne tagadd meg, kérlek...

— Miért olyan sürgős?

— Nem tudok meglenni nélküle.

— Hát az új házzal mi van?

— Az is meglesz. Gyere el estefelé, majd megbeszéljük a dolgot.

Munka után átmentem Vaszilij Antonovicshoz. A konyhában először is Andrejkát pillantottam meg. Négykézláb egyenest felém mászott. Vaszilij Antonovics felkapta az unokáját, és magasba lendítette, csaknem a mennyezetig.

— Látod, milyen gazda veszi meg a házadat?

Anka és Ignat lépett be mögöttem a konyhába. Egy díványt hoztak a falusi áruházból.

Ignat Ankára kacsintott:

— Emlékszel, hogy segített a bírónak engem befeketíteni? No, most aztán elbúcsúzhatik a házától! Miénk a ház!

— De én már eladtam.

— Eladta? — Ignat komolyan meghökkent. — Kinek adta el?

— Egy gazdának.

— Apám, mit mondott nekünk?

— Amíg ti a díványért jártatok, Andrejka megkötötte a vásárt.

Nevettek, Andrejkát kivéve, aki megunt a nagyapa karján ülni, s a földre kívánkozott. Asztalhoz ültünk, és Anka nekilátott a teafőzésnek. Elkerült hazulról Mása és Nasztyenyka, új háziasszony jött helyükbe: Anka. Könnyű kis alakjával fürgén sürgölődött, feladta az ételt, ügyelt a szamovárra, és idejében elhúzta Andrejkát a küszöbről. Már ki volt töltve a tea, mikor az öreg Polnov megkérdezte:

— Mit kérsz érte?

— Lakják csak nyugodtan.

— Nem, nem úgy van az! Mihelyt veled megalkudtam, áthozom ide a gerendákat és hozzáépítek. Nem is egy épületet. — Felállt, a szoba ajtajához lépett és engem is odaintve, halkan benyitott. — Nézd csak, ki van ott?

Nagyenyka aludt odabent az ágyon, kicsire összegombolyodva.

— Elfáradt az úton.

— És Jegor hol van?

— Az anyósáért ment. Békét kell kötni végre!

— Tehát Jegornak és Nagyenykának kell a hozzáépítés?

— Úgy ám. Látod, micsoda ház lesz ebből? Családnak való!

Mint a kolhozközi tőzegkitermelő szövetkezet brigádvezetőjének, aznap este kellett megkapnom a tőzegszállítás végleges grafikonját, ezért a vezetőségbe siettem. Melnyikov még nem jött be, Jelagin sem, de az elnök szobájának nyitott ajtaján át láttam, hogy Borozgyin ül az ablaknál, bekecsben.

— Melnyikovra vár?

— Egy kis dolgom van vele. — Nem mondta meg, miről van szó, s mintha a kérdéseim elől védekeznék, újságjába temetkezett.

Nemsokára megérkezett Jelagin, és közvetlenül utána Melnyikov. Borozgyin zsebre dugta az újságot, és az íróasztalhoz lépett.

— Magához jöttem, Fjodor Konsztantyinovics.

— Üljön le!

— Tudja, Fjodor Konsztantyinovics, én sokáig távolmaradtam a kolhoz ügyeitől. Hogy hogyan és miért történt így, azt hiszem, felesleges elmagyaráznom. Minden ember életében előfordulhat egy kis eltévelyedés. Ne higgye, hogy mentegetőzni jöttem. Szó sincs róla. Munkát szeretnék.

— Munkát? Mifélét? — kérdezte Melnyikov cseppet sem titkolva csodálkozását.

— Amint tudja, katonai boltvezető voltam. Beszerzési és áruforgalmi ügyekhez értek. Úgy gondolom, ha a kolhoz rám bízza a kereskedelmi részt, a munkám nem lesz haszontalan. Kipróbálhatnak. Semmi kifogásom ellene. Bármilyen hosszú próbaidőre beállok. És megértem, hogy nehéz azonnal választ adni. A kereskedelem komoly dolog.

— Igen, persze, nagyon komoly — bólintott Melnyikov. — De azért nyomban válaszolhatok. Készséggel elismerem, hogy ért a kereskedelemhez, de sajnos...

— Nem bízik bennem?

— A kereskedelmi részt magam intézem, és senkire nem bízhatom. A kereskedelem: a külvilággal való kapcsolatok, pénz, vagyis a kolhoz egész munkájának végső szakasza, s maga azt akarja, hogy mondjak le róla, és magára bízzam az intézését.

Borozgyin felállt és begombolta a bekecsét.

— Akkor elnézést kérek. Egy kereskedelmi osztály vezetésével kínálnak. De előbb magával akartam beszélni. Minden jót!

Amikor az őrnagy eltávozott, Melnyikov felháborodva mondta:

— Még mit nem! A kolhoz nem hadsereg. A hadseregnél ötödrangú ügy a kereskedelem, nálunk mindennél előbbrevaló. — Jelagin felé nyújtotta kezét: — Hol a grafikonja, Vlagyimir Nyikolajevics?

A grafikon nálam volt, és átadtam neki.

— A kolhozközi nem érdekel — mondta, és még csak rá sem nézett a grafikonra.

— Külön részletezem a mi kolhozunkra vonatkozóan is — magyarázta Jelagin. — A kihordás idejét, s hogy mennyi emberre és gépre van szükségünk.

Gondolom, Melnyikov maga is tudta ezt. De elképzelte, milyen grafikont készíthetett Jelagin, megérezte az elkerülhetetlen összecsapást, és mintha még néhány percet akart volna nyerni, hogy jobban felkészülhessen a harcra. Szótlanul végigfutott a számoszlopon, fogta a ceruzáját és a „kihordás ideje" rovatban kihúzta a január—február hónapokat.

— Így elfogadom, Vlagyimir Nyikolajevics.

Jelagin kissé felemelkedett, messziről egy pillantást vetett a grafikonra és azt mondta:

— Nem, így nem lesz jó, Fjodor Konsztantyinovics. Éppen január és február a legalkalmasabb a tőzeg kihordására, és maga éppen ebben az időben akarja elvenni tőlünk a gépeket!

— Azt hiszi, Vlagyimir Nyikolajevics, azért bérelek

tíz traktort, hogy a maga tőzegét hurcoljam? Túlságosan drága lenne, nem a mi zsebünknek való. Van egy jó szállítási kilátásom, az én gépeimmel biztos hatszázezret keresek. Talán még többet is.

— Persze, már megint fuvarozás? Gondoltam!

— Nem mindegy az, ha úgysem tarthatjuk a traktorokat kizárólag a gazdaság használatára? Ez nem fizetődnék ki. Gondolja meg, tíz traktor! És mennyi teherautó...

— Azt akarja, Fjodor Konsztantyinovics, hogy jövőre se sikerüljön a káposzta? Nem volt elég balsikere az idén?

— Balsikerem? Miféle balsikerekről beszél, Vlagyimir Nyikolajevics? Már megbocsásson, de maga nagyon maradi gondolkodású. Becsületszavamra mondom! Tudom, hogy a lenre meg a káposztára céloz. De a mi időnkben ki értékeli így a kolhoz gazdasági ügyeit? Értse meg már végre, Vlagyimir Nyikolajevics, hogy a kolhoz eredményeit a rubel fejezi ki, és ha úgy tetszik, az szabja meg a mi értékünket is, az enyimet meg a magáét! A rubel! Érti? Nincs más, nincs objektívebb mértékünk. Ha csak gabonánk van, még nincs biztosítva a kolhoztagok jóléte, de ha pénzünk lesz, mindenünk lesz. Bizonyítékot akar? Tessék! Itt a zöldségtároló! Van-e benne kétmillió? Van! Mit szól hozzá?

— Ez a spekulatív gazdálkodás filozófiája, Fjodor Konsztantyinovics. Nem értem, hogy ellenezheti a gabonát.

— Én nem ellenzem, rosszul érti a szavaimat, de azt mondom: ha a kolhoznak lehetősége nyílik ma több pénzt keresni, akkor azt nem szabad elmulasztania.

— Még a föld rovására sem?

— Nincs szükségünk ennyi tőzegre, mint amennyit a grafikon mutat. A zöldségre, burgonyára és az ugarföldekre elég ötezer tonna is.

— Minden attól függ, mennyit szán egy-egy hektárra

— jegyezte meg gúnyosan Jelagin. — Ha egy verébadagot számítunk, akkor a tavaszi vetésnek is elég.

— Veréb- vagy galambadagot, elválik, majd ha kiszámítottuk, hogy egész idő alatt mennyit hordatunk ki. Januárt és februárt hagyja ki!

— Én nem változtatok a grafikonon.

— Akkor majd én változtatok.

— Addig nem, amíg a taggyűlésen jóvá nem hagyják.

— Helyes — egyezett bele Melnyikov. — De egyről ne feledkezzék meg, Vlagyimir Nyikolajevics: azt hiszi, a kolhoztagok nem látják, hogy kétmillió fekszik a zöldségtárolóban?

— Maga meg ne feledje, Fjodor Konsztantyinovics, hogy a kolhoztagok egyebet is látnak. Ott sorakoznak a tőzegrakásaink a láp szélén. Tizenötezer tonna tőzeg. Nem lesz többé sovány a föld!

Szakítás

Télen fehérnél is fehérebb a föld, de a téli nap rövid, már kora délután alkonyodik. Nasztyenyka négy fordulót tett, s amikor a tőzeghordás után visszatért a faluba, az ablakok már kivilágosodtak. Fáradt volt, és mindkét keze erősen sajgott — nem tréfadolog ám egész nap tőzeget hányni, de ugyanakkor szokatlan örömmel töltötte el, hogy életének fontos fordulójához ért. Első nap, hogy egyszerű kolhozmunkásnőként dolgozott! Azelőtt miért riadt vissza tőle? A nehéz testi munkától félt? De érezte-e valaha is ilyen kézzel foghatóan a munkája eredményét, mint most? Csak kétségek gyötörték: micsoda agronómus is ő? Most pedig tudja, mit csinált egész nap, minden órában, minden percben. Ez pedig nagy boldogság.

Otthon átöltözködött, és hirtelen arra gondolt; jó lenne

valahogy megünnepelni ezt a napot. Szépen megterített. Eszébe jutott egy másik, hasonlóan boldog nap. Fjodor behívta a városba, és egy városkörnyéki fogadóban szálltak meg. Milyen szép volt! A kis fenyőliget a tópartig húzódott, s ők ketten az öböl partjáról nézték a napkeltét. Télen még szebb lehet ott, mint nyáron. A zúzmarás fenyőket mintha fehér virágszirmok borítanák. Sínyomok szántják a havat. A befagyott öböl táján egy lélek se jár. Egyszer majd ismét elmennek oda ketten. De ekkor rádöbbent, hogy veszély fenyegeti a boldogságukat. Még pedig Fjodor hibájából. Nagyon vigyázatlanul viselkedik... Az a lenhistória... Hát a káposztára felvett előleg, a négyszázezer rubel? A földre pedig nem gondol. Milyen kimerült ez a föld, sok helyütt benőtte a bozót, elmocsarasodott. Kedves Fjodor, gyere, lássunk hozzá a föld megjavításához! Megváltoztatjuk, majd meglátod, hogy megváltozik! Sehol a környéken nem lesznek olyan szép szántóföldek, olyan kaszálók, olyan állattenyésztő telepek... Csak nem szabad elsietni semmit! Gondosan megalapozunk mindent, lassan, hogy sok időre szóljon.

Milyen boldog, szép este volt! *Volt* — amíg Melnyikov haza nem jött. Különben ő is vidáman és elégedetten érkezett. A konyhában letette a kabátját, s belépett a szobába, és az ünnepien terített asztal láttán egészen kisfiús jókedvre derült.

— Igyunk, Nasztyenyka! — Felemelte a pálinkáspoharat, végignézett az asztalon, és a jégvirágos ablak felé fordulva, hangosan mondta, nem titkolva diadalát és mintha egész Pokrovkához fordulna: Majd meglátjuk, Jelagin elvtárs, kinek lesz igaza! A lennel ugyan pórul jártam, nagy veszteség! A semmire vettem fel előleget! Kockázat! Mi volt még? Micsoda hibák? Bevallom, hibás vagyok benne, hogy fát fuvaroztam és nem készítettem elő tavaszra a melegágyakat. De a zöldségtárolóban egész vagyon fekszik. Márciusban öt rubelt kapunk kilójáért,

hogy másfélmillió tiszta hasznunk legyen! Tíz rubel egy munkaegységre!

— No jó, Fegya, igyunk a merészségedre!

— Nem, megállj csak, mondd meg, Nasztya, megvan a tiszta másfélmillió?

— Meg, persze hogy meg!

Hogy hitt neki!

Melnyikov pedig letette a poharát, odalépett Nasztyenykához, melléje ült, és átkarolta a vállát.

— Tudod, mit beszélnek a kerületben. Hogy kereskedéssel szerzem a milliókat, nem a föld hozza. Hadd beszéljenek! Miért kapok én a pénzen vett káposztámért öt rubelt, ők pedig saját földjükön termesztettért csak felet? Az enyém jobban kell, ezért drágább. Ismerni kell a gazdasági törvényeket. Most próbálják azt mondani nekem, hogy nincs igazam! Ki mondja ezt? Jelagin? Az élet mellettem van. És mellettem lesz a nép!

Melnyikov diadalmaskodott. Amíg régebben azzal mentegette a kereskedelmi ügyleteit, hogy valahonnan pénzt kell szerezni, addig ezt most feleslegesnek látta. Hiszen a nép feltétlenül támogatja! Ebben nem kételkedett. Akkor hát ki szállhat szembe vele, Melnyikovval?

Nasztyenyka, aki az imént még olyan boldog volt, most kicsinek, szánalmasnak és szerencsétlennek érezte magát. Hát Fjodor semmit sem ért? Mit szándékozik most csinálni? Nem azokhoz a kolhozelnökökhöz hasonlít-e, akik Jerevanban laknak, Rjazanyban veszik a káposztát és Kazahsztanban adják el? Tehát hiába reménykedett, hogy ezentúl a földdel törődik majd. Ekkor elhúzódott Melnyikovtól, és így kiáltott:

— Én szembeszállok veled!

— Te? — nevetett Melnyikov. — Azt nem bánom.

— Értsd meg, így nem lehet élni! Tönkreteszed a kolhozt.

— Ni, még kiderül, hogy a házamban van az ellenség!

Üsd a kolhozelnököt! — Hirtelen szigorúan megkérdezte: — Komolyan beszélsz?

— Igen, és figyelmeztetlek téged.

— A vezetőségen ellenem szólsz?

— A vezetőségen is, meg a kerületben is, mindenütt.

— Családi viszály termelési alapon. Mint egy rossz mai színdarabban. A színpadon unalmas, de az életben egyszerűen nevetséges. Gyere, inkább menjünk be egy napra a területi központba!

— Nem megyek.

— Szeretnék ott lenni megint az öböl partján, emlékszel?

Hogy emlékszik-e? Szerette volna azt kiáltani: „Gyerünk!" De még mielőtt bármit szólhatott volna, Melnyikov azt mondta:

— Ott balra, a folyó torkolatánál, jeget lehet kitermelni. Jégkirály akarok lenni! Minden vermet teletömök!

Ez a jég mintha az ő szívét érte volna. Megismételte:

— Nem megyek.

És Melnyikov egy félóra múlva egyedül utazott el.

Másnap az utcán találkoztam Nasztyenykával, és mindezt elmondta nekem.

— Otthagytam Fjodort — tette hozzá. — A gyűrűt is otthagytam neki. Mi szükségem most már rá?

— Most hol lakol?

— Kissé összébbhúzódtattam Jegort és Nagyenykát.

— És Melnyikov tudja?

— Nem ... Az elutazása után jöttem el.

Este eljött hozzám Nasztyenyka. A szobámban üldögéltünk, a forró kályha előtt, és őszintén, mit sem titkolva beszélgettünk egymással. Megértettem Nasztyenykát. A szíve és az esze között ingadozott, és tőlem várt tanácsot. De mit mondhatok én neki?

— Nasztya, szeret téged?

— Igen... De mindig más gyékényen árul. Én is szeretem őt.

— És mégis otthagytad?

— És mégis otthagytam...

Megpiszkálta a tüzet, szótlanul fel-alá járkált a szobában, majd rám se nézve, beszélni kezdett, s igyekezett minél pontosabb kifejezéseket találni, mintha önmagának is számot akarna adni eljárásáról:

— Azért jöttem el Fjodortól, mert szeretem őt. Nem haragomban tettem ezt, nem forró fejjel. Nem. Csak elképzeltem, hogyan élünk majd ezentúl. Örökké vitatkozunk, veszekszünk, kölcsönösen szemrehányásokkal illetjük egymást. Innen már csak egy lépés a szitkokhoz, a durvasághoz. Jobb otthagyni azt, akit szeretünk, és megőrizni a szeretetet iránta, mint vele maradni, és elveszteni ezt a szerelmet. Mert megszeretni akárkit megszerethetünk, de megőrizni a szerelmet csak aziránt lehet, akinek gondolkodása nagyon közel van a miénkhez.

Nem hallottam a zár pattanását a pitvarban, nem láttam, hogy kinyílt az ajtó. Melnyikov váratlanul jelent meg előttünk; nyomában a havas utca hidege áradt. Sok mindent megsejtett, amikor Nasztyenykát nem találta otthon, és mégis, mintha nem hinné, hogy otthagyta, megjátszott jókedvvel mondta:

— Nem szép dolog az asztalon felejteni a jegygyűrűt.

— Nem megyek vissza — felelte Nasztyenyka; nem ezekre a szavakra, a kimondatlan gondolatra válaszolt, amelyet Melnyikov nem mert hangosan kimondani.

Felálltam, hogy kimenjek. De Nasztyenyka visszatartott.

— Nem zavarsz minket.

Melnyikov szemrehányóan mondta:

— Hogy siettél elmenni! A gyűrűt is visszaadtad.

— Ezt te most nem érted meg...

— Pedig azt hittem, hogy örülni fogsz. Ide nézz! — És egy félbe hajtott ív papirost nyújtott át.

— A jégkitermelési szerződés?

— A válás kimondása.

— Nekem mindegy — mondta Nasztyenyka. — Jég vagy válás...

És amikor Melnyikov elment, nagyon-nagyon halkan, hogy alig hallottam, hozzátette:

— Hát vége...

Melnyikov újabb ötlete

Jelagin tavasszal még egy kolhoztag családjánál lakott. De amikor az érettségizett gyerekek megtelepedtek Pokrovkában, átköltözött a közös szállásra. A fiatalok társasága megszínesítette a magányát, és egyre közelebb került Lena Sztroganovához. Úgy gondolom, hogy a fiatalok közelsége bizonyos mértékben megkönnyítette számára a tájékozódást mindarról, ami a kolhozban történt, és ami a fő, lehetővé tette, hogy a maga pártjára hódítsa a gyerekeket, és a föld termőképességéért indított harc lelkes híveivé tegye.

Gyakorta eljártam hozzá. A gyerekek hamar megszoktak, és minden alkalommal a legkülönfélébb „miért"-ekkel ostromoltak. Nem akarták tudomásul venni, hogy még semmit sem írtam, máris íróként kezeltek, s azt akarták, hogy minden kérdésükre válaszoljak, függetlenül attól, hogy mire vonatkozik: irodalomra, a kolhoz életére, vagy a nemzetközi helyzetre. Mindenesetre meg kell mondanom, hogy ebben a házban sokkal erősebb közösségi élet folyt, mint a kolhoz klubjában, mert amíg a klubba főleg táncolni jártak a falu fiataljai, ide, a közös szállásra, az a kívánság hozta őket, hogy elbeszél-

gessenek és elvitatkozzanak mindarról, ami őket az életben és a könyvekben érdekelte. Különösen sokat vitatkoztak Melnyikovról; egyesek jó elnököt láttak benne, mások úgy vélték, hogy feltétlenül más kell a helyére. Az új elnökválasztás legdühösebb híve Lena Sztroganova volt. Ebben a kérdésben még Jelagint sem ismerte el tekintélynek, komszomoltitkár létére szembeszállt vele, a párttitkárral, aki azt tartotta, hogy semmi esetre sem szabad elküldeni Melnyikovot. Ezen vitatkoztak aznap este is, amikor Fjodor Konsztantyinovics visszatért a területi központból.

— De gondoljon arra, Lena, ki fog Melnyikov leváltására szavazni? Katyerina Kajukova talán? Egy rakás gyereke van, s a férje rokkant... Azelőtt szűkösen éltek. De amióta Melnyikov ide jött, jobbra fordult a sorsuk. A kolhozban csaknem ezer rubelt keres havonta. Amikor a len pusztulásának kérdését tárgyalták, kész lett volna ököllel támadni Melnyikovra. De próbáljanak csak meg más elnököt javasolni helyette, akár a földművelésügyi minisztert is — senkiért oda nem adná Fjodor Konsztantyinovicsot. No hát akkor kicsoda? Ignat Polnov? Ignat azt akarja, hogy a „Partizán" mintájára szervezzék meg a marhalegeltetést, Melnyikov pedig nem hajlandó rá. Azt hiszi, Ignat ezért mindjárt Melnyikov ellen szavaz? Először is még meghallgatja az apja szavát, azután pedig meggondolja, érdemes-e ujjat húzni Melnyikovval, különösen neki, aki még csak most lépett be a kolhozba?

Lenocska felháborodott:

— Akkor hát kiderül, hogy tehetetlenek vagyunk vele szemben? Nem, ebbe nem nyugodhatok bele! Sok kolhoztaggal beszéltem róla. Spekulánsnak, mitugrász haracsolónak mondják.

— És a döntő pillanatban mégis mellette lesznek. Értse meg, Lenocska, hogy az elmúlt években kevés hasznuk volt a kolhozföldből, és még most is elég kevés. Melnyikov kereskedelmi ügyletei pedig máris reális jövedelmet

hoztak. Nem a józan érvelésnek, hanem az életnek kell meggyőznie az embereket, hogy Melnyikov nem jól vezeti a kolhozt.

— De talán maga Melnyikov is beláthatná, hogy nincs igaza. — Lenocska teljesen kétségbeesett. Az iskolában azt tanulta, hogy elég csak valakivel szót váltani, máris jóváteszi a hibáját. Itt pedig a kolhozelnök nem hajlandó megérteni, ami a napnál is világosabb. — Beszélt már Melnyikovval?

— Hogy képzeli azt, hogy nem beszéltem?

— No és?

— Csak egy ponton ütközik a véleményünk: Melnyikov gyorsan fel akarja lendíteni a kolhozt, és nem megalapozottan jár el, én pedig megalapozottan akarok cselekedni. Gondolkozott már ezen?

— Igen — vallotta be a lány.

— Hogy akarja, hogy egy asszony, akinek három gyereke van, mindjárt Melnyikov ellen szavazzon? Elmúltak már azok az idők, Lenocska. Még néhány évvel ezelőtt, amikor filléreket ért a munkaegység, s nem volt mit veszteniök az embereknek, mindegy volt nekik, kire szavazzanak; ha a régire, hát arra, ha az újra, hát az is jó! Ma már értékelik az emberek a kolhozt, és senkinek sem engedik meg, hogy csak úgy egyszerűen felváltsa az elnököt. Látja, ezért fognak Melnyikovért harcolni.

— De hát hol tart Melnyikov? — kiáltotta türelmetlenül Sztroganova és izgatottan járkált az ágyak között. — Hol?

— Sok tőzeget termeltünk ki és nem egyszerűt, hanem komposztáltat. Tehát megvan rá a lehetőségünk, hogy termékenyebbé tegyük a földet. Ha azt követeljük, hogy csapják el Melnyikovot, akkor senki se fog támogatni, csak ha azt kívánjuk, hogy minden gépet a föld termőképességének szolgálatába állítsunk, akkor igenis mellénk állnak. Az a fő, hogy reális távlatokat mutassunk az embereknek.

Ez a vita még sokáig eltarthatott, annál is inkább, mert a lányok mind elmentek moziba, Lena és Jelagin pedig megfigyelésem szerint órákig el tudtak beszélgetni akármiről, csakhogy együtt lehessenek. Megzavartam meghitt együttlétüket, de nem tehettem másként.

— Melnyikov visszatért a területi központból — mondtam. — Jégkirály akar lenni.

— Mi? Miféle király? — Jelagin és Lena meglepetten néztek egymásra.

— Ő akarja a jeget szállítani az egész városnak. Azt mondja, hogy minden vermet megtölt. Legalább hatszázezret remél ettől az üzlettől.

— És maga még termőképességről beszél — mondta zavartan Lena.

— Most is fenntartom — felelte hevesen Jelagin. — A traktorok sehová se mennek el!

Nem szóltam bele, de amikor eltávoztam tőlük, magamban folytattam a vitát. Kinek a pártjára áll Artyom és Jegor, kit támogatnak majd: Melnyikovot vagy Jelagint? És Mása? Nasztyenyka? Anka? Gondolatban udvarról udvarra menve, sorba vettem a földijeimet; és kevés kivétellel úgy láttam: éppen úgy lehetnek az egyik pártján, mint a másikén. Ez az eredmény annyira megdöbbentett, hogy belezavarodtam, és teljesen tehetetlennek éreztem magamat. Hogy is van ez? Itt dolgozom a könyvemen, és meg vagyok győződve róla, hogy pozitív hősömet, Jelagint, a hozzá hasonló pozitív hősök támogatják, Melnyikovot pedig, a negatív hőst, természetszerűen a könyvem negatív hősei. Legalábbis számos kolhozregényből ítélve így kellene lennie. De az élet rácáfol mindezekre. Mit tegyek tehát? Csak később értettem meg, hogy Melnyikov és Jelagin, midőn ugyanazokra az emberekre támaszkodnak, más-más érzésekre építenek: Jelagin arra a pozitív érzésvilágra, amely már új életünk eredménye. Melnyikov pedig a múlt csökevényeire...

Jelagin azon gondolkozott, mit tegyen. Megvárja, amíg

Melnyikov összehívja a kolhozvezetőséget és felveti a jégkitermelés kérdését, vagy elébe vágjon a dolgoknak? De miként vágjon elébe? A vezetőségben szólaljon fel? Nem lenne-e jobb az egész kolhoztagságot összehívni? Felállt, éjjeliszekrénye fiókjából egy kis papírlapot vett elő, és felírta rá:

Szabad pártnap
Napirenden: „A kolhoz és a föld"

Olyan világos, megszokott mindez, gondolta, hogy szinte nincs is mit vitatkozni rajta. És mégsem tisztázta le ezeket a sorokat. Csupán még egyszer végigment a ceruzával a betűkön, vastagabbra rajzolta és aláhúzta az egészet. E két szóban: — föld és kolhoz — látta élete célját. Valóban: mit ér a föld kolhoz nélkül és a kolhoz föld nélkül?

A további eseményeket, amelyekről itt szó lesz, időrendben írom le, úgy, ahogy az életben történtek, noha nem voltam tanúja és csak később értesültem róluk másoktól, részben magától Melnyikovtól. És most, amidőn visszapillantok rájuk, meg kell mondanom, hogy Melnyikov viselkedése nyolcasra emlékeztetett: görbéje emelkedett, aztán visszaesett. Biztos volt benne, hogy a föllendülés útján halad, és nem vette észre a zuhanást.

Amikor Melnyikov visszatért Pokrovkába és látta, hogy magára maradt, ismét megpróbálta tisztázni, mit érez Nasztyenyka iránt. Szereti? Igen, szereti őt. Jól érezte magát a közelében. Gondokkal és izgalmakkal tele életében Nasztyenyka jelentette a szépséget. Ezért is vált el a feleségétől. Nemcsak azért, mert nem szerette Ljudmila Ivanovnát? Hiszen úgy is lehet, hogy az ember nem szereti a párját, nem él vele, s mégsem nyomasztja a formális házasság. Sőt, egyesek igen kényelmesnek tartják ezt az állapotot. Semmire nem kötelez, és minden

követeléstől megszabadít. De ő szerette Nasztyenykát, és azt akarta, hogy a felesége legyen.

És most ez a váratlan szökés. Nem értette Nasztyenykát. No jó, hát máshogy vélekedik a dolgokról. Nem egyezik a felfogásuk. De ez nem indokolja az eljárását. Nem kellett volna elmennie. És még csak nem is jelezte a szándékát. Titokban ment el, mintha szökne.

Töprengése közben azon kapta magát, hogy egy kis megkönnyebbülésfélét érez: most már tökéletesen szabad és teljesen átadhatja magát a munkának, senki sem fogja bosszantani, zavarni, nem oktatgatják, hogyan vezesse a kolhozt. Nem volt-e Nasztyenykában is valami Ljudmilával közös vonás? Az egyik azt kívánta, hogy hagyja ott a falut, a másik pedig, hogy csak a földet túrja. Egyik sem értette meg az ő nagy álmait... Szinte jókedvre derült. A szabadság mégiscsak szabadság! Nincs annál jobb, mintha a maga ura lehet az ember!

Íróasztalához lépett, hogy rendet teremtsen. A könyveket vissza kell tenni a polcra, a papirosokat félre, semmi felesleges ne legyen szem előtt. Lukerja anyótól teát kért, és leült az asztalhoz dolgozni. Fel kell készülnie a kolhozvezetőség vitájára. Új ötlete van. Egyáltalán, a kolhozelnöknek mindig új ötletekkel kell a vezetőség elé állnia. Akinek nincsenek ötletei, nem is elnök. Ötletek nélkül nem lehet kolhozt vezetni, úgy csak egy helyben topogni lehet. Így hát felveti az új ötletet: a nyár pudokban gazdag, a tél rubelt terem. Vagyis konkrét megfogalmazásban: télen jégkitermeléssel foglalkozzék a kolhoz. A területi székhely nagy város. Ha jól befagy az öböl, és vastag jégréteg képződik, nem hatszázezret, de egymilliót is meg lehet keresni rajta! Ime, az ötlet, hadd vitatkozzék Jelagin!

Amikor másnap reggel a pártnapra szóló meghívót elolvasta, első pillanatban csodálkozott a napirenden. Mi az, hogy a föld és kolhoz? De nyomban megértette, hogy a vita a nép ítélőszéke elé kerül. Annál jobb. Majd

ott megfelel a kérdésre. És nagyobb biztonság kedvéért megismételte: a nyár pudokban gazdag, a tél rubelt terem.

„Rés-gazdálkodás"

Vasárnapra hirdették a szabad pártnapot, és déltájban már sűrűn szállingóztak az emberek a klubba. Talajmenti szél seperte a havat, s a távoli brigádokból jöttek dér lepte lovai úgy festettek, mintha hóviharban jártak volna. Az utcán ismerősökkel találkoztam; beszélgetésükből, még ha a legjelentéktelenebb kolhozügyek és a hirtelen jött északi szél körül forgott is, kiérződött, hogy nagy dolog van készülőben, s még nem tudhatni, jó lesz-e vagy rossz. Megértettem az emberek izgatott állapotát. Melnyikov sorsáról volt szó. Mindenki tudta magáról, kit támogat, de hogy az összesség ki mellett szavaz, azt senki sem tudta megmondani. Erről, a legfőbb kérdésről, nem beszéltek, gondosan elkerülték, nyilván ki-ki úgy gondolta, hogy az ilyesmit a maga lelkiismerete szerint kell eldöntenie, csak a szíve szavára hallgatva.

A terem zsúfolásig megtelt. A gyűlés Melnyikov beszámolójával kezdődött. Lassan beszélt, számokban összegezve a terméseredményeket. Nyugodt csendben hallgatták, de bizonyos félős figyelemmel, mintha attól tartanának, hogy belezavarodik, összekeveri a szavakat. Milyen kevés gabona, zöldség, burgonya termett! Részvéttel néztek Melnyikovra, ahogyan az olyan emberre szoktak nézni, aki tehet is valamiről, meg nem is. Ő semmiben sem tartotta hibásnak magát, és nem arra irányította hallgatóinak figyelmét, hogy miként tegyék termékenyebbé a földet, s érjenek el jobb terméseredményeket, hanem hogy rossz földön is hogyan élhetnek gazdagon. S amikor látta, milyen mohó figyelemmel

várják a feleletet, elhallgatott, mereven nézett Jelaginra, s körülhordozva pillantását az egybegyűlteken, kétséget és ellenvetést nem tűrő hangon, keményen mondta:

— Nyáron pudokat arass, télen rubelt!

Jelagin közbevágott:

— Mit javasol, Fjodor Konsztantyinovics?

— Van egy jó ötletem, legalább hatszázezret jelent, ha nem többet. Előbb beszéljék meg az emberek a földet, majd aztán megmondom, miről van szó.

Elsőnek az öreg Polnov szólt hozzá az elnök beszámolójához. Ha riportot írnék, úgy fejezném ki magam, hogy élesen bírálta Melnyikovot a lennel kapcsolatban és kimondta a régi véleményét: nem kellett volna lent vetniök. Utána Katyerina Kajukova kért szót. Arról beszélt, hogy már megint vásárolt koncentrátokkal tartják fenn a tejhozamot, mert fogytán a saját jó takarmány. Pedig mennyi földje van a kolhoznak! Csak vess és kaszálj! Majd Ugrjumov lépett az emelvényre. Ő is a földről beszélt, arról, hogy keveset hoz, és hogy nem bíznak benne. Ha nem ismerném személy szerint a kolhoztagokat, a felszólalókról nemigen tudtam volna megállapítani, ki a kommunista, és ki a pártonkívüli. Valamennyien megrótták Melnyikovot, amiért a földet elhanyagolja. De a hallgatóság valahogy nemigen figyelt rájuk. A jól ismert igazság kevésbé érdekelte őket, mint az az ismeretlen valami, amire Melnyikov célzott, és ami sok pénzzel kecsegtetett. Melnyikov feladta a rejtvényt, és mindenki azt kívánta megfejteni.

Mindenféle kolhozgyűlést láttam már. Csendeseket és zajosakat, rövideket, mint a májusi zivatar, s végtelenre nyúlókat, mint a téli éjszaka. Egyeseken elkeseredett vita folyt, másokon meg az emberek, akiket név szerint szólítottak, bizonytalanul ötöltek-hatoltak, éppen csak, hogy mondjanak valamit. Ámde ez a gyűlés feszült várakozással volt tele. Az emberek úgy tettek, mintha vi-

tatkoznának, de ez a vita senkit sem érintett, és senkit sem izgatott. Ez Melnyikov hadicselének eredménye volt, Jelagin nyomban felismerte. Azonnal véget kell vetni a titokzatosságnak, amelybe Melnyikov az ígéretét burkolta, és nyomban felvetni a kérdést: mi fontosabb: a tőzeg vagy a jég? Megvárta, amíg Ugrjumov befejezte a beszédét — utóbbi úgy vonult le a színtérről, mint aki nemcsak a földdel elégedetlen, de mindennel, ami rajta él, és mielőtt még a helyére ért volna, azt mondta:

— Fjodor Konsztantyinovics helytelenül fogalmazta meg a beszámolóját. Elmondta, hogy rosszul állunk a földdel, legyintett rá, de egyébként biztatott: sebaj, ilyen földön is megélünk. Ő tud egy módot, azt mondja, amivel legalább hatszázezret lehet keresni. De hogy miről van szó, azt nem mondta meg. Attól tartok, hogy úgy leszünk, mint az egyszeri lány, akinek az apja megígérte, hogy a legjobb kérőt keresi meg neki. A lány fenn hordta az orrát, senki se volt neki elég jó. A legszebb, legokosabb legény sem. Apja meg csak keresett, keresett, aztán talált egy félkegyelműt, méghozzá csámpás is volt az illető. Hát nehogy mi is ilyen csámpás vőlegényt kapjunk. Mondja meg nekünk, Fjodor Konsztantyinovics, miféle hatszázezerről beszélt és hol veszi? Igen. Vagy én is megmondhatom: azt eszelte ki, hogy jeget szállít, új jéggel tölti meg a területi központ vermeit. Ugye?

— Úgy van — bólintott Melnyikov.

— És e célból januárban és februárban csaknem valamennyi traktort elveszi, és a városba irányítja

— Hát a tőzeggel mi lesz? — kiáltotta Artyom.

— Tőzeget nem hordhatunk. Fjodor Konsztantyinovics nyilván nem tartja olyan fontosnak. Nos, hát én azt javasolom, hogy vagy jeget szállítunk, akkor a földet vigye az ördög, vagy a földdel törődünk, és akkor a jégről szó sem lehet. Ki akar hozzászólni?

Még mielőtt bárki is szót kérhetett volna, Melnyikov felpattant, és a hirtelen támadt zajban hangosan mondta:

— Nem beszélek sokat! Én a Jelagin menyasszonya helyében azt tenném: amíg az öreg a vőlegényt keresi, tartalék kérőről gondoskodnék magamnak.

A terem nevetett. Melnyikov pedig így folytatta:

— Azt tartom, jobb, ha ötezer tonna tőzeget hordunk ki, és hatszázezer rubel lesz a zsebünkben, minthogy tizenötöt, és semmit se keressünk. Vigyázz, Vlagyimir Nyikolajevics, nehogy a te tőzeged legyen a csámpás bolond! A pénz nem vész el a zsebből, de a gubó elrothadhat a földben. Most tessék megvitatni a dolgot. De hogy teljesen világos legyen minden, azt kérdezem: mit csináltunk volna, ha nem építtetem meg a zöldségtárolót, és nem veszek káposztát a szomszédoktól? Most pedig, ahogy mondani szokták, magad uram, ha szolgád nincs. Elmúltak azok az idők, amikor mások tanítgattak vagy osztogatták a parancsokat nekünk. És hogy még konkrétabb legyek... — Nem fejezte be a mondatot; kabátja belső zsebéből egy négybe hajtott ív papírt húzott elő. — Itt a szerződés. A jégkitermelésre... Hatszázezer rubel. Ha nincs igazam, összetéphetem. Olyan mozdulatot tett, mintha csakugyan össze akarná tépni a szerződést.

— Megállj, Fjodor Konsztantyinovics! — kiáltotta Szolodarjov felugorva, és úgy futott végig a termen, mint a szél. — Polgártársak, mi történik itt? A párt azt mondja: a kolhoztagnak érdekeltnek kell lennie, a párttitkár pedig, Jelagin elvtárs, ellene beszél? Elsőnek jelentkezem a jégkitermeléshez. És a fiatalságot is felhívom. No, mit hallgattok? Jelentkezzetek ti is! Vagy a városban talán nem lesz jó életetek? Legalább kiszórakozzátok magatokat. Gondolom, Fjodor Konsztantyinovics nem fukarkodik a fizetéssel. Jeget vágni nem könnyű. Télen, hidegben-fagyban, szélben. Ugye, Fjodor Konsztantyinovics?

— Énrajtam nem múlik.

— Mirajtunk se! — kiáltotta Venka. — Írj fel engem, Fjodor Konsztantyinovics.

Melnyikov még mindig ott állt az emelvényen, kezé-

ben tartotta a szerződést, és olyan pillantással nézte az egybegyűlteket, mintha azt kérdezné: nos, ki akarja, hogy összetépjem ezt a hatszázezret ígérő írást? Éreztem, hogy ez a kis fehér papírlap, mint a nagy kereset jelképe, mágnesként vonzza a klubban összegyűlt sokarcú embertömeget. Katyerina Kajukova azt kérdezte a szomszédjától, lányokat is felvesznek-e, az ő Verocskája már nagy, elmehetne. A terem sarkában azon tanakodtak, lesz-e munkásszállás a városban, vagy külön kuckót kell bérelni maguknak? És már vitatkoztak is egymás között: a jégen keresett pénzt a közös munkaegységekre számolják-e el, vagy a traktoristák és jégtörők számára külön díjazást szabnak? A harc, amelyet Jelagin indított Melnyikov ellen, most a visszájára fordult. Melnyikov szorongatta ellenfelét az emberek szívében, gondolataiban, bátran és biztosan a maga pártjára hódította őket. Jelagin jól látta mindezt, de arca nyugodt volt, és úgy vezette tovább is a gyűlést, mintha mi sem történt volna.

— Nos, mit szól a fiatalság? — kérdezte. — Ki kér szót?

— Mi kolhozba jöttünk, nem pedig a városba jeget törni, a földet akarjuk művelni! — kiáltotta Sztroganova a helyéről.

— Magát senki se hívta — vágott vissza Venka. — Gyengécske hozzá.

— Engem se hívsz? — kérdezte Jegor Polnov, miközben az emelvény felé igyekezett. — A magam és Artyom barátom nevében beszélek. Nem kell nekünk ez a szerződés. Halásztunk, és eladtuk a halat, részben itt, részben másutt. A mi dolgunk ez? Igenis, a miénk. Ignat öcsém elmondta nekem, hogy hizlalták a „Partizán" legelőjén a marhákat. Nó hát mi sem maradtunk el mögöttük. A nyár folyamán egész csordára való borjút takarítottunk meg a halon. Az a jó pénz, ami a gazdaságnak is haszon. De a jégből mi hasznot lát? Csak ráfizet

a gazdaság. Én bizony fognám azt a szerződést és összetépném.

— No, tépd össze — Melnyikov odanyújtotta neki az írást.

— Add ide — mondta nyugodtan Jegor.

A teremben mintha bomba robbant volna. Nagy kiabálás, zaj támadt. Minden összekavarodott. Egyesek megijedtek, mások nevettek, ismét mások elkomorodtak.

— Tépd, Jegor!

— Eredj onnét, Jegor!

— Megállj, mit csinálsz?

Jegor megvárta, amíg újra csend lesz, s azt mondta Melnyikovnak:

— Fjodor Konsztantyinovics, mi már, még mielőtt ide jött is, nem egy évben elkalandoztunk. Csakhogy ki-ki a maga szakállára dolgozott. Azt akarja, hogy az egész kolhoz erre az útra térjen? Nem lesz jó, Fjodor Konsztantyinovics!

— Jól beszélsz, Jegor — támogatta Ignat a bátyját. — Meguntuk már, hogy mindig idénymunkába járjunk, és egyik szállásról a másikra vándoroljunk.

Már Jegor felszólalása is nagy hatást keltett, most pedig még Vjugin is szót kért. A kertész felment a színpadra, odalépett az asztalhoz s előbb egy csomag gyapotanyaghoz való festéket húzott elő a zsebéből, majd egy üveg tintát és egy hajtűt. A teremben nevetés hallatszott.

— Mi az, vegyeskereskedést nyitottál, Anatolij Andrejevics?

Senki sem értett semmit. Vjugin pedig szétrakta áruját az asztalon, magasba tartotta a festékcsomagot és hangosan megkérdezte:

— Van ennek köze a kolhozhoz? Vagy mondjuk, ennek a hajtűnek? No hát a háború előtt ismertem egy városkörnyéki kolhozt, amelyik ahelyett, hogy a földet művelte volna, festék, tinta és hajtű előállításából élt. És

sok pénzt keresett. A kolhozelnök pedig azzal szeretett dicsekedni: csak egy kis rést találjunk, máris keresünk. Most minket is ilyen rés-gazdasági rendszerre csábítanak.

— Azt hiszem, nem hajtű hajlítgatást javasolok — kiáltotta Melnyikov.

— A jég se különb a hajtűnél. Maga is a rést akarja kihasználni, Fjodor Konsztantyinovics. Ma nincs elég jég a városban, rajta, vágj jeget és háromszoros árat kérj érte, holnap seprűre lesz szükség, azon keress. Tehát rés-gazdálkodók leszünk. És ki fogja a földet megművelni, ki fog harcolni a jó termésért, a gabonáért, zöldségért, krumpliért? Csak nem a „Gasztronom", vagy tudom is én, kivel akar Fjodor Konsztantyinovics szerződni? Tavaly nem szóltam ellene, amikor a lovakat ősztől fogva a városban dolgoztatta. Igaz, emiatt nem cserélték ki a földet a melegágyakban. No és ha kicserélték volna? A káposztaföld akkor is csak trágyázatlanul maradt volna. Tőzeg nem volt, trágya meg alig. És mi haszna a szép palántáknak, ha sovány földbe ültetik! Most egészen más a helyzet. Még hogy a mi tőzegkaravánjaink mellett, és a mi gépeinkkel rés-gazdálkodással foglalkozzunk? Megőrültünk mi?

Melnyikov, amióta csak kolhozelnök volt, még nem érezte magát ilyen bizonytalanul, mint most, Vjugin felszólalása után. Első napokban, amikor ide érkezett, még nem tudta, mit kell tennie, de nem kételkedett az erejében. Voltak nehéz napok, amikor úgy látszott, nem tudja talpra állítani a kolhozt, mégsem vesztette el az önbizalmát, tudta, hogy megtalálja a megoldást. Most pedig, amikor maga a sors ajándékozza a kolhoznak a százezreket, nem tudja rávenni az embereket a pénz elfogadására, sőt még hamispénznek mondják, őt, Melnyikovot pedig rés-gazdálkodónak, s úgy tekintik, mint egy svábbogarat. Nem, ezt nem engedheti! Elvégre ki felel a kolhozért, Jelagin, Vjugin, Jegor Polnov, vagy ő, Fjodor Konsztantyinovics Melnyikov? Azt hiszem, semmiféle ravasz sakk-

húzásra nem gondolt, inkább csak önvédelmi ösztönnek engedelmeskedve, meg hogy minél előbb meghátráltassa ellenfeleit, megkérdezte:

— Vagy tán úgy akarjátok feltenni a kérdést: nem kell a jég, és Melnyikov se kell? No hát határozzatok!

A hangulat ismét megfordult. Az öreg Polnov, aki az imént még helyeslően bólogatott Vjuginnak, most zavartan nézett körül, és arca mintha ezt kérdezte volna a szomszédaitól: „Polgártársak, nem lehetne a jeget is, meg a tőzeget is?" Jegor, aki előbb még azzal vádolta Melnyikovot, hogy szélnek akarja ereszteni a kolhoztagokat, zavartan, lehajtott fejjel ült az ablaknál. Sőt még Vjugin is, aki rés-gazdálkodónak nevezte Melnyikovot, meginogott: hátha túllőtt a célon? Melnyikov tévedése a veszélyhez képest, hogy Pokrovka elveszítheti ezt az erélyes, becsületes, önfeláldozó kolhozelnököt, már nem is látszott olyan nagynak. Mindenesetre a legtöbben csak egyet kívántak: elsimítani a vitát, valami áthidaló megoldást találni. Jelaginnak is látnia kellett ezt, és azt hiszem, azok közé a kevesek közé tartozott, akik megértették, hogy e pillanatban talán a kompromisszum a legveszélyesebb. Mert akkor a kolhoz nem lát igazában hozzá a föld megjavításához, az emberek nem fogják tudni, miben bízzanak: a maguk erejében, vagy az elnök spekulációs tehetségében, vagy tán továbbra is megy a gazdaság, de úgy, mint a sánta ember: bicebocán, örökösen botlástól és eleséstől rettegve? Jelagin olyannak akart most szót adni, aki meg tudja mondani: milyen veszélyes a kompromisszum, s milyen fontos, hogy a föld felvirágoztatásának egyenes útjára lépjenek. Bánta már, hogy nem telefonált be Szokovnak, s nem hívta meg Csalpinkából Makszimicsot. De miért nincs itt az az egyetlen ember, aki megígérte, hogy eljön, és akinek a felszólalása különösen sokat jelentene? Tekintete a hátsó sorokat vizsgálta. És ekkor hirtelen felderült az arca, csaknem gye-

rekes kifejezést öltött és vidáman, szinte kisfiús pajzánsággal mondta:

— Tessék, Alekszandr Iljics! A „Partizán" elnöke kér szót!

Ismét ott láttam magam előtt új ismerősömet; Alekszandr Iljicset. Mozgékony, telt alakjával felugrott a színpadra, s egyetlen rándítással megigazította gallérját és a széles ingzubbony övét.

— Köszönöm, elvtársak! Nagyon köszönöm! Hogy mit? Megmondom! Nem rabolok el sok időt. Nektek is kevés van, nekem is. Eljöttem, pedig sok a dolgom otthon. Köszönöm, hogy bevettetek a tőzegkitermelő szövetkezésbe. Ez egy. Másodszor azt akarom mondani, hogy ha, amint látom, Fjodor Konsztantyinovicsnak nem kell az egész rátok eső rész, hát engedjétek át nekem. Hogyan, Fjodor Konsztantyinovics? Nem jól számítottad ki, hogy menynyit keresel a jégüzleten. Hatszázezret, meg a tőzegért százezret, az összesen hétszázezer. — Hirtelen, védekező mozdulattal maga elé kapta a kezét, és tovább hadart: — Csakhogy nem veszem el a tőzegedet. Nem akarok más kárán gazdagodni. Nem lenne szomszédias dolog, nem kolhozszerű. De hát nem is rólam van szó, Fjodor Konsztantyinovics, ismerlek téged, s nem titkolom, szeretlek és irigyellek is. Hej, csak végeztem volna én is egyetemet! De hát mit csináljak? Húszéves koromban tanultam meg a betűvetést. Aztán a párt jósága és türelme folytán különféle tanfolyamokon meg szemináriumokban oktattak. Hát ide hallgass, Fjodor Konsztantyinovics, mit mondok én neked! Hiszen megértelek én téged: a magunkfajta kolhozelnöknek sohasem lehet elég pénze. Ha egy millió van is a zsebében, még mindig hiányzik egy százas. Itt egy rés, ott egy szakadás. Itt is szakad, ott is hasad. Amíg itt ültem és hallgattam, az járt az eszemben: ha Melnyikov lemond a jégről, ne kezdjek-e bele én?

— Tyű, de ravasz! — mondta Ignat; láthatóan büszke volt rá, hogy nemrégen még a „Partizán"-ban dolgozott.

— Tessék, csináld, nincs kifogásunk ellene! — mosolygott Jelagin. — Jutalékot se kérünk.

— Nem — mondta Alekszandr Iljics. — Gondolkoztam rajta, de meggondoltam magamat. Bizony! Pedig a „Partizán" gazdagabb kolhoz. Traktort is többet béreltünk az idén. Hogy miért gondoltam meg mégis? Elmondom. Ráfizetnénk. Önköltség! — mondogatjuk. Mindenütt erről beszélnek: a városi üzemekben, meg itt minálunk is. Csakhogy a mi önköltségünk más. Tegyünk egy kis gödörbe egy lapát trágyát, rá két szem burgonyát, meg egy kis földet, ez, mondjuk, kilónként harminc kopejka önköltséget jelent, ha pedig ugyanúgy kiássuk a gödröt és mindent megteszünk, csak éppen a trágyát nem rakjuk bele, akkor, lám, egy rubelre felszökik az önköltség. Világos, hogy miért? Mert ahol trágyáztunk, ott harmine tonna terem egy hektáron, ahol meg nem, ott tízet se takarítunk be.

— Tudjuk, mi az önköltség — mondta a haragos Melnyikov halkan, de azért úgy, hogy mindenki hallhatta.

— Hát mondtam én, Fjodor Konsztantyinovics, hogy nem tudod? A kerületi pártbizottság szemináriumában te tanítasz engem, nem én téged. Csak, ahogy mondani szokták, még nem vált igazán véreddé a föld. A gondolataidban már benne él, de a bőröd alá még nem ivódott be. A kolhozban mindennek önköltsége: a föld. Az mondja meg nekünk is, hogy mit érünk. Most a legfőbbre térek át. De jól értsetek meg engem! Sok pénz az a hatszázezer? Sok! Kár elveszteni? Kár. De ti ne sajnáljátok! Ismeritek a mesét, hogyan változott át az aranypénz cseréppé? No hát Pokrovka is így járhat, hogyha nem törődik a földjével: cseréppé változik az aranya. Gondoljátok csak meg, egy-két év múlva majd mibe kerül nektek a tej, a krumpli, a káposzta? Háromszor annyiba, mint a „Partizán"-nak. A föld maga szabja meg az önköltséget. Akkor aztán miből fogtok megélni? A rések évről évre fogynak. Végeztem. Csak ezt akartam mondani. A szó olyan,

mint az útjelző karó: szúrj le egyet a falu szélén, másikat a mező közepén, s megmutatja, merre menj.

Melnyikovnak ahhoz még lett volna ereje, hogy Jelaginnal vagy Vjuginnal vitatkozzék. De mivel érvelhet egy hozzá hasonló kolhozelnökkel szemben, aki a legbelsejébe nyúlt, és teljesen kiforgatta? Az, hogy ez a hasonló kolhozelnök visszautasította az előnyös szállítást, egymagában lerontotta a „nyáron pudok, télen rubel" elmélet hitelét. Nem maradt más hátra, mint hogy valami jó ürüggyel meghátráljon a csatatérről, s lehetőleg fedezze a visszavonulást. Az utolsó szó jogán csak ennyit mondott:

— Én nem erőszakolom a dolgot. Javasolom, hogy az elnökség számolja össze a kolhoz belső tartalékait és határozzon.

— Jég vagy tőzeg? — mondta Jelagin.

— Hogy lesz ez most: csak a kommunisták szavaznak, vagy mind?

— Mind! — kiáltotta egy emberként a gyülekezet.

Így hát elrendelték a szavazást. A föld mellett szavaztak.

Későre járt, amikor Jelaginnal és Sztroganovával hazafelé tartottunk. A havas út fehéren világított. Lassan lépegettünk. Az öreg Polnov családjával utolért bennünket. Jobbról Jegor és Ignat, balról a két menye jött mellette, mögötte a lányai: Liza és Nasztya. Jókedvűen elhaladtak mellettünk, s eltűntek a mellékutcában, én pedig most először gondoltam rá, hogy lám, ez a magára maradt öreg ember néhány hónap alatt megint olyan nagy családra tett szert, amilyent sok éve nem láttam már, még a régi, egyénileg gazdálkodó parasztoknál sem. Az ifjúsági szállás közelében Melnyikovot pillantottam meg az út közepén. Ott állt, feltűrt galléros kabátban, és Jelagint várta.

— Gratulálhatok, az első sikeréhez, Vlagyimir Nyikolajevics.

— A mi sikereink: az ügyek — tréfált Jelagin.

— Én is éppen egy ügyről akarok beszélni. Amíg mi azon vitatkoztunk, mi kell inkább: tőzeg vagy jég, valaki megírta a bejelentését, hogy ki akar lépni a kolhozból. Érti, Vlagyimir Nyikolajevics?

— Ki az illető?

— Szolodarjov. .

— Csak ő egyedül?

— Egyelőre. Majd holnap mások is akadnak. Ha akarod, ha nem, mégiscsak meg kell gondolnod, hogy mit adj először: trágyát a földnek, vagy az embereknek pénzt?

Köszönés nélkül eltűnt a sötét téli estében.

A szállás előtt elbúcsúztam Jelagintól és Lenától, és egyedül mentem tovább. Az autóbuszmegállónál megpillantottam Pihtyajevet. Ő volt az egyetlen utas ebben az esti órában. A szél hótölcsért kavart a bőröndje körül, fehér porhóval szórta be a vállára vetett utazózsákot, és mintha kikergette volna Pokrovkából...

Aggasztó napok

Ivan Grigorjevics Szolodarjov — az a bizonyos, aki tavasszal tért vissza a kolhozba, és azt mondta, hogy hazahívta a föld, hogy a két keze paraszti munkára vágyott, s a lelke a szabad természetet áhítozta — most hirtelen bejelentette, hogy kilép. Nem akartam elhinni. Inkább Melnyikov ellen kellett volna kiállnia, a földért harcolva, Jelagint támogatnia. De ha már Szolodarjov is meghátrál, mi lesz akkor Ugrjumovval, ezzel a nagy családos emberrel? Ugrjumov őszintén megmondta nekem; hogy rossz körülményei miatt jött el a városból,

nem szereti a földet és mindegy neki, hol dolgozik, falun vagy városban, csak megélhetése legyen.

Szolodarjov az alatt a fél év alatt, amióta Pokrovkába visszatért, semmiféle munkától nem húzódozott. Tavasszal szántott, és a káposztaföldet barázdázta, majd ezerjófüvet kaszált, és hordott ki a nyári táborokba, meg petrencerudakat készített a szénaszárításhoz. Az állattenyésztő telepen találtam rá, éppen egy szénaboglyát méregetett mérőszalaggal. Vöröses kecskebőr sapkájában, fehér rövid bundájában, melyet mintha lisztben hengergettek volna meg, nemezcsizmájára húzott piros gumi bocskorban úgy festett ott a magas hóban, mint egy ide-oda totyogó liba.

— Ivan Grigorjevics, igaz, amit beszélnek, hogy itt akarod hagyni a kolhozt?

— Tegnapig nem gondoltam rá, de most attól tartok, rákerül a sor. Ha így lemondogatunk a százezrekről, nem sokáig bírjuk ki.

— Csak fontosabb a föld, mint holmi jég?

— Miféle föld... A mienket egyszer már otthagytam... És most megint azt hajtogatják: a föld, a föld!

Szolodarjov beszél így? Emlékeztettem:

— Hiszen magad emlegetted a földet, a szabad természetet, azt mondtad, paraszti munkára vágyik a kezed. Igaz-e, Ivan Grigorjevics?

— Igaz hát...

— Akkor hát hol így, hol úgy?

— Akkor hogy kérdeztél engem? Politikusan! No hát én is politikusan válaszoltam. De ha a falu sem ad nekem többet, mint a város, mit ér nekem akkor az egész földjével együtt?

A saját ostobaságomat dörgölték az orrom alá. Így csalódni valakiben! Úgy kell nekem! Elhittem a szónoklatot, igaz érzésnek vettem a paraszti munka, a föld és a szabad természet utáni vágyakozásról szóló szép szavakat! Haragudtam önmagamra és elhatároztam, hogy azonnal megkeresem Ugrjumovot, s nekiszegezem a kér-

dést, amelyre felelnie kell: no kedves visszatértek, hát eddig tartott a becsület? Bizonyára megbeszélte Szolodarjovval, hogy mikor válnak ki a kolhozból? No hát menjetek csak! Megleszünk nélkületek. De a második megfutamodást már nem bocsátjuk meg. Ide ne gyertek többet a kolhozba!

Ugrjumovot nem kellett sokat keresni. Ács volt — éppen a téglából épült magtár új ajtaját akasztotta be.

— Hallottad, mit csinál Szolodarjov? Ki akar lépni a kolhozból.

— Én is gondolkoztam rajta.

— Tehát elmégy?

— Nem. Én meggondoltam magamat. A tegnapi gyűlés után. Ki ezt akar, ki azt. Az egyik azt fontolgatja, hová lenne jobb vetni, a másik meg csak azt nézi, hogy hol lyukas a zsák. Jól megmagyarázták tegnap az elnöknek. Mit nekem a jég! Az érdekel, mit vesztett a családom, amiért a női brigád rossz palántákat kapott? Hát a kislányom mennyi pénzzel kapott kevesebbet, amiért a teheneket télig odaki bóklásztatták? No jó, idén még csak kisegít bennünket az idegen káposzta, de jövőre már csak a torzsákat tesszük el? Venni se lesz kitől, meg az árát se tudjuk megfizetni.

Különbözők az emberi jellemek. Ki ne akarná, hogy jobb legyen az élet a kolhozban! Csakhogy ehhez a jobb élethez való utat nem egyformán képzelik. És persze nem egyformán viselkednek, ha útközben akadályba ütköznek. Őszintén megvallva inkább hiszek az Ugrjumov-féléknek, akik sürgető kényszerűségből jöttek vissza a kolhozba. Ezek kitartóbbak. Mindenesetre kitartóbbak a Szolodarjov-féléknél, akik gondolkodás nélkül esküdnek hűséget a földnek, s az első komoly megpróbáltatásnál éppen olyan könnyen otthagyják.

A pártnap után mégis észrevehetően recsegett-ropogott minden a kolhozban. Azelőtt minden hónapban tizedikéig osztottak előleget, most pedig már tizenötödike is elmúlt,

és csak huszadikára fizették ki úgy-ahogy a járandóságokat. Egy reggel valamennyi sofőr a vezetőség irodájába gyűlt. Kiderült, hogy mindössze egy napra való benzin van. Ha estére nem lesz üzemanyag, másnap az egész szállítás megáll. Melnyikov szerzett pénzt is, meg üzemanyagot is, de alig tömött be egy lyukat, másik támadt valahol. Ahogyan azelőtt siker sikert követett, most mintha a faképnél hagyta volna a jószerencse, egymást követték a balsikerek. Amióta a kolhozba jött, most történt meg először, hogy a kerületi lapban bíráló cikk jelent meg: „Csakugyan rendben van-e minden Pokrovkában?" címen. A cikkíró sorra bebizonyította, hogy korántsem mennek olyan jól a dolgok a kolhozban, mint ahogyan a látszat mutatta.

A következő kolhozvezetőségi ülésen Melnyikov támadásba ment át. Ki mint vet, úgy arat! Nem megmondta: rosszra fordulnak a dolgok, az emberek nem hisznek a földben! Nem élnek meg belőle. Ekkor szemébe vágták, hogy ő az, aki nem bízik a földben, összetett kézzel sorsára bízta a termelést. Az emberek felfigyeltek: nem a régi fejetlenség tér vissza? Ekkor Melnyikov odakiáltotta: — Hagyjatok a hatszázezret megkeresni!

— Nem hagyunk! — vágta rá Jelagin. — Tönkretennénk a kolhozt. Át kell hangolódni, Fjodor Konsztantyinovics. Dolgozz a földért, a földön, mint ahogyan a kereskedelmi ügyletekkel dolgoztál. Szedd össze magad...

— Elvtársak, mennyi pénz!

— Pénz? — kiáltott Nasztyenyka, és áthajolt az asztalon. — És mit adunk érte? Idegen káposztát? Hány éve már, hogy csak kimerítjük a földet! Így aztán nincs is mit várni tőle. Határozzon, Fjodor Konsztantyinovics! Ha meg képtelen rá, ha úgy érzi, hogy kizökkent a kerékvágásból — menjen szabadságra vagy végleg menjen el!

Sohase láttam még Nasztyenykát ilyen szigorúnak, mint ebben a pillanatban. Hihetetlennek tűnt fel, hogy nyáron még úgy félt Melnyikovtól, s hogy az utóbbi na-

pokig szótlanul követte. Most mintha fölébe emelkedett volna, és volt hozzá ereje, hogy szemébe mondja az igazságot.

De a gyűlés után ismét csak a régi, tehetetlen, gyenge, tanácstalan kislány lett. Sírva mondta:

— Nem kellett volna otthagynom. Éppen amikor bajban van...

Vigasztaltam, ahogyan tudtam.

— Majd belátja a hibáját, és újra munkához lát.

Nasztyenyka szívesen elhitte a szavamat. Könnyei között mosolyogva nézett rám:

— Ugye, hogy erős? — Hirtelen megragadta a kezemet és könyörögve mondta: — Segítsen neki...

— Ellenfelek vagyunk, Nasztyenyka.

— Én sem vagyok mellette. De ha tudnám, hogyan segíthetek...

És mégis úgy esett, hogy az élet közelített Melnyikovhoz, s ha én nem is segítettem neki, ő segített engem megérteni sok mindent.

Még aznap, hogy a vezetőségi gyűlés lezajlott, Szokov mindkettőnket egyszerre hívatott a telefonhoz. Akaratlanul is összehozott. Egy asztal mellett ültünk, de nem szóltunk, s úgy tettünk, mintha nem látnánk egymást.

Végre megszólalt a telefon. Melnyikov felvette a kagylót és jól hallottam, amint Szokov azt mondja neki:

— Itt Szokov, jó estét, Fjodor Konsztantyinovics. A területi bizottság köszönetét küldi, amiért a jéggel kapcsolatban figyelmeztette őket. Csakugyan sötét spekulánsok kezében volt, most pedig egy városkörnyéki kolhoz veszi kezelésbe. Nos, hogy mennek a dolgok?

— Nem a legjobban.

— Segítség kellene?

— Amit kértem, nem adták meg.

— Értem. Foglalkozzék a földdel, Fjodor Konsztantyinovics. Beszéltem Jelaginnal, és a helyi pártszervezetet támogatom.

— Úgyis tudtam, hogy nem adja meg.

— Én pedig úgy gondolom, Fjodor Konsztantyinovics, hogy magának még más valami kellene. No, mondjuk, önbizalom. Nem gondolja? Majd meglátja, kinek van igaza. Most kérem a szomszédját...

Melnyikov átadta a kagylót...

— Nos, hogy áll a könyve?

— Köszönöm, jól.

— Szerintem pedig nem.

— Miért, egész jól halad.

— De merre halad? Hallotta, amit az elnök mondott? Nagy kérésem van magához. Segítsen a regénye hőseinek az életben! Fjodor Konsztantyinovicsról beszélek.

— Megint összevesszünk?

— Feltétlenül veszekedjenek. Ez sokat segít.

Mint ahogyan én jól hallottam, amit Melnyikovnak mondott, úgy Melnyikov is végighallgatta a beszélgetésünket. Azért nem csodálkoztam rajta, amikor a telefonálás végeztével megkérdezte:

— Szóval nevelőmunkát fog végezni körülöttem?

— Amint hallotta, a kerületi bizottság titkára megbízott.

— Kár vesztegetni az időt...

— Más jár most az eszemben.

— Hogyan bújhatna ki a pártmegbízatás alól? Vagy a könyve sorsán gondolkodik? Csakugyan, nem veszélyeztetem? A kolhozelnök elvesztette fejét, csáléra mennek a dolgok. Vallja be, hogy nem valami optimista befejezés...

— Téved. Nem is erre gondolok. Hanem valami nagyon megrázott: az, hogy Nasztya is ugyanazt kérte tőlem, mint Szokov.

— Rosszul tette.

— Nem a kérésén csodálkozom én. Ez természetes, hiszen szereti magát. Az lepett meg, hogy valaki, aki alapjában véve alig ismeri magát, semmiféle rokoni kapcso-

latban nincs magával, és akinek sok ezer más kötelezettsége van, ugyanazt érezteti, mint a szerető asszony. Csak ez. Ami pedig a nevelőmunkát illeti, nem szándékozom vele foglalkozni.

Felálltam, hogy kimenjek a szobából. Melnyikov visszatartott.

— Maradjon még egy kicsit. Persze, csak ha ideje és kedve van.

Visszaültem.

— Vagy talán inkább járjunk egyet? A köves úton...

Kiléptünk a vezetőség épületéből, és megindultunk a falu hosszában.

Melnyikov vállat vonva megjegyezte:

— Magam sem tudom, miért marasztaltam. Talán jólesne elbeszélgetni egy kicsit. De miről? Talán, tudom, a könyvében igen kellemetlen beállításban szerepelteti majd azt a hozzám hasonló elnököt. De nem, nem ez izgat most engem. Igyekszem kielemezni magamat, szeretném, ha megértené az ilyen magamfajta embereket. Mert nemcsak én vagyok ilyen. De félek, hogy nem ért meg. Ki vagyok én a maga szemében? A tőkeakkumuláció lovagja, ahogy Jelagin mondogatja.

— Miért beszél olyan reménytelenül?

— Avagy nem? Spekuláns, akit még nem késő jobb belátásra bírni, megnevelni, az igazság útjára téríteni. Nos, hát neveljen, térítsen, irányítson! Igen, eltértem, megfeledkeztem a földről. Nos, mi vétkem van még? Szánom-bánom. De engedje megkérdeznem: mit javasol mindezek helyett? Megbéklyóztak, és tudja, most mivel foglalkozom? Elosztom a szénát a tavaszig hátralevő napokra. A tej literjeit hektoliterre számítom át és latolgatom, mikorra teljesítjük a tejbeadási tervünket. Statisztikussá és aprófelszerelés beszerzővé változtam át. „Denevér"-lámpákat szerzek be, köpenyekre való csalánszövetet, meg szironybőrt igásszerszámnak. Micsoda szürke munka! Azt mondják, vannak olyan madarak,

amelyek a földről nem bírnak felrepülni. Én is ilyen vagyok. Magasság kell nekem.

— De értse meg, Fjodor Konsztantyinovics...

— Tudom, mit akar mondani... Ha a kereskedelmi ügyletekre és mindenféle mellékkeresetre tesszük a tétet, akkor minek az állattenyésztő telep, a föld, a legelők? Azt hiszi, mindezt nem tudom?

— Akkor át kell...

— Át kell állítani a munkámat?

— Áttérni a közvetlen gazdálkodásra.

— Gazdálkodásra? — ismételte Melnyikov. Körülnézett, a hóbuckákon átgázolva letért a kolhozgyümölcsös mentén futó gyalogútra. A kerítéshez lépett, könnyedén átlendült rajta, odaintett engem, s felém hajlított egy fiatal almafát. — Tudja, milyen fajta ez?

— Nem...

— Én sem tudom... Pedig kolhozelnök vagyok.

— Kérdezze meg Vjugintól.

— Mit érek vele, ha megmondja is a nevét?! És semmi gondolatom, semmi ötletem nem fűződik hozzá. És így vagyok mindennel, akármihez nyúlok. Az állattenyésztés? Mit tudok róla? Tehénfajták, takarmány, fejés. Mindezt megértem! De érteni még nem annyi, mint csinálni. Még ha tudnám is, hogyan kell csinálni, az is kevés: a gyakorlatban kell tudni. Mondja, hogy nincs igazam...

Nem feleltem. Persze, azt mondhattam volna: arra valók a kolhozban a szakemberek, hogy rájuk támaszkodjék az elnök, és különben is, még ha egy nem szakember is foglalkozik a gazdasággal, neki is támadhatnak jó ötletei, és nagy hozzáértésre tehet szert. De inkább az ő megértésére törekedtem, s hogy bizalomra hangoljam, kész voltam inkább egyetérteni vele, mint a meggyőződésével szembeszállni. Mert hiszen mindezek hátterében nem az egyéni, kalmár haszonlesés állt, hanem a tettvágy, az alkotási kedv. Tehát hitet kellett önteni bele,

hogy bízzék az erejében és a képességeiben, s egyenest a földről lendülhessen magasba... De nem tudtam, hogyan fogjak hozzá. Hogyan éreztessem én meg vele azt, amit ő nem érez magában? No és hisz-e nekem, még ha megmutatom is az erő forrását? Vannak dolgok, amelyekre csak a tapasztalat taníthat meg, méghozzá a saját tapasztalatunk.

Visszamentünk az útra, és ki tudja, mivel végződött volna ez a beszélgetés, ha Borozgyin motorkerékpárján éppen szembe nem jön velünk. Megállította a masináját, s kezét nyújtva mondta:

— Magához jöttem, Fjodor Konsztantyinovics.

— Tudom, vezető lett, a kerület egész kereskedelmét maga irányítja.

— A káposztája iránt érdeklődöm.

— Kérem, de minek az magának?

— Adja ide nekem bizományba... No, minek bajlódnék vele? Szokov is így vélekedik.

— Március előtt nem adjuk el, akkor pedig kicsit drága lesz magának.

— Előbb mutassa meg, majd aztán meglátjuk, drága-e vagy se.

— No tessék, nézze meg — egyezett bele Melnyikov, és hirtelen felcsillanó tekintetéből kiolvastam, hogy neki is kedve támadt benézni a zöldségtárolóba. Hiszen kétmilliója fekszik ott! Ragyogó kereskedelmi műveleteinek tapintható eszménye! Jöjjön csak Borozgyin és nézze meg! No és vele együtt gyönyörködjék az író is.

Visszafordultunk a vezetőség irodájába, magunkhoz vettük a kulcsokat, és megindultunk a zöldségtároló felé. Melnyikov elöl ment, és diadalmas örömmel zörgette a kulcscsomót.

A zöldségtárolóban jóval melegebb volt, mint odakint; kellemes földszag és friss káposztalevél illata szállt.

— Lássuk csak, hogyan állnak el a káposztafejek —

mondta Borozgyin, mialatt lefelé ment a lejtős deszkapallón.

— Kételkedik? — mosolygott Melnyikov. — Talán főzzünk gyorsan egy káposztalevest?

Borozgyin Melnyikov oldalán végiglépegetett az állványok között. Nehéz lett volna megmondani, melyikük elégedettebb, hogy a nagy káposztafejek csakugyan pompásan állják az időt, olyan frissek, mintha csak nemrégen hozták volna be a földekről.

— Nos? — kérdezte diadalmasan Melnyikov.

— Pompás! — mondta nem kevésbé diadalmasan Borozgyin.

— Megkapom értük az öt rubelt márciusban?

— Feltétlenül. — Borozgyin csak ment, ment az állványok között. — No jól van, majd keresünk magának vevőt, s ha találtunk, hivatalosan értesítjük...

Leszámolás

Melnyikovra nem lehetett ráismerni. Azelőtt maga döntötte volna el, hogy mit csináljon a káposztával: bizományba adja, vagy maga árulja a piacon? Semmi kétségem, hogy a piacot választotta volna. Ha több kockázat és vesződség van is vele, a jutalék-megtakarításért érdemes egy kicsit vesződni. Most pedig nemcsak hogy sietett elfogadni Borozgyin ajánlatát, de elment Jelaginhoz, hogy megbeszélje vele ezt a mindenképpen törvényes és semmi kockázattal nem fenyegető kis üzletet.

— Fjodor Konsztantyinovics, nem lenne jó mégis a káposzta egy részét egyenest a piacra kivinni? Egy-két ezres nem ártana nekünk.

— Csak mielőbb túladjunk rajta...

— Kár így izgulnia.

— Mit tud maga, Jelagin, azokról a dolgokról, amelyek az embert aggályoskodóvá, túlzottan félőssé teszik? Volt-e valaha is dolga olyan prózai valamivel, mint a legközönségesebb piac? Persze vett ott néha egy-egy kiló friss földiepret vagy egy liter tejet, miegymást. De próbáljon meg csak eladni a piacon, nem egy kis tálcával három rubelért, de teherautószámra, tíz- és százezrekért. Akkor bezzeg mindenféle ördöngösségtől fél.

— De hiszen nemegyszer mondta, hogy jól ismeri a gazdasági élet törvényeit. Mitől fél?

— Ne nevessen ki. Egyáltalában nem azért vetem magam a piaci forgatagba, mintha odavágynék. Megkapjuk a garancialevelet, előleget utalnak át számunkra, aztán akkor vehetik át, amikor akarják. A mi dolgunk, hogy tavaszig megőrizzük. No és aztán...

Nem fejezte be. Jevgenyij Mogyesztovics, a könyvelő lépett a szobába, és egy kibontott levelet nyújtott át. Melnyikov elolvasta, és kétségbeesetten szorította ökölbe a kezét.

— Most mit csinálunk?

A kerületi fogyasztási szövetkezet követelte a négyszázezer rubel visszafizetését, egy hét leforgása alatt, mert ha nem kapja meg időre a pénzt, megteszik a lépéseket a követelés bírói úton való behajtására. Egyszerre világossá lett: vagy szereznek valahonnan pénzt, vagy elbúcsúzhatnak a káposztától. Az, ami márciusra óriási vagyont ígér, most éppen csak az adósságot fedezi.

— Azonnal be kell menni a kerületi bizottságba — javasolta Jelagin.

— Pénzt kell szerezni, Vlagyimir Nyikolajevics. Hej, megvolna csak az a szerződésem a jégre, fütyülnék minden bírósági keresetre... Most már csak egy megoldás van. Forduljunk alázatosan a Zöldségkereskedelmi Vállalathoz.

A Zöldségkereskedelmi igazgatójában, ebben a kövér, kopasz emberben azoknak a célra törő vásárlóknak egyi-

két ismertem fel, akik tavasszal bármilyen előleget készek voltak a kolhozoknak megfizetni, csakhogy nekik adják el a korai újburgonyát. Ez a körülmény reményt öntött belém, és ismervén Melnyikov pénzszerzési képességeit, már nem kételkedtem benne, hogy igen gyorsan megkapjuk a szükséges összeget.

— Magához jöttünk, Georgij Tyihonovics — mondta Melnyikov, és a díványra telepedett, amivel máris baráti jelleget adott a beszélgetésnek.

— Nagyon örvendek — üdvözölt roppant szívélyesen a kerületi nagykereskedelem képviselője. — Tegyék le a kabátot.

— Nem maradunk sokáig — háritotta el Melnyikov. — Vezekelni jöttünk, Georgij Tyihonovics. Tudja, miért?

— Ki emlékszik a régi dolgokra.

— A kolhoz idén erősen ráfekszik a korai burgonyára és a korai zöldségre.

— És mennyi burgonyát szándékoznak ültetni?

— Harmincöt hektáron — fantáziált Melnyikov, csaknem megkettőzve a tervet.

— Ejnye, nem sok egy kicsit?

— Nem megy másként. Maguknak kell? Az erdészektől se tagadhatjuk meg. Aztán itt van még a szövetkezet. Száz tonnát adhatok. Jarovizált burgonya, dombtetőre ültetjük, június elején megkezdjük a szállítást.

— Nem rossz... Akkor felírjuk: száz tonna. És százötven tonna zöldséget. Most kössünk szerződést?

— Igen, nehogy negyvenszer kelljen bejönni — felelte mintegy mellesleg Melnyikov. — Ha az előleget megbeszéltük, akár most aláírhatom a szerződést.

— Csakhogy az előleggel egy kis baj van, Fjodor Konsztantyinovics. Nem adhatok előleget.

— Hogyan, Georgij Tyihonovics? Hiszen maga kínálta fel tavasszal?

— Az tavasszal volt, most meg tél van. Nincs pénzünk.

— Akkor mi értelme a szerződésnek?

— Persze, előleg nélkül...

— Tehát semmiképpen sem? — kérdezte felállva Melnyikov.

— Nem tehetem, Fjodor Konsztantyinovics. Akár a könyvelőt is megkérdezheti. Nincs keretünk.

— A maga dolga. De ne haragudjon meg, ha más vevőt keresünk.

Méltóságos arckifejezéssel hagytuk el az igazgató szobáját. De az utcán Melnyikov hirtelen meggörnyedt és siralmas, megvert képet öltött. Az autóban is szótlanul ültünk egy ideig, így is jól megértettük egymást.

— Most hová? — kérdeztem.

— Emlékszik, mit mondtam magának a bizalomról? Rossz hírünk van a kerületben.

— De talán csakugyan nincs pénze a Zöldségkereskedelminek?

— Pénze van, csak bizalma nincs. Gyerünk haza.

A vezetőség épülete tele volt emberekkel. Voltak, akik a tornácon ülve vártak, mások az irodában tolongtak, még Melnyikov szobájába is bementek. Valamennyien aggódó csendben fogadták, arcunkat vizsgálták, és már a kifejezéséből kiolvasták, hogy semmi jót sem hozunk. Jelagin törte meg a gyötrelmes csendet:

— Most hát mit csinálunk tovább, Fjodor Konsztantyinovics?

Mindenki Melnyikovra nézett; a szemekben még remény csillant, csak kitalál valamit a kolhozelnök, hiszen olyan leleményes és ügyes! Nemhiába nevezték lendkeréknek. Ám a leleményes, ügyes elnök még mindig hallgatott. Ekkor az öreg Polnov jól ismert hangja hallatszott:

— Már beadták a keresetet?

— Egy hét múlva beadják.

— És hol fogják tárgyalni? — tudakolta tovább Vaszilij Antonovics. — Nagy pénz, biztosan a területi központban.

— Nyilván — mondta alig odafigyelve, közönyösen Melnyikov.

— Ez jobb.

— Nem mindegy? Akárhol tárgyalják is, végrehajtanak.

— Ne beszélj! — Polnov odalépett hozzá, és könnyedén megérintette a vállát. — Ide hallgass, elnök! A területi központban sok ilyen ügyet tárgyalnak. — És hangosan felnevetett.

Utána Melnyikov is elnevette magát. És mosolyogtak a pokrovkaiak.

— Nos hát, Fjodor Konsztantyinovics, van megoldás?

— Van! — kiáltotta Fjodor Konsztantyinovics és öklével keményen lecsapott az asztalra. — Nem adjuk oda a káposztát! Köszönöm, Vaszilij Antonovics. Kisegítettél bennünket.

Egyszerű számítássá zsugorodott össze a kérdés. Január vége előtt semmi esetre sem tűzik ki az ügyet. De ha kitűzik is, nem döntenek mindjárt. Mi sem könnyebb, mint egy kérvényt meneszteni, hogy: az elnök betegségére való tekintettel kérjük a tárgyalást két héttel elhalasztani. Biztosan elhalasztják. Közben pedig múlik az idő. Tehát február közepe előtt nem lesz ítélet. Akkor pedig még fellebbezhetnek. Mondván, hogy az adósságot igenis elismerjük, de tekintettel a bennünket ért elemi csapásokra, adjanak részletfizetést. Adnak vagy nem adnak, nem mindegy? Amíg a fellebbezést elintézik, küszöbön a március és a piacra vihetjük a káposztát.

Melnyikov mintha újraéledt volna. A balsikerek miatt még az imént csüggedt elnök egyszerre visszanyerte önbizalmát, erélyesen a telefonhoz lépett és kérte, hogy azonnal kapcsolják a területi központi piacvezetőséget.

— Halló, piacvezetőség! Itt Melnyikov Pokrovkából. Kérem, tartsanak fel nekem márciusra egy árusítóhelyet... Igen, egészet! Öt mérlegest... Úgy van, káposz-

tát. Mi most az ára?... Három rubel? Ahá, pompás! Szóval megegyeztünk? Az egész árusítóhely a miénk...

Soha még Pokrovkában ilyen lassan nem telt az idő. Január végén jártunk. Mind azt várták, mikorra tűzik ki a tárgyalást. Hátha mégis korábbra, mint számítottuk? Egyesek tréfálkozva, mások komolyan is mondogatták az elnöknek:

— Mit utazgatsz folytonosan a központba? Megtudják, hogy kutyabajod, nem halasztják el a tárgyalást!

De Melnyikovnak kisebb gondja is nagyobb volt most ennél. Négyszáz tonna káposztát piacra vinni nem csekély dolog. Elő kell készíteni a teherautókat, biztosítani az üzemanyagot és a pótalkatrészeket. De bármilyen lassan vánszorogtak a napok, mégiscsak eltelt egyik a másik után. Január utolsó napjaiban már reménykedni kezdtünk: hátha nem is kerül perre sor; megkegyelmeztek a hitelezők? Hej, hogyan lehetne ezt megtudni? Aztán meg a káposzta ára is érdekelt. Melnyikov rendszeresen felhívta a piacot. Azt felelték: három rubel.

— Mi az, lesántultak az árak? Egy hete meg se moccannak!

És mégis elérkezett az ítélet napja számunkra. De nem az, amit Pokrovkában vártak, és amitől Melnyikov lényegében már egy cseppet sem félt.

Egy kora-februári reggel Melnyikov kiadta a rendelkezést, hogy azonnal kezdjék meg a káposztaszállítást. A zöldségtárolóból elindult az első teherautó a város felé. Nem értettem, mi történt, hiszen március előtt nem akartuk eladni a káposztát? Akkorra lesz a legmagasabb ára? Felkaptam a kabátomat és beszaladtam az elnöki irodába. Vjugin is éppen ott volt.

— Anatolij Antonovics, mi történt?

— Az történt, amit senki sem várt. És talán mindennél rosszabb.

— Fizetni kell?

— Kénytelenek vagyunk rá.

— Ítéletet hoztak?
— Nem hoztak, de bekövetkezett.
— De hát, mi történt, Anatolij Antonovics?
— Befellegzett a rés-gazdaságnak!
— Nem értem.
— Mit nem ért? Tegnap itt volt Borozgyin. Figyelmeztette Melnyikovot: márciusra olyan temérdek káposzta lesz a piacon, hogy két rubelre leesik az ára. Rohantunk Szokovhoz. Szokov betelefonált a területi központba. Borozgyin jól mondta. Itt a tanulság nekünk! Azt gondoltuk, az államnak csak januárig van káposztája, aztán majd felszöknek az árak. És kiderül, hogy egész télire el van látva.
— Itt sokan leégnek, nem csak mi — mondtam.
— Azt hiszi? Nekünk három rubel veszteség, mert csak terveztük, hogy megindulunk a káposztával, akkor is a máséval, de a többi kolhoznak, ahol egész nyáron árultak, és ősszel mind eladták, ez a rés nagy hasznot jelent.
Hazamenet egyre csak az járt az eszembe: mi lesz ezután? Világos volt előttem, hogy Pokrovka a remélt kétmillió helyett alig kap valamivel többet egynél, s minden kiadást és adósságot leszámítva csak egy-két százezre marad. Igen, ez már kemény ítélet volt. Ekkor rémület fogott el. A legnehezebb fizetség még hátra van: hogyan bírják ki ezt a csapást a kolhoztagok? Mennyi erőlködésbe került, hogy újra higgyenek a kolhozunkban, hogy talpra állítsák, és most megint itt a baj! Sohasem hittem a sorsban. Ne beszéljünk hát semmiféle misztikumról. Ha elhanyagolják a földet, ugye, hogy bosszút áll?

Napról napra megrakott teherautók indultak a zöldségtárolóból a városba. Végre utoljára nyílt meg az ajtó, és többet nem csukódott be. A februári szelek meleg földszagot hoztak a zöldségtároló felől, mintha ott már eltakarodott volna a hó, és életre ébredt volna a fekete termőtalaj.

Egy teherautón bementem a területi központba. Borozgyin is velem jött. A kolhozt ért csapás közelebb hozott bennünket egymáshoz. Elmondta nekem, miként jött rá, hogy a kolhoznak azonnal minden káposztáját el kell adnia.

— Még egy héttel ezelőtt magam se gondoltam a veszélyre. A kerületi végrehajtó bizottságok kereskedelmi vezetői, sajnos, inkább a vendéglők és boltok érdekeit nézik, nemigen törődnek a kolhozok kereskedelmi tevékenységével. Gondolja csak el: Melnyikov milliós mérleggel dolgozik, és milyen tájékozottsága van? Van benne furfang és természetes ész, de csak vakon, találomra kereskedik, nem számol a hatalmas állami konjunktúrával. Hallottam, hogy Vjugin rés-gazdálkodónak nevezte. Igaza van. A résben sok minden nem látszik. Én mint kereskedelmi vezető, megpróbáltam bizományost keresni a kolhoznak. A kerületben nem találtam, bementem a területi kereskedelmi osztályra. Alkudozni kezdünk: nem adják meg az öt rubelt. Nem értem a dolgot. Hiszen a káposzta akár áprilisig is eláll, akkorra nem öt, de még hat rubelre is felmegy az ára. Itt valami nincs rendben, gondolom. Futok a vezetőségre. Mutassátok a terület zöldségbeadási tervét és a bizományi szerződések lajstromát. Egy pillantás, és mindent látok: kétszer annyi káposzta van, mint tavaly. Tyű, gyorsan a kolhozba! Később még mást is kiderítettünk. A területen harminc kolhoz tömte tele a tárolóját, és vár a március—áprilisi

nagy konjunktúrára. Ugye világos, hogy ebből mi következik?

Még sötétben indultunk el Pokrovkából, és mire a városba beértünk, már javában árultak a piacon. A későn kelő téli nap vörösen égett a sokemeletes házak felett, sugarai beragyogták a népes utcákat, s ezer meg ezer ablak üvegében tükröződtek. Háború előtt nemegyszer jártam ebben az ódon városban, most mégis úgy éreztem, mintha először látnám. Eltűntek a törpe házikók, a kidőlt-bedőlt kerítések. Még csak nem is a régi vidéki kisvárosok hagyományos, egyemeletes kőházakkal szegélyezett főutcája fogadott, kötelező tűzoltó tornyával, üzletsoraival, s a szokásos kis kastéllyal, amelyben mindenfajta stílus keveredett, és amely bizonyára valami gazdag szeszgyáros otthona volt. A háború elpusztította az egykori kormányzósági székhelyet. És íme, új város nőtt ki a régi helyén. Sokemeletes házak, széles utcák, terek. Nyoma se maradt a régi kisvárosok fülledt hangulatának, mozdulatlan tespedésbe merült nyárspolgári életének. Rá sem ismertem a városra, és mégis valami nagyon ismerős volt benne. De hiszen itt minden olyan, mint Moszkva új kerületeiben! Ugyanazok a magas házak, széles utcák, virágos terek. Ugyanúgy felszikrázik hirtelen a trolibusz áramszedő íve a magas vezeték alatt, és ugyanúgy csillognak a kora reggeli napfényben a kirakatablakok.

A piactérre hajtottunk, és megálltunk a nagy fedett vásárcsarnok előtt. Melnyikov odabent bérelt standot, és öt mérleggel rendezkedett be. Az eladópult előtt a nép, mögötte káposztahegyek tornyosultak, felette pedig útjelzőként virított egy botra erősített ártábla, rajta tárgyilagos rövidséggel csupán ennyi: „3 rubel."

Hazánkban van egyfajta emberkategória, amelyik azt sem tudja, mi a piac. Ezek az emberek vendéglőben ebédelnek, kávéházban reggeliznek, s a vacsorához valót az első útjukba eső „Gasztronom"-ban szerzik be. Én is

ezek közé tartoztam. Piaci ismereteim legfeljebb ha egy-egy üveg tej vagy némi friss sütemény megvásárlásáig terjedtek, ha olykor a hajnali vonattal érkeztem egy kisvárosba, és a teázó még sokáig nem nyitott. A pokrovkai események kiszélesítették gazdasági látókörömet és lehetőséget nyújtottak rá, hogy közelebbről bepillantsak egy területi székhely piacának életébe. Amennyire megállapíthattam, régen és visszahozhatatlanul eltűntek azok az idők, amikor a kiskereskedő, egy-egy marék komisz pipadohány, néhány csomó sárgarépa, egy pohárka napraforgómag és két uborka tulajdonosa, uralkodott osztatlanul a piacon. Még a saját termékükkel kereskedők arca is megváltozott. Ezek rendszerint kolhozparasztok, akik a város határában laknak, ott van a háztáji gazdaságuk. Feleslegüket hozzák eladásra, vagy olykor spontán szövetkezetté alakulnak, amikor a szomszédaik kérésére azok zöldségeit, tejét, tejfölét is árulják. A piacot még általában olyan helynek képzeljük el, ahol magántulajdonos elemek tombolnak. Pedig már egymagában a csarnok megépítése is gátat vetett ennek a tombolásnak. Képzeljenek el egy óriási teret, amelynek minden oldalát állami iparcikk-üzletek határolják. Ezek partjaik közé szorítják a piac hullámait, nem engedik kiáradni, a szükséges mederbe terelik. No és a csarnok belseje sem egyhangú. Egyre több és több kolhoz-teherautó gördül a kapuja elé, telis-tele zöldséggel, burgonyával, tejeskannákkal. Új gazda vette át a piacot. A szemünk láttára szorongatja a kiskereskedőt, diktálja neki az árakat, habár, mi tagadás, ő maga is a kereskedelem törvényei szerint szabja meg azokat. Ha nagy a kereslet: felemeli, ha kicsi: leengedi. Ez az, ami a mai napig sem változott a piacon.

A piaci munkásszálláson szálltam meg, és nem bántam meg a választásomat, noha itt még szűkebben volt a hely, mint a Parasztotthonban, és még kevesebb a rend. Vi-

szont tovább szélesíthettem gazdasági látókörömet, és ami a fő, még jobban megértettem Melnyikov jellemét.

Nem akarok bíró lenni olyan bonyolultan szerteágazó dologban, mint a kereskedelem, amely ezer és ezer szállal fűzi össze a termelőket és a fogyasztóközönséget, de néhány sajátosságát megfigyeltem itt a városban, ahol Pokrovka káposztája piacra került. Ágyszomszédom, egy délvidéki kolhoz beszerzési ügynöke, elmondta nekem, hogy nemrégiben tyúkhét volt a városban. Mindenki tyúklevest, tyúkaprólékot és tyúkcombot-szárnyat evett. Utána halhét következett, friss és sózott, füstölt és szárított halat fogyasztottak. Ezután tojáshét kezdődött. Nem tudom, hogyan állapítják meg az árakat, de időnként valahogy úgy alakul, hogy a boltokban egyszerre csak megjelenik az olcsó csirke, utána az olcsó hal, majd az olcsó tojás. Erre a város lázba esik. Mindenki az olcsó árura veti magát, és semmi mást nem vásárol. Az olcsót veszik, felvásárolják, még otthoni tartalékra is. Azután kiderül, hogy a havi keretet három nap alatt kimerítették s a hátralévő huszonhét napon már senki sem ehet csirkét. Most, szemem láttára, a káposztahét következett a városra. Mindenütt káposztát láttam. Hegyekbe tornyosult az elárusító asztalokon, teherautókon hozták, és kosárszámra vitték el a piacról. És káposztaleves illatával telt meg a levegő. Ízes, jó, zsíros leves illatával. De amikor egy közönséges céklalevesre támadt kedvem, jaj, akkor kiderült, hogy a káposztahéten teljes képtelenség vendéglőben ilyesmiről még csak álmodozni is!

A káposzta-ciklon elemi erővel szántott végig az egész városon. Forgószélként betört a piac kereskedelmi életébe s egyszeriben kiseperte a kis káposztaárusokat. Egyre jöttek, jöttek az autók. Mindennap, sőt naponta többször is. A ciklon szünet nélkül tombolt. Nem csekélység: csak Pokrovka egymagában négyszáz tonna káposztát dobott a piacra! Hetvenezer lakosnak. Hat kiló jutott egy emberre. A város főzte a káposztalevest, sütötte a pirogot.

káposztásbélest, aprította, sózta és savanyította a káposztát. Pokrovka egyszerre a legnépszerűbb kolhozzá lett, és Melnyikov csaknem a város legismertebb emberévé. Reggelente a piac törzsközönsége, a kisárusok, viszonteladók és különféle spekulánsok körében megkezdődött a találgatás: „Nos, mi lesz, Melnyikov még mindig tombol?" És csakugyan tombolt. Mielőbb túl kellett adni a káposztáján: más kolhozok is sok száz tonna felhozatalára készültek. Ők is el akarták adni a káposztájukat. Ők nem fizettek csaknem egy rubelt kilójáért, nem más kolhozoktól vették, nekik nemcsak a három rubel, de a kettő is nagy bevételt jelentett. Amire még nem volt példa a város kereskedelmi életében: a káposztahét hónapokká változott, és csaknem az új káposzta megjelenéséig eltartott. De még mielőtt mindez világossá vált volna, olyasmi történt, aminek fényében új oldaláról ismertem meg Melnyikovot, és megértettem, mi az oka, hogy nagy melléfogásai ellenére is még azok is erősen ragaszkodnak hozzá, akik ellenfelei.

Melnyikov közvetlenül nem vett részt a piaci eladásban. Először is nem volt hozzá ügyessége. Képtelen volt gyorsan mérni, elvenni a pénzt és visszaadni belőle — másodszor ő az autók fogadásával és visszairányításával volt elfoglalva, s rakomány után járt, hogy az üzemanyag-költségeket fedezze. Egy reggel, amikor valamelyik sofőrt, Venkát, vagy mást, éppen elindított, egy ismeretlen ember lépett hozzá, prémbekecsben és kubányi sapkában.

— Üzletet ajánlok, Fjodor Konsztantyinovics. Talán menjünk be a teázóba.

— Tudja a nevemet?

— Mindenki ismeri magát.

Bementek a teázóba, és az ismeretlen azt mondta:

— Nem hagyhatna fel a kereskedéssel egy hétre?

— Hogy érti ezt?

— Úgy, hogy amit behozott, eladja, és egy hétig nem hoz újat.

— Mire jó ez?

— Háromezret kapsz.

— Nem kis összeg, — mosolygott Melnyikov — de mégis tudni szeretném, hogy mit zavarja magát az én káposztám?

— A magunkét akarjuk eladni.

— Melyik kolhoz?

— Fogd a háromezret és ne kérdezősködj!

Melnyikov mindent megértett. Ez az ember káposztát akar elsózni a piacon. Ráadásul a neki felajánlott összegből ítélve, nagy tételt.

— Háromezer — ismételte az ismeretlen.

— Többet is adnál te! — mondta Melnyikov és felemelkedett.

— No, legyen négy! — Az ismeretlen savanyúan mosolygott, és fenyegető hangon hozzátette: — Vigyázz, ha nem fogadod el, pórul jársz. Törvényes alapon.

De hogy voltaképpen milyen alapon, azt nem mondhatta meg, mert Melnyikov, nyilván nem alaptalanul, úgy képen vágta, hogy kirepült az utcára.

Melnyikov később megbánta, hogy nem bírt uralkodni magán. Micsoda tolvajt szalasztott el!

... Valamennyi pokrovkai a piac melletti szálláson lakott. Melnyikov is a közös szobába költözött. Gyakran láttam, és talán ezért nem vettem észre, hogy lesoványodott, s az arca is megkeskenyedett. De erélyesebb és mozgékonyabb volt, mint valaha. Sikerült gyorsan piacra dobni a káposztát, eladta, és egy milliót betett a kolhoz folyószámlájára. Ezekben a napokban Borozgyin is vele volt. Segített neki rakományt keresni a visszaútra, s úgy rendezte, hogy a káposzta egy részét egy közétkeztetési tröszt vásárolta meg. Utolsó nap Melnyikov a munkásszállás folyosóján várt, és azt mondta:

— No, végeztünk. — És szavaló hangsúllyal folytatta.

— Teljesítettem kötelességemet, amelyet az isten bűnös személyemre rótt.

— Hazamegyünk Pokrovkába?

— Igen, hogy aztán örökre elmenjek.

Visszatérés

A régi Oroszországban valaha azt tartották, hogy a téli havas országút a gyors utazásra a legalkalmasabb. Micsoda távlat, micsoda simaság! A hó kiegyenlítette a hepehupákat, jég lepi a macskakövek közeit, s a szántalpak nyoma csillog a napsütésben. Száguldanak a lovak, patájuk alól szerteröppen a hó, és csikorogva, hintázva siklik tova a szán. Emlékeznek, hogy írja le Gogol a gyors kocsizást? „Mintha ismeretlen erő kapott volna szárnyára, repülsz, és minden repül... csak az égbolt a fejed fölött, s a könnyű felhők, meg a ki-kibukkanó hold látszanak mozdulatlannak." De még ez a leggyorsabb téli közlekedés sem haladta meg voltaképpen a napi ötven versztás átlagot. Hálistennek, most sok útunk aszfaltozott. De télen nem olyan kellemes a közlekedés, mint nyáron. A nehéz teherautók felszántották a sima havas felületet, hullámos kerékvágásokkal van tele. Ilyen úton ötven kilométerrel hajt az ember óránként. De... „melyik orosz nem szereti a száguldást?" Ezért olykor még ilyen úton is nyolcvan kilométer sebességet olvasol le a sebességmérőről, és úgy rémlik, mintha az ég, a felhők s a hold, minden veled száguldanak, és csak a vezető megnyugtató szavát hallod: „Több gáz, kevesebb kátyú!"

Reggel, már napkelte után indultunk Pokrovkába, és mihelyt a város mögöttünk maradt, Melnyikov nagy sebességre kapcsolt. Alig várta már, hogy megérkezzék, s

aztán mielőbb elmenjen. Ismerős utak, jobbról-balról ismerős földek, erdőszélek, kolhozfalvak futnak szembe velünk. De sokszor járt erre a terepjáróján! Szivárványos reményekkel telten, amikor először jött Pokrovkába, hogy a kolhoz elnöke legyen, gondokkal tele, amikor építkezési kölcsönt kérni ment a területi központba, és boldog örömmel szívében, amikor Nasztyával tért onnan haza.

Nagy vagy te, Oroszország, s végtelenek a te utaid! Tudom, olyan tájaid is vannak, hol sok tíz meg tíz kilométeren sem lát az ember falut, sem erdészházikót. De melyik utakon veszett még el ennyi emberi gondolat? Hogy lehetne meghallani, összeszedni és szavakká változtatni mindet, hogy örömüket-bánatukat zengjék, s hogy az ereje fogytán levő utas emlékezzék rájuk, és azt mondja magában: „Sebaj, mégis célhoz érek!"

Melnyikov de sokszor megtette ezt az utat, azt hihetnők, ismer minden kis bokrot, minden útba eső falut, mégis mindaz, amit most maga előtt látott, teljesen ismeretlennek tűnt fel, mert most új szemmel nézte a megszokottat. A kormánykeréknél ült, és amint mereven figyelte a kerekek alá sikló utat, látta, hogyan bukkan elő a kanyarodóban a következő falu és akaratlanul is első útjára gondolt. Akkor Zabolotyéban még nyoma sem volt a klubnak. A volokói állattenyésztő telep sem volt még meg. Voszkreszenszkben pedig nem volt palatető, hanem zsúpfedél alatt laktak az emberek. Mindezt észrevette.

Egyik kolhozban új téglagyárat építettek, másutt libaúsztatót létesítettek a folyón, ismét másutt új bekötő út kanyarodott a műútról a kolhozba. Először nem értettem, mi az, ami újat, rendkívülit láttat Melnyikovval ebben a megszokottnak tetsző képben, de később, amikor kiéreztem hangjából az irigységet, mindent megértettem. Irigyelte, hogy körös-körül minden megalapozottan és hosszú időre készül, nem úgy, mint ahogyan ő csinálta.

Persze, Pokrovkában is épültek új házak ez alatt a két év alatt, és sok egyéb is történt. De mi lenne, ha első naptól fogva a föld termőképességével törődött volna, nekilátott volna bozótot irtani, kiszárítani a mocsaras területeket. Két évet elvesztegetett! Nem, ennél is többet vesztett. Többet, még a nem termelt sok száz tonna gabonánál, főzelékfélénél, burgonyánál, az elszalasztott százmég százezer rubelnél is többet. Önmagának is fél bevallani, hogy mit veszített...

— Ahogy megérkezünk, rögtön összehívom a vezetőséget, és átadom a pecsétet. — Gázt ad, s a gép, hófelhőt kavarva, átrepül a púpos kis hídon, és egy éles fordulóval kikanyarodik a nyílt mezőre. — Nincs értelme halogatni.

— Pecsétet átadni nem nehéz, Fjodor Konsztantyinovics. Csakhogy ez a dolog nem ilyen egyszerű. Maga kommunista.

— No és?

— Egy kommunistának nincs joga elmenni, mielőtt a hibáját jóvá nem tette.

— Elfelejti, hogy ehhez lehetőségnek is kell adódnia. De én mit tehetnék? Azt sem tudnám, hol kezdjem.

— A földdel.

— Igen, igen, ez az, a földdel. De vajon követnének-e engem ezen az úton? Sok mindent látok már. Például, valami gazdasági kérdésről beszélek az emberekkel, s kiolvasom a szemükből, hogy: „Ugyan hagyd ezt, tudjuk, mit értesz a földhöz: ki tette tönkre a lennel a szántóföldet? Ki nem tudott káposztát termelni?" A földdel kezdjem... De ha most bozótot irtani hívnám az embereket, nem jönnének, mert azt gondolnák: „Nem hiába fáradunk-e, hátha megint kinő az a fűz?" Most nehezebben vezetném a kolhozt, mint amikor ide jöttem. Résgazdálkodó lettem a szemükben. Még ha a legkitűnőbb agronómussá lennék is, mégiscsak úgy néznének rám, mint ügyes kereskedőre, spekulánsra. És még azok is,

akik azt tanácsolgatták: „Szerezz, keress pénzt, Fjodor Konsztantyinovics!" Hogy maradjak hát ezek után? El kell mennem, ha akarok, ha nem. Magam csonkítottam meg a szárnyamat... Hol a bizalom?

Elhallgatott. Milyen kicsinyesnek tűnt fel most a szemében az a milliókkal való kérkedés! Nem, ő tiszta szívből, becsülettel kívánta az emberek javát, ámde ebben a vágyában többet gondolt magára, mint rájuk. Igen, így van ez. Azt gondolta, milyen jó ember ő, hogy szeretik! Azt gondolta: ki lendítette fel Pokrovkát, ha nem ő? Kiben látják a kerület egyik legjobb kolhozelnökét? De jó is egy élenjáró kolhoz elnökének lenni! A kerület nemigen úr feletted, a területi központban számolnak veled, és Moszkvában sem vagy ismeretlen. Ki volt az első értelmiségi, aki nem félt a faluba menni dolgozni? Tehetségtelen gyáva ember! Nemrégen még ezek a gondolatok és érzések töltötték el, most pedig már olyan jelentéktelennek látta mindezt. Milyen kevés is ahhoz képest, amit elveszített! Az emberek bizalmát, Nasztyenyka szerelmét, az önbecsülését. Nem tartotta magát történőnek, a kolhoz nem ugródeszka volt a számára, nem vágyott magas hivatalra, és mégis megcsinálta a maga karrierjét. De hova menjen most, amikor nem váltotta be az emberek reményét, ő, a csődbejutott kolhozelnök? Tintafoltos íróasztal valami irodában, vagy valami intézmény főnökének külön dolgozószobája — ez már nem neki való, hogy tudna ott dolgozni? Most már belátta, hogy mekkorát tévedett. És mintha önmagára panaszkodnék, hangosan mondta:

— Pedig figyelmeztettek. És nem is egyszer... Csak azt nem értették, hogy mi okból csinálom ezt a rés-gazdálkodást? No hát hogy is kívánhatnám ezt tőlük, amikor magam is csak tegnap értettem meg, mikor a rám szakadt baj megvilágosította az agyamat. A baj olyan leckét ad, hogy soha el nem felejti az ember. Itt vagyunk, én és Jelagin, mindketten a városból jöttünk. Csakhogy

ő nem hadakozott az apósával. De engem minden nyomasztott a feleségem házában: az apja, az ismerőseik, mindaz, amit beszéltek, sőt, még szinte a gondolataik is. Emlékszik, erről már beszéltem magának?

— Emlékszem.

— Csak az a baj, hogy ami ellen a városban harcoltam, azt hoztam fegyverül a faluba. És észre sem vettem, hogy elhoztam. Amikor Pokrovkába jöttem, roszszul álltak a kolhoz ügyei. Az állatállomány leromlott, a vetésre nem készültek fel, a nép szerteszéledt. Mihez fogjak, hol is kezdjem el? Még ha futok is! És akkor apósom tröszt-ellátói tapasztalatához folyamodtam. Kereskedelmi ügyletek, mesterkedések fával, takarmánnyal, tejjel való spekuláció. Mit találhattam ki még? Hiszen a földet nem ismertem, nem dolgoztam mezőgazdaságban. S az volt a vesztem, hogy kezdetben minden sikerült. Különben mégiscsak a földdel törődtem volna, irtottam volna a gazt, és megtanultam volna a helyes gazdálkodást. De az első százezrek más irányba sodortak. És ebből az örvényből már nem bírtam kikerülni. Csak amikor magától kivetett. De késő: most már nem kellek a kolhoznak. Megérti, mit jelent az, egy milliót elveszíteni?

— Sok mindenre számíthatunk, de ami nem volt a mienk, azt nem veszíthetjük el.

— De az emberek várták! Most miben reménykedjenek?

— A parasztnak csak egy reménye lehet.

— Értem. Miben reménykedhetnék, ha nem a földben? Sajnos, ezt túlságosan későn értettem meg. És a bizalomról elmélkedtem. Miféle bizalom lehet bennem, amikor a vezetésem alatt a kolhoz földje nem termett?

Messze, az erdő mögül, feltűnt a harangláb. A csúcsos fenyőkkel együtt közeledett felénk, és hirtelen mintha beledőlt volna a zöld rengetegbe. Nyílegyenes erdei irtássáv volt előttünk, mögötte már Pokrovka szántó-

földjei látszottak, majd előbukkantak a falu házai. Amikor az erdőből kiértünk, Melnyikov önkéntelenül is fékezett. Az erdőszéltől egészen a faluig, a kolhoz vetésterületén kis kupacokban feketéllt a szétszórt tőzegtrágya. Ameddig a szem ellátott, ellepte a fehér földeket, s messziről úgy látszott, mintha ezer meg ezer vakond dolgozott volna itt a vastag hólepel alatt, s túrta volna föl a téli tájon a friss földkupacokat.

Melnyikov kiszállt az autóból, és a hűtőnek támaszkodva hosszú, kutató pillantással nézte a fekete mezőt, mintha azt számítgatná: mennyi tőzeget hordtak ki ide? Majd hozzám fordult és azt mondta:

— Jelagin csak tíz napig helyettesített. De ezalatt megcsinálta, amit én két év alatt elmulasztottam.

— Látja, az ilyen mező a legjobb reménység.

— Annál jobb rámnézve. Könnyen elengednek.

Újra be akartunk szállni az autóba, amikor észrevettük, hogy egy hernyótalpas traktor közeledik felénk a mező szélén. Éppen szembejött; széles fogazatú saraboló tolt maga előtt. Ez a saraboló széttépte a tőzeghalmokat, és szétszórta a tőzeget, s a traktor mögött széles fekete földcsík húzódott. Amikor a traktor hozzánk ért, megállt. A vezetőfülkéből Jelagin ugrott ki. Őszintén megörült Melnyikovnak.

— Végre-valahára, Fjodor Konsztantyinovics! Ha még egy kicsivel tovább marad, megszököm! Becsületszavamra. Alig bírtam elszabadulni, hogy kipróbáljam a tőzeg-szétdobálót. Nos, mi újság? Végeztek a káposztával?

— Egymillió készpénz és egymillió veszteség — mosolygott keserűen Melnyikov.

— Nem minden tévedés veszteség, Fjodor Konsztantyinovics. Egyik-másik hasznot hajt. Ilyen a magáé is. Most már tudjuk, honnan vegyünk pénzt.

— Hol keressük, Vlagyimir Nyikolajevics?

— Ahová tettük, ott keressük. Biztosítom magát, na-

gyon nagy pénzeket találunk. — Azzal nevetve visszament a traktorhoz.

Melnyikov bement a kolhozvezetőségre, megmondta Jevgenyin Mogyesztovicsnak, hogy estére hívja össze a vezetőség tagjait, aztán hazament. De alig tette le a konyhában a kabátját, és kérte meg az öreg Lukerját, hogy főzzön teát, ismerős lépéseket hallott a pitvar felől, és a nyitott ajtóban Nasztyenykát pillantotta meg. Nasztya egy szemvillanásig megállt a küszöbön, nagy, ijedt szemmel nézett rá — annyira megdöbbentette a férfi sovány, meggyötört arca —, és két kezét előre nyújtva, odaszaladt hozzá.

— Fegya, drágám, szívem, mi van veled? — Magához szorította a férfi fejét, a haját csókolgatta, és könnyezett meghatottságában, amiért úgy fájt a szíve érte, és olyan jó volt ismét mellette lenni. — Bocsáss meg nekem! Tudom, rosszul cselekedtem.

Melnyikov leültette maga mellé, s azt mondta:

— Nemsokára elmegyek.

— Gondoltam.

— Velem jössz?

— Igen...

— De még csak azt sem tudom, mi vár rám. Mindenesetre nem sok jó.

— Akkor is veled megyek.

— Nem félsz?

— Nem.

— Mindent itthagysz?

— Itt.

Ekkor Melnyikov felállt, belenézett a tükörbe, s megcsóválta a fejét.

— Nem éppen vőlegényképem van, de sebaj, a falusi szovjetben megbocsátják. Gyerünk az anyakönyvvezetőhöz!

Nasztyenykának szinte nevethetnékje támadt, szerette volna azt mondani, hogy egyáltalán nem olyan fontos

nyomban az anyakönyvvezetőhöz menni, hiszen úgysem szalad el tőle. De egy belső érzése megsúgta, mennyire fontos Melnyikovnak, hogy éppen most, életének ebben a nehéz pillanatában maga mellett tudja a szerető nőt, s hogy ünnepélyesebbé tegye a közelségét, azért hát a férfi emelkedett hangulatához illő komolysággal válaszolta:

— Gyerünk.

Visszafelé jövet lassan lépegettek. Polnovék háza felé tartottak. Az öreg Polnov két fiával, Jegorral és Ignattal az udvaron foglalatoskodott: a ház jobb oldalához új épületrészt ácsoltak. Melnyikov köszönt és bejelentette:

— Vaszilij Antonovics, házasságra léptünk Nasztyával.

— Hallottam. Alig léptétek át a falusi szovjet küszöbét, máris egész Pokrovkában híre terjedt: férj-feleség megint vőlegénnyé-menyasszonnyá lett, az anyakönyvvezetőhöz mentek. No jó, nem erről van szó. Meghívhattátok volna az öregembert. De utolsónak tudja meg, és akkor is másoktól.

— Mást is akarunk mondani, Vaszilij Antonovics.

— Azt is tudom. Gyerünk, üljünk le a tornácon. — Megindult a tornác felé, még a fejszét is elfelejtette letenni. — Tehát isten veled Pokrovka! Így kell érteni?

— Nincs más út...

— Persze, kiküldetésben voltál itt, letelt az időd, hát kijelentkezel és elmehetsz.

Melnyikovot bántotta ez a hang. De tűrtőztette magát, és félrefordulva mondta:

— Menni kell. Így alakult a dolog.

— Azért mondom, hogy letelt az időd. De mi lenne, ha én volnék például a kolhozelnök, és hibáztam volna. Elmennék-e? Eszembe se jutna. Idevaló vagyok, és nincs hová mennem innét. Te meg rögtön megváltod a vasúti jegyet.

— Szívesen nem váltanám meg, de kénytelen vagyok.

Nem maradhatok itt, Vaszilij Antonovics. Mondja, mit tehetnék, hogy visszaszerezzem a bizalmukat?

— Nemcsak hogy megmondhatom, de meg is mutatom! Gyere velem!

Felragadta a fejszét, és odament az épülő házrészhez, amelyre Jegor és Ignat éppen a tetőt rakta fel. Odaállt Ignat helyére, Jegorral átadatta a helyét Melnyikovnak, és levágott egy forgácsot az egyik gerenda végéről.

— Faragd ki, Fjodor Konsztantyinovics, de vigyázz, szépen, nehogy elrontsd!

Melnyikov nem értette a dolgot, de azért faragni kezdte a gerendát. Könnyedén felemelte a fejszét, ugyanolyan könnyedén visszaeresztette, ámde a fejsze éle hol félrecsúszott, hol túlságosan mélyen belehasított a fába. Az öreg pedig rá-rákiáltott:

— Nehogy a lábadra üss!...

— Nem valami híresen megy...

— Persze hogy rossz! *Itt így* nem lehet.

— Hát hol lehet?

— Ezt te jobban tudod. Ki akarta, hogy a kolhozban *neki* minden egyszerre sikerüljön?

Az egész Polnov család odagyűlt, hogy lássa miként ácsolgat a kolhozelnök. Jegor, Ignat és Nasztya oldalról figyelték, Liza, Nágya és Anka is kijött, amikor Melnyikovot ilyen, számára szokatlan munkában meglátták, és valahonnét Mása is előkerült. Az öreg még egy darabig hagyta, hogy Melnyikov bemutassa csekély ácstudományát, majd röptiben elkapta a fejszét.

— Elég, elég! Most pedig nézz körül!

— Jól mondják: telt ház van Polnovéknál!

— Hát bizony! — nevetett Vaszilij Antonovics. — Igazi parasztcsalád most. Ha téged is beleértünk, négy férfi, ha Nasztyát is, négy asszony. Megérted, Fjodor Konsztantyinovics, mit jelent egy ilyen család? Azt kérded, hogyan szerezd meg a bizalmat?... Hát hogyne bíznának tebenned, elnökükben, amikor egy

ilyen családhoz tartozol. Mindenki azt fogja mondani: Fjodor Konsztantyinovics, mélyen a földbe gyökerezett... Itt a bizalom. Fogj egy fejszét, és ácsolj magatoknak Nasztyával bal felől egy szobát. Ha pedig nem akarsz ott lakni, épits házat!

Már csak a könyvem sorsáról kell szólnom. Megírtam és ti elolvastátok. Ezt a címet adtam neki: „Aranygyűrű." Milyen sokat mond nekem ez a szó az én kedves szülőfalumról! Az élet bonyolult és ellentmondásokkal tele, ám benne van az aranygyűrű. S ez boldogságot hoz. A legnagyobb boldogság pedig: egybeforrni ezzel a nagyszerű, sugaras élettel. Éppen ezért semmit sem titkoltam el előled, olvasó. Sem jót, sem rosszat. Ismerem eszedet és szívedet. Rájuk bízom e könyv sorsát.

Leningrád, 1956—58.

36

FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
Budapest

23174

59.2511.1 Alföldi Nyomda, Debrecen

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Apostol András
A szöveg hűségét ellenőrizte: Nyíri Éva
A védőborítékot és a táblaborítót Somos Miklós készítette
Műszaki vezető: Siklós Béla
Készült 5000 példányban 16.63 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5601-54. sz. szabvány szerint